

LUCANT

H. Dr. Klein
als d'oisig örlighe ee
yölly ee
fin Euerigung willkommen
opera u. opuscula

Klein

2. Band

MARCUS ANNAEUS
LUCANUS.

MARCI ANNAEI
LUCANI
PHARSALIA

EJUSDEM
AD CALPURNIUM PISONEM POEMATON
PRÆMITTITUR NOTITIA LITERARIA
STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINÆ

CAPUT POMPEII CAESARI
OBLATUM

EDITIO ACCURATA
BIPONTI
EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS
CICIDCCLXXXIII

S 2256 D

M. ANNAEI LUCANI
V I T A

E X

COMMENTARIO ANTIQUISSIMO.

MARCUS ANNEUS LUCANUS patrem habuit M. Annæum Melam ex provincia Bætica Hispaniæ interioris, Cordubensem Equitem Romanum illustrem inter suos, notum Romæ, & propter Senecam fratrem, clarum per omnes virtutes virum, & propter studium vitæ quietioris; quod sequens, quo magis a turba recedebat, minus latebat. Matrem habuit & regionis ejusdem & urbis, Aciliani nomine, Acilii Lucani filiam, oratoris operæ apud proconsules frequentis, & apud clarissimos viros non nullius ingenii; adeo non improbandus, ut in scriptis aliquibus hodie quoque duret ejus memoria: cujus cognomen huic inditum apparet. Natus est III Non. Novemb. C. Cæsare Augusto Germanico II, L. Cæsiano I Coss. Sed in patria sua non valuit educari: fatorum, credo, decretis, ut id ingenium, quod orbem fama sui impleturum cresceret, in domina mundi aleretur urbe. Octavum enim mensem agens, Romam translatus est. Ac ne dispar eventus in eo narraretur ejus, qui in Hesiodo refertur, cum opinio tunc non dissimilis maneret, cunas infantis, quibus ferebatur, apes circumvolarent, osque insidere complures, aut dulcem Lucanus.

jam tum spiritum ejus inhaurientes, aut facundum; & qualem nunc existimamus, futurum significantes. A præceptoribus tunc eminentissimis est eruditus, eosque intra breve temporis spatium ingenio adæquavit: una vero studentes superavit profectibus. Declamavit & Græce & Latine cum magna admiratione audientium. Ob quod puerili mutato in senatorium cultum, & in notitiam Cæsaris Neronis facile pervenit, & honore vix dum ætati debito dignus judicatus est. Gessit autem quæsturam: in qua cum Collegis, more tunc usitato, munus gladiatorium edidit, secundo populi favore, sacerdotium etiam accepit. Equidem hæcenus tempora habuit secunda. Quæ autem sequuntur, mutata invidia & odio Neronis, ipsi exitium, domesticis luctum miserabilem attulerunt. Inter amicos enim Cæsaris, quod tam conspicuus fieret profectus in poetica, frequenter offendebar. Quippe & certamine pentaterico actio, in Pompeji theatro laureis, recitante Nerone, fuerat coronatus, & ex tempore Orphea scriptum in experimentum ingenii ediderat; & tres libros quales videmus. Quare inimicum sibi fecit Imperatorem. Quo ambitiose imitante, non hominum tantum, sed & artium sibi principatum vindicante, interdictum est ei poetica, interdictum est etiam causarum actionibus. Hoc factum Cæsaris juvenili æstimans animi calore, speransque ultionem, a conjuratis in cædem Neronis socius assumtus est: sed parum fauste. Deceptus est enim a Pisone & Consularibus, aliisque prætura perfunctis illustribus viris. Dum vindictam expetit, in mortem irruit. Nam sua sponte coactus vita excedere, venas

sibi præcidit; periitque prid. Kal. Majas Attico Vestino & Nerva Sylano Coss. XXVII ætatis annum agens: non sine jaçtura utilitatis; cum patriæ, quæ tantam immature amisit indolem; tum studiorum quoque. Reliqui enim VII Belli Civilis libri locum calumniantibus, tanquam mendosi non darent. Qui tamen si sub vero crimine non egent patrocinio, de iisdem dici, quod in Ovidii libris præscribitur, potest: Emendaturus, si licuisset, erat. Exstant ejus & alii complures; ut, Iliacon. Saturnalia. Catacomon. Silvarum X. Tragædia Medea imperfecta. Salticæ Fabule XIV. & Hippamata prosa oratione in Octavium Sagittam: & pro eo, de incendio Urbis. Epistolarum ex Campania. Non fastidiendi quidem omnes: tales tamen, ut Belli Civilis videatur accessio.

M. ANNAEI LUCANI
VITAE

FRAGMENTUM EX C. SUETONII
TRANQUILLI, UT VIDETUR, LIBRO
DE CLARIS POETIS.

M. ANNÆUS LUCANUS Cordubensis prima ingenii experimenta in Neronis laudibus dedit quinquennali certamine. Dein Civile bellum, quod cum Pompejo a Cæsare gestum est, recitavit. Qui tantæ levitatis & immoderatæ linguæ fuit, ut in Præfatione quadam ætatem & initia sua cum Virgilio comparans, ausus sit dicere, Et quantum mihi restat ad Calicem? Hic initio adolescentiæ, cum ob infestum matrimonium patrem suum ruri agere longe cognovisset, revocatus Athenis a Nerone, cohortique amicorum additus, atque etiam quæstura honoratus, non tamen permansit in gratia. Siquidem agre ferens, recitante se, subito, ac nulla nisi refrigerandi sui causa, indicto Senatu, Neronem recessisse; neque verbis adversus Principem, neque factis exorbitantibus posthæc temperavit. Adeo ut quondam in latrinis publicis, clariore strepitu ventris emisso, hemistichium Neronis, magna confessorum fuga pronuntiavit: Sub terris tonuisse putes. Sed & famoso carmine cum ipsum, tum potentissimos amicorum, gravissime proscidit. Ad extremum pæne

signifer Pisoniæ conjurationis exstitit, multus in gloria tyrannicidarum palam prædicanda; ac plenus minarum; usque eo intemperans, ut Cæsaris caput proximo cuique jactaret. Verum, detecta conjuratione, nequaquam animi constantiam præstitit. Facile enim confessus, & ad humillimas devolutus preces, matrem quoque innoxiam inter socios nominavit; sperans impietatem sibi apud parricidam Principem profuturam. Impetrato autem mortis libero arbitrio, codicillos ad patrem de corrigendis quibusdam versibus suis exaravit. Epulatusque largiter, brachia ad secandas venas medico præbuit. Poemata ejus prælegi memini: conficere vero ac venalia proponi, non tantum operose ac diligerter, sed inepte quoque.

NOTITIA LITERARIA

DE

M. ANNAEO LUCANO

EX

Jo. Alb. Fabricii Bibliotheca latina a Jo. Aug.
Ernesti auctius edita Tom. II, Cap. X.

LUCANI Ætas.

M. ANNÆUS LUCANUS ¹ Cordubensis Hispanus, filius M. Annæi Melæ, quem Senecæ Philosophi fratrem fuisse diximus, Eques Romanus & ab Imp. Nerone variis auctus honoribus, sed poetæ, grave ejus odium incurrens, quod in Poetica, cujus Principatum Imperator ambiebat ², excellere cuperet. Itaque implicatus Pisonianæ conjurationi, & deprehensus, exireque vita jussus, venis solutis obiit anno C. 65. vix annos natus 27. Genethliacon ejus celebrat Statius lib. II, Silva 7.

¹ Præter Vitam Lucani, quæ ad Suetonium auctorem refertur, aliam ineditam laudat Scaliger ad culicem Virgiliti, illam fortassis, quæ editioni Schrevelianæ præmittitur, edita a Joanne Britanico. Adire præterea juva-

bit Martinum Hanckium de Rom. rer. scriptoribus c. XI. Nic. Antonium lib. 1. Bibl. Vet. Hispanæ cap. 10. & Gadium de Scriptoribus non Ecclesiast. Tom. 1. pag. 269.

² Tacitus XV, 49. & 79.

PHARSALIÆ libri.

Exstant ejus *Pharsaliæ*, sive de bello civili Cæsaris atque Pompeji, quod pugna ad Pharsalum, Thessaliæ urbem, qua Pompejum Cæsar vicit, finitum est, *Libri X*, Carmine Heroico. Quantum ex præsentis opere gloriæ sibi promiserit auctor ipse, patet ex his ejus verbis IX, 983. seq.

*Invidia sacræ, Cæsar, ne tangere famæ.
Nam si quid Latii fas est promittere Musis,
Quantum Smyrnæi ¹ durabunt Vatis honores,
Venturi me teque legent, Pharsalia nostra
Vivet & a nullo tenebris damnabitur ævo.*

Tumorem Lucani reprehendit Jul. Cæs. Scaliger & Cauffinus III, 10. de eloquentia sacra & profana. Non minus reprehendas, nisi velis per ironiam dictum admittere, quod mirum in modum adulatur Neroni, usque adeo, ut cum multis verbis bellorum civilium atrocitatem & miseriam exaggerasset, subjungat lib. I, vers. 44.

*Multum Roma tamen debet civilibus armis,
Quod tibi res acta est* — — —

Astronomiæ peritiam in Lucano desiderabat Josephus Scaliger prolegom. ad Manil. & alibi, eumque secutus Grotius ad lib. I, vers. 54. & Barthius LIII, 6. Adversar. Sed defendit Lucanum Franc.

¹ Homerum intelligit.

Infulanus, procurator Parisinus, in Apologia pro Lucani Mathematica adversus Scaligerum, versibus edita Paris. 1582. 4. quam impugnant Scaliger Epist. 3. ad Mamertum Patiffonium ¹. Aliam Lucani Apologiam Scaligero opposuit Jac. Palmerius Grenthesmenilius editam post auctoris mortem a Jano Berkelio Lugd. Bat. 1704. 8. Conferendus etiam Jo. Bapt. Bellus in diatriba de mense & die ² victoriæ Pharsalicæ Tolos. 1637. 8. recusa T. VIII thesauri antiquitatum Romanar. Græviani, & separatim iterum cura Henr. Leonh. Schurzfleischii, Viteb. 1705. 4. Laudat Lucanum præter alios, ac frequenter imitatur Guil. Brito, ut observatum Reinesio est pag. 561. & 404. Var. Lect. Burmanno iudice, ut eloquentiæ corruptela Senecæ Philosopho recte adscribitur, ita sanctissimam & divinam artem poesin primus contaminare, & heroicum carmen ad declamatoria acumina demittere aggressus est fratris ejus M. Annæi Melæ filius, Lucanus. Ineptiuntque maxime, qui eum Virgilio comparare annuntur, in quo omnia castigata, limata, & naturalia: cum Lucanus, ut effrenis equus, impetu semper maximo feratur, neque habenas audiat, sed indulgens ingenio, neque modum neque rationem servet carminis, iudicio non recte usus, cum ubique ostentare vim suam & vehementiam, etiam ubi convenit minime, conetur ³. Potest ta-

¹. Confer Menagii Anti-Bailletum T. 1. p. 370.
². 26. Jun. anno U. C. 706.

³. Adde Barth. LIII, 6. Adversar.

men cum fructu legi, cum ejus dictio sit satis latina, puraque, & descriptiones, quas immiscet operi, haud inelegantes. Characteres ejus quoque egregii, in qua arte proximus est Vellejo Paterculo, & rerum civilium minime rudis. Lucanus perstringitur a Petronio cap. 118. his verbis: *Ecce libelli civilis ingens opus quisquis attigerit, nisi plenus literis, sub onere labetur. Non enim res gestæ versibus comprehendendæ sunt, quod longe melius Historici faciunt, quam Poetæ &c.* Confer Jani Doufæ præcidiæ ad Petron. lib. 2. cap. 12. Tamen Casp. Barlæus Tom. 1. poem. p. 417. ex persona Lucani:

*Cui minus Historicus credor, minus esse Poeta,
Me minor est vates, me minor Historicus.*

Atheismi crimen Lucano impactum ab eo removit auctor Epistolarum Italice editarum Bononiæ a. 1708. 8. pag. 32. 242. Acta Eruditorum Lips. T. 4. supplementi p. 62. seq. Memoriae Trevolt. 1706. p. 570. In antiquis Codicibus hoc de Lucano Hexastichon legitur:

*Corduba me genuit, rapuit Nero, prælia dixi
Quæ gessere pares hinc socer, inde gener.
Continuo nunquam direxi carmina ductu,
Quæ tractim serpit, ¹ plus mihi comma placet.
Fulminis in morem quæ sunt miranda citentur.
Hæc vero sapiet dictio quæ feriet.*

¹ Alii rectius: *quæ tractim serpent: plus mihi comma placet.* Comma est incisum, breve, argutum. Nimum quæ-

Vitam Lucani a Suetonio scriptam, ad Casaubonum a. 1596. misit Theodor. Canterus. Vide Epistolas Casauboni edit. Almeloventianæ p. 646. ubi notatur, aliunde affuta esse hæc verba postrema: *Poemata etiam ejus prælegi memini: confici vero ac venalia proponi non tantum operose ac diligenter, sed inepte quoque.* Suetonio hæc vita vindicatur a Barthio VII, 3. XI, 21. Advers. Exstat in Grævianis & aliis recentioribus Suetonii editionibus. Alia vita est, quæ ex Commentario antiquissimo repetita fertur in variis Lucani editionibus & incipit: *M. Annaeus Lucanus patrem habuit M. Annæum Melam.* In Jo. Fr. *Wichmanshausenii* diatriba in Lucani Pharfaliam, Viteb. 1712. 4. & in Jac. *Mofanti Briosii* (de Brioux) Epistolis, editis Cadomi a. 1670. 8. p. 112. sqq. ad Jac. Palmerium, multa in Lucani laudem congesta lector reperiet, & pag. 130. sqq. nonnulla Lucani emendata vel illustrata. Illustrat etiam plura Lucani loca & castigat Franc. Modius in lectionibus novantiquis, nec non Guilielmus Canterus in Novis lectionibus. Nimum Lucano tribui a Statio, cum patriam ejus ipso nato *plus quam Senecam dedisse Mundo* scripsit, ita profitetur Barth. ad lib. 2. silv. 7. p. 251. ut adulationem appellet pæne abominabilem. Nimis tamen & ipse in Lu-

cita acumina in Lucano reprehendit Dominicus Bohurius, libro *la maniere de penser* p. 237. Quod vero *plus historicus quam poeta* dicitur

Jornandi c. 5. de rebus Get. atque inde Freculfo lib. 2. Chron. c. 16. ad fidem potius putem pertinere, quam ad scribendi characterem.

canum iniquus, quando subjungit: *Quid enim totus Lucanus, tamen meliore parte suorum scriptorum superstes, ad Senecæ vel unam Epistolam aut tractationem?* Idem assentitur Franc. Florido Sabino, qui lib. 2. subseciv. lection. c. 20. nihil unquam putavit prolatum stultius, quam cum Statio Homero superiorem, parem Virgilio Lucanum celebravit poetam his versibus:

*Graio nobilior Melete Bætis,
Bætin Mantua provocare noli.*

& ad Guil. Britonis hæc IX, 731. sq. quibus Statio Lucanum anteponit, Virgilio confert:

*O nunc Lucani ruat in me sive Maronis
Spiritus, aut saltem Thebani vatis imago.*

Barthius in notis p. 631. *Persuasione præsumpta & ex ipsius Papinii non nimis subtili hac de re judicio, longe Lucano Papinium postponit, ausus Lucanum, etiam Maroni componere, quo delirio delirius nullum unquam poetam delirasse arbitror.*

Feminis, quæ, ut Polla Lucanum, maritos suos in studiis adjuverunt, addenda Claudia Statio poetæ, de qua Gevartius III, 13. Papinianar. lect. p. 195. sq.

Libri decimi pars posterior & forte plures insequentes cum aliis Lucani poematis perierunt. Nec ultimam manum¹ addidisse iis, quos habemus, li-

¹ Libros tres priores emendasse ajunt Pollam Ar- gentariam, Lucani uxorem, quæ deinde Statio poetæ nup-

bris putatur a nonnullis. Fuerunt etiam, qui poetis¹ accensere Lucanum dubitarent, quod historiam, quam versu persequitur, non tot fabulis inquinasset more aliorum poetarum. Marbodum Andinum Rhedonensem Episcopum, fama est, ut patriæ gratificaretur, hos de Meduana & Ligeri versus Lucano inferuisse lib. I, v. 438. sq.

*In nebulis, Meduana, tuis; marcere perosus
Andus, jam placido Ligeris recreatur ab amne.*

fit, ut ipse docere videtur proœmio lib. 2. Silvar. Hinc Sidonius: *Polla dat poetas.* Hæc, auctore Bapt. Fulgoso, tanto ingenio doctrinaque fuit, ut captos a viro permultos versus ipsa eadem stili gravitate atque elegantia perficeret, atque epigrammata etiam peritissime conscriberet. lib. 8. c. 3. Plures feminæ maritos suos, vel amafios in studiis adjuvantes celebrantur a Sidonio lib. II, Epist. 10. ad Hesperium: *Sis que opido meminens, quod olim Martia Hortensio, Terentia Tullio, Calpurnia Plinio, Pudentilla Apulejō, Rusticiana Symmacho legentibus meditantibusque candelas & candelabra tenuerunt, — — — reminiscere, quod sæpe versum Corinna cum suo Nasone complevit, Lesbia cum Catullo, Cefennia cum Getulico, Argentaria cum Lucano, Cynthia cum Propertio, Delia*

cum Tibullo.

¹ Vide Martialem XIV, 194. Isidorum VIII, 7. Orig. & Servii loca, Jornandis ac Jo. Sarisberienfis apud Voff. de natura poetica p. 7. Nimirum, ex Aristotelis præceptis, vati non est quasi res gesta versibus tradenda, sed per ambages Deorumque ministeria, & fabulosum sententiarum tormentum debet liber spiritus præcipitari, ut loquitur Petronius. Verum Erasmus Epist. ad Andr. Anomomium p. 216. *Sunt, inquit, qui poema non putent, nisi Deos omnes e celo, mari, terraque subinde advocos, nisi sexcentas infulcias fabulas. Mihi semper placuit carmen, quod a prosa sed optima non longe recederet.* In hanc sententiam multa Palingenius, scriptor lectu dignissimus, initio libri VI Zodiac.

Sane in omnibus MSS. Codd. antiquis non comparent, vel ipso Grotio teste, qui eos in sua *encliræ* edendos curavit. Hæc Menagius p. 27. ad Laert.

Scholiastes Lucani antiquus commemoratur a Grotio ad Lucan. & a Barthio ad Statium ac Britonem. Arnolphi Aurelianensis scholia MSS. fuere in Bibl. Gudiana; Lucanus cum commentariis MSS. Zoni Florentini in Bibl. Regis Gallia, teste Labbeo. Alius Scholiastes MS. in Bibl. Vaticana memoratur a Nic. Antonio in Bibl. Vet. Hispana p. 47.

VERSIONES.

Cum versione profaria Gallica Mich. de Marolles lucem vidit Lucanus Paris. 1654. 8. Metaphrasis Gallica Guilelmi de Brebeuf, versibus scripta, quam archetypo ipsi¹ haud dubitant præferre nonnulli, sæpius edita est, Paris. 1657. 8. 1663. 12. Rothomag. 1665. 12. Hagæ Com. 1683. 12. Paris. 1702. 12. Contra in ea non modo turgidum dicendi genus reprehendit Nic. Boileau, (*Boileau Despréaux*) in arte poetica p. 160. sed etiam aliquando longe infra Lucani vim & dignitatem subsidere arguitur ab Evremontio Tom. III, p. 190. ubi confert versum Lucani, *Victrix causa Diis placet, sed victa Catoni*, cum hoc frigido metaphrastæ, *Les Dieux servent César, & Caton suit Pompée.* Lucanum, Sue-

¹ Vide Parrhasiana T. 1. literar. p. 25. cui metaphrasis illa dicitur *Lucano ipso Villium T. 1. Misc. historico-Lucanior.*

tonium & Sallustium *Gallice* editos Paris. 1500. memorat Labbeus p. 339. Bibliothecæ novæ MSS. Argumentum idem Gallica prosa persequitur *Quartierius* S. J. Paris. 1688. 8. Novissime vertit multum cum approbatione *Marmontelius* Acad. Gallicæ Socius, Paris. 1766, 2 voll. 8. c. figg. XI. Lucani *Pharsalia Anglico* reddita carmine ab Arturo *Gorgeſio* prodiit Lond. 1614. 4. Alia est a Thom. *Majo*, ibid. 1679. 8. recentior a Nic. *Roux*. *Italica* metaphrasēs, post antiquiorem illam Anonymi (*Zuchari Bencivenii*) circa a. C. 1310. ut videtur Nic. Antonio compositam, complures existant. Octonario rhythmō quidem Lucanum vertit L. Cardinalis de *Montichiello*, Mediol. 1492. 4. versibus solutis, sive libere desinentibus Julius *Morigius*, Ravennæ 1587. Alberti *Campanæ* Florentini interpretatio prodiit Venet. 1540. 12. Paulli *Abriani* ibid. 1668. 8. Andreas quoque *Valfredus* his accensendus, cujus versionis exordium inter flores Bibliothecæ *Aproſianæ* edidit Angelus *Aproſius*: nam ipsa nondum, quod sciam, vidit lucem. Denique P. Gabrielis *Mariæ Meloncelli* ¹ e Congregatione Clericorum Regularium S. Paulli Barnabitarum metaphrasis vulgata est Romæ 1708. 4. *Hetruscis* versibus Lucanum reddiderant Albertus *Campana* Dominicanus, & Jo. Maria *Vantus*, teste Gaddio: sed neutra metaphrasis lucem vidit, quod sciam. *Hispanica* prosa Lucanus redditus fuit a Martino *Lasso* de *Orepeſa*, Lu-

¹ Journal des Savans 1709. Febr. p. 171.

cano Poeta y Historiador antiguo, Antv. 1585. 8. & Burgis 1588. fol. Versus est & ab Hieron. a *Porres Medico*, sed cujus interpretatio, perinde ut fratris annotationes, adhuc in scriniis latet: & a Jo. de *Xanregui*, Hispalensi, Madrit. 1683. 4. *Metaphrasis Germanica* Viri præstantissimi, Viti Lud. a *Seckendorf*, sine rhythmis homœoteleutis, at servato hexametri versus numero adornata, una cum notis & observationibus ejus, paulo post ejus obitum in lucem emissa est cum textu latino Lips. 1695. 8. & alia versio C. W. de *Bork*, Halæ 1749. 8.

CARMEN ad Pisonem Lucano tributum.

Inter catalecta veterum poetarum exstat *Carmen Panegyricum ad Calpurnium Pisonem*, quod Virgilio ab aliis, ab aliis Ovidio perperam adscriptum, ad Lucanum fere referunt eruditi. Vide Barthii notas ad Statium T. I. p. 254. & 456. ubi *Statio* illud tribuit, & ad Claudianum lib. 1. de laude *Stiliconis* v. 38. ubi *Calpurnio*. Est autem eodem Barthio iudice XLIX, 7. *Adversar. poema ἀπέλεστον*, & in libros aliquot fuisse divisum videtur, vel ex solo sine: adeo alioquin cultum & eruditum, ut malim aliis tertio prolixioribus tanto carere, quam isto.

¹ Simili ἀρῶμα carminis genere Gallis uti docuere, Jo. Anton. Baifus, Steph. Jodelus, Rapinus, Passeratius, Italos Leo Baptista Albertus, Th. Campanella & Lud. Ariostus, & Bernard. Philippinus, Anglus Jo. Miltonus.

Lucanus.

b

SCRIPTA deperdita.

Deperdita Lucani sunt *Catacausmos Iliacus*, *Catalogus Heroidum*, *Hectoris lytra*, *Orpheus*, *Saturnalia*, *Silvarum libri X*, *Medea tragædia* imperfecta, *Hypomnemata* prosa oratione, in *Octavium Sagittam*, & pro eo *Declamationes*, *Epistola* ex Campania, *Satyricæ fabula XIV* &c. Vide Scaligerum ad *Catalecta* vett. poetarum p. 279. sqq. Voffium de Hist. lat. lib. I, c. 26. & Colomesium ad Gyraldum p. 239. Sed videndus imprimis Nic. Antonius lib. I. Bibl. vet. Hispanæ p. 42. sq. Barthius XXIII, 3. Adversar. & ad Statium T. I. p. 254. seq. qui de *Medea* Lucani etiam videndus T. I. p. 246. uti de *Orpheo* ejus; Jo. Frid. Gronovius diatrib. ad Statii lib. 2. filv. 7. ante quem *decem libros silvarum* a Lucano scriptos Nic. Antonius contendit.

Hæc de Lucano dicta sufficiant, quem Virgilio non comparatum, sed plane prælatum a Pet. Cornelio, sicut a Franc. Malherba Statii clangorem & crepitacula, refert & indignatur Huetius de rebus ad se pertinentibus p. 24. 314.

INDEX
EDITIONUM
M. ANNAEI LUCANI
AUCTION FABRICIANO
ET IN QUINQUE ÆTATES DIGESTUS.

ÆTAS I. s. NATALIS,

1469 -- 1502.

- Quæ a principis ed. ejusque Romanæ curatore Jo. ANDREA Episc. Alerienfi orsa commentatores tulit *Omnibonum Leonicum*, Jo. (Angelum) *Britannicum* & Jo. *Sulpicium Verulanum*, qui idem argumenta X librorum versibus concinnavit.
- 1469 *Editio princeps*. Romæ, curante Jo. Andrea, Episcopo Alerienfi vulgata, nuncupata Paulo II, Pontifici, fol. In fine: *Hoc Conradus opus Sweynheim ordine miro Arnoldusque simul Pannart; una æde colendi Gente Theotonica: Romæ expediere sodales*. In ea hæc de Lucano Pomponius Infortunatus: *Pharsaliam non finivit, cujus primos tres libros cum uxore correxit, quos inscitia depravatos cum reliquis septem Jo. Andr. Antistes Alerienfis diligentissime nostro tempore emendavit, rogantibus Conrado & Arnolde, qui ne lingua Romana pereat, libros laudabili inventione imprimunt.*
- 1475 Veneta I. fol. cum *Omniboni Leoniceni* commentariis. In fine scriptum est *Dodecastichon*, cujus versus ultimi sunt:

XX NOTITIA LITERARIA

*Non in Lucanum quicquam quod dignius exstet,
Ex hoc ni rapiant secula nostra dabunt.
Addidit auctorum Coradinus nomina, nilque
Sustulit, Omniboni quo minuatur honos.*

- 1477 Veneta II. fol. per *Guerinum*.
1483 Parmæ, fol. quæ editio fuit apud Grævium.
1486 Veneta III. fol.
—— Brixiz, per Jo. *Britannicum*. In hac editione est commentarius Omniboni correctus a Jo. *Taberio Brixiano*, cujus & epistola præfixa est: in qua & illum commentarium vitiosum factum dicit, ut decori fuerit auctori.
1491 Mediol. cum Jo. *Britannici* Comm. fol.
1493 Veneta IV. fol. cum Jo. *Sulpicii*, & *Omniboni* comm. fol.
1498 Veneta V. fol. c. comm. J. *Sulpicii* Verul. & Emend. Omniboni Vincent. Venetiis, apud Simonem Bevilacqua.

ÆTAS II. ALDINA,

1502 -- 1560.

- Cujus principi ALDO se junxere comites Georgius *Verfellanus*, Rob. *Stephanus*, & Henr. Loritius *Glareanus*: præter quos novi commentatores exstiterunt Phil. *Beroaldus* pater, Petrus *Pontanus* cogn. cæcus, Brugensis, Jod. *Badius Ascensius*, Jac. *Micyllus* & Lamb. *Hortensius*.
1502 *Aldina* iterum Venetiis, 8. in cujus textu usum se dicit Aldus libro vetere & correcto, ab Mauroceano accepto.
1505 Venetiis, cum duobus commentis *Omniboni* & *Sulpicii* per Bartholomæum de Zannis de Portesio. fol.
1506 cum notis *Sulpicii* & *Ascensii*. Parisiis, ex ædibus *Ascensianis*, fol. Ed. rarissima.
1508 Mediol. cum *Sulpicii*, *Beroaldi* & multorum aliorum notis, ex recognitione G. *Verfellani*.

DE M. ANNÆO LUCANO. XXI

- 1509 Pharfalia, *Sulpicianæ* interpretatione explorata, Argentorati ex offic. Jo. *Priüfs*. 4.
—— Arpini, cum comm. *Sulpicii*, 4.
1511 Venet. fol.
1512 Paris. cum adnotatione familiari & pellucida (ut habet titulus) Petri de Ponte, Cæci, Brugensis. 8.
1514 Paris. ex recogn. G. *Verfellani* & cum comment. Jo. *Sulpicii* Verulani, P. *Beroaldi* & Jod. *Badii*, in ædibus *Ascensianis*. fol.
—— Basil. fol.
1515 8. repet. Aldinæ 1502.
1520 Arpini, sine comm. *Sulpicii*, 8.
—— Lipsiæ 4. sine anni nota.
1525 Argentor. ad edit. Paris. 1514. ex recensione *Hycinthi*.
1534 Lugd. ap. Gryphium, 8.
1537 Venet. ap. Jac. Juntam, 8.
—— Coloniae, ap. Jo. *Gymnicum*, 8.
—— Paris. ap. Sim. *Colineum*, 8.
1542 Lugd. ap. Seb. Gryphium, 8.
1543 Paris. ap. Sim. *Colineum*, 12.
1545 Paris. apud Rob. *Stephanum*, 8. additis in calce variis lectt.
1547 Lugd. ap. Seb. Gryphium, 16.
1549 Col. Agripp. cum scholiis & argg. 8.
1550 Basil. ap. Henr. Petri, 8. cum scholiis margg. & annott. Jo. *Sulpicii* & Henr. *Glareani*.
1551 Lugd. ap. Gryph. 8.
—— Francof. 4. cum *Sulpicii* & *Omniboni* scholiis ac *Micylli* annott.
1554 Paris. cum comm. Lamb. *Hortensii* & Jo. *Sulpicii*, ap. Rob. *Stephanum*, 8. *Hortensii* quidem explanationes pro illa, qua scripsit ætate, haud contemnendæ sunt.
1560 Libb. X doctiff. argg. & scholiis ornati Colon. Agripp. 8.
—— Lugduni, ap. Ant. *Vincentium*, 12.

ÆTAS III,
1564 -- 1584 -- 1614.

- Cujus principi Theod. PULMANNO supervenit Greg. BERS-
MANUS. Accedit Hadr. Junius, Ep. ad Calp. Pi-
sonem curator.
- 1564 Antverp. ap. Plantin. ex emendatione Theod. Pul-
manni, 12.
- 1569 Lugd. ap. Gryph. form. min.
- 1576 Antverp. 12.
- 1577 Antverp. ex recens. Theod. Pulmanni, form. min.
- 1578 Basil. ap. Henr. Petri, cum Sulpicii comm. Horten-
si explanatt. & Glareani notis, fol.
- 1584 Lipsiæ, cum scholiis Gregorii Bersmani, 8.
- 1589 Lipsiæ, cum Jac. Micylli in difficiliore locos, &
Bersmani scholiis, variisque lect. Theod. Pulman-
ni, & in Librum I animadvers. Joach. Camerarii,
addita etiam Epistola ad Calpurnium Pisonem per
Hadr. Junium emendata, & illustrata a Jos. Scali-
gero, 8. Idem Junius Lucanum ad vetustissimi exem-
plaris fidem castigatum tradidit typographo, ut
constat ex ejus Epistolis pag. 225. datis circa an.
1552.
- de bello civili vel Pharfaliæ libri X. Eiusdem ad
Calpurnium Pisonem Poemation, Lugd. Bat. ex offic.
Plantin. ap. Franc. Raphelengium, form. min. (Id.
Antverp. ap. Plant.)
- 1590 M. A. Lucani Catalecton de laude Calpurnii Piso-
nis. Paris. ap. Gillium, 12.
- 1592 Pharfalia e rec. Th. Pulmanni; Ej. ad Calpurnium
Pisonem poemation e rec. Hadr. Junii. Antv. 12.
- 1603 in Corp. poet. latin. Edit. I. Genev. 4. Tom. I.
- 1605 c. n. Sulpicii Verulani, 8.
- 1610 ex rec. Hug. Grotii, Amst. 24.
- 1611 in Corp. poet. latin. Edit. II. Aurel. Allobr. exc.
Sam. Crispinus, 4. Tom. I, p. 1347-1424.
- 1612 ex Raphelengii officina, form. min.

ÆTAS IV. GROTIANA,
1614 -- 1726.

- A summo viro, qui jam 1610. recensuerat Lucanum, nun-
vero emendatt. suarum rationem reddidit, maxime
edit. II an. 1626. Accessit Thomas Farnabius, scriptor
scholiorum, quæ cum Grotii notis sæpius juncta
prodire, etiam in edd. Schrevelianis. Supplemen-
tum quoque hac ætate scripsit Lucani, Thom. May;
Anglus, VII librorum carmen haud infelix, an. 1630.
dein in Schrevelianis edd. aliisque recufum. Sub fi-
nem hujus ætatis Mich. Mættarius collegit varr. ex
XVI edd.
- 1614 Grotiana I. Lucani Pharfalia, five de bello civili
Cæfaris & Pompeji libri X. ex emendatione Hug.
Grotii, cum ejusdem ad loca insigniora notis. Ac-
cesserunt variarum lectionum libellus, & rerum ac
verborum index locupletissimus, opera Theod. Pul-
manni, & aliorum concinnati, ex offic. Plant. Ra-
phelengii, 8. Libellus varr. lect. non est a Grotio,
fed e codd. Pulmanni & Bersmani, & diversus a varr.
lect. quas Rob. Stephanus addidit editioni 1545. Ve-
rum in notis rationes emendationum partim ex MSS.
Canteri, aliisque, partim suo judicio s. ingenio fac-
tarum attulit. Grotium edito Lucano & se & omnes
fanos a simili conatu deterruisse scribit Rutgerus
lib. I, cap. 12. var. lect. Tam impense porro poe-
ta illo delectatus est Grotius vir summus, ut eum
semper in sinu gestaverit, vix die intermisso, quo
non aliquid ejus legeret, ut narrat in Epistolis
Guido Patinus.
- 1616 in Ficheti Corp. poet. lat. Lugdun. 4.
- 1618 Lond. 8. cum notis Thom. Farnabii.
- 1619 Lugd. Bat. 8.
- Amstelod. 8.
- 1624 Francof. 8. cum Farnabii notis.
- 1626 Grotiana II. Auctior: -- Ex emendatione V. C. Hu-
gonis Grotii, cum ejusdem ad loca insigniora notis.

- quarum pars altera nunc demum prodit. Accesserunt variarum lectionum libellus; & rerum ac verborum index locupletissimus, opera Theodori *Pulmanni* & aliorum concinnati. Lugduni Bat. apud Joannem Maire. 8. Ufus vero denuo est 4 MSS. duobus regiis Paris. uno Franc. Thuani, alio Puteanorum fratrum, prouti ipse in epist. ad fratrem Wilh. præmissa novis notis significat, unde, cum vel nova attulerit, vel priora correxerit, editio hæc est classica; quæ in bibl. Gymn. Bip. asservatur.
- 1627 in Corp. poet. latin. edit. III. Genevæ, 4. Tom. I.
1634 Lond. 8.
1642 cum notis Th. Farnabii & H. Grotii. Amstelod. ap. Bleau. 12.
1651 Amstelod. ap. Elzevir. cum *Grotii* notis, 24.
— cum notis *Grotii* & annot. *Farnabii*. Amstel. Jansson, 16.
1658 Amstelod. ed. Corn. *Schrevelio*, cum *Grotii*, Thom. *Farnabii*, & aliorum notis, 8. Subjicitur etiam Lucani supplementum, libris VII a Thom. *Majo* Anglo non infeliciter elucubratum; quod separatum prodiit Lugd. 1630. & alibi.
1665 Amstelod. 12. repet. ed. 1643.
1669 Schreveliana. Amst. 8. repet. ed. 1658.
— Eadem, Lugd. Batav.
1670 Lugdun. Gall. 12.
1681 c. n. *Grotii* & *Farnabii*, Amstel. 12.
1693 ex ed. Hug. *Grotii* c. additt. Th. May. Amst. 12. Amstel. 24.
1695 Viti Lud. a Seckendorf Discursus in Lucanum (scripti germanice) cum textu latino, Lips. 8.
1713 in *Mættarii* Corp. poet. latin. Londin.
1714 cum notis *Grotii* & Th. *Farnabii*, Amstelod. subjicitur Lucani supplementum a Thom. *Majo* compositum, 12.
1719 Pharsalia: sive de bello civili inter Cæsarem & Pompejum libri decem. Lond. J. Tonson, J. Watts, 8. Editor est Mich. *Mættarius*. Præcedunt varr. lect. ex XVI edd.
1721 in If. Vaillantii Corp. poet. lat. Londin. fol.

Lucanum etiam expolire instituit Casp. *Barthius*, magni pretii exemplari usus, cujus patrocinio id aggressum se testatur ad Statii Thebaid. VI, 89. & IV, 409. & præstantissimus vir Nic. *Heinsius*, in quam rem diligenti studio varias lectiones e variis Codd. MSS. collegerat, de quibus mox dicetur. Etiam Ezech. Spanhemius novam editionem cum commentario moliebatur. Commentarium autem Laurentii *de Cellieres* in Lucanum laudat Dominicus de Colonia Tom. 2. hist. liter. Lugd. p. 722.

ÆTAS V. CORTIO - OUDENDORPIO -
BURMANNIANA,

1726 -- 1740 -- 1780.

- A Triumviris sic dicta, qui fere simul aggressi sunt Lucanum; e quibus tamen *Cortius*, quamvis MSS. nube circumdatus, poetis edendis haud sane aptus, *Oudendorpius* omnia priorum bona coegit in unum volumen, pauciora de suo addidit, *Burmannus*, utriusque opera & *Heinsii* emend. f. conjecturis & MSS. usus, plura ausus est. cf. quæ ad ejus ed. ab *Ernestio* dicta damus.
- 1726 Pharsalia sive de bello civili libri X. eidemque adscriptum carmen ad Pisonem. Gottlieb *Cortius* recensuit & plurimis locis emendavit. Lipsiæ, ap. J. F. Gleditsch, 8.
- 1728 Pharsalia sive belli civilis libri decem. Cum scholiaste, hucusque inedito, & notis integris Henrici *Glareani*, Jac. *Micylli*, Joach. *Camerarii*, Hug. *Grotii*, &c. & excerptis *Omniboni* Vicentini, Jo. *Sulpicii* Verulani, Jod. *Badii Ascensii*, Lamb. *Hortensii*, Greg. *Bersmani*, Theod. *Pulmanni*, aliorumque. Nec non Thom. *Maji* supplementis, & apologia Jac. *Palmerii* Grentemefnili, Moscentii *Briosii*, ac Greg. *Bersmani*, & ineditis Franc. *Guyeti*, aliorumque observationibus. Curante Franc. *Oudendorpio*; qui suas etiam adnotationes, & copiosos indices adjecit. Lugd. Bat. 4.
- 1740 M. Annæi Lucani Pharsalia, cum commentario Pe-

tri *Burmanni*, Leidæ, 4. Textum hujus editionis & nos recepimus. Argumenta vero singulis libris præfixa ex MS. Guelferbytano, qui olim Rottendorffii, postea Gudii fuerat, desumpta sunt.

Subjicimus Ernestii judicium de tribus his editionibus: Nostra ætate eodem fere tempore quatuor viri doctissimi novam editionem hujus poetæ curare instituerunt, quæ & accuratissime emendatum textum, & res quoque explicatas bene illustratasque haberet. Primus fuit Rich. *Bentlejus*, de cujus consilio narrat P. *Burmannus* in præf. edit. suæ. Sed vel sponte consilium abiecit, cum idem agi a P. *Burmanno* cognovisset, vel morte irritum factum est. Præter hunc autem & *Burmannum* idem agebant Fr. *Oudendorpius*, e disciplina *Burmanni*, & *Gottlieb Cortius*. Primus destinata absolvit *Oudendorpius*. Habent hujus editionis exempla *Scholia antiqua*, & notas variorum selectas antiquiorum & recentiorum editorum, & suas ipsius; in quibus & crisin modestam exercet, & res ac verba explicat, nec copiosus nimis, nec brevis: additis etiam inter textum & notas var. lect. MSS. & edd. vett. quibus multis usus erat. Nam vix alius poetæ latini tam multa exempla scripta exstant, quam Lucani, cujus rei causam supra demonstravimus. Neque tamen hæc editio *Cortium* ab instituto opere avocavit, qui & ipse magnam copiam librorum & scriptorum & editorum typis habebat: scriptorum quidem ad LX, itemque lectiones codicum ab aliis excerptas, item notas doctorum virorum quorundam ineditas. Atque ille textum a se ex istis copiis formatum dedit Lipsi. 1726, 8. cum variis lectionibus: majus opus ipsum in lucem non potuit proferre, etsi absolutum pæne: reliquit tamen in manibus librarii, qui ejus editionem susceperat: sed id etiam propter nimiam magnitudinem (erat enim vir ille doctus, ut editio *Sallustii* ab ipso facta docet, nimis liberalis in copiis suis profundendis) non ausus est prelis subicere. Erat autem crisis illius viri recta & modesta; sed aptior aliis scriptoribus, quam poetis. nam & interdum lectiones prætulit, quæ per metri leges vera esse non possunt. Sed hæc *Oudendorpii* & *Cortii* instituta etsi *Burmannum* ab opere instituto non abstraxere, tamen retardavere, &, ut modum & formam operis sui paululum mutaret, fecere, rem-

que omnino sic moderaretur, ut sua editio ne *Oudendorpianæ* obesset. Nam aliorum notas prætermisit, & suas unius addidit textui a se e MSS. & edd. vett. constituto. Ceterum ei largiore materiam notarum præbuere & *Heinsianæ* notæ ineditæ, quas suis fere intexuit, & *Oudendorpianæ* notæ, etiam textus a *Cortio* factus. Nec vero dubium est, quin hæc editio ceteris sit præferenda: cui si *Oudendorpianam* quis addiderit, nempe propter notas varior. inprimis, nihil amplius desiderare poterit. Inprimis vero & præfatio laudanda est, quæ post explicatam rationem instituti sui, eruditissime & accuratissime exponit de *Lucani* ingenio & poesi, doctrina etiam & meritis, quam legere debent omnes, qui de carmine *Lucani*, ejus virtutibus & vitis, immo omnino de poematum *Epicorum* natura & lege, & iis, quæ a veteribus & recentioribus scripta sunt poemata talia, recte & ex arte judicare velit. [Verum elegantius existimasse de *Lucano* videtur *Marmontelius* in præf. versionis suæ an. 1766. editæ.]

176.. Paris. ap. Jo. Barbou. 12.

1779 Manhemii, 8.

IOANNIS SULPICII

VERULANI

IN SINGULOS M. ANNÆI LUCANI LIBROS

ARGUMENTA.

P R I M U S bella movens expellit ab Urbe Senatum.
 Brundisium oppugnat, Magnum fugat atque *secundus*.
Tertius exornatque Duces, & Phocida vexat.
 Ad Sicorim *quartus* certat, longasque Salonas
Quintus ab Hesperiiis victorem mittit in hostes.
 Clauditur in *sexto* pater, & stirps consulit Umbras.
Septimus expugnat partes, Magnumque repelit.
Octavus Magni cædem cum funere deflet.
 Per Libycas *nono* victos Cato ducit arenas.
 Exponit *decimus* cœnam, fraudesque Pothini.

ARGUMENTUM L. I.

P R I M U S habet belli causas, utque actus ab ira
 Præcipiti Cæsar Rubiconis transfilit undas,
 Vicinumque minax invadit Ariminon: inde
 Excipit attonita dejectos Urbe Tribunos,
 Ad bellumque suos animat, revocatque cohortes,
 Auxilium fidum: terror tum scribitur Urbis,
 Et fuga Pompeji trepidans, pavidique Senatus.
 Post hæc prodigia, & vatim responsa canuntur.

ARGUMENTUM L. II.

E S T ubi conquestus nosci ventura *Secundus*,
 Iustitio indicto, narrat fera proelia Sullæ.
 Post hæc Brutus adit constanti mente Catonem:
 Cui rursus nubit funesto Marcia cultu.
 It Capuam Magnus, late occupat omnia Cæsar,
 Teque capit, Domiti: sequitur tum concio Magni.
 Brundisio it gnatus, cujus tentare remota
 Auxilia, obsessusque tamen vix effugit ipse.

ARGUMENTUM L. III.

T E R T I U S exponit fugientis somnia Magni,
 Atque ut Trinacrias est Curio missus in urbes.
 Brundisio reditum describit Cæsar inde:
 Prædanti fiscum cui vult obstare Metellus.
 Hinc populos, Magnum qui sunt in bella secuti,
 Utque iter accelerans Hispanas Cæsar in oras,
 Massiliam fidam vexat terraque marique.
 Mox abiens Bruto victori bella relinquit.

ARGUMENTUM L. IV.

CASTRÀ Ducis castris ad celsam *Quartus* Herdam
 Confert in tumulo, qui pæne est obrutus imbri.
 Enatat hinc Cæsar, Sicoris diducit & undas,
 Petreique fugam sequitur. Vicinia pacem
 Incipit: at subita Petrejus cæde repellit.
 Qui mox esuriens veniam vitamque precatur.
 Pugnat in Hadriaca post hæc Antonius unda.
 Vultejusque cadit. Lybie te, Curio, mactat.

ARGUMENTUM L. V.

QUINTUS in Ægypto narrat te, Magne, Senatum
 Constituisse Ducem: tum Delphica consulit antro
 Appius, & domitis rediens jam Cæsar Iberis
 Componit favos intra sua castra tumultus.
 Et Dictator abit, nec non & Consul ab Urbe
 Brundisium: classem recipit. Pharfalia cymba
 Pæne Ducis periit temeraria. Navigat inde
 Marcus, & in Lesbum te vir, Cornelia, mittit.

ARGUMENTUM L. VI.

DYRRACHIUM in *Sexto*, dum Magnus ab hoste tuctur,
 Vallatur muro in campis, & peste laborat.
 Eluit & Cæsar, pugnaque erumpit aperta
 Pompejus. Scævæ vires, & nobile fatum,
 Thessaliæque situs, mox quæ tulit illa, canuntur.
 Hinc magicam Erichtho, Stygias ut consulat Umbras,
 Sextus adit. Ciet illa Deos, cogitque cadaver
 Tristitia fata loqui, moritur quod carmine rursus.

ARGUMENTUM L. VII.

SEPTIMUS ut Magni narravit somnia, plorat
 Fata Ducis: mox turba omnis sibi prælia poscit.
 Censet idem cupidus facundo Tullius ore:
 Dux dat id invitus. Scribit tum dira poeta
 Prodigia, instructas acies, factura Ducumque
 Verba suis animos, & prælia gesta, fugamque.
 Invenitur post hæc in te, sævissime Cæsar,
 Damnans Pharfali completos sanguine campos.

ARGUMENTUM L. VIII.

OCTAVO in Lesbon fugiens per devia Magnus
 Navigat, & conjux lacrimando abducta relinquit
 Desertem populum: properans tum nauta monetur,
 Tendat ut ad Cilices, ubi Sextus, turba Ducumque
 Decernunt, quo sit Dux confugiturus, atroxque
 Ægyptus legitur: venientem regia prodit,
 Conjugeque & gnato coram confodit Achilles.
 Ambustum Cordus truncum clam textit arena.

ARGUMENTUM L. IX.

SPIRITUS in *Nono* Magni petit æthera, pugnae
 Reliquiasque Cato Libyæ transportat in oras,
 Et cum Pompejis Magnum Cornelia luget.
 Quem Cato commendans Cilices castigat, & inde
 Per Syrtes agitur, Libycas quoque calcat arenas,
 Hammonemque tuens serpentum senta peragrat.
 Dux & ab Emathia Trojanam vectus in urbem,
 It Pharon, & generi lacrimans pia conspicit ora.

XXXII

ARGUMENTUM L. X.

INTREPIDE *Decimo* victor per templa vagatus,
Admittit Regem, Cleopatraque supplicat ipsi.
Pax fit, & immenso celebrant convivia sumtu.
Ostentantur opes, consultus Achoreus ortus,
Nile, tuos aperit, cursusque. Pothinus Achillam
Ductorem in Latium mittit: qui pugnat ab alta
Obsessus cum Rege domo, noctuque per æquor
Classe Pharon vectus, metuens se immittit in undas.

M. ANNAEI LUCANI
PHARSALIA
SIVE
DE BELLO CIVILI
LIBRI X.

Lucanus.

A

ARGUMENTUM

LIBRORUM M. ANNÆI LUCANI SINGULIS
VERSIBUS PER SINGULOS LIBROS
DISPOSITIS.

CAESARIS a Gallis reditum canit ad sua *Primus*.
Magnum cum patribus profugum docet inde *Secundus*.
Tertius excitas notat in sua funera gentes.
Quartus habet partis mutilas utriusque cohortes.
Quintus componit cum Cæsare militis iras.
Sextus Thessaliæ bellis accommodat oras.
Septimus exsequitur planctu miserabile bellum.
Separat *Octavus* Pompeji morte duellum.
Nonus arenivagum commendat laude Catonem.
Cæsaris in Pharia *Decimus* canit urbe vigorem.

M. ANNAEI LUCANI
PHARSALIÆ

LIBER PRIMUS.

ARGUMENTUM.

*Cæsaris in primo, Gallis ubicunque subactis,
Italiam reditus describitur, utque coactis
Invidia patribus aquilas deponere iussus
Atque triumphali pompa torpescere cassus.
Ille dolens tanti mercede carere laboris,
Instinuat sociis tanti monumenta doloris.
Quorum consilio missos per Gallica rura
Dirigit, & revocat, quæ liquerat, agmina plura.
Omnibus instructus Romam petit exagitatus:
Quo rumore pavens populus fugit atque senatus.
Monstra dehinc cælo, terra conspecta marique,
Semina bellorum spargenda minantur ubique.*

BELLA per Emathios plus quam civilia campos,
Iusque datum sceleri canimus, populumque potentem
In sua victrici conversum viscera dextra:

Cognatasque acies: &, rupto foedere regni,
 Certatum totis concussi viribus orbis
 In commune nefas: infestisque obvia signis
 Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.
 Quis furor, o cives! quæ tanta licentia ferri,
 Gentibus invisis Latium præbere cruorem?
 Cumque superba foret Babylon spolianda tropæis
 Aufoniis, umbraque erraret Crassus inulta,
 Bella geri placuit nullos habitura triumphos.
 Heu, quantum potuit terræ pelagique parari
 Hoc, quem civiles hauserunt, sanguine, dextræ!
 Unde venit Titan, & nox ubi sidera condit,
 Quaque dies medius flagrantibus æstuat horis,
 Et qua bruma rigens, ac nefcia vere remitti,
 Adstringit Scythico glaciale frigore pontum:
 Sub juga jam Seres, jam barbarus isset Araxes,
 Et gens si qua jacet nascenti conscia Nilo.
 Tunc, si tantus amor belli tibi, Roma, nefandi,
 Totum sub Latias leges cum miseris orbem,
 In te verte manus: nondum tibi defuit hostis.
 At nunc semirutis pendent quod mœnia testis
 Urbibus Italiæ, lapsisque ingentia muris
 Saxa jacent; nulloque domus custode teneatur,
 Rarus & antiquis habitator in urbibus errat:
 Horrida quod dumis, multosque inarata per annos
 Hesperia est, defuntque manus poscentibus arvis,
 Non tu, Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor
 Pœnus erit: nulli penitus descendere ferro
 Contigit: alta sedent civilis vulnera dextræ.
 Quod si non aliam venturo fata Neroni

Invenere viam, magnoque æterna parantur
 Regna Deis, cœlumque suo servire Tonanti
 Non nisi sævorum potuit post bella gigantum:
 Jam nihil, o Superi, querimur: scelera ipsa, nefasque
 Hac mercede placent: diros Pharsalia campos
 Impleat: & Pœni saturentur sanguine manes:
 Ultima funesta concurrant proelia Munda.
 His Cæsar, Perusina fames, Mutinæque labores
 Accedant satis: &, quas premit aspera, classes,
 Leucas: & ardenti servilia bella sub Ætna.
 Multum Roma tamen debet civilibus armis,
 Quod tibi res acta est. Te, cum, statione peracta,
 Altra petes serus, prælati regia coeli
 Excipiet, gaudente polo: seu sceptrâ tenere,
 Seu te flammigeros Phœbi conscendere currus,
 Telluremque, nihil mutato sole timentem,
 Igne vago lustrare juvat: tibi numine ab omni
 Cedetur: jurisque tui natura relinquet,
 Quis Deus esse velis, ubi regnum ponere mundi.
 Sed neque in Arctoo sedem tibi legeris orbe:
 Nec polus adversi calidus qua vergitur Austri;
 Unde tuam videas, obliquo fidere Romam.
 Ætheris immensi partem si presseris unam,
 Sentiet axis onus. Librati pondera cœli
 Orbe tene medio: pars ætheris illa ferenti
 Tota vacet, nullæque obstant a Cæsare nubes.
 Tunc genus humanum positis sibi consulat armis,
 Inque vicem gens omnis amet: pax missa per orbem
 Ferrea belligeri compefcât limina Jani.
 Sed mihi jam numen: nec, si te pectore vates

Accipiam, Cirrhæa velim secreta moventem
 Sollicitare Deum, Bacchumque avertere Nyfa,
 Tu fatis ad dandas Romana in carmina vires.
 Fert animus causas tantarum expromere rerum:
 Immenfumque aperitur opus, quid in arma furentem
 Impulerit populum, quid pacem excusserit orbi.
 Invida fatorum series, summisque negatum
 Stare diu; nimioque graves sub pondere lapsus;
 Nec se Roma ferens. Sic, cum, compage soluta,
 Secula tot mundi suprema coegerit hora,
 Antiquum repetens iterum chaos, omnia mixtis
 Sidera fideribus concurrent: ignea pontum
 Astra petent: tellus extendere litora nolet,
 Excutietque fretum: fratri contraria Phoebe
 Ibit, &, obliquum bigas agitare per orbem
 Indignata, diem poscet sibi: totaque discors
 Machina divulsi turbabit foedera mundi.
 In se magna ruunt: lætis hunc numina rebus
 Crescendi posuere modum. Nec gentibus ullis
 Commodat in populum, terræ pelagique potentem;
 Invidiam Fortuna suam. Tu causa malorum
 Facta tribus dominis communis, Roma, nec unquam
 In turbam missi feralia foedera regni.
 O male concordēs, nimiaque cupidine cæci,
 Quid miscere juvat vires, orbemque tenere
 In medio? dum terra fretum, terramque levabit
 Aër, & longi volvent Titana labores,
 Noxque diem cœlo totidem per signa sequetur;
 Nulla fides regni fociis, omnisque potestas
 Impatiens consortis erit. Nec gentibus ullis

69

70

78

80

85

90

Credite; nec longe fatorum exempla petantur:
 Fraterno primi maduerunt sanguine muri.
 Nec pretium tanti tellus pontusque furoris
 Tunc erat: exiguum dominos commisit asylum.
 Temporis angusti mansit concordia discors,
 Paxque fuit non sponte ducum. Nam sola futuri
 Crassus erat belli medius mora. Qualiter undas
 Qui secat, & geminum gracilis male separat Isthmos,
 Nec patitur conferre fretum: si terra recedat,
 Ionium Ægæo frangat mare: sic, ubi sæva
 Arma ducum dirimens, miserando funere Crassus
 Assyrias Latio maculavit sanguine Carras,
 Parthica Romanos solverunt damna furores.
 Plus illa vobis acie, quam creditis, actum est,
 Arfacidæ: bellum victis civile dedistis.
 Dividitur ferro regnum: populique potentis,
 Quæ mare, quæ terras, quæ totum continet orbem;
 Non cepit fortuna duos. Nam pignora juncti
 Sanguinis, & diro ferales omine tædas
 Abstulit ad manes, Parcarum, Julia, sæva
 Intercepta manu. Quod si tibi fata dedissent
 Majores in luce moras, tu sola furentem
 Inde virum poteras, atque hinc retinere parentem;
 Armataque manus excussio jungere ferro,
 Ut generos foceris mediæ junxere Sabinæ.
 Morte tua disensa fides, bellumque movere.
 Permissum est ducibus: simulos dedit æmula virtus.
 Tu, nova ne veteres obscurent acta triumphos,
 Et victis cedat piratica laurea Gallis,
 Magne, times: te jam series, ususque laborum

95

100

105

110

115

120

Erigit, impatiensque loci fortuna secundi.
 Nec quenquam jam ferre potest, Cæsare priorem, 125
 Pompeiufve parem. Quis iustius induit arma,
 Scire nefas: magno se iudice quisque tuetur:
 Vixit causa Deis placuit, sed victa Catoni.
 Nec coiere pares: alter vergentibus annis
 In senium, longoque togæ tranquillior usu 130
 Dedidit jam pace ducem: famæque petitor
 Multa dare in vulgus: totus popularibus auris
 Impelli, plausuque sui gaudere theatri:
 Nec reparare novas vires; multumque priori
 Credere fortunæ. Stat magni nominis umbra. 135
 Qualis frugifero quercus sublimis in agro
 Exuvias veteres populi, sacrataque gestans
 Dona ducum: nec jam validis radicibus hærens,
 Pondere fixa suo est: nudosque per aera ramos
 Effundens, trunco, non frondibus, efficit umbram: 140
 At quamvis primo nutet casura sub Euro,
 Tot circum silvæ firmo se robore tollant,
 Sola tamen colitur. Sed non in Cæsare tantum
 Nomen erat, nec fama ducis: sed nescia virtus
 Stare loco: solusque pudor, non vincere bello. 145
 Acer, & indomitus; quo spes, quoque ira vocasset,
 Ferre manum, & nunquam temerando parcere ferro:
 Successus urgere suos: instare favori
 Numinis: impellens quidquid sibi summa petenti
 Obstaret; gaudensque viam fecisse ruina. 150
 Qualiter expressum ventis per nubila fulmen
 Ætheris impulsi sonitu, mundique fragore
 Emicuit, rupitque diem populosque paventes

Terruit, obliqua præstringens lumina flamma:
 In sua templa furit, nullaque exire vetante 155
 Materia, magnamque cadens, magnamque revertens
 Dat stragem late, sparsosque recolligit ignes.
 Hæ ducibus causæ: suberant sed publica belli
 Semina, quæ populos semper mersere potentes.
 Namque ut opes nimias mundo fortuna subacto 160
 Intulit, & rebus mores cessere secundis,
 Prædaque & hostiles luxum suasere rapinæ:
 Non auro, testisve modus: mensasque priores
 Adspersata fames: cultus gestare decoros
 Vix nurius, rapuere mares: foecunda virorum 165
 Paupertas fugitur, totoque arcessitur orbe,
 Quo gens quæque perit. Tunc longos jungere fines
 Agrorum, & quondam duro sulcata Camilli
 Vomere, & antiquos Curiorum passa ligones
 Longa sub ignotis extendere rura colonis. 170
 Non erat is populus, quem pax tranquilla juvaret,
 Quem sua libertas immotis pasceret armis.
 Inde iræ faciles, & quod suavisset egestas,
 Vile nefas, magnumque decus, ferroque petendum,
 Plus patria potuisse sua: mensuraque juris 175
 Vis erat: hinc leges & plebiscita coactæ,
 Et cum Consulibus turbantes jura Tribuni:
 Hinc rapti pretio fasces, sectorque favoris
 Ipse sui populus, letalisque ambitus urbi,
 Annua venali referens certamina Campo: 180
 Hinc usura vorax, avidumque in tempora foenus,
 Et concussa fides, & multis utile bellum.
 Jam gelidas Cæsar cursu superaverat Alpes;

Ingentesque animo motus, bellumque futurum
 Ceperat. Ut ventum est parvi Rubiconis ad undas, 285
 Ingens visa duci patriæ trepidantis imago,
 Clara per obscuram vultu moestissima noctem,
 Turrigero canos effundens vertice crines,
 Cæsarie lacera, nudisque adstare lacertis,
 Et gemitu permixta loqui: Quo tenditis ultra?
 Quo fertis mea signa viri? si jure venitis,
 Si cives: huc usque licet. Tunc perculit horror.
 Membra ducis, riguere comæ, gressumque coercens
 Languor in extrema tenuit vestigia ripa.
 Mox ait: O magnæ qui moenia prospicis urbis,
 Tarpeja de rupe Tonans, Phrygiique penates,
 Gentis Iuleæ, & rapti secreta Quirini,
 Et residens celsa Latialis Jupiter Alba,
 Vestalesque foci, summique o numinis instar
 Roma, fave cœptis: non te furialibus armis
 Persequor: en, adsum victor terraque marique
 Cæsar, ubique tuus, (liceat modo) nunc quoque miles.
 Ille erit, ille nocens, qui me tibi fecerit hostem.
 Inde moras solvit belli, tumidumque per amnem
 Signa tulit propere. Sic cum squalentibus arvis,
 Æstiferæ Libyes viso leo comminus hoste
 Subfedit dubius, totam dum colligit iram,
 Mox ubi se sævæ stimulavit verbere caudæ,
 Erexitque jubam, & vasto grave murmur hiatu
 Infremuit: tum torta levis si lancea Mauri
 Hæreat, aut latum subeant venabula pectus,
 Per ferrum tanti securus vulneris exit.
 Fonte cadit modico, parvisque impellitur undis.

Puniceus Rubicon, cum fervida canduit æstas:
 Perque imas serpit valles, & Gallica certus 215
 Limes ab Ansoniis determinat arva colonis.
 Nunc vires præbebat hiems, atque auxerat undas
 Tertia jam gravido pluvialis Cynthia cornu,
 Et madidis Euri resolutæ statibus Alpes.
 Primus in obliquum sonipes opponitur amnem, 220
 Excepturus aquas, molli dum cetera rumpit
 Turba vado fracti faciles jam fluminis undas.
 Cæsar, ut adversam superato gurgite ripam
 Attingit, Hesperia vetitis & constitit arvis,
 Hic, ait, hic pacem, temerataque jura relinquo; 225
 Te, Fortuna, sequor: procul hinc jam foedera sunt.
 Credidimus fatis, utendum est iudice bello.
 Sic fatus, noctis tenebris rapit agmina ductor
 Impiger, it torto Balearis verbere fundæ
 Ocior, & missa Parthi post terga sagitta: 230
 Vicinumque minax invadit Ariminum, ut ignes
 Solis lucifero fugiebant astra relicto.
 Jamque dies primos belli visura tumultus
 Exoritur: seu sponte Deum, seu turbidus Auster
 Impulerat, moestam tenuerunt nubila lucem. 235
 Constitit ut capto iustus deponere miles
 Signa foro, stridor lituum clangorque tubarum
 Non pia concinuit cum rauco classica cornu.
 Rupta quies populi, stratisque excita juvenus
 Deripuit sacris adfixa penatibus arma, 240
 Quæ pax longa dabat: nuda jam crate fluentes
 Invadunt clypeos, curvataque cuspidè pila,
 Et scabros nigræ morsu rubiginis enses.

Ut notæ fulsere aquilæ, Romanaque signa,
 Et celsus medio conspectus in agmine Cæsar, 245
 Diriguere metu, gelidus pavor adligat artus,
 Et tacito mutos volvunt in pectore questus:
 O male vicinis hæc mœnia condita Gallis!
 O tristi damnata loco! pax alta per omnes,
 Et tranquilla quies populos: nos præda furentum, 250
 Primaque castra fumus. Melius, Fortuna, dedisses
 Orbe sub Eoo sedem, gelidaque sub Arcto,
 Errantesque domos, Latii quam claustra tueri.
 Nos primi Senonum motus, Cimbrumque ruentem
 Vidimus, & Martem Libyes, cursumque furoris 255
 Teutonici: quoties Romam Fortuna laceffit,
 Hac iter est bellis. Gemitu sic quisque latenti,
 Non ausus timuisse palam: vox nulla dolori
 Credita: sed quantum, volucres cum bruma coercet,
 Rura silent, mediusque jacet sine murmure pontus, 260
 Tanta quies. Noctis gelidas lux solverat umbras:
 Ecce faces belli, dubiæque in prælia menti
 Urgentes addunt stimulos, cunctasque pudoris
 Rumpunt fata moras: justos Fortuna laborat
 Esse ducis motus, & causas invenit armis. 265
 Expulit ancipiti discordes urbe Tribunos,
 Victo jure, minax jactatis curia Gracchis.
 Hos jam mota ducis, vicinaque signa petentes
 Audax venali comitatur Curio lingua:
 Vox quondam populi, libertatemque tueri 270
 Ausus, & armatos plebi miscere potentes.
 Utque ducem varias volventem pectore curas,
 Conspexit: Dum voce tuæ potuere juvari.

Cæsar, ait, partes, quamvis nolente Senatu,
 Traximus imperium, tunc cum mihi Rostra teneret 275
 Jus erat, & dubios in te transferre Quirites.
 Sed postquam leges bello siluere coactæ,
 Pellimur e patriis laribus, patimurque volentes
 Exsilium: tua nos faciat victoria cives.
 Dum trepidant nullo firmatæ robore partes, 280
 Tolle moras: semper nocuit differre paratis.
 Par labor atque metus pretio majore petuntur.
 Bellantem geminis tenuit te Gallia iustis,
 Pars quota terrarum? facili si prælia pauca
 Gesseris eventu, tibi Roma subegerit orbem. 285
 Nunc neque te longi remeantem pompa triumphi
 Excipit, aut sacras poscunt Capitolia lauros:
 Livor edax tibi cuncta negat: gentesque subactas
 Vix impune ferēs: focerum depellere regno
 Decretum est genero. Partiri non potes orbem: 290
 Solus habere potes. Sic postquam fatus, & ipsi
 In bellum prono tantum tamen addidit iræ,
 Accenditque ducem; quantum clamore juvatur
 Eleus sonipes, quamvis jam carcere clauso
 Immineat foribus, pronusque repagula laxet. 295
 Convocat armatos extemplo ad signa maniplos:
 Utque satis trepidum, turba coeunte, tumultum
 Composuit, vultu dextraque silentia iussit:
 Bellorum o focii, qui mille pericula Martis
 Mecum, ait, experti, decimo jam vincitis anno, 300
 Hoc cruor Arctoïis meruit diffusus in arvis,
 Vulneraque, & mortes, hiemesque sub Alpibus actæ?
 Non secus ingenti bellorum Roma tumultu

Concutitur, quam si Pœnus transcenderet Alpes
 Hannibal. Implentur valido tirone cohortes: 305
 In classem cadit omne nemus: terraque marique
 Jussus Cæsar agi. Quid? si mihi signa jacerent
 Marte sub adverso, ruerentque in terga feroces
 Gallorum populi? nunc, cum Fortuna secundis
 Mecum rebus agat, Superique ad summa vocantes, 310
 Tentamur. Veniat longa dux pace solutus
 Milite cum subito, partesque in bella togatæ,
 Marcellusque loquax, & nomina vana, Catones.
 Scilicet extremi Pompejum, emitque clientes
 Continuo per tot satiabunt tempora regno? 315
 Ille reget currus nondum patientibus annis?
 Ille semel raptos nunquam dimittet honores?
 Quid jam rura querar totum suppressa per orbem,
 Ac jussam servire famem? quis castra timenti
 Nescit mixta foro? gladii cum triste minantes 320
 Judicium insolita trepidum cinxere corona,
 Atque, auso medias perumpere milite leges,
 Pompejana reum clausurunt signa Milonem?
 Nunc quoque ne lassum teneat privata senectus,
 Bella nefanda parat, fuetus civilibus armis, 325
 Et docilis Sullam sceleris vicisse magistrum.
 Utque feræ tigres nunquam posuere furorem,
 Quas nemore Hyrcano, matrum dum lustra sequuntur,
 Altus cætorum pavit cruor armentorum;
 Sic & Sullanum solito tibi lambere ferrum 330
 Durat, Magne, fitis: nullus semel ore receptus
 Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.
 Quem tamen inveniet tam longa potentia finem?

Quis scelerum modus est? ex hoc jam te, improbe, regno
 Ille tuus saltem doceat descendere Sulla. 335
 Post Cilicæne vagos, & lassæ Pontica regis
 Proelia, barbarico vix consummata veneno,
 Ultima Pompejo dabitur provincia, Cæsar;
 Quod non, victrices aquilas deponere jussus;
 Paruerim? mihi si merces erepta laborum est, 340
 His saltem longi, non me duce, præmia belli
 Reddantur: miles sub quolibet iste triumphet.
 Conferet exsanguis quo se post bella senectus?
 Quæ sedes erit emeritis? quæ rura dabuntur,
 Quæ noster veteranus aret? quæ moenia fessis? 345
 An melius fient piratæ, Magne, coloni?
 Tollite jam pridem victricia, tollite signa:
 Viribus utendum est, quas fecimus. Arma tenenti
 Omnia dat, qui justa negat: nec numina deerunt.
 Nam neque præda meis, neque regnum quaeritur armis: 350
 Detrahimus dominos urbi servire paratæ.
 Dixerat: at dubium non claro murmure vulgus
 Secum incerta fremit: pietas, patriique penates
 Quanquam cæde feras mentes, animosque tumentes
 Frangunt; sed diro ferri revocantur amore, 355
 Ductorisque metu. Summi tum munera pili
 Lælius, emeritique gerens insignia doni,
 Servati civis referentem præmia quercum,
 Si licet, exclamat, Romani maxime rector
 Nominis, & fas est veras expromere voces; 360
 Quod tam lenta tuas tenuit patientia vires,
 Conquerimur. Deeratne tibi fiducia nostri?
 Dum movet hæc calidus spirantia corpora sanguis;

Et dum pila valent fortes torquere lacerti,
 Degenerem patiere togam, regnumque Senatus? 365
 Usque adeo miserum est civili vincere bello?
 Duc age per Scythiæ populos, per inhospita Syrtis
 Litora, per calidas Libyæ sitientis arenas.
 Hæc manus, ut victum post terga relinqueret orbem,
 Oceani tumidas remo compescuit undas: 370
 Fregit & Arctoo spumantem vertice Rhenum.
 Iussa sequi tam posse mihi, quam velle necesse est.
 Nec civis meus est, in quem tua classica, Cæsar,
 Audiero. Per signa decem felicia castris,
 Perque tuos juro quocunque ex hoste triumphos; 375
 Pectore si fratris gladium, juguloque parentis
 Condere me jubeas, plenæque in viscera partu
 Conjugis, invita peragam tamen omnia dextra.
 Si spoliare Deos, ignemque immittere templis,
 Numina miscebit castrensis flamma Monetæ: 380
 Castra super Tusci si ponere Tybridis undas;
 Hesperios audax veniam metator in agros.
 Tu quoscunque voles in planum effundere muros,
 His aries ætus disperget faxa lacertis:
 Illa licet, penitus tolli quam jusseris urbem, 385
 Roma fit. His cunctæ simul adfensere cohortes,
 Elatasque alte, quæcunque ad bella vocaret,
 Promisere manus. It tantus in æthera clamor,
 Quantus, piniferi Boreas cum Thracius Ossæ
 Rupibus incubuit, curvato robore pressæ 390
 Fit sonus, aut rursus redeuntis in æthera silvæ.
 Cæsar, ut acceptum tam prono milite bellum,
 Fataque ferre videt, ne quo languore moretur

Fortunam, sparsas per Gallica rura cohortes
 Evocat, & Romam motis petit undique signis. 395
 Deseruere cavo tentoria fixa Lemanno,
 Castraque, quæ Vogesi curvam super ardua rupem
 Pugnaces pietis cohibebant Lingonas armis.
 Hi vada liquerunt Ifaræ, qui gurgite ductus
 Per tam multa suo, famæ majoris in amnem 400
 Lapsus, ad æquoreas nomen non pertulit undas.
 Solvuntur flavi longa statione Rutheni:
 Mitis Atax Latias gaudet non ferre carinas,
 Finis & Hesperia, promoti limite, Varus:
 Quaque sub Herculeo sacratu numine portus 405
 Urget rupe cava pelagus: non Corus in illum
 Jus habet, aut Zephyrus: solus sua litora turbat
 Circius, & tuta prohibet statione Monæci.
 Quaque jacet litus dubium, quod terra, fretumque
 Vindicat alternis vicibus, cum funditur ingens 410
 Oceanus, vel cum refugis se fluctibus aufert.
 Ventus ab extremo pelagus sic axe volutet,
 Destituatque ferens; an fidere mota secundo
 Tethyos unda vagæ lunaribus æstuet horis;
 Flammiger an Titan, ut alentes hauriat undas, 415
 Erigat Oceanum, fluctusque ad fidera ducat,
 Quærite, quos agitat mundi labor: at mihi semper
 Tu, quæcunque moves tam crebros causa meatus,
 Ut superi voluere, lates. Tunc rura Nemetis
 Qui tenet, & ripas Aturi, qua litore curvo 420
 Molliter admissum claudit Tarbellicus æquor,
 Signa movet, gaudetque amoto Santonus hoste:
 Et Biturix, longisque leves Sueffones in armis:

Lucanus.

B

Optimus excusso Leucus Rhemusque lacerto ,
 Optima gens flexis in gyrum Sequana frenis : 425
 Et docilis rector monstrati Belga covini :
 Arvernique ausi Latio se fingere fratres ,
 Sanguine ab Iliaco populi ; nimiumque rebellis
 Nervius , & cæsi pollutus sanguine Cottæ :
 Et qui te laxis imitantur , Sarmata , braccis 430
 Vangiones : Batavique truces , quos ære recurvo
 Stridentes acuere tubæ : qua Cinga pererrat
 Gurgite : qua Rhodanus raptum velocibus undis
 In mare fert Ararim : qua montibus ardua summis
 Gens habitat cana pendentes rupe Gebennas : 435
 [Pistones immunes subigunt sua rura ; nec ultra
 Instabiles Turonas circumfusa castra coercent.
 In nebulis , Meduana , tuis marcere perosus
 Andus , jam placida Ligeris recreatur ab unda.
 Inclyta Cæsareis Genabos dissolvitur alis .] 440
 Tu quoque , lætatus converti prælia , Trevir :
 Et nunc tonse Ligur , quondam per colla decora
 Crinibus effusus toti prælate Comatæ :
 Et quibus immitis placatur sanguine diro
 Teufates , horrensque feris altaribus Hefus ; 445
 Et Taranis Scythicæ non mitior ara Dianæ.
 Vos quoque , qui fortes animas , belloque peremtas,
 Laudibus in longum vates demittitis ævum ,
 Plurima securi fudistis carmina , Bardi.
 Et vos barbaricos ritus , moremque finistrum 450
 Sacrorum , Druidæ , positis repetistis ab armis.
 Solis nosse Deos , & coeli numina vobis ,
 Aut solis nescire datum : nemora alta remotis

Incolitis lucis. Vobis auctoribus , umbræ
 Non tacitas Erebi sedes , Diisque profundi 455
 Pallida regna petunt : regit idem spiritus artus
 Orbe alio : longæ (canitis si cognita) vitæ
 Mors media est. Certe populi , quos despicit Arctos ,
 Felices errore suo , quos ille , timorum
 Maximus , haud urget leti metus. Inde ruendi 460
 In ferrum mens prona viris , animæque capaces
 Mortis : & ignavum redituræ parcere vitæ.
 Et vos crinigeros bellis arcere Caycos
 Oppositi , petitis Romam , Rhenique feroces
 Deseritis ripas , & apertum gentibus orbem. 465
 Cæsar , ut immensæ collecto robore vires
 Audendi majora fidem fecere , per omnem
 Spargitur Italiam , vicinaque mœnia complet.
 Vana quoque ad veros accessit fama timores ,
 Irrupitque animos populi , clademque futuram 470
 Intulit , & velox properantis nuntia belli
 Innumeras solvit falsa in præconia linguas.
 Est qui , tauriferis ubi se Mevania campis
 Explicat , audaces ruere in certamina turmas
 Adferat , & , qua Nar Tyberino illabitur amni , 475
 Barbaricas sævi discurrere Cæsaris alas :
 Ipsum omnes aquilas , collataque signa ferentem ,
 Agmine non uno , densisque incedere castris.
 Nec , qualem meminere , vident : majorque , ferusque
 Mentibus occurrit , victoque immanior hoste. 480
 Hunc inter Rhenum populos Alpemque jacentes ,
 Finibus Arctoïis , patriaque ab sede revulsos
 Pone sequi , jussamque feris a gentibus Urbem ,
 B 2

Romano spectante, rapi. Sic quisque pavendo
 Dat vires famæ: nullogue auctore malorum, 485
 Quæ finxere, timent. Nec solum vulgus inani
 Percussum terrore pavet: sed curia, & ipsi
 Sedibus exsiluere Patres, invisaque belli
 Consulibus fugiens mandat decreta Senatus.
 Tum, quæ tuta petant, &, quæ metuenda relinquunt, 490
 Incerti, quo quemque fugæ tulit impetus, urget
 Præcipitem populum, serieque hærentia longa
 Agmina prorumpunt: credas, aut tecta nefandas
 Corripuisse faces, aut jam quatiente ruina
 Nutantes pendere domos. Sic turba per urbem 495
 Præcipiti lymphata gradu, velut unica rebus
 Spes foret adfluctis, patrios excedere muros,
 Inconsulta ruit. Qualis, cum turbidus Auster
 Repulit a Libycis immensum Syrtibus æquor,
 Fractaque veliferi sonuerunt pondera mali, 500
 Desilit in fluctus, deserta puppe, magister,
 Navitaque, &, nondum sparfa compage carinæ,
 Naufragium sibi quisque facit: sic, urbe relicta,
 In bellum fugitur. Nullum jam languidus ævo
 Evaluit revocare parens, conjuxve maritum 505
 Fletibus, aut patrii, dubiæ dum vota Salutis
 Conciperent, tenere Lares: nec limine quisquam
 Hæsit, & extremo tunc forsitan urbis amatæ
 Plenus abit visu: ruit irrevocabile vulgus.
 O faciles dare summa Deos, eademque tueri 510
 Difficiles! urbem populis, vidistisque frequentem
 Gentibus, & generis, coeat si turba, capacem
 Humani, facilem venturo Cæsare prædam

Ignavæ liquere manus. Cum pressus ab hoste
 Clauditur externis miles Romanus in oris, 515
 Effugit exiguo nocturna pericula vallo:
 Et subitus rapti munimine cespitis agger
 Præbet securos intra tentoria fomnos.
 Tu tantum audito bellorum nomine, Roma,
 Defereris; nox una tuis non credita muris. 520
 Danda tamen venia est tantorum, danda, pavorum:
 Pompejo fugiente timent. Tum ne qua futuri
 Spes saltem trepidas mentes levet, addita fati
 Pejoris manifesta fides; Superique minaces,
 Prodigis terras implerunt, æthera, pontum. 525
 Ignota obscuræ videntur sidera noctes,
 Ardentemque polum flammis, cœloque volantes.
 Obliquas per inane faces, crinemque timendi
 Sideris, & terris mutantem regna cometen.
 Fulgura fallaci micuerunt crebra sereno: 530
 Et varias ignis tenso dedit aere formas.
 Nunc jaculum longo, nunc sparso lumine lampas
 Emicuit cœlo: tacitum sine nubibus ullis
 Fulmen, & Arctois rapiens e partibus ignem,
 Percussit Latiale caput: stellæque minores 535
 Per vacuum solitæ noctis decurrere tempus,
 In medium venire diem: cornuque coacto
 Jam Phœbe toto fratrem cum redderet orbe;
 Terrarum subita percussa expalluit umbra.
 Ipse caput medio Titan cum ferret Olympo, 540
 Condidit ardentis atra caligine currus,
 Involvitque orbem tenebris, gentesque coegit.
 Desperare diem: qualem, fugiente per ortus

Sole, Thyestæ noctem duxere Mycenæ.
 Ora ferox Siculæ laxavit Mulciber Ætnæ; 545
 Nec tulit in cœlum flammæ, sed vertice pronò
 Ignis in Hesperium cecidit latus. Átra Charybdis
 Sanguineum fundo torfit mare. Flebile sævi
 Latravere canes. Vestali raptus ab ara
 Ignis, & ostendens confectas flamma Latinas 550
 Scinditur in partes, geminoque cacumine surgit,
 Thebanos imitata rogos. Tum cardine tellus
 Subfedit, veteremque, jugis putantibus, Alpes
 Discussere nivem. Tethys majoribus undis
 Hesperiam Calpen, summumque implevit Atlanta. 555
 Indigetes flevisse Deos, Urbisque laborem
 Testatos sudore Lares, delapsaque templis
 Dona suis, dirasque diem foedasse volucres
 Accipimus; silvisque feras sub nocte relictis
 Audaces media posuisse cubilia Roma. 560
 Tum pecudum faciles humana ad murmura linguæ,
 Monstrofique hominum partus, numeroque modoque
 Membrorum; matremque suus conterruit infans:
 Diraque per populum Cumanæ carmina vatis
 Vulgantur. Tum, quos sectis Bellona lacertis 565
 Sæva movet, cecinere Deos: crinemque rotantes
 Sanguineum populis ulularunt tristia Galli.
 Compositis plenæ gemuerunt ossibus urnæ.
 Tum fragor armorum, magnæque per avia voces
 Auditæ nemorum: & venientes comminus umbræ. 570
 Quique colunt junctos extremis mœnibus agros,
 Diffugiunt: ingens urbem cingebat Erinnyes,
 Excutiens pronam flagranti vertice pinum,

Stridentisque comas: Thebanam qualis Agaven
 Impulit, aut sævi contorsit tela Lycurgi 575
 Eumenis: aut qualem jussu Junonis iniquæ
 Horruit Alcides, viso jam Dite, Megæram.
 Insonuere tubæ, & quanto clamore cohortes
 Miscentur, tantum nox atra, silentibus auris,
 Edidit: & medio visi consurgere Campo 580
 Tristia Sullani cecinere oracula manes:
 Tollentemque caput gelidas Anienis ad undas
 Agricolæ fracto Marium fugere sepulcro.
 Hæc propter placuit Tuscos de more vetusto
 Acciri vates. Quorum qui maximus ævo 585
 Arruns incoluit desertæ mœnia Lucae,
 Fulminis edoctus monitus, venasque calentes
 Fibrarum, & motus errantis in aere pennæ,
 Monstra jubet primum, quæ nullo semine discors
 Protulerat natura, rapi, sterilique nefandos 590
 Ex utero foetus infaustus urere flammis.
 Mox jubet & totam pavidis a civibus Urbem
 Ambiri: & festo purgantes mœnia lustro,
 Longa per extremos pomoeria cingere fines
 Pontifices, sacri quibus est permessa potestas. 595
 Turba minor sequitur, ritu succincta Gabino,
 Vestalemque chorum ducit vittata sacerdos,
 Trojanam soli cui fas vidisse Minervam.
 Tum qui fata Deum secretaque carmina servant,
 Et lotam parvo revocant Almone Cybeben: 600
 Et doctus volucres Augur servare finistras:
 Septemvirque epulis festis, Titiique sodales:
 Et Salius læto portans ancilia collo:

Et tollens apicem generoso vertice Flamen.
 Dumque illi effusam longis anfractibus urbem
 Circueunt, Arruns disperfos fulminis ignes
 Colligit, & terræ mœsto cum murmure condit,
 Datque locis numen sacris: tunc admovet aris
 Electa cervice marem. Jam fundere Bacchum
 Coeperat, obliquoque molas inducere cultro:
 Impatensque diu non grati victima sacri,
 Cornua fuccincti premerent cum torva ministri,
 Deposito victum præbebat poplite collum.
 Nec cruor emicuit solitus: sed vulnere largo
 Diffusum rutilo nigrum pro sanguine virus.
 Palluit attonitus sacris feralibus Arruns,
 Atque iram Superùm raptis quæsit in extis.
 Terruit ipse color vatem: nam pallida tetris
 Viscera tincta notis, gelidoque infecta cruore
 Plurimus adperso variabat sanguine livor.
 Cernit tabe jecur madidum: venasque minaces
 Hostili de parte videt. Pulmonis anhelii
 Fibra latet, parvusque secat vitalia limes.
 Cor jacet: & sanjem per hiantes viscera rimas
 Emittunt: produntque suas omenta latebras.
 Quodque (nefas) nullis impune apparuit extis,
 Ecce, videt capiti fibrarum increfcere molem
 Alterius capitis. Pars ægra & marcida pendet:
 Pars micat, & celeri venas movet improba pulsu.
 His ubi concepit magnorum fata malorum,
 Exclamat: Vix fas, Superi, quæcunque movetis,
 Prodere me populis: neque enim tibi, summe, litavi,
 Juppiter, hoc sacrum: cæsiq; in viscera tauri

605

610

615

620

625

630

Inferni venere Dei. Non fanda timemus:
 Sed venient majora metu. Di visa secudent,
 Et fibris sit nulla fides; sed conditor artis
 Finxerit ista Tages. Flexa sic omnia Tuscus
 Involvens, multaque tegens ambage canebat.
 At Figulus, cui cura, Deos secretaque cœli
 Nosse, fuit, quem non stellarum Ægyptia Memphis
 Æquaret visu, numerisque moventibus astra,
 Aut hic errat, ait, ulla sine lege per ævum
 Mundus, & incerto discurrunt sidera motu:
 Aut, si fata movent, Urbi generique paratur
 Humano matura lues. Terræne dehiscant,
 Subsidentque urbes? an tollet fervidus aer
 Temperiem? segetem tellus infida negabit?
 Omnis an infusus miscebitur unda venenis?
 Quod cladis genus, o Superi, qua peste paratis
 Sævitiæ? extremi multorum tempus in unum
 Convenere dies. Summo si frigida cœlo
 Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,
 Deucalioneos fudisset Aquarius imbres,
 Totaque diffuso latuisset in æquore tellus.
 Si sævum radiis Nemeæum, Phœbe, Leonem
 Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,
 Succensusque tuis flagrasset curribus æther.
 Hi cessant ignes. Tu, qui flagrante minacem
 Scorpion incendis cauda, chelæque peruris,
 Quid tantum, Gradive, paras? nam mitis in alto
 Juppiter occasu premitur, Venerisque salubre
 Sidus hebet, motuque celer Cyllenius hæret,
 Et cœlum Mars solus habet. Cur signa meatus

635

640

645

650

655

660

Deservere suos, mundoque obscura feruntur?
 Enseri nimium fulget latus Orionis? 665
 Imminet armorum rabies: ferrique potestas
 Confundet jus omne manu: scelerique nefando
 Nomen erit virtus: multosque exhibit in annos
 Hic furor. Et Superos quid prodest poscere finem?
 Cum domino pax ista venit. Duc Roma malorum 670
 Continuum seriem: clademque in tempora multa
 Extrahe, civili tantum jam libera bello.
 Terruerant satis hæc pavidam præfagia plebem:
 Sed majora premunt. Nam qualis vertice Pindi
 Edonis Ogygio decurrit plena Lyæo: 675
 Talis & attonitam rapitur matrona per urbem,
 Vocibus his prodens urgentem pectora Phœbum:
 Quo feror, o Pæan? qua me super æthera raptam
 Constituis terra? video Pangæa nivosis
 Cana jugis, latosque Hæmi sub rupe Philippos. 680
 Quis furor hic, o Phœbe, doce: quid tela, manusque
 Romanæ miscent acies, bellumque sine hoste est?
 Quo diversa feror? primos me ducis in ortus,
 Qua mare Lagæi mutatur gurgite Nili.
 Hunc ego, fluminea deformis truncus arena 685
 Qui jacet, agnosco: dubiam super æquora Syrtim
 Arentemque feror Libyen, quo tristis Erinnyis
 Transulit Emathias acies. Nunc desuper Alpibus
 Nubiferæ colles, atque aeriam Pyrenen
 Abripimur. Patriæ sedes remeamus in urbis: 690
 Impiaque in medio peraguntur bella senatu.

Confurgunt partes iterum, totumque per orbem
 Rursus eo. Nova da mihi cernere litora ponti,
 Telluremque novam: vidi jam, Phœbe, Philippos.
 Hæc ait: & lassus jacuit deserta furore. 695

M. ANNAEI LUCANI
PHARSALIÆ

LIBER SECUNDUS.

ARGUMENTUM.

*Qui liber insequitur notat omnia plena timoris,
Vota, preces, lacrimas veterisque relata doloris.
Bruto ut & aliis obstantia dicta Catonis,
Pompejique fugam, Sullæ, Thermi atque Libonis.
Domitii litem poscentis mortis amara,
Sed, licet invitum, servatum mortis ab hora.
Pompejum socios acuentem in prœlia dictis,
Sed, clarente metu, signis cessasse relictis.
Cæsaris ingenti maria interclusa labore,
Structa sed injectis facibus saxisque labare.
Brundisianorum defectu pœne retentus,
Navibus relictis evadis, Magne, duabus.*

JAMQUE iræ patuere Deum, manifesta que belli
Signa dedit mundus: legesque, & fœdera rerum,
Præscia monstrifero vertit natura tumultu,

Indixitque nefas. Cur hanc tibi, rector Olympi,
Sollicitis visum mortalibus addere curam,
Noscant venturas ut dira per omina clades?
Sive parens rerum, cum primum informia regna,
Materiamque rudem, flamma cedente, recepit,
Fixit in æternum causas, qua cuncta coerces,
Se quoque lege tenens, & secula iussa ferentem
Fatorum immoto divisit limite mundum:
Sive nihil positum est, sed Fors incerta vagatur,
Fertque, refertque vices, & habent mortalia casum:
Sit subitum, quodcunque paras: sit cæca futuri
Mens hominum fati: liceat sperare timenti.
Ergo ubi concipiunt, quantis sit cladibus orbi
Constatura fides Superum, ferale per urbem
Iustitium: latuit plebejo tectus amictu
Omnis honor: nullos comitata est purpura fasces.
Tum questus tenere suos, magnusque per omnes
Erravit sine voce dolor. Sic funere primo
Attonitæ tacuere domus, cum corpora nondum
Conclamata jacent, nec mater crine soluto
Exigit ad sævos famularum brachia planctus:
Sed cum membra premit fugiente rigentia vita,
Vultusque exanimes, oculosque in morte jacentes;
Nec dum est ille dolor, sed jam metus: incubat amens;
Miraturque malum. Cultus matrona priores
Dopofuit: moestæque tenent delubra catervæ.
Hæc lacrimis sparfere Deos, hæc pectora duro
Adfixere solo: lacerasque in limine sacro
Attonitæ fudere comas: votisque vocari
Adfuetas crebris feriunt ululatus aures.

Nec cunctæ summi templo jacuere Tonantis:
 Divisere Deos: & nullis defuit aris 35
 Invidiam factura parens, quarum una madentes
 Scissa genas, planctu livalentes atra lacertos,
 Nunc, ait, o miseræ contundite pectora matres,
 Nunc laniate comas, neve hunc differte dolorem,
 Et summis servate malis: nunc flere potestas 40
 Dum pendet fortuna ducum: cum vicerit alter,
 Gaudendum est. His se stimulis dolor ipse laceffit.
 Nec non bella viri, diversaque castra petentes,
 Effundunt iustas in numina sæva querelas:
 O miseræ sortis, quod non in Punica nati 45
 Tempora Cannarum fuimus, Trebiæque, juventus.
 Non pacem petimus, Superi: date gentibus iras:
 Nunc urbes excite feras: conjuret in arma
 Mundus: Achæmeniis decurrant Medica Sufis
 Agmina: Massageten Scythicus non adliget Hister: 50
 Fundat ab extremo flavos Aquilone Sævos
 Albis, & indomitum Rheni caput: omnibus hostes
 Reddite nos populis: civile avertite bellum:
 Hinc Dacus premat, inde Getes: occurrat Hiberis
 Alter: ad Eoas hic vertat signa pharetras. 55
 Nulla vacet tibi, Roma, manus. Vel perdere nomen
 Si placet Hesperium, Superi, collatus in ignem
 Plurimus ad terram per fulmina decidat æther.
 Sæve parens, utraq; simul partesque ducesque,
 Dum nondum memere, feri. Tantone novorum 60
 Proventu scelerum quærunt, uter imperet Urbi?
 Vix tanti fuerat civilia bella movere,
 Ut neuter. Tales pietas peritura querelas

Egerit: at miseros angit sua cura parentes,
 Oderuntque gravis vivacia fata senectæ, 65
 Servatosque iterum bellis civilibus annos.
 Atque aliquis magno quærens exempla timori,
 Non alios, inquit, motus tunc fata parabant,
 Cum post Teutonicos victor, Libycosque triumphos
 Exsul limosa Marius caput abdidit ulva. 70
 Stagna avidi texere foli, laxæque paludes
 Deposuit, Fortuna, tuum: mox vincula ferri
 Exedere senem, longusque in carcere pædor.
 Consul, & everfa felix moriturus in urbe,
 Pœnas ante dabat scelerum. Mors ipsa refugit 75
 Sæpè virum, frustra que hosti est concessa potestas
 Sanguinis invisi. Primo qui cædis in iectu
 Deriguit, ferrumque manu torpente remisit:
 Viderat immensam tenebroso in carcere lucem,
 Terribilesque Deos scelerum, Mariumque futurum, 80
 Audieratque pavens: Non hæc contingere fas est
 Colla tibi: debet multas hic legibus ævi,
 Ante suam, mortes: vanum depone furorem.
 Si libet ulcisci deletæ funera gentis,
 Hunc, Cimbri, servate senem. Non ille favore 85
 Numinis, ingenti Superùm protectus ab ira,
 Vir ferus, & Romam cupienti perdere fato
 Sufficiens. Idem pelago delatus iniquo
 Hostilem in terram, vacuisque mapalibus actus,
 Nuda triumphati jacuit per regna Jugurthæ, 90
 Et Pœnos pressit cineres. Solatia fati
 Carthago, Mariusque tulit: pariterque jacentes
 Ignovere Deis. Libycas sibi colligit iras,

Ut primum fortuna redit: servilia solvit
 Agmina: conflatō sœvas ergastula ferro 95
 Exseruere manus. Nulli gestanda dabantur
 Signa ducis, nisi qui scelerum jam fecerat usum,
 Attuleratque in castra nefas. Pro fata! quis ille,
 Quis fuit ille dies, Marius quo moenia victor
 Corripuit? quantoque gradu mors sœva cucurrit? 100
 Nobilitas cum plebe perit: lateque vagatur
 Ensis: & a nullo revocatum est pectore ferrum.
 Stat cruor in templis: multaque rubentia cœde
 Lubrica faxes madent. Nulli sua profuit ætas.
 Non senis extremum piguit vergentibus annis 105
 Præcipitasse diem: nec primo in limine vitæ
 Infantis miseri nascencia rumpere fata.
 Crimine quo parvi cædem potuere mereri?
 Sed satis est jam posse mori. Trahit ipse furoris
 Impetus: & visum est lenti, quæsisse nocentem. 110
 In numerum pars magna perit: rapuitque cruentus
 Victor ab ignota vultus cervice recisos,
 Dum vacua pudet ire manu. Spes una salutis,
 Oscula pollutæ fixisse trementia dextræ.
 Mille licet gladii mortis nova signa sequantur, 115
 Degenero populus, vix secula longa decorum
 Sit meruisse viris, nedum breve dedecus ævi,
 Et vitam, dum Sulla redit. Cui funera vulgi
 Flere vacet? vix te sparsum per viscera, Bæbi,
 Innumeras inter carpenis membra coronæ 120
 Discessisse manus: aut te, præfage malorum
 Antoni, cuius laceris pendentia canis
 Ora ferens miles festæ rorantia mensæ

Imposuit. Truncos laceravit Fimbria Crassos.
 Sæva Tribunitio maduerunt robora tabo. 125
 Te quoque neglectum violatæ, Scævola, dextræ
 Ante ipsum penetrare Deæ, semperque calentes
 Mactavere focos: parvum sed fessa fenectus
 Sanguinis effundit jugulo, flammisque pepercit.
 Septimus hæc sequitur, repetitis fascibus, annus: 130
 Ille fuit vitæ Mario modus, omnia passio,
 Quæ pejor fortuna potest, atque omnibus uso,
 Quæ melior: mensoque, hominis quid fata paterent.
 Jam quot apud Sacri cecidere cadavera Portum?
 Aut Collina tulit stratas quot porta catervas, 135
 Tunc cum pæne caput mundi, rerumque potestas
 Mutavit translata locum, Romanaque Samnis
 Ultra Caudinas speravit vulnera Furas?
 Sulla quoque immensis accessit cladibus ultor.
 Ille quod exiguum restabat sanguinis Urbi 140
 Haussit; dumque nimis jam putria membra recidit,
 Excessit medicina modum, nimiumque secuta est,
 Qua morbi duxere, manus: periere nocentes:
 [Sed cum jam soli possent superesse nocentes.]
 Tunc data libertas odiis, resolutaque legum 145
 Frenis ira ruit. Non uni cuncta dabantur,
 Sed fecit sibi quisque nefas. Semel omnia victor
 Jufferat. Infandum domini per viscera ferrum
 Exegit famulus: nati maduere paterno
 Sanguine. Certatum est, cui cervix cæsa parentis 150
 Cederet: in fratrum ceciderunt præmia fratres.
 Busta repleta fuga, permixtaque viva sepultis
 Corpora: nec populum latebræ cepere ferarum.

His laqueo fauces, elisaque guttura fregit :
 Hic se præcipiti jaculatus pondere dura 155
 Dissiluit percussus humo : mortesque cruento
 Victori rapuere suas : hic robora busti
 Exstruit ipse sibi, nec dum omni sanguine fuso
 Defilit in flammæ, &, dum licet, occupat ignes.
 Colla ducum pilo trepidam gestata per urbem, 160
 Et medio congesta foro : cognoscitur illic
 Quidquid ubique jacet. Scelerum non Thracia tantum
 Vidit Bistonii stabulis pendere tyranni,
 Postibus Antæi Libyæ : nec Græcia mœrens
 Tam laceros artus Pisæa fleuit in aula. 165
 Cum jam tabe fluunt, confusaque tempore multo
 Amisere notas, miserorum dextra parentum
 Colligit, & pavido subducit cognita furto.
 Meque ipsum memini cæsi deformia fratris
 Ora rogo cupidum, vetitisque imponere flammis, 170
 Omnia Sullanæ lustrasse cadavera pacis :
 Perque omnes truncos, cum qua cervice recisum
 Conveniat, quæsisse caput. Quid sanguine manes
 Placatos Catuli referam ? cui victima tristes
 Inferias Marius, forsitan nolentibus umbris, 175
 Pendit, inexplato non fanda piacula busto :
 Cum laceros artus, æquataque vulnera membris
 Vidimus, & toto quamvis in corpore cæso
 Nil animæ letale datum, moremque nefandæ
 Dirum sævitæ, pereuntis parcere morti. 180
 Avulsæ cecidere manus, exactaque lingua
 Palpitat, & muto vacuum ferit æra motu.
 Hic aures, alius spiramina maris aduncæ

Amputat : ille cavis evoluit sedibus orbes,
 Ultimaque effundit spectatis lumina membris. 185
 Vix erit ulla fides, tam sævi criminis unum
 Tot poenas cepisse caput. Sic mole ruinæ
 Fracta sub ingenti miscentur pondere membra :
 Nec magis informes veniunt ad litora trunci,
 Qui medio periere freto. Quid perdere fructum 190
 Juvit, &, ut vilem, Marii confundere vultum ?
 Ut scelus hoc Sullæ, cædesque ostensa placeret,
 Agnoscendus erat. Vidit Fortuna colonos
 Prænestina suos cunctos simul ense recisos,
 Unius populum pereuntem tempore mortis. 195
 Tunc flos Hesperia, Latii jam sola juvenus,
 Concidit, & miseræ maculavit ovilia Romæ.
 Tot simul infesto juvenes occumbere leto,
 Sæpe fames, pelagique furor, subitæque ruinæ,
 Aut cœli terræque lues, aut bellica clades, 200
 Nunquam poena fuit. Denso vix agmina vulgi
 Inter & exsanguis immissa morte catervas
 Victores movere manus. Vix cæde peracta
 Procumbunt, dubiaque labant cervice : sed illos
 Magna premit strages : peraguntque cadavera partem 205
 Cædis : viva graves elidunt corpora trunci.
 Intrepidus tanti sedit securus ab alto
 Spectator sceleris : miseri tot millia vulgi
 Non piguit jussisse mori. Congesta recepit
 Omnia Tyrrhenus Sullana cadavera gurges. 210
 In fluvium primi cecidere, in corpora summi ;
 Præcipites hædere rates, & strage cruenta
 Interruptus aquis fluxit prior annis in æquor,

Ad molem stetit unda sequens: jam sanguinis alti
 Vis sibi fecit iter, campumque effusa per omnem, 215
 Præcipitique ruens Tyberina ad flumina rivo
 Hærentes adjuvit aquas: nec jam alveus amnem,
 Nec retinent ripæ, redeuntque cadavera campo.
 Tandem Tyrrenas vix eluctatus in undas
 Sanguine cæruleum torrenti dividit æquor. 220
 Hisne, Salus rerum, Felix his Sulla vocari,
 His meruit tumulum medio sibi tollere Campo?
 Hæc rursus patienda manent: hoc ordine belli
 Ibitur: hic stabit civilibus exitus armis.
 Quanquam agitant graviora metu, multumque coitur 225
 Humani generis majore in præliâ damno.
 Exsulibus Mariis bellorum maxima merces
 Roma recepta fuit: nec plus victoria Sullæ
 Præstitit, invisas penitus quam tollere partes.
 Hos alio fortuna vocas: olimque potentes 230
 Concurrunt. Neuter civilia bella moveret,
 Contentus, quo Sulla fuit. Sic mœsta senectus
 Præteritique memor flebat, metuensque futuri.
 At non magnanimi percussit pectora Bruti
 Terror, & in tanta pavidi formidine motus 235
 Pars populi lugentis erat: sed nocte sopora,
 Parrhâsis obliquos Helice cum verteret axes,
 Atria cognati pulsat non ampla Catonis.
 Invenit infomni volentem publica cura
 Fata virum, casusque Urbis, cunctisque timentem, 240
 Securumque sui, farique his vocibus orsus:
 Omnibus expulsæ terris, olimque fugatæ
 Virtutis jam sola fides, quam turbine nullo

Excutiet fortuna tibi; tu mente labantem
 Dirige me, dubium certo tu robore firma. 245
 Namque alii Magnum, vel Cæsaris arma sequantur:
 Dux Bruto Cato solus erit. Pacemne tueris,
 Inconculsa tenens dubio vestigia mundo?
 An placuit, ducibus scelerum, populique furentis
 Cladibus immixtum, civile absolvere bellum? 250
 Quemque suæ rapiunt scelerata in prælia causæ:
 Hos polluta domus, legesque in pace timendæ;
 Hos ferro fugienda fames, mundique ruinæ
 Permiscenda fides. Nullum furor egit in arma.
 Castra petunt magna victi mercede: tibi uni 255
 Per se bella placent? quid tot durasse per annos
 Profuit immunem corrupti moribus ævi?
 Hoc solum longæ pretium virtutis habebis?
 Accipient alios, facient te bella nocentem.
 Ne tantum, o Superi, liceat feralibus armis, 260
 Has etiam movisse manus: nec pila lacertis
 Missa tuis cæca telorum in nube ferantur:
 Nec tanta in casum virtus eat. Ingeret omnis
 Se belli fortuna tibi. Quis nolet ab isto
 Ense mori? quamvis alieno vulnere labens, 265
 Et scelus esse tuum? melius tranquilla sine armis
 Otia solus ages: sicut cœlestia semper
 Inconculsa suo voluntur sidera lapsu.
 Fulminibus propior terræ succenditur aer,
 Imaque telluris ventos, tractusque coruscus 270
 Flammarum accipiunt: nubes excedit Olympus
 Lege Deum. Minimas rerum discordia turbat:
 Pacem summa tenent. Quam lætæ Cæsaris aures

Accipient tantum venisse in proelia civem!
 Nam prælata suis nunquam diversa dolebit 275
 Castra ducis Magni. Nimum placet ipse, Catoni
 Si bellum civile placet. Pars magna Senatus,
 Et duce privato gesturus proelia Consul
 Sollicitant, proceresque alii: quibus adde Catonem
 Sub juga Pompeji, toto jam liber in orbe 280
 Solus Cæsar erit. Quod si pro legibus arma
 Ferre juvat patriis, libertatemque tueri:
 Nunc neque Pompeji Brutum, neque Cæsaris hostem,
 Post bellum victoris habes. Sic fatur. At illi
 Arcano sacras reddit Cato pectore voces: 285
 Summum, Brute, nefas civilia bella fatemur:
 Sed quo fata trahunt, virtus secura sequetur.
 Crimen erit Superis & me fecisse nocentem.
 Sidera quis, mundumque velit spectare cadentem
 Expers ipse merus? quis, cum ruat arditus æther, 290
 Terra labet, mixto coeuntis pondere mundi
 Compressas tenuisse manus? gentesne furorem
 Hesperium ignotæ, Romanaque signa sequentur,
 Deductique fretis alio subfidere reges?
 Otia solus agam? procul hunc arcete furorem, 295
 O Superi, motura Dacas ut clade Getasque,
 Securo me Roma cadat. Ceu morte parentem
 Natorum orbatum, longum producere funus
 Ad tumulum jubet ipse dolor: juvat ignibus attris
 Inseruisse manus, constructoque aggere busti 300
 Ipsum atras tenuisse faces: non ante revellar,
 Exanimem quam te complectar, Roma, tumque
 Nomen, Libertas, & inanem prosequar umbram.

Sic eat: immites Romana piacula Divi
 Plena ferant: nullo fraudemus sanguine bellum. 305
 O utinam, coelique Deis, Erebique liberet
 Hoc caput in cunctas damnatum exponere poenas!
 Devotum hostiles Decium pressere catervæ:
 Me geminæ figant acies, me barbara telis
 Rheni turba petat: cunctis ego pervius hastis 310
 Excipiam medius totius vulnera belli.
 Hic redimat sanguis populos: hac cæde luatur,
 Quidquid Romani meruerunt pendere mores.
 Ad juga cur faciles populi, cur sæva volentes
 Regna pati pereunt? me solum invadite ferro, 315
 Me frustra leges & inania jura tuentem:
 Hic dabit, hic pacem jugulus, finemque laborum
 Gentibus Hesperii: post me regnare volenti
 Non opus est bello. Quin publica signa, ducemque
 Pompejum sequimur? nec, si fortuna favebit, 320
 Hunc quoque totius sibi jus promittere mundi
 Non bene compertum est: ideo me milite vincat,
 Ne sibi se vicisse putet. Sic fatur: & acres
 Itrarum movit stimulos: juvenisque calorem
 Excitat in nimios belli civilis amores. 325
 Interea, Phœbo gelidas pellente tenebras,
 Pulsatæ sonuere fores: quas sancta relicto
 Hortensi moerens irruit Marcia busto.
 Quondam virgo toris melioris juncta mariti:
 Mox ubi connubii pretium, mercesque soluta est, 330
 Tertia jam soboles, alios foecunda penates
 Impletura datur, geminas e sanguine matris
 Permixture domos. Sed postquam condidit urna
 C. 4

Supremos cineres, miserando concita vultu,
 Effusas laniata comas, concussaue pectus 335
 Verberibus crebris, cineresque ingesta sepulcri,
 Non aliter placitura viro, sic mœsta profatur:
 Dum sanguis inerat, dum vis materna, peregi
 Iussa, Cato, & geminos excepi foeta maritos.
 Visceribus lassis, partuque exhausta, revertor 340
 Jam nulli tradenda viro. Da foedera prisici
 Illibata tori: da tantum nomen inane
 Connubii: liceat tumulo scripsisse, CATONIS
 MARCIA: nec dubium longò quaratur in ævo,
 Mutarim primas expulsa, an tradita, tædas. 345
 Non me lætorum comitem, rebusque secundis
 Accipis: in curas venio, partemque laborum.
 Da mihi castra sequi: cur tuta in pace relinquer,
 Et sit civili propior Cornelia bello?
 Hæ flexere virum voces, & tempora quanquam 350
 Sunt aliena toris, jam fato in bella vocante,
 Foedera sola tamen, vanaque carentia pompa
 Jura placent, sacrisque Deos admittere testes.
 Festa coronato non pendent limine ferta,
 Infulaque in geminos discurrit candida postes, 355
 Legitimæque faces, gradibusque adclinis eburnis
 Stat torus, & pictò vestes discriminat auro:
 Turritaque premens frontem matrona corona,
 Translata vetuit contingere limina planta.
 Non timidum nuptæ leviter textura pudorem 360
 Lutea demissos velarunt flammea vultus:
 Balteus haud fluxos gemmis adstrinxit amictus,
 Colla monile decens, humerisque hærentia primis

Suppara nudatos cingunt angusta lacertos.
 Sicut erat, mœsti servans lugubria cultus, 365
 Quoque modo natos, hoc est amplexa maritum.
 Obsita funerea celatur purpura lana.
 Non soliti lufere sales: nec more Sabino
 Exceptit tristis convicia festa maritus.
 Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui. 370
 Junguntur taciti, contentique auspice Bruto.
 Ille nec horrificam sancto dimovit ab ore
 Cæsariem, duroque admittit gaudia vultu:
 Ut primum tolli feralia viderat arma,
 Intonsos rigidam in frontem descendere canos 375
 Passus erat, mœstamque genis increfcere barbam.
 Uni quippe vacat studiis odiisque carenti,
 Humanum lugere genus: nec foedera prisici
 Sunt tentata tori: iusto quoque robur amori
 Restitit. Hi mores, hæc duri immota Catonis 380
 Secta fuit, servare modum, finemque tenere,
 Naturamque sequi, patriæque impendere vitam;
 Nec sibi, sed toti genitum se credere mundo.
 Huic epulæ, vicisse famem: magnique penates,
 Submovisse hiemem tecto: pretiosaue vestis, 385
 Hirtam membra super, Romani more Quiritis,
 Induxisse togam: Venerisque huic maximus usus,
 Progenies; Urbi pater est, Urbique maritus:
 Iustitiæ cultor, rigidi servator honesti:
 In commune bonus: nullosque Catonis in actus 390
 Subrepsit, partemque tulit sibi nata voluptas.
 Interea trepido discedens agmine Magnus,
 Mœnia Dardanii tenuit Campana coloni.

Hæc placuit belli fedes, hinc summa moventis
 Hostis in occursum sparsas extendere partes, 395
 Umbrosis mediam qua collibus Appenninus
 Erigit Italiam, nulloque a vertice tellus
 Altius intumuit, propiusque accessit Olympo.
 Mons inter geminas medius se porrigit undas
 Inferni Superique maris: collesque coercent 400
 Hinc Tyrrhena vado frangentes æquora Pisæ,
 Illinc Dalmaticis obnoxia flustibus Ancon.
 Fontibus hic vastis immensos concipit amnes,
 Fluminaque in gemini spargit divortia ponti.
 In lævum cecidere latus, veloxque Metaurus, 405
 Crustumiumque rapax, & junctus Sapis Isauro,
 Sennaque, & Hadriacas qui verberat Aufidus undas:
 Quoque magis nullum tellus se solvit in amnem,
 Eridanus, fractasque evolvit in æquora silvas,
 Hesperiamque exhaurit aquis. Hunc fabula primum 410
 Populea fluvium ripas umbrasse corona:
 Cumque diem pronum transverso limite ducens,
 Succendit Phaethon flagrantibus æthera loris,
 Gurgitibus raptis penitus tellure perusta,
 Hunc habuisse pares Phœbeis ignibus undas. 415
 Non minor hic Nilo, si non per plana jacentis
 Ægypti Libycas Nilus stagnaret arenas.
 Non minor hic Histro, nisi quod, dum permeat orbem
 Hister, casuros in quælibet æquora fontes
 Accipit, & Scythicas exit non solus in undas. 420
 Dexteriora petens montis declinia Tybrim
 Unda facit, Rutubamque cavum. Delabitur inde
 Vulturinusque celer, nocturnæque editor auræ

Sarnus, & umbrosæ Liris per regna Maricæ
 Vestinis impulsus aquis, radensque Salerni 425
 Cultra Siler, nullasque vado qui Macra moratus
 Alnos, vicinæ procurrit in æquora Lunæ.
 Longior educto qua surgit in aera dorso,
 Gallica rura videt, devexasque excipit Alpes.
 Tunc Umbris Marisque ferax, domitusque Sabello 430
 Vomere, piniferis amplexus rupibus omnes
 Indigenas Latii populos, non deserit ante
 Hesperiam, quam cum Scyllæis clauditur undis,
 Extenditque suas in templa Lacinia rupes,
 Longior Italia, donec confinia pontus 435
 Solveret incumbens, terrasque repelleret æquor.
 At postquam gemino tellus elisa profundo est,
 Extremi colles Siculo cessere Peloro.
 Cæsar in arma furens, nullas, nisi fanguine fuso,
 Gaudet habere vias, quod non terat hoste vacantes 440
 Hesperiaæ fines, vacuosque irrumpat in agros,
 Atque ipsum non perdat iter, confertaque bellis
 Bella gerat. Non tam portas intrare patentes,
 Quam fregisse, juvat: nec tam patiente colono
 Arva premi, quam si ferro populetur, & igni. 445
 Concessa pudet ire via, civemque videri.
 Tunc urbes Latii dubiæ, varioque favore
 Ancipites, quanquam primo terrore ruentis
 Cessuræ belli, denso tamen aggere firmant
 Mœnia, & abrupto circumdant undique vallo: 450
 Saxorumque orbes, & quæ super eminus hostem
 Tela petant, altis murorum turribus aptant.
 Pronior in Magnum populus, pugnatque minaci

Cum terrore fides: ut cum mare possidet Aufser
 Flatibus horrifonis, hunc æquora tota sequuntur: 455
 Si rursus tellus, pulsu laxata tridentis
 Æolii, tumidis immittat fluctibus Eurum,
 Quamvis ista novo, ventum tenuere priorem
 Æquora, nubiferoque polus cum cesserit Euro,
 Vindicat unda Notum. Facilis sed vertere mentes 460
 Terror erat, dubiamque fidem fortuna ferebat.
 Gens Etrusca fuga trepidi nudata Libonis,
 Jusque sui pulso jam perdidit Umbria Thermo.
 Nec gerit auspiciis civilia bella paternis,
 Cæsaribus audito conversus nomine, Sulla. 465
 Varus, ut admotæ pulsarunt Auximon alæ,
 Per diversa ruens neglecto mœnia tergo,
 Qua silvæ, qua saxa, fugit. Depellitur arce
 Lentulus Asculea. Victor cedentibus instat,
 Devertitque acies: solusque ex agmine tanto 470
 Dux fugit, & nullas ducentia signa cohortes.
 Tu quoque nudatam commissæ deseris arcem,
 Scipio, Luceriæ: quanquam firmissima pubes
 His sedeat castris, jam pridem Cæsaribus armis
 Parthorum subducta metu: qua Gallica damna 475
 Supplevit Magnus, dumque ipse ad bella vocaret,
 Donavit focero Romani sanguinis usum.
 At te Corfini validis circumdata muris
 Tecta tenent, pugnax Domiti: tua classica servat
 Oppositus quondam polluto tiro Miloni. 480
 Ut procul immensam campo consurgere nubem,
 Ardentesque acies percussis sole corusco
 Conspexit telis, Socii, decurrite, dixit,

Fluminis ad ripas, undæque immergite pontem.
 Et tu montanis totus nunc fontibus exi, 485
 Atque omnes trahere, gurges, aquas, ut spumeus alnos
 Discussa compage feras. Hoc limite bellum
 Hæreat, hac hostis lentus terat otia ripa.
 Præcipitem cohibete ducem: victoria nobis
 Hic primum stans Cæsar erit. Nec plura locutus, 490
 Devolvit rapidum nequidquam mœnibus agmen.
 Nam prior e campis ut conspicit amne soluto
 Rumpi Cæsar iter, calida prælatus ab ira:
 Non satis est muris latebras quæsisse pavori?
 Obstruitis campos, fluviusque arcere paratis, 495
 Ignavi? non si tumido me gurgite Ganges
 Submoveat, stabit jam flumine Cæsar in illo,
 Post Rubiconis aquas. Equitum properate catervæ:
 Ite simul pedites: ruiturum adscendite pontem.
 Hæc ubi dicta, levis totas accepit habenas 500
 In campum sonipes: crebroque simillima nimbo
 Trans ripam validi torserunt tela lacerti.
 Ingreditur pulsa fluvium statione vacantem
 Cæsar, & ad turas hostis compellitur arces.
 Et jam moturas ingentia pondera turres 505
 Erigit, & mediis subrepfit vinea muris.
 Ecce, nefas belli! referatis agmina portis
 Captivum traxere ducem, civisque superbi
 Constitit ante pedes. Vultu tamen alta minaci
 Nobilitas recta ferrum cervice poposcit. 510
 Scit Cæsar poenamque peti, veniamque timeri.
 Vive, licet nolis, & nostro munere, dixit,
 Cerne diem. Victis jam spes bona partibus esto,

Exemplumque mei: vel, si libet, arma retenta
 Et nihil hac venia, si viceris ipse, pacifcor. 515
 Fatur: & adstrictis laxari vincula palmis
 Imperat. Heu quanto melius, vel cæde peracta,
 Parcere Romano potuit fortuna pudori!
 Poenarum extremum civi, quod castra secutus
 Sit patriæ, Magnumque ducem, totumque Senatum, 520
 Ignosci. Premit ille graves interritus iras:
 Et secum: Romamne petes, pacisque recessus
 Degener? in medios belli non ire furores
 Jamdudum moriture paras? rue certus, & omnes
 Lucis rumpe moras, & Cæsaris effuge munitus. 525
 Nescius interea capiti ducis arma parabat
 Magnus, ut admixto firmaret robore partes.
 Jamque secuturo iussurus classica Phœbo,
 Tentandasque ratus moturi militis iras,
 Adloquitur tacitas veneranda voce cohortes: 530
 O scelerum ultores, melioraque signa secuti:
 O vere Romana manus: quibus arma Senatus
 Non privata dedit, votis deposcite pugnam.
 Ardent Hesperii sævis populatibus agri:
 Gallica per gelidas rabies effunditur Alpes: 535
 Jam tetigit sanguis pollutos Cæsaris enses.
 Dî melius! belli tulimus quod damna priores.
 Coeperit inde nefas. Jam jam me præside Roma
 Supplicium, poenamque petat. Neque enim ista vocari
 Prœlia justa decet, patriæ sed vindicis iram. 540
 Nec magis hoc bellum est, quam cum Catilina paravit
 Arfuras in tecta faces, sociisque furoris
 Lentulus, exfertique manus vesana Cethegi.

O rabies miseranda ducis! cum fata Camillis
 Te, Cæsar, magnisque velint miscere Metellis, 545
 Ad Cinnas, Mariosque venis. Sternere profecto,
 Ut Catulo jacuit Lepidus, nostrasque secures
 Passus, Sicanio tegitur qui Carbo sepulcro,
 Quique feros movit Sertorius exsul Iberos.
 Quanquam, si qua fides, his te quoque jungere, Cæsar, 550
 Invideo, nostrasque mantis quod Roma furenti
 Opposuit. Parthorum utinam post prælia sospes,
 Et Scythicis Crassus victor remeasset ab arvis
 Ut simili causa caderes, qua Spartacus, hostis.
 Te quoque si Superi titulis accedere nostris 555
 Jufferunt, valet in torquendo dextera pilo:
 Fervidus hæc iterum circum præcordia sanguis
 Incaluit: disces non esse ad bella fugaces,
 Qui pacem potuere pati. Licet ille solum,
 Defectumque vocet, ne vos mea terreat ætas. 560
 Dux sit in his castris senior, dum miles in illis.
 Quo potuit civem populus perducere liber,
 Adscendi, supraque nihil, nisi regna, reliqui.
 Non privata cupit, Romana quisquis in urbe
 Pompejum transire parat. Hinc comitum uterque, 565
 Hinc acies statura ducum. Cæsarne Senatus
 Victor erit? non tam cæco trahis omnia cursu,
 Teque nihil, Fortuna, pudet. Multifine rebellis
 Gallia jam lustris, ætasque impenso labori
 Dant animos? Rheni gelidis quod fugit ab undis, 570
 Oceanumque vocans incerti stagna profundi,
 Territa quæsitis ostendit terga Britannis?
 An vanæ tumuere minæ, quod fama furoris

Expulit armatam patriis e sedibus urbem?
 Heu demens! non te fugiunt, me cuncta sequuntur: 575
 Qui cum signa tuli toto fulgentia Ponto,
 Ante bis exactum quam Cynthia conderet orbem,
 Omne fretum metuens pelagi pirata reliquit,
 Augustaque domum terrarum in sede poposcit.
 Idem ego per Scythici profugum divortia Ponti, 580
 Indomitum regem, Romanaque fata morantem,
 Ad mortem, Sulla felicior, ire coegi.
 Pars mundi mihi nulla vacat: sed tota tenetur
 Terra meis, quocumque jacet sub sole, tropæis.
 Hinc me victorem gelidas ad Phasidos undas 585
 Arctos habet: calida medius mihi cognitus axis
 Ægypto, atque umbras nusquam flectente Syene.
 Occasus mea jura timet, Tethynque fugacem
 Qui ferit, Hesperius post omnia flumina Bætis.
 Me domitus cognovit Arabs, me Marte feroces 590
 Heniochi, notique erepto vellere Colchi.
 Cappadoces mea signa timent, & dedita sacris
 Incerti Judæa Dei, mollisque Sophene.
 Armenios, Cilicasque feros, Taurosque subegi.
 Quod focero bellum, præter civile, reliqui? 595
 Verba ducis nullo partes clamore sequuntur,
 Nec matura petunt promissæ classica pugna.
 Sensit & ipse metum Magnus, placuitque referri
 Signa, nec in tantæ discrimina mittere pugna
 Jam victum fama non visi Cæsaris agmen. 600
 Pulsus ut armentis primo certamine taurus
 Silvarum secreta petit, vacuosque per agros
 Exsul in adversis explorat cornua truncis,

Nec redit in pastus, nisi cum cervice repleta
 Excussi placuere tori: mox reddita victor 605
 Quoslibet in saltus comitantibus agmina tauris
 Invito pastore trahit: sic viribus impar
 Tradidit Hesperiam, profugusque per Appula rura
 Brundusii tutas condit se Magnus in arces.
 Urbs est Diotæis olim possessa colonis, 610
 Quos Creta profugos vexere per æquora puppes
 Cecropiæ, victum mentitis Thesea velis.
 Hinc latus angustum jam se cogentis in artum
 Hesperia, tenuem producit in æquora linguam,
 Hadriacas flexis claudit quæ cornibus undas. 615
 Nec tamen hoc artis immissum faucibus æquor
 Portus erat, si non violentos insula Coros
 Exciperet saxis, lassasque refunderet undas.
 Hinc illinc montes scopulosæ rupis aperto
 Opposuit natura mari, flatusque removit, 620
 Ut tremulo starent contentæ fune carinæ.
 Hinc late patet omne fretum, seu vela ferantur
 In portus, Corcyra, tuos, seu læva petatur
 Illyris Ionias vergens Epidamnus in undas.
 Huc fuga nautarum, cum totas Hadria vires 625
 Movit, & in nubes abiere Ceraunia, cumque
 Spumoso Calaber perfunditur æquore Sason.
 Ergo ubi nulla fides rebus post terga relictis,
 Nec licet ad duos Martem convertere Hiberos,
 Cum mediæ jaceant immensis tractibus Alpes: 630
 Tunc sobole e tanta natum, cui firmior ætas,
 Adfatur: Mundi jubeo tentare recessus.
 Euphraten, Nilumque move, quo nominis usque
 Lucanus. D

Nostri fama venit, quas est vulgata per urbes
 Per me Roma ducem: sparfos per rura colonos 635
 Redde mari Cilicas: Pharios hinc concute reges;
 Tigranenque meum. Nec Pharnacis arma relinquant,
 Admoneo, nec tu populos utraque vagantes
 Armenia, Pontique feras per litora gentes,
 Rhipæasque manus, & quas tenet æquore denso 640
 Pigra palus, Scythici patiens Mæotica plaustris.
 Sed quid plura moror? totos mea, nate, per ortus
 Bella feres, totoque urbes agitabis in orbe
 Perdomitas: omnes redeant in castra triumphis.
 At vos, qui Latios signatis nomine fastos, 645
 Primus in Epirum Boreas agat: inde per arva
 Grajorum, Macetumque novas adquirite vires:
 Dum paci dat tempus hiems. Sic fatur: & omnes
 Iussa gerunt, solvuntque cavas a litore puppes.
 At nunquam patiens pacis, longæque quietis 650
 Armorum, ne quid fatis mutare liceret,
 Adsequitur, generique premit vestigia Cæsar.
 Sufficerent aliis tot primo mœnia cursu
 Rapta, tot oppressæ dejectis hostibus arces:
 Ipsa caput mundi, bellorum maxima merces, 655
 Roma capi facilis: sed Cæsar in omnia præceps,
 Nil actum credens, cum quid superesset agendum,
 Instat atrox: & adhuc, quamvis possederit omnem
 Italiam, extremo sedeat quod litore Magnus,
 Communem tamen esse dolet: nec rursus aperto 660
 Vult hostes errare freto, sed molibus undas
 Obstruit, & latum dejectis rupibus æquor.
 Cedit in immensum cassus labor: omnia pontus

Haurit saxa vorax, montesque immiscet arenis:
 Ut maris Ægæi medias si celsus in undas 665
 Depellatur Eryx, nullæ tamen æquore rupes
 Emineant, vel si convulso vertice Gaurus
 Decidat in fundum penitus stagnantis Averni.
 Ergo ubi nulla vado tenuit sua pondera moles,
 Tunc placuit cæsis innectere vincula silvis, 670
 Roboraque immensis late religare catenis.
 Talis fama canit tumidum super æquora Persen
 Construxisse vias, multum cum pontibus ausus,
 Europamque Asiæ, Sestonque admovit Abydo, 675
 Incessitque freum rapidi super Hellesponti,
 Non Eurum, Zephyrumque timens: cum vela, ratesque
 In medium deferret Athon. Sic ora profundi
 Artantur casu nemorum: tunc aggere multo
 Surgit opus, longæque tremunt super æquora turres.
 Pompejus tellure nova compressa profundi 680
 Ora videns, curis animum mordacibus angit,
 Ut referet pelagus, spargatque per æquora bellum,
 Sæpe Noto plenæ, tensisque rudentibus actæ,
 Ipsa maris per claustra rates fastigia molis
 Discussere salo, spatiumque dedere carinis: 685
 Tortaque per tenebras validis ballista lacertis,
 Multifidas jaculata faces. Ut tempora tandem
 Furtivæ placuere fugæ: ne litora clamor
 Nauticus exagitet, neu buccina dividat horas,
 Neu tuba præmonitos perducatur ad æquora nautas 690
 Præcepit fociis. Jam cœperat ultima Virgo
 Phœbum laturas ortu præcedere Chelas,
 Cum taciti solvere rates. Non ancora voces

Movit, dum spissis avellitur uncus arenis:
 Dum juga curvantur mali, dumque ardua pinus 695
 Erigitur, pavidi classis filuere magistri:
 Strictaque pendentes deducunt carbasa nautæ,
 Nec quatiunt validos, ne fibilet aura, rudentes.
 Dux etiam votis hoc te, Fortuna, precatur:
 Quam retinere vetas, liceat sibi perdere saltem 700
 Italiam. Vix fata finunt: nam murmure vasto
 Impulsum rostris sonuit mare, fluctuat unda,
 Totque carinarum permixtis æquora fulcis.
 Ergo hostes portis, quas omnes solverat urbis
 Cum fato conversa fides, murisque recepti, 705
 Præcipiti cursu flexi per cornua portus
 Ora petunt, pelagusque dolent contingere classi.
 Heu pudor! exigua est fugiens victoria Magnus.
 Angustus puppes mittebat in æquora limes
 Artior Euboica, qua Chalcida verberat, unda. 710
 Hic hæfere rates geminæ, classique paratas
 Excepere manus: tractoque in litora bello,
 Hic primum rubuit civili sanguine Nereus.
 Cetera classis abit summis spoliata carinis:
 Ut Pagasæa ratis peteret cum Phasidos undas, 715
 Cyaneas tellus emisit in æquora cautes,
 Rapta puppe minor subducta est montibus Argo,
 Vanaque percussit pontum Symplegas inanem,
 Et statura redit. Jam Phœbum urgere monebat
 Non idem Eoi color ætheris, albaque nondum 720
 Lux rubet, & flammæ propioribus eripit astris,
 Et jam Plias hebet, flexi jam plaustra Bootæ
 In faciem puri redeunt languentia cœli,

Majoresque latent stellæ, calidumque refugit
 Lucifer ipse diem. Pelagus jam, Magne, tenebas, 725
 Non ea fata ferens, quæ, cum super æquora toto
 Prædonem sequerere mari. Lassata triumphis
 Descivit fortuna tuis. Cum conjuge pulsus,
 Et natis, totosque trahens in bella penates,
 Vadis adhuc ingens, populis comitantibus, exful. 730
 Quæritur indignæ sedes longinqua ruinæ.
 Non quia te Superi patrio privare sepulcro
 Maluerint, Phariæ busto damnantur arenæ:
 Parcitur Hesperia, procul hoc ut in orbe remoto
 Abscondat Fortuna nefas, Romanaque tellus 735
 Immaculata sui servetur sanguine Magni.

M. ANNAEI LUCANI
PHARSALIÆ

LIBER TERTIUS.

ARGUMENTUM.

*Tertius insnuat Pompeji insomnia dira,
Conjugis umbra sui quibus intimat omnia dura,
Cæsaris adventu, legum præeunte ruina,
Templa Jovis Romæ tristi spoliata rapina.
Nomine Pompeji motas in prælia gentes
Quantas vix memorant bellorum extrema gementes,
Massilia cives ingentia mentibus ausos,
Præcipitis belli currentia sistere nisos.
Quos licet in primo juvit fortuna labore,
Decepit misere extremo revoluta tenore.
Denique tentantes navalibus ultima fati
Igne, mari, ferro pæne omnes mortificati.*

PROPULIT ut classem velis cedentibus Auster
Incumbens, mediumque rates tenuere profundum,
Omnis in Ionios spectabat navita fluctus:

Solus ab Hesperia non flexit lumina terra
Magnus, dum patrios portus, dum litora nunquam 5
Ad visus reditura suos, tectumque cacumen
Nubibus, & dubios cernit vanescere montes.
Inde soporifero cesserunt languida somno
Membra ducis: diri tum plena horroris imago
Visa caput mœstum per hiantes Julia terras 10
Tollere, & accenso furialis stare sepulcro.
Sedibus Elysiis, campoque expulsa piorum
Ad Stygias, inquit, tenebras, manesque nocentes,
Post bellum civile trahor, vidi ipsa tenentes
Eumenidas, quaterent quas vestris lampadas armis. 15
Præparat innumeras puppes Acherontis adusti
Portitor: in multas laxantur Tartara pœnas.
Vix operi cunctæ, dextra properante, Sorores
Sufficiunt: lassant rumpentes stamina Parcas.
Conjuge me lætos duxisti, Magne, triumphos: 20
Fortuna est mutata toris: semperque potentes
Detrahere in cladem fato damnata maritos,
Innupsit tepido pellex Cornelia busto.
Hæreat illa tuis per bella, per æquora signis,
Dum non securos liceat mihi rumpere somnos, 25
Et nullum vestro vacuum sit tempus amori,
Sed teneat Cæsarque dies, & Julia noctes.
Me non Lethææ, conjux, obliviam ripæ
Immemorem fecere tui, regesque silentum
Permifere sequi. Veniam, te bella gerente, 30
In medias acies: nunquam tibi, Magne, per umbras
Perque meos manes genero non esse licebit.
Abscidis frustra ferro tua pignora. Bellum

Te faciet civile meum. Sic fata, refugit
 Umbra per amplexus trepidi dilapsa mariti. 35
 Ille, Dei quamvis cladem, manesque minentur,
 Major in arma ruit, certa cum mente malorum.
 Et, quid, ait, vani terremur imagine visus?
 Aut nihil est sensus animis a morte relictum,
 Aut mors ipsa nihil. Titan jam pronus in undas 40
 Ibat, & igniferi tantum demerferat orbis,
 Quantum deesse solet lunæ, seu plena futura est,
 Seu jam plena fuit: tunc obtulit hospita tellus
 Puppibus accessum facilem: legere rudentes,
 Et posito remis petierunt litora malo. 45
 Cæsar, ut emissas venti rapuere carinas,
 Absconditque fretum classes, & litore solus
 Dux stetit Hesperio, non illum gloria pulsi
 Lætificat Magni: queritur quod tuta per æquor
 Terga ferant hostes. Neque enim jam sufficit ulla 50
 Præcipiti fortuna viro: nec vincere tanti,
 Ut bellum differret, erat. Tunc pectore curas
 Expulit armorum, pacique intentus agebat,
 Quoque modo vanos populi conciret amores
 Gnarus, & irarum causas, & summa favoris 55
 Annona momenta trahi. Namque adserit urbes
 Sola fames, emiturque metus, cum segne potentes
 Vulgus alunt. Nescit plebes jejuna timere.
 Curio Sicanias transcendere iussus in urbes,
 Qua mare tellurem subitis aut obruit undis, 60
 Aut scidit, & medias fecit sibi litora terras.
 Vis illic ingens pelagi, semperque laborant
 Æquora, ne rupti repetant confinia montes:

Bellaque Sardoas etiam sparguntur in oras.
 Utraque frugiferis est insula nobilis arvis: 65
 Nec prius Hesperiam longinquis messibus ullæ,
 Nec Romana magis compleverunt horrea terræ.
 Ubere vix glebæ superat, cessantibus Austris,
 Cum medium nubes Borea cogente sub axem
 Effusus magnum Libye tulit imbribus annum. 70
 Hæc ubi sunt provisa duci, tunc agmina victor
 Non armata trahens, sed pacis habentia vultum,
 Tecta petit patriæ. Pro! si remeasset in urbem,
 Gallorum tantum populis, Arctoque subacta,
 Quam seriem rerum longa præmittere pompa, 75
 Quas potuit belli facies! ut vincula Rheno,
 Oceanoque daret! celsos ut Gallia currus
 Nobilis, & flavis sequeretur mixta Britannis!
 Perdidit o qualem vincendo plura triumphum!
 Non illum lætis vadentem coetibus urbes, 80
 Sed tacitæ videre metu. Non constitit usquam
 Obvia turba duci: gaudet tamen esse timori
 Tam magno populis, & se non mallet amari.
 Jamque & præcipientes superaverat Anxuris arces,
 Et qua Pomptinas via dividit uda paludes, 85
 Qua sublime nemus, Scythicæ qua regna Dianæ;
 Quaque iter est Latiis ad summam fascibus Albam:
 Et celsa de rupe procul jam prospicit Urbem,
 Arctoi toto non visam tempore belli:
 Miratusque suæ, sic satur, moenia Romæ: 90
 Tene, Deum sedes, non ullo Marte coacti
 Deseruere viri! pro qua pugnabitur urbe?
 Di melius, quod non Latiis Eous in oras

Nunc furor incubuit, nec juncto Sarmata velox
 Pannonio, Dacisque Getes admixtus: habenti 95
 Tam pavidum tibi Roma ducem Fortuna pepercit,
 Quod bellum civile fuit. Sic fatur, & Urbem
 Attonitam terrore subit. Namque ignibus atris
 Creditur, ut captæ, rapturus moenia Romæ,
 Sparfurusque Deos. Fuit hæc mensura timoris: 100
 Velle putant, quodcunque potest. Non omina fausta,
 Non fictas læto voces simulare tumultu:
 Vix odisse vacat. Phœbea palatia complet
 Turba Patrum, nullo cogendi jure Senatus,
 E latebris eduçta suis: non Consule sacræ 105
 Fulserunt sedes: non proxima lege potestas,
 Prætor, adest: vacuæque loco cessere curules.
 Omnia Cæsar erat. Privatæ Curia vocis
 Testis adest. Sedere Patres censere parati,
 Si regnum, si templa sibi, jugulumque Senatus, 110
 Exiliumque petat. Melius, quod plura jubere
 Erubuit, quam Roma pati. Tamen exit in iram:
 Viribus an possint obfistere jura, per unum
 Libertas experta virum. Pugnaque Metellus,
 Ut videt ingenti Saturnia templa revelli 115
 Mole, rapit gressus, & Cæsar's agmina rumpens,
 Ante fores nondum referatæ constitit ædis,
 (Usque adeo solus ferrum, mortemque timere
 Auri nescit amor. Pereunt discrimine nullo
 Amissæ leges: sed, pars vilissima rerum, 120
 Certamen movistis opes) prohibensque rapina
 Victorem, clara testatur voce Tribunus:
 Non nisi per nostrum vobis percussa patebunt

Templa latus, nullasque feres, nisi sanguine sacro
 Sparfus, raptor, opes. Certe violata potestas 125
 Invenit ista Deos. Crassumque in bella secuta
 Sæva Tribunitiæ voverunt proelia diræ.
 Detege jam ferrum. Neque enim tibi turba verenda est
 Spectatrix scelerum: deserta stamus in Urbe.
 Non feret e nostro sceleratus præmia miles. 130
 Sunt quos prosternas populi, quæ moenia dones.
 Pacis ad exhaustæ spoliū non cogit egestas:
 Bellum Cæsar habes. His magnam victor in iram
 Vocibus accensus: Vanam spem mortis honestæ
 Concipis: haud, inquit, jugulo se polluet isto 135
 Nostra, Metelle, manus. Dignum te Cæsar's ira
 Nullus honor faciet. Te vindice tuta relicta est
 Libertas? non usque adeo permiscuit imis
 Longus summa dies, ut non, si voce Metelli
 Serventur leges, malint a Cæfare tolli. 140
 Dixerat: & nondum foribus cedente Tribuno
 Acrior ira subit: sævos circumspicit enses,
 Oblitus simulare togam. Tum Cotta Metellum
 Compulit audaci nimium desistere cœpto.
 Libertas, inquit, populi, quem regna coercent, 145
 Libertate perit, cujus servaveris umbram,
 Si, quidquid jubeare, velis. Tot rebus iniquis
 Paruimus victi: venia est hæc sola pudoris,
 Degenerisque metus, nil jam potuisse negari.
 Ocius avertant diri mala semina belli. 150
 Damna movent populos, si quos sua jura tuentur.
 Non sibi, sed domino gravis est, quæ servit, egestas:
 Protinus abducto patuerunt templa Metello.

Tunc rupes Tarpeia sonat, magnoque reclusas
 Testatur stridore fores: tunc conditus imo 155
 Eruitur templo, multis intactus ab annis,
 Romani census populi, quem Punica bella,
 Quem dederat Perfes, quem victi præda Philippi:
 Quod tibi, Roma, fuga Pyrrhus trepidante reliquit,
 Quo te Fabricius regi non vendidit auro, 160
 Quidquid parcorum mores servastis avorum,
 Quod dites Asiæ populi misere tributum,
 Victorique dedit Minoia Creta Metello,
 Quod Cato longinqua vexit super æquora Cypro.
 Tunc Orientis opes, captorumque ultima regum 165
 Quæ Pompejanis prælata est gaza triumphis
 Egeritur: tristi spoliantur templa rapina;
 Pauperiorque fuit tunc primum Cæsare Roma.
 Interea totum Magni fortuna per orbem
 Secum casuras in prælia moverat urbes. 170
 Proxima vicino dat vires Græcia bello.
 Phocaicas Amphiffa manus, scopulosaque Cyrrha,
 Parnasusque jugo misit desertus utroque.
 Bœoti coiere duces, quos impiger ambit
 Fatidica Cephissos aqua, Cadmeaque Dirce, 175
 Pisææque manus, populisque per æquora mittens
 Sicaniis Alpheus aquas. Tunc Mænata liquit
 Arcas, & Herculeam miles Trachinius Æten.
 Thesproti, Dryopesque ruunt, quercusque silentes
 Chaonio veteres liquerunt vertice Sellæ. 180
 Exhaustit totas quamvis delectus Athenas,
 Exiguæ Phœbea tenent navalia puppes,
 Tresque petunt veram credi Salamina carinæ.

Jam dilecta Jovi centenis venit in arma
 Creta vetus populis, Gnosofque agitare pharetras 185
 Docta, nec Eois pejor Gortyna sagittis.
 Tunc qui Dardaniam tenet Oricon: & vagus altis
 Dispersus filvis Athamas, & nomine prisco
 Encheliæ, versi testantes funera Cadmi.
 Colchis, & Hadriacas spumans Absyrtos in undas, 190
 Et Penei qui rura colunt, quorumque labore
 Thestalus Hæmoniam vomer profcindit Iolcon.
 Inde laceffitum primo mare, cum rudis Argo
 Miscuit ignotas, temerato litore, gentes,
 Primaque cum ventis, pelagique furentibus undis 195
 Composuit mortale genus, fatisque per illam
 Accessit mors una ratem. Tunc linquitur Hæmus
 Thracius, & populum Pholoe mentita biforem.
 Deferitur Strymon, tepido committere Nilo
 Bistonias consuetus aves, & barbaræ Cone 200
 Sarmaticas ubi perdit aquas, sparsantque profundo
 Multifidi Peucen unum caput adluit Istris:
 Mysiaque, & gelido tellus perfusa Caico
 Idalis, & nimium glebis exilis Arisbe.
 Quique colunt Pitane, & quæ tua munera, Pallas, 205
 Lugent damnatæ Phœbo victore Celenæ:
 Qua celer & rectis descendens Marfya ripis
 Errantem Mæandron adit, mixtusque refertur:
 Passaque ab auriferis tellus exire metallis
 Pactolon: qua culta fecat non vilior Hermos. 210
 Iliacæ quoque signa manus, perituraque castra
 Ominibus petiere suis: nec fabula Troiæ
 Continuit, Phrygiique ferens se Cæsar Iuli.

Accedunt Syriæ populi, desertus Orontes,
 Et felix, sic fama, Ninos: ventosa Damafcos, 215
 Gazaque, & arbuſto palmarum dives Idume:
 Et Tyros inſtabilis, pretioſaque murice Sidon.
 Has ad bella rates non flexo limite ponti,
 Certior haud ullis duxit Cynofura carinis.
 Phœnices primi, famæ ſi creditur, auſi 220
 Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.
 Nondum flumineas Memphis contexere biblos
 Noverat: & ſaxis tantum, volucresque feræque,
 Sculptaque ſervabant magicas animalia linguas.
 Deſeritur Taurique nemus, Perſeaque Tarſos, 225
 Coryciumque patens exefis rupibus antrum,
 Mallos, & extremæ reſonant navalibus Ægæ.
 Itque Cilix juſta, jam non pirata, carina.
 Movit & Eoos bellorum fama reſceſſus,
 Qua colitur Ganges, toto qui ſolus in orbe 230
 Oſtia naſcenti contraria ſolvere Phœbo
 Audet, & adverſum fluctus impellit in Eurum:
 Hic ubi Pellæus, poſt Tethyos æquora ductor
 Conſtitit, & magno vinci ſe ſaſſus ab orbe eſt.
 Quaque ferens rapidum, diviſo gurgite, fontem 235
 Vaſtis Indus aquis mixtum non ſentit Hydaspem;
 Quique bibunt tenera dulces ab arundine ſuccos,
 Et qui tingentes croceo medicamine crinem
 Fluxa coloratis adſtringunt carbafa gemmis.
 Quique ſuas ſtruxere pyras, vivique calentes 240
 Conſcendere rogos. Pro, quanta eſt gloria genti,
 Injeciſſe manum fatiſ, vitæque repletos,
 Quod ſuper eſt, donaviſſe Deis! Venere feroces

Cappadoces, duri populus nunc cultor Amani,
 Armeniuſque tenens volventem ſaxa Niphatem: 245
 Æthera tangentes ſilvas liquere Coaſtræ.
 Ignotum vobis, Arabes, veniſtis in orbem,
 Umbras mirati nemorum non ire ſiniſtras.
 Tunc furor extremos movit Romanus Horetas,
 Carmanoſque duces, quorum devexus in Auſtrum 250
 Æther, non totam mergi tamen adſpicit Arcton:
 Lucet & exigua velox ibi nocte Bootes.
 Æthiopumque ſolum, quod non premeretur ab ulla
 Signiferi regione poli, niſi, poplite lapſo,
 Ultima curvati procederet ungula Tauri. 255
 Quaque caput rapido tollit cum Tigride magnus
 Euphrates, quos non diverſis fontibus edit
 Perſis, & incertum, tellus ſi miſceat amnes,
 Quod potius ſit nomen aquis. Sed ſparſus in agros
 Fertilis Euphrates Phariæ vice fungitur undæ: 260
 At Tigrim ſubito tellus abſorbet hiatu,
 Occultoſque tegit curſus, ruruſque renatum
 Fonte novo flumen pelagi non abnegat undis.
 Inter Cæſareas acies, diverſaque ſigna
 Pugnaces dubium Parthi tenuere favorem, 265
 Contenti feciſſe duos. Tinxere ſagittas
 Errantes Scythiæ populi, quos gurgite Baſtros
 Includit gelido, vaſtiſque Hyrcania ſilvis.
 Hinc Lacedæmonii, moto gens aſpera freno
 Heniochi, ſæviſque affinis Sarmata Moſchis, 270
 Colchorum qua rura ſecat ditiffima Phaiſis:
 Qua Croeſo fatalis Halys, qua vertice lapſus
 Rhipæo Tanais diverſi nomina mundi

Impofuit ripis, Afriæque & terminus idem
 Europæ, mediæ dirimens confinia terræ, 275
 Nunc huc, nunc illuc, qua fleñtitur, ampliat orbem.
 Quaque fretum torrens Mæotidas egerit undas
 Pontus, & Herculeis aufertur gloria metis,
 Oceanumque negant folas admittere Gades.
 Hinc Eſſedoniæ gentes, auroque ligatas 280
 Subſtringens, Arimaſpe, comas: hinc fortis Arius,
 Longaque Sarmatici folvens jejunia belli
 Maſſagetes quo fugit equo, volucresque Geloni.
 Non, cum Memnoniis deducens agmina regnis
 Cyrus, & effuſis numerato milite telis 285
 Descendit Perſes, fraternique ultor amoris
 Æquora cum tantis percuffit claſſibus, unum
 Tot reges habuere ducem. Coiere nec unquam
 Tam variæ cultu gentes, tam diſſona vulgi
 Ora: tot immenſæ comites mixtura ruinae 290
 Excivit populos, & dignas funere Magni
 Exſequias Fortuna dedit. Non corniger Hammon
 Mittere Marmaricas ceſſavit in arma catervas:
 Quidquid ab occiduis Libye patet arida Mauris,
 Uſque Parætonias Eoa ad litora Syrtes, 295
 Acciperet felix ne non ſemel omnia Cæſar,
 Vincendum pariter Pharfalia præſtitit orbem.
 Ille ubi deferuit trepidantis mœnia Romæ,
 Agmine nubiferam raptò ſuperevolat Alpem:
 Cumque alii famæ populi terrore paverent, 300
 Phocais in dubiis auſa eſt ſervare juventus
 Non Graia levitate fidem, ſignataque jura,
 Et cauſas, non fata, ſequi. Tamen ante furorem

Indomitum, duramque viri deſſectere mentem
 Pacifero ſermone parant, hoſtemque propinquum 305
 Orant, Cecropiæ præſolata fronde Minervæ:
 Semper in externis populo communia veſtro
 Maſſiliam bellis teſtatur fata tuliffe,
 Comprenſa eſt Latiis quæcunq; annalibus ætas.
 Et nunc, ignoto ſi quos peris orbe triumphos, 310
 Accipe devotas externa in proelia dextras.
 At ſi funeſtas acies, ſi dira paratis
 Proelia diſcordes, lacrimas civilibus armis
 Secretumque damus. Tractentur vulnera nulla
 Sacra manu. Si coelicolis furor arma dediffet, 315
 Aut ſi terrigenæ tentarent aſtra gigantes;
 Non tamen auderet pietas humana vel armis,
 Vel votis, prodeſſe Jovi: fortisque Deorum
 Ignarum mortale genus, per fulmina tantum
 Sciret adhuc cœlo ſolum regnare Tonantem. 320
 Adde quod innumeræ concurrunt undique gentes,
 Nec ſic horret iners ſclerum contagia mundus,
 Ut gladiis egeant civilia bella coactis.
 Sit mens iſta quidem cunctis, ut veſtra recuſent
 Fata, nec hæc alius committat proelia miles. 325
 Cui non conſpecto languebit dextra parente?
 Telaque diverſi prohibebunt ſpargere fratres.
 Finis adeſt rerum, ſi non committitis illis
 Arma, quibus fas eſt. Nobis hæc ſumma precandi,
 Terribiles aquilas, infeſtaque ſigna relinquo 330
 Urbe procul, noſtrisque velis te credere muris,
 Excludique ſinas, amiſſo Cæſare, bellum.
 Sit locus exceptus ſcleri, Magnoque, Tibique
 Lucanus. E

Tutus, ut, invictæ fatum si consulat Urbi,
 Fœdera si placeant, sit quo veniatis inermes. 335
 Vel, cum tanta vocent discrimina Martis Hiberi,
 Quid rapidum deslectis iter? non pondera rerum,
 Nec momenta fumus: nunquam felicibus armis
 Usa manus, patriæ primis a sedibus exsul,
 Et post translatas exultæ Phocidos arces, 340
 Moenibus exiguis, alieno in litore, tuti,
 Illustrat quos sola fides. Si claudere muros
 Obsidione paras, & vi perfringere portas,
 Excepisse faces tectis, & tela parati,
 Undarum raptos averfis fontibus haustus 345
 Quærere, & effossam sitientes lambere terram:
 Et defit si larga Ceres, tunc horrida cerni,
 Fœdaque contingi maculato carpere morsu.
 Nec pavet hic populus pro libertate subire,
 Obsessum Pœno gessit quod Marte Saguntum. 350
 Pectoribus rapti matrum, frustra trahentes
 Ubra sicca fame medios mittentur in ignes:
 Uxor & a caro poscet sibi fata marito.
 Vulnera miscebunt fratres, bellumque coacti
 Hoc potius civile gerent. Sic Graja juvenis 355
 Finierat: cum turbato jam prodita vultu
 Ira ducis, tandem testata est voce dolorem:
 Vana movet Grajos nostri fiducia cursus.
 Quamvis Hesperium mundi properemus ad axem,
 Massiliam delere vacat. Gaudete, cohortes: 360
 Obvia præbentur fatorum munere bella.
 Ventus ut amittit vires, nisi robore densæ
 Occurrunt silvæ, spatio diffusus inani:

Utque perit magnus nullis obstantibus ignis,
 Sic hostes mihi deesse nocet: damnumque putamus 365
 Armorum, nisi, qui vinci potuere, rebellant.
 Sed si solus eam dimissis degener armis,
 Tunc mihi tecta patent. Jam non excludere tantum,
 Inclusisse volunt. At enim contagia belli
 Dira fugant. Dabitur poenas pro pace petita: 370
 Et nihil esse meo disceris tutius ævo,
 Quam duce me bellum. Sic postquam fatus, ad urbem
 Haud trepidam convertit iter: tum moenia clausa
 Conspicit; & densa juvenum vallata corona.
 Haud procul a muris tumulus surgentis in altum 375
 Telluris, parvum diffuso vertice campum
 Explicat: hæc patiens longo munimine cingi
 Visa duci rupes, turisque aptissima castris.
 Proxima pars urbis celsam confurgit in arcem,
 Par tumulo, mediisque sedent convallibus arva. 380
 Tunc res immenso placuit statura labore,
 Aggere diversos vasto committere colles.
 Sed prius ut totam, qua terra cingitur, urbem
 Clauderet, a summis produxit ad æquora castris
 Longum Cæsar opus, fontesque & pabula campi 385
 Amplexus fossa, densas tollentia pinnas
 Cespitibus, crudaque extruxit brachia terra.
 Jam fatis hoc Grajæ memorandum contigit urbi,
 Eternumque decus, quod non impulsa, neque ipso
 Strata metu, tenuit flagrantis in omnia belli 390
 Præcipitem cursum: raptisque a Cæsare cunctis,
 Vincitur una mora. Quantum est, quo fata tenentur!
 Quoque virum toti properans imponere mundo

Hos perdit Fortuna dies! tunc omnia late
 Procumbunt nemora, & spoliantur robore silvæ: 395
 Ut, cum terra levis mediam virgultaque molem
 Suspendant, structa laterum compage ligatam
 Artet humum, pressus ne cedat turribus agger.
 Lucus erat, longo nunquam violatus ab ævo,
 Obscurum cingens connexis aera ramis, 400
 Et gelidas alte submotis solibus umbras.
 Hunc non ruricolæ Panes, nemorumque potentes
 Silvani Nymphæque tenent, sed barbara ritu
 Sacra Deum, structæ diris altaribus aræ;
 Omnis & humanis lustrata cruoribus arbor. 405
 Si qua fidem meruit Superos mirata vetustas,
 Illis & volucres metuunt infidere ramis,
 Et lustris recubare feræ: nec ventus in illas
 Incubuit silvas, excussa que nubibus atris
 Fulgura: non ullis frondem præbentibus auris, 410
 Arboribus suis horror inest. Tum plurima nigris
 Fontibus unda cadit, simulacraque mœsta Deorum
 Arte carent, cæcisque exstant informia truncis.
 Ipse situs, putrique facit jam robore pallor
 Attonitos: non vulgatis sacrata figuris 415
 Numina sic metuunt: tantum terroribus addit,
 Quos timeant non nosse Deos. Jam fama ferebat
 Sæpe cavas motu terræ mugire cavernas,
 Et procumbentes iterum confurgere taxos,
 Et non ardentis fulgere incendia silvæ, 420
 Roboraque amplexos circumfluxisse dracones.
 Non illum cultu populi propiore frequentant,
 Sed cessere Deis. Medio cum Phœbus in axe est,

Aut cœlum nox atra tenet, pavet ipse sacerdos
 Accessus, dominumque timet deprendere luci. 425
 Hanc jubet immisso silvam procumbere ferro:
 Nam vicina operi, belloque intacta priori
 Inter nudatos stabat densissima montes.
 Sed fortes tremuere manus, motique verenda
 Majestate loci, si robora sacra ferirent, 430
 In sua credebant redituras membra secures.
 Implicitas magno Cæsar terrore cohortes
 Ut vidit, primus raptam librare bipennem
 Ausus, & aeriam ferro proscindere quercum,
 Effatur merfo violata in robora ferro: 435
 Jam ne quis vestrum dubitet subvertere silvam,
 Credite me fecisse nefas. Tunc paruit omnis
 Imperiis, non sublato securâ pavore,
 Turba, sed expensa Superiorum, & Cæsaris ira
 Procumbunt orni, nodosa impellitur ilex, 440
 Silvaque Dodones, & fluctibus aptior alnus,
 Et non plebeios luctus testata cupressus,
 Tunc primum posuere comas, & fronde carentes
 Admisere diem: propulsaque robore denso
 Sustinuit se silva cadens. Gemuere videntes 445
 Gallorum populi: muris sed clausa juvenus
 Exsultat. Quis enim læsos impune putaret
 Esse Deos? servat multos Fortuna nocentes:
 Et tantum miseris irasci numina possunt.
 Utque fati cæsi nemoris, quæsitâ per agros 450
 Plaustra ferunt: curvoque foli cessantis aratro
 Agricolaë raptis annum flere juvenicis.
 Dux tamen, impatiens hæfuri ad mœnia Martis;

Versus ad Hispanas acies, extremaque mundi,
 Iussit bella geri. Stellatis axibus agger 455
 Erigitur, geminasque æquantes mœnia turrets
 Accipit: hæ nullo fixerunt robore terram,
 Sed per iter longum causa replere latenti.
 Cum tantum nutaret onus, telluris inanes
 Concussisse sinus quærentem erumpere ventum 460
 Credidit, ac muros mirata est stare juvenus.
 Illinc tela cadunt excelsas urbis in arces.
 Sed major Graio Romana in corpora ferro
 Vis inerat. Neque enim solis excussa lacertis
 Lancea, sed tenso ballistæ turbine raptâ, 465
 Haud unum contenta latus transire, quiescit:
 Sed pandens perque arma viam, perque ossa, relicta
 Morte fugit: superest telo post vulnera cursus.
 At saxum quoties ingenti verberis actu
 Excutitur, qualis rupes, quam vertice montis 470
 Abscidit impulsu ventorum adjuta vetustas,
 Frangit cuncta ruens: nec tantum corpora pressa
 Exanimat: totos cum sanguine dissipat artus.
 Ut tamen hostiles densa testudine muros
 Tecta subit virtus, armisque innexa priores 475
 Arma ferunt, galeamque extensus protegit umbo,
 Quæ prius ex longo nocuerunt missa recessu,
 Jam post terga caduat: nec Grajis flectere jactum,
 Aut facilis labor est longinqua ad tela parati
 Tormenti mutare modum: sed pondere solo 480
 Contenti, nudis evolvunt saxa lacertis.
 Dum fuit armorum series, ut grandine tecta
 Innoqua percussa sonant, sic omnia tela

Respuit: at postquam virtus incerta virorum
 Perpetuam rupit, defesso milite, cratem, 485
 Singula continuis cesserunt ictibus arma.
 Tunc adoperta levi procedit vinea terra,
 Sub cujus pluteis, & tecta fronte latentes
 Moliri nunc ima parant, & vertere ferro
 Mœnia: nunc aries suspensio fortior ictu 490
 Incussus densi compagem solvere muri
 Tentat, & impositis unum subducere saxis.
 Sed super & flammis, & magnæ fragmine molis,
 Et sudibus crebris, & adusti roboris ictu
 Percussæ cedunt crates, frustra que labore 495
 Exhausto fessius repetit tentoria miles.
 Summa fuit Grajis, starent ut mœnia, voti.
 Ultro acies inferre parant: armisque coruscas
 Nocturni texere faces: audaxque juvenus
 Erupit: non hasta viris, non letifer arcus, 500
 Telum flamma fuit, rapiensque incendia ventus
 Per Romana tulit celeri munimina cursu.
 Nec, quamvis viridi luctetur robore, lentas
 Ignis agit vires: tæda sed raptus ab omni
 Consequitur nigri spatiosa volumina fumi: 505
 Nec solum silvas: sed saxa ingentia solvit,
 Et crudæ putri fluxerunt pulvere cautes.
 Procubuit, majorque jacens apparuit agger.
 Spes victis telluris abit, placuitque profundo
 Fortunam tentare mari. Non robore picto 510
 Ornatas decuit fulgens tutela carinas,
 Sed rudis, & qualis procumbit montibus, arbor
 Conseritur, stabilis navalibus area bellis.

Et jam turrigeram Bruti comitata carinam
 Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite classis ; 515
 Stœchados arva tenens. Nec non & Graja juvenus
 Omne suum fatis voluit committere robur :
 Grandævofque fenes mixtis armavit ephebis.
 Accepit non sola viros , quæ stabat in undis
 Classis ; & emeritas repetunt navalibus alnos. 520
 Ut matutinos spargens super æquora Phœbus
 Fregit aquis radios , & liber nubibus æther ,
 Et posito Borea , pacemque tenentibus Austris ,
 Servatum bello jacuit mare , movit ab omni
 Quisque suam statione ratem , paribusque lacertis 525
 Cæsaris hinc puppes , hinc Grajo remige classis
 Tollitur : impulsæ tonfis tremuere carinæ ,
 Crebraque sublimes convellunt verbera puppes.
 Cornua Romanæ classis , validæque triremes ,
 Quasque quater surgens exstructi remigis ordo 530
 Commovet , & plures quæ mergunt æquore pinus ;
 Multiplices cinxere rates. Hoc robur aperto
 Oppositum pelago. Lunata fronte recedunt ,
 Ordine contentæ gemino crevisse liburnæ.
 Celsior at cunctis Bruti prætoria puppis 535
 Verberibus senis agitur , molemque profundo
 Invehit , & fummis longe petit æquora remis.
 Ut tantum medii fuerat maris , utraque classis
 Quod semel excussis possit transcurrere tonfis ,
 Innumeræ vasto miscentur in æthere voces : 540
 Remorumque sonus premitur clamore : nec ullæ
 Audiri potuere tubæ. Tunc cærule verrunt ,
 Atque in transtra cadunt , & remis pectora pulsant.

Ut primum rostris crepuerunt obvia rostra :
 In puppim rediere rates , emissaque tela 545
 Aera texerunt , vacuumque cadentia pontum.
 Et jam diductis extendunt cornua proris ,
 Diversæque rates laxata classe receptæ.
 Ut , quoties æstus Zephyris , Eurisque repugnat ;
 Huc abeunt fluctus , illuc mare : sic ubi puppes 550
 Sulcato varios duxerunt gurgite tractus ,
 Quod tulit illa ratis remis , hæc retulit æquor.
 Sed Grajis habiles , pugnamque laceffere pinus
 Et tentare fugam , nec longo frangere gyro
 Cursum , nec tarde flectenti cedere clavo. 555
 At Romana ratis stabilem præbere carinam
 Certior , & terræ similem bellantibus usum.
 Tunc in signifera residenti puppe magistro
 Brutus ait : Paterisne acies errare profundo ?
 Artibus & certas pelagi ? jam confere bellum : 560
 Phocaicis medias rostris oppone carinas.
 Paruit , obliquas & præbuit hostibus alnos.
 Tunc quæcunque ratis tentavit robora Bruti ,
 Ictu victa suo percussæ capta cohæsit.
 Ast alias manicæque ligant , teretesque catenæ , 565
 Seque tenent remis : tecto stetit æquore bellum.
 Jam non excussis torquentur tela lacertis ,
 Nec longinqua cadunt jaculato vulnera ferro :
 Miscenturque manus. Navali plurima bello
 Ensis agit. Stat quisque suæ de robore puppis 570
 Pronus in adversos ictus : nullique peremi
 In ratibus cecidere suis. Cruor altus in undis
 Spumat , & obducti concrefcunt sanguine fluctus.

Et quas immissi traxerunt vincula ferri,
 Has prohibent jungi conferta cadavera puppes. 575
 Semianimes alii vastum subiere profundum,
 Hauseruntque suo permixtum sanguine pontum.
 Hi luctantem animam lenta cum morte trahentes,
 Fractarum subita ratiū periere ruina.
 Irrita tela suas peragunt in gurgite cædes: 580
 Et quodcunque cadit frustrato pondere ferrum,
 Exceptum mediis invenit vulnus in undis.
 Phocæicis Romana ratis vallata carinis,
 Robore diducto dextrum lævumque tuetur
 Æquo Marte latus: cuius dum pugnat ab alta 585
 Puppe Catus, Grajumque audax aplustre retentat,
 Terga simul pariter missis & pectora telis
 Transfigitur: medio concurret pectore ferrum,
 Et stetit incertus flueret quo vulnere sanguis;
 Donec utraq; simul largus cruor expulit hastas, 590
 Divisitque animam, sparſitque in vulnera letum.
 Dirigit huc puppim miseri quoque dextra Telonis,
 Qua nullæ melius, pelago turbante, carinæ
 Audivere manum: nec lux est notior ulli
 Crastina, seu Phœbum videat, seu cornua lunæ, 595
 Semper venturis componere carbasa ventis.
 Hic Latiaë rostro compagem ruperat alni:
 Pila sed in medium venere tremantia pectus,
 Avertitque ratem morientis dextra magistri.
 Dum cupit in sociam Gyareus erepere puppim, 600
 Excipit immissum suspenſa per ilia ferrum,
 Adfixusque rati, telo retinente, pependit.
 Stant gemini fratres, fecundæ gloria matris,

Quos eadem variis genuerunt viscera fati:
 (Discrevit mors sæva viros: unumque relictum 605
 Agnorunt miseri, sublato errore, parentes,
 Æternis causam lacrimis: tenet ille dolorem
 Semper, & amissum fratrem lugentibus offert.)
 Quorum alter, mixtis obliquo pectine remis,
 Ausus Romanæ Graja de puppe carinæ 610
 Injectare manum: sed eam gravis insuper ictus
 Amputat: illa tamen nisu, quo prenderat, hæsit,
 Deriguitque tenens strictis immortua nervis.
 Crevit in adversis virtus: plus nobilis iræ
 Truncus habet: fortique instaurat prælia læva, 615
 Rapturisque suam procumbit in æquora dextram.
 Hæc quoque cum toto manus est abscissa lacerto.
 Jam clypeo, telisque carens, non conditur ima
 Puppe: sed expositus, fraterna que pectore nudo
 Arma tegens, crebra confixus cuspide perſtat: 620
 Telaque multorum, leto casura suorum,
 Emerita jam morte tenet. Tum vulnere multo
 Effugientem animam lassos collegit in artus:
 Membra que contendit toto, quicumque manebat,
 Sanguine, & hostilem, defectis robore nervis, 625
 Infiluit, solo nociturus pondere, puppim.
 Strage virum cumulata ratis, multoque cruore
 Plena, per obliquum crebros latus accipit ictus.
 At postquam ruptis pelagus compagibus hausit,
 Ad summos repleta foros, desidit in undas, 630
 Vicinum involvens contorto vertice pontum.
 Æquora discedunt merſa diducta carina,
 Inque locum puppis cecidit mare. Multaque ponto

Præbuit ille dies varii miracula fati.

Ferrea dum puppi rapidos manus inserit uncus, 635

Adfixit Lycidam. Merfus foret ille profundo,

Sed prohibent focii, suspensaque crura retentant.

Scinditur avulsus: nec, sicut vulnere, sanguis

Emicuit lentus: ruptis cadit undique venis,

Discursusque animæ diversa in membra meantis 640

Interceptus aquis. Nullius vita peremti

Est tanta dimissa via. Pars ultima trunci

Tradidit in letum vacuos vitalibus artus.

At tumidus qua pulmo jacet, qua viscera fervent,

Hæserunt ibi fata diu: luctataque multum 645

Hac cum parte viri vix omnia membra tulerunt.

Dum nimium pugnax unius turba carinæ

Incumbit prono lateri, vacuumque relinquit,

Qua caret hoste, ratem: congesto pondere puppis

Verfa, cava texit pelagus nautasque carina: 650

Brachia nec licuit vasto jactare profundo,

Sed clauso periere mari. Tunc unica diri

Conspecta est leti facies: cum forte natantem

Diversæ rostris juvenem fixere carinæ.

Discessit medium tam vastos pectus ad ictus: 655

Nec prohibere valent obtritis ossibus artus,

Quo minus æra sonent. eliso ventre, per ora

Ejectat sanie permixtus viscere sanguis.

Postquam inhihent remis puppes, ac rostra reducunt,

Dejectum in pelagus, perfosso pectore, corpus 660

Vulneribus transmisit aquas. Pars maxima turbæ

Naufraga, jactatis morti oblectata lacertis,

Puppis ad auxilium focia concurret: at illi

Robora cum venitis prensarent artius ulnis,

Nutaretque ratis, populo peritura recepto, 665

Impia turba super medios ferit ense lacertos:

Brachia linquentes Graja pendentia puppi,

A manibus cecidere suis: non amplius undæ

Sustinere graves in summo gurgite truncos,

Jamque omni fufis nudato milite telis, 670

Invenit arma furor: remum contorsit in hostem

Alter: at hic tortum validis aplustre lacertis,

Avulsasque rotant excusso remige sedes.

In pugnam fregere rates. Sidentia pectum

Corpora cæsa tenent, spolianteque cadavera ferro. 675

Multi inopes teli, jaculum letale revulsam

Vulneribus traxere suis, & viscera læva

Oppressere manu, validos dum præbeat ictus

Sanguis, & hostilem cum torserit, exeat, hastam.

Nulla tamen plures hoc edidit æquore clades, 680

Quam pelago diversa lues. Nam pinguibus ignis

Adfixus tædis, & tecto sulfure vivax

Spargitur: at faciles præbere alimenta carinæ

Nunc pice, nunc liquida rapuere incendia cera.

Nec flammam superant undæ: sparsisque per æquor 685

Jam ratibus, fragmenta ferus sibi vindicat ignis.

Hic recipit fluctus, exstinguat ut æquore flammæ:

Hi, ne mergantur, tabulis ardentibus hærent.

Mille modos inter leti, mors una timori est,

Qua cœpere mori. Nec cessat naufraga virtus. 690

Tela legunt dejecta mari, ratibusque ministrant:

Incertaine manus, ictu languente, per undas

Exercent. Nunc, rara datur si copia ferri,

Utuntur pelago. Sævus complectitur hostem
 Hostis, & implicitis gaudent subsidere membris, 695
 Mergentesque mori. Pugna fuit unus in illa
 Eximius Phoceus animam servare sub undis,
 Scrutarique fretum, si quid merisset, arenis,
 Et nimis adfixos unci convellere morsus,
 Adductum quoties non senserat ancora funem. 700
 Hic ubi compressum penitus deduxerat hostem,
 Victor & incolumis summas remeabat ad undas.
 Sed se per vacuos credit dum surgere fluctus,
 Puppibus occurrit, tandemque sub æquore mansit.
 Hi super hostiles jecerunt brachia remos, 705
 Et ratiùm tenuere fugam. Non perdere letum
 Maxima cura fuit, multus sua vulnera puppi
 Adfixit moriens, & rostro abstulit ictus.
 Stantem sublimi Tyrrhenum culmine proræ
 Lygdamus excussa Balearis tortor habenæ 710
 Glande petens, folido fregit cava tempora plumbo.
 Sedibus expulsi, postquam cruor omnia rupit
 Vincula, procumbunt oculi: stat lumine rapto
 Attonitus, mortisque illas putat esse tenebras.
 At postquam membris sensit constare vigorem, 715
 Vos, ait, o focii, sicut tormenta soletis,
 Me quoque mittendis rectum componite telis.
 Egere quod superest animæ, Tyrrhene, per omnes
 Bellorum casus. Ingentem militis usum
 Hoc habet ex magna defunctum parte cadaver; 720
 Viventis feriere loco. Sic fatus in hostem
 Cæca tela manu, sed non tamen irrita, mittit.
 Excipit hæc juvenis generosi sanguinis Argus,

Qua jam non medius descendit in ilia venter,
 Adjuvitque suo procumbens pondere ferrum. 725
 Stabat diversa victæ jam parte carinæ
 Infelix Argi genitor, (non ille juventæ
 Tempore Phocaicis ulli cessurus in armis:
 Victum ævo robur cecidit, fessusque senecta
 Exemplum, non miles erat) qui funere viso, 730
 Sæpe cadens longæ senior per transra carinæ
 Pervenit ad puppim, spirantesque invenit artus.
 Non lacrimæ cecidere genis, non pectora tundit,
 Distentis toto riguit sed corpore palmis.
 Nox subit, atque oculos vastæ obduxere tenebræ, 735
 Et miserum cernens agnoscere desinit Argum.
 Ille caput labens, & jam languentia colla
 Viso patre levat: vox fauces nulla solutas
 Prosequitur: tacito tantum petit oscula vultu,
 Invitatque patris claudenda ad lumina dextram. 740
 Ut torpore senex caruit, viresque cruentus
 Cœpit habere dolor, Non perdam tempora, dixit,
 A sævis permissa Deis, jugulumque senilem
 Confodiam. Veniam misero concede parenti,
 Arge, quod amplexus, extrema quod oscula fugi. 745
 Nondum destituit calidus tua vulnera sanguis,
 Semianimisque jaces, & adhuc potes esse superstes.
 Sic fatus, quamvis capulum per viscera missi
 Polluerat gladii, tamen alta sub æquora tendit
 Præcipiti saltu. Letum præcedere nati 750
 Festinantem animam morti non credidit uni.
 Inclinant jam fata ducum: nec jam amplius anceps
 Belli casus erat: Grajæ pars maxima classis

Mergitur: ast aliæ mutato remige puppes
 Victores vexere suos: navalia pauca 755
 Præcipiti tenere fuga. Quis in urbe parentum
 Fletus erat! quanti matrum per litora planctus!
 Conjux sæpe sui, confusis vultibus unda,
 Credidit ora viri, Romanum amplexa cadaver:
 Accensisque rogis miseri de corpore trunco 760
 Certavere patres. At Brutus in æquore victor,
 Primus Cæsareis pelagi decus addidit armis.

M. ANNAEI LUCANI
 PHARSALIÆ
 LIBER QUARTUS.

ARGUMENTUM.

*Quartus habet casus, quos vidit Hiberica vallis,
 Quos gravidus variis annus tulit ille procellis.
 Inde novas cædes & monstros æquiparatas,
 Pompejanorum scelera inter basia lætas.
 Quos Cæsar fossa spectantes flumina cinxit,
 Confectosque sui nudos discedere sivit.
 Hinc Opiterginæ ratis improba funera necit,
 Quæ sibi tota cohors per mutua vulnera fecit.
 Post Libycas clades, quas Curio pertulit acer,
 Quas sibi cum Varo Juba rex super intulit Afer.
 Quem digno planctu vivax censura poetæ
 Persequitur prisca recolens insignia vitæ.*

AT procul extremis terrarum Cæsar in oris
 Martem lævus agit non multa cæde nocentem,
 Maxima fed fari ducibus momenta daturum.

Lucanus.

F

Jure pari rector castris Afranius illis,
 Ac Petrejus erat: concordia duxit in æquas
 Imperium commune vices, tutelaque valli
 Pervigil, alterno paret custodia signo.
 His præter Latias acies erat impiger Astur,
 Vettonisque leves, profugique a gente vetusta
 Gallorum Celtæ miscentes nomen Hiberis. 10
 Colle tumet modico, lenique excrevit in altum
 Pingue solum tumulo: super hunc fundata vetusta
 Surgit Hilerda manu: placidis prælabitur undis
 Hesperios inter Sicoris non ultimus amnes,
 Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu, 15
 Hibernas passurus aquas. At proxima rupes
 Signa tenet Magni: nec Cæsar colle minori;
 Castra levat: medius dirimit tentoria gurges.
 Explicat hinc tellus campos effusa patentes,
 Vix oculo prendente modum: camposque coerces, 20
 Cinga rapax, vetitus fluctus, & litora cursu
 Oceani pepulisse tuo: nam gurgite mixto,
 Qui præstat terris, aufert tibi nomen Hiberus.
 Prima dies belli cessavit Marte cruento,
 Spectandasque ducum vires, numerosaque signa 25
 Exposuit: piguit sceleris: pudor arma furentum
 Continuit: patriæque, & ruptis legibus unum
 Donavere diem. Prono cum Cæsar Olympo
 In noctem subita circumdedit agmina fossa,
 Dum primæ præstant acies, hostemque fefellit, 30
 Et prope confertis obduxit castra manipulis.
 Luce nova collem subito conscendere cursu,
 Qui medius tutam castris dirimebat Hilerdam,

Imperat. Huc hostem pariter terrorque, pudorque
 Impulit: & raptò tumultum prior agmine cepit. 35
 His virtus, ferrumque locum promittit: at illis
 Ipse locus. Miles rupes oneratus in altas
 Nititur: adverfoque acies in monte supina
 Hæret, & in tergum casura umbone sequentis
 Erigitur. Nulli telum vibrare vacabat, 40
 Dum labat, & fixo firmat vestigia pilo,
 Dum scopulos, stirpesque tenent, atque hoste relicto
 Cædunt ense viam. Vidit lapsura ruina
 Agmina dux, equitemque jubet succedere bello,
 Munitumque latus lævo præducere gyro. 45
 Sic pedes ex facili, nulloque urgente receptus,
 Irritus & victor subducto Marte pependit.
 Hactenus armorum discrimina. Cetera bello
 Fata dedit variis incertus motibus aer.
 Pigro bruma gelu, ficcisque Aquilonibus hærens, 50
 Æthere constricto pluvias in nube tenebat.
 Urebant montana nives, camposque jacentes
 Non duraturæ conspecto sole pruina:
 Atque omnis propior mergenti sidera coelo
 Aruerat tellus, hiberno dura sereno. 55
 Sed postquam vernus calidum Titana recepit,
 Sidera respiciens delapsæ portitor Helles,
 Atque iterum æquatis ad justæ pondera Libræ
 Temporibus vicere dies: tunc, sole relicto,
 Cynthia quo primum cornu dubitanda refulsit, 60
 Exclufit Borean, flammæque accepit ab Euro.
 Ille suo nubes quascunque invenit in axe,
 Torfit in occiduum Nabatæis flatibus orbem,
 F 2

Et quas sentit Arabs, & quas Gangetica tellus
 Exhalat nebulas, quidquid concrefcere primus 65
 Sol patitur, quidquid cœli fufcator Eoi
 Impulerat Corus, quidquid defenderat Indos:
 Incendere diem nubes oriente remotæ,
 Nec medio potuere graves incumbere mundo,
 Sed nimbos rapuere fuga. Vacat imbribus Arctos, 70
 Et Notus: in folam Calpen fluit humidus aer.
 Hic ubi jam Zephyri fines, & fummus Olympi
 Cardio renet Tethyn, vetitæ transcurrere denfos
 Involvere globos, congefumque aeris atri
 Vix recipit spatium, quod separat æthere terram. 75
 Jamque polo preffæ largos denfantur in imbres;
 Spiffatæque fluunt: nec fervant fulmina flammæ,
 Quamvis crebra micent: exftinguit fulgura nimbûs.
 Hinc imperfecto complectitur aera gyro
 Arcus, vix ulla variatus lucæ colorem, 80
 Oceanumque bibit, raptosque ad nubila fluctus
 Pertulit, & cœlo defufum reddidit æquor.
 Jamque Pyrenææ, quas nunquam folvere Titan
 Evaluit, fluxere nives, fractoque madefcunt
 Saxa gelu: tum, quæ folitis e fontibus exit, 85
 Non habet unda viam: tam largas alveus omnis
 A ripis accepit aquas. Jam naufraga campo
 Cæfaris arma natant, impulfaque gurgite multo
 Castra labant: alto refignant flumina vallo.
 Non pecorum raptus faciles, non pabula merfi 90
 Ulla ferunt fulci: teftarum errore viarum
 Fallitur occultos fparfus populator in agros.
 Jamque comes femper magnorum prima malorum

Sæva fames aderat: nulloque obfeffus ab hoſte
 Miles eget: toto cenſu non prodigus emit 95
 Exiguam Cererem. Pro lucri pallida tabes!
 Non deest prolato jejunos venditor auro.
 Jam tumuli collesque latent: jam flumina cuncta
 Condidit una palus, vaſtaque voragine merſit.
 Abſorpsit penitus rupes, ac teſta ferarum 100
 Detulit, atque ipſas hauſit: ſubitiſque frementes
 Vorticibus contorſit equos, & repulit æſtus
 Fortior Oceani: nec Phœbum ſurgere ſentit
 Nox ſubtexta polo: rerum discrimina miſcet
 Deformis cœli facies, junctæque tenebræ. 105
 Sic mundi pars ima jacet, quam zona nivalis
 Perpetuæque premunt hiemes: non fidera cœlo
 Ulla videt, ſterili non quidquam frigore gignit,
 Sed glacie medios ſignorum temperat ignes.
 Sic, o ſumme parens mundi, ſic forte ſecunda 110
 Æquorei rector facias, Neptune, tridentis:
 Et tu perpetuis impendas aera nimbis:
 Tu remeare vetes quoſcunque emiferis æſtus,
 Non habeant amnes declivem ad litora curſum;
 Sed pelagi referantur aquis: concuſſaque tellus 115
 Laxet iter fluviis, hos campos Rhenus inundet,
 Hos Rhodanus: vaſtos obliquent flumina fontes.
 Rhipæas huc ſolve nives, huc ſtagna, lacuſque,
 Et pigras, ubicunque jacent, effunde paludes:
 Et miſeras bellis civilibus eripe terras. 120
 Sed parvo Fortuna viri contenta pavore,
 Plena redit, ſolitoque magis favere ſecundi,
 Et veniam meruere Dei. Jam rarior aer,

Et par Phœbus aquis, densas in vellera nubes
 Sparferat, & noctes ventura luce rubebant: 125
 Servatoque loco rerum, discessit ab astris
 Humor, & ima petit quidquid pendebat aquarum.
 Tollere silva comas, stagnis emergere colles
 Incipiunt, visoque die durefcere calles.
 Utque habuit ripas Sicoris, camposque reliquit; 130
 Primum cana salix madefacto vimine parvam
 Textitur in puppim, cæsoque inducta juvenco
 Vectoris patiens tumidum superenatat amnem.
 Sic Venerus stagnante Padø, fusoque Britannus
 Navigat Oceano: sic cum tenet omnia Nilus, 135
 Conferitur bibula Memphitis cymba papyro.
 His ratibus trajecta manus festinat utrinque
 Succifum curvare nemus: fluviique ferocis
 Incrementa timens, non primis robora ripis
 Imposuit: medios pontem distendit in agros. 140
 Ac ne quid Sicoris repetitis audeat undis,
 Spargitur in sulcos, & scisso gurgite rivus
 Dat pœnas majoris aquæ. Postquam omnia fatis
 Cæsaris ire videt, celsam Petrejus Hilerdam
 Deserit: & noti diffusus viribus orbis, 145
 Indomitos quærit populos, & semper in arma
 Martis amore feros, & tendit in ultima mundi.
 Nudatos Cæsar colles, desertaque castra
 Conspiciens, capere arma jubet: nec quærere pontem,
 Nec vada, sed duris fluvium superare lacertis. 150
 Paretur: rupitque ruens in prælia miles,
 Quod fugiens timuisset, iter. Mox uda receptis
 Membra fovent armis, gelidosque a gurgite cursu

Restituunt artus, donec decrefceret umbra
 In medium surgente die. Jamque agmina summa 155
 Carpit eques, dubiique fugæ, pugnæque tenentur.
 Attollunt campo geminæ juga saxea rupes.
 Valle cavæ media: tellus hinc ardua celsos.
 Continuat colles, tutæ quos inter opaco
 Anfractu latuere viæ: quibus hoste potito 160
 Faucibus, emitti terrarum in devia Martem;
 Inque feras gentes Cæsar videt. Ite sine ullo
 Ordine, ait, raptumque fuga convertite bellum;
 Et faciem pugnæ, vultusque inferte minaces:
 Nec liceat pavidis ignava occumbere morte; 165
 Excipiant recto fugientes pectore ferrum.
 Dixit: & ad montes tendentem prævenit hostem.
 Illic exiguo paulum distantia vasso.
 Castra locant. Postquam spatio languentia nullo
 Mutua conspicuos habuerunt lumina vultus, 170
 [Et fratres, natoque suos videre, patresque;]
 Deprensus est civile nefas. Tenuere parumper
 Ora metu: tantum nutu, motoque salutant
 Ense suos. Mox ut stimulis majoribus ardens.
 Rupit amor leges, audeat transcendere vallum 175
 Miles, in amplexus effusas tendere palmas.
 Hospitis ille ciet nomen, vocat ille propinquum:
 Admonet hunc studiis confors puerilibus ætas:
 Nec Romanus erat, qui non agnoverat hostem.
 Arma rigant lacrimis, singulibus oscula rumpunt: 180
 Et quamvis nullo maculatus sanguine miles,
 Quæ potuit fecisse, timet. Quid pectora pulsas?
 Quid vesane gemis? fletus quid fundis inanes?
 F 4

Nec te sponte tua sceleri parere fateris?
 Usque adeone times, quem tu facis ipse timendum? 185
 Classica det bello; sævos tu negligè cantus:
 Signa ferat; cessa: jamjam civilis Erinny's
 Concidet, & Cæsar generum privatus amabit.
 Nunc ades, æterno complectens omnia nexu,
 O rerum, mixtique salus concordia mundi, 190
 Et sacer orbis amor: magnum nunc secula nostra
 Venturi discrimen habent. Periere latebræ
 Tot scelerum; populo veniã est erepta nocenti:
 Agnovere suos. Pro numine fata sinistro
 Exigua requie tantas argentia clades! 195
 Pax erat, & miles castris permixtus utrifque
 Errabat: duro concordès cespitè menfas
 Instituunt, & permixto libamina Baccho.
 Graminei luxere foci: junctoque cubili
 Extrahit infomnes bellorum fabula noctes: 200
 Quo primum steterint campo, qua lancea dextra
 Exierit. Dum, quæ gesserunt fortia, jactant,
 Et dum multa negant, quod solum fata petebant,
 Est miseris renovata fides, atque omne futurum
 Crevit amore nefas. Nam postquam foedera pacis 205
 Cognita Petrejo, seque, & sua tradita venum
 Castra vider, famulas scelerata ad proelia dextras
 Excitat, atque hostes turba stipatus inermes
 Præcipitat castris, junctosque amplexibus ense
 Separat. & multo disturbat sanguine pacem. 210
 Addidit ira ferox moturas proelia voces:
 Inmemor o patriæ, signorum oblite tuorum,
 Non potes hoc causæ, miles, præstare, Senatus

Adsertor victo redeas ut Cæsare: certe
 Ut vincare potes. Dum ferrum, incertaque fata, 215
 Quique fluat multo non deerit vulnere sanguis,
 Ibitis ad dominum? damnataque signa feretis?
 Utque habeat famulos nullo discrimine Cæsar
 Exorandus erit? ducibus quoque vita petenda est?
 Nunquam nostra salus pretium, mercesque nefandæ 220
 Proditionis erit: non hoc civilia bella,
 Ut vivamus, agunt. Trahitur sub nomine pacis.
 Non chalybem gentes penitus fugiente metallo
 Eruerent, nulli vallarent oppida muri,
 Non sonipes in bella ferox, non iret in æquor 225
 Turrigeras classis pelago sparsura carinas,
 Si bene libertas unquam pro pace daretur.
 Hostes nempe meos sceleri jurata nefando
 Sacramenta tenent: at vobis vilior hoc est
 Vestra fides, quod pro causa pugnabitis æqua. 230
 Sed veniam sperare licet, pro dira pudoris
 Funera! nunc toto fatorum ignarus in orbe,
 Magne, paras acies, mundique extrema tenentes.
 Sollicitas reges, cum forsan foedere nostro
 Jam tibi sit promissa salus. Sic fatur, & omnes 235
 Concussit mentes, scelerumque reduxit amorem.
 Sic ubi desuetæ filvis in carcere clauso
 Mansuevere feræ, & vultus posuere minaces,
 Atque hominem didicere pati: si torrida parvus
 Venit in ora cruor, redeunt rabiesque furorque, 240
 Admonitæque tument gustato sanguine fauces:
 Feryet, & a trepido vix abstinet ira magistro.
 Itur in omne nefas: & quæ Fortuna Deorum

Invidia cæca bellorum in nocte tulisset,
 Fecit monstra fides: inter mensaque, torosque, 245
 Quæ modo complexu foverunt pectora, cædunt.
 Et quamvis primo ferrum strinxere gementes,
 Ut dextræ iusti gladius dissuasor adhæsit,
 Dum feriunt, odere suos, animosque labantes
 Confirmant ictu. Fervent jam castra tumultu, 250
 Et scelerum turba: rapiuntur colla parentum.
 Ac velut occultum pereat scelus, omnia monstra
 In facie posuere ducum: juvat esse nocentes.
 Tu Cæsar, quamvis spoliatus milite multo
 Agnoscis superos: neque enim tibi major in arvis 255
 Emathiis fortuna fuit, nec Phocidos undis
 Massiliæ, Phario nec tantum est æquore gestum.
 Hoc siquidem solo civilis crimine belli
 Dux causæ melioris eris. Polluta nefanda
 Agmina cæde duces junctis committere castris 260
 Non audent, altæque ad mœnia rursus Hilerdæ
 Intendere fugam. Campos eques obvius omnes
 Abstulit, & siccis inclusit collibus hostem.
 Tunc inopes undæ prærupta cingere fossa
 Cæsar avet, nec castra pati contingere ripas, 265
 Aut circum largos curvari brachia fontes.
 Ut leti videre viam, conversus in iram
 Præcipitem timor est. Miles, non utile clausis
 Auxilium, mactavit equos: tandemque coactus
 Spe posita damnare fugam, casurus in hostes 270
 Fertur. Ut effuso Cæsar decurrere passu
 Vidit, & ad certam devotos tendere mortem:
 Tela tene jam, miles, ait, ferrumque ruenti

Subtrahe: non ullo constet mihi sanguine bellum:
 Vincitur haud gratis, jugulo qui provocat hostem. 275
 En sibi vilis adest invisa luce juvenus,
 Jam damno peritura meo: non sentiet ictus,
 Incumbet gladiis, gaudebit sanguine fuso.
 Deserat hic fervor mentes, cadat impetus amens;
 Perdant velle mori. Sic deflagrare minaces 280
 Incaustum, & vetito passus languescere bello;
 Substituit merse dum nox sua lumina Phœbo.
 Inde ubi nulla data est miscendæ copia mortis,
 Paulatim fugit ira ferox, mentesque tepescunt.
 Saucia majores animos ut pectora gestant 285
 Dum dolor est, ictusque recens, & mobile nervis
 Conamen calidus præbet cruor, ossaque nondum
 Adduxere cutem: si conscius ensis adacti
 Stat victor, tenuitque manus: tum frigidus artus
 Adligat, atque animam subducto robore torpor, 290
 Postquam sicca rigens adstrinxit vulnera sanguis.
 Jamque inopes undæ, primum tellure refossa,
 Occultos latices, abstrusaque flumina quærunt:
 Nec solum rastris, durisque ligonibus arva,
 Sed gladiis fodere suis: puteusque cavati 295
 Montis ad irrigui premitur fastigia campi.
 Non se tam penitus, tam longe luce relicta
 Merferit Asturii scrutator pallidus auri.
 Non tamen aut testis sonuerunt cursibus amnes;
 Aut micuere novi, percusso pumice, fontes: 300
 Antra nec exiguo stillant sudantia rore,
 Aut impulsa levi turbatur glareæ vena.
 Tunc exhausta super multo sudore juvenus

Extrahitur, duris filicum lassata metallis.
 Quoque minus possent ficcos tolerare vapores, 305
 Quasitæ fecistis aquæ. Nec languida fessi
 Corpora sustentant epulis, mensasque perosi
 Auxilium fecere famem. Si mollius arvom
 Prodidit humorem, pingues manus utraque glebas
 Exprimit ora super. Nigro si turbida limo 310
 Colluvies immota jacet, cadit omnis in haustus
 Certatim obscœnos miles: moriensque recepit,
 Quas nollet victurus, aquas: rimque ferarum
 Distentas siccant pecudes, & lacte negato,
 Sordidus exhausto forbetur ab ubere sanguis. 315
 Nunc herbas frondesque terunt, & rore madentes
 Destringunt ramos: & si quos palmito crudo,
 Arboris aut tenera succos pressere medulla.
 O fortunati, fugiens quos barbarus hostis
 Fontibus immixto stravit per rura veneno. 320
 Hos licet in fluvios saniem, tabemque ferarum;
 Pallida Distæis, Cæsar, nascentia saxis
 Infundas aconita palam, Romana juventus
 Non decepta bibet. Torrentur viscera flamma,
 Oraque sicca rigent squamosis aspera linguis. 325
 Jam marcent venæ, nulloque humore rigatus
 Aëris alternos angustat pulmo meatus,
 Rescissoque nocent suspiria dura palato.
 Pandunt ora tamen, nocturnumque aera captant.
 Expectant imbres, quorum modo cuncta natabant 330
 Impulsu, & ficcis vultus in nubibus hærent.
 Quoque magis miseros undæ jejunia solvant,
 Non super arentem Meroen, Cancricque sub axe,

Qua nudi Garamantes arant, sedere: sed inter
 Stagnantem Sicorim, & rapidum deprensus Hiberum 335
 Spectat vicinos fitiens exercitus amnes.
 Jam domiti cessere duces: pacisque petendæ
 Auctor damnatis supplex Afranius armis,
 Semianimes in castra trahens hostilia turmas,
 Victoris stetit ante pedes. Servata precanti 340
 Majestas, non fracta malis, interque priorem
 Fortunam, casusque novos, gerit omnia victi,
 Sed ducis, & veniam securo pectore poscit.
 Si me degeneri stravissent fata sub hoste,
 Non deerat fortis rapiendo dextera leto: 345
 At nunc causa mihi est orandæ sola salutis,
 Dignum donandæ, Cæsar, te credere vita.
 Non partis studiis agimur, nec sumimus arma
 Consiliis inimica tuis. Nos denique bellum
 Invenit civile duces: causæque priori, 350
 Dum potuit, servata fides: nil fata moramur.
 Tradimus Hesperia gentes, aperimus Eoas,
 Securumque orbis patimur post terga relictæ.
 Nec cruor effusus campis tibi bella peregit,
 Nec ferrum, lassæque manus. Hoc hostibus unum; 355
 Quod vincas, ignosce tuis. Nec magna petuntur.
 Otia da fessis, vitam patiaris inermes
 Degere, quam tribuis: campis prostrata jacere
 Agmina nostra putes: nec enim felicibus armis
 Misceri damnata decet, partemque triumphæ 360
 Captos ferre tui: turba hæc sua fata peregit.
 Hoc petimus, victos ne tecum vincere cogas.
 Dixerat, At facilis Cæsar, vultuque serenus

Fleſtitur, atque uſum belli, poenamque remittit.
 Ut primum juſtæ placuerunt foedera pacis, 365
 Incuſtoditos decurrit miles ad amnes;
 Incumbit ripis, permiſſaque flumina turbat.
 Continuus multis ſubitarum tractus aquarum
 Aera non paſſus vacuis diſcurrere venis,
 Artavit, clauſitque animam: nec ſeruida peſtis 370
 Cedit adhuc: ſed morbus egens jam gurgite, plenis
 Viſceribus ſibi poſcit aquas. Mox robora nervis,
 Et vires rediere viris. O prodiga rerum
 Luxuries! nunquam paruo contenta paratu,
 Et quæſitorum terra pelagoque ciborum 375
 Ambitioſa fames, & lautæ gloria menſæ,
 Diſcite, quam paruo liceat producere vitam;
 Et quantum natura petat. Non erigit ægros
 Nobilis ignoto diſfuſus conſule Bacchus:
 Non auro, murrhaque bibunt: ſed gurgite puro 380
 Vita redit. Satis eſt populis fluuiusque Cereſque.
 Heu miſeri! qui bella gerunt. Tunc arma relinquens
 Victori miles, ſpoliato peſtore tutus,
 Innocuusque ſuas, curarum liber, in urbes
 Spargitur. O quantum donata pace potitos 385
 Excuffis unquam ferrum vibraſſe lacertis
 Poenituit, toleraſſe ſitim, fruſtraque rogaffe
 Proſpera bella Deos. Nempe uſis Martie ſecundo
 Tot dubiæ reſtant acies, tot in orbe labores:
 Ut nunquam fortuna labet ſucceſſibus anceps, 390
 Vincendum toties: terras fundendus in omnes
 Eſt cruor, & Cæſar per tot ſua fata ſequendus.
 Felix, qui potuit, mundi nutante ruina,

Quo jaceat, jam ſcire, loco. Non prælia feſſos
 Ulla vocant, certos non rumpunt claffica ſomnos. 395
 Jam conjux, natiſque rudes, & fordida teſta,
 Et non deductos recipit ſua terra colonos.
 Hoc quoque ſecuris oneris fortuna remiſit,
 Sollicitus menti quod abeſt favor: ille ſalutis
 Eſt auctor, dux ille fuit. Sic prælia ſoli 400
 Felices nullo ſpectant civilia voto.
 Non eadem belli totum fortuna per orbem
 Conſtitit: in partes aliquid ſed Cæſaris auſa eſt;
 Qua maris Hadriaci longas ferit unda Salonas,
 Et tepidum in molles Zephyros excurrit lader: 405
 Illic bellaci conſiſus gente Curetum,
 Quos alit Hadriaco tellus circumſlua ponto,
 Clauditur extrema reſidens Antonius ora,
 Cautus ab incurſu belli, ſi ſola recedat,
 Expugnat quæ tuta, fames. Non pabula tellus 410
 Paſcendis ſubmittit equis, non proſerit ullam
 Flava Ceres ſegetem: ſpoliabat gramine campum
 Miles, & attonſo miſeris jam dentibus arvo
 Caſtrorum ficcas de ceſpite vulſerat herbas.
 Ut primum adverſæ ſocios in litore terræ 415
 Et Baſilum videre ducem: nova furta per æquor
 Exquiſita fugæ. Neque enim de more carinas
 Extendunt, puppesque levant, ſed firma gerendis
 Molibus inſolito contexunt robora ductu.
 Namque ratem vacuæ ſuſtentant undique cupæ; 420
 Quarum porrectis ſeries conſtricta catenis
 Ordinibus geminis obliquas excipit alnos.
 Nec gerit expoſitum telis in fronte patienti

Remigium: sed, quod trabibus circumdedit æquor;
 Hoc ferit, & taciti præbet miracula cursus, 425
 Quod nec vela ferat, nec apertas verberet undas.
 Tunc freta servantur, dum se declivibus undis
 Æstus agat, refluoque mari nudentur arenæ.
 Jamque relabenti crescebant litora ponto;
 Missa ratis pronò defertur lapsa profundo, 430
 Et geminæ comites. Cunctas super ardua turris
 Eminent, & tremulis tabulata minantia pinnis.
 Noluit Illyricæ custos Octavius undæ
 Confestim tentare ratem, celeresque carinas
 Continuit, cursu crescat dum præda secundo: 435
 Et temere ingressos repetendum invitat ad æquor
 Pace maris. Sic dum pavidos formidine cervos
 Claudat odoratæ metuentes æra pennæ;
 Aut dum dispositis attollat retia varis
 Venator, tenet ora levis clamosa Moloffi; 440
 Spartanos, Cretasque ligat: nec creditur ulli
 Silva cani, nisi qui presso vestigia rostro
 Colligit, & præda nescit latrare reperta,
 Contentus tremulo monstrasse cubilia loro.
 Nec mora. Complentur moles, avideque petitis 445
 Insula deseritur ratibus: quo tempore primas
 Impulit ad noctem jam lux extrema tenebras.
 At Pompejanus fraudes innectere ponto
 Antiqua parat arte Cilix, passusque vacare
 Summa freti, medio suspendit vincula ponto; 450
 Et laxas fluitare finit, religatque catenas
 Rupis ab Illyricæ scopulis. Nec prima, nec illa;
 Quæ sequitur, tardata ratis: sed tertia moles

Hæsit, & ad cautes adducto fune secuta est.
 Impendent cava saxa mari: ruituraque semper 455
 Stat (mirum) moles: & filvis æquor inumbrat.
 Huc fractas Aquilone rates, submersaque pontus
 Corpora sæpe tulit, cæcisque abscondit in antris:
 Restituit raptus tectum mare, cumque cavernæ
 Evomere fretum, contorti vorticis undæ 460
 Tauromenitanam vincunt fervore Charybdin.
 Hic Opiterginis moles onerata colonis
 Constitit: hanc omni puppes statione solutæ
 Circueunt: alii rupes, ac litora complent.
 Vultejus tacitas sensit sub gurgite fraudes. 465
 (Dux erat ille ratis) frustra qui vincula ferro
 Rumpere conatus, poscit spe prælia nulla,
 Incertus qua terga daret, qua pectora bello.
 Hoc tamen in casu, quantum deprensa valebat;
 Effecit virtus: inter tot millia captæ 470
 Circumfusa rati, & plenam vix inde cohortem,
 Pugna fuit, non longa quidem: nam condidit atra
 Nox lucem dubiam, pacemque habuere tenebræ.
 Tunc sic attonitam, venturaque fata paventem
 Rexit magnanima Vultejus voce cohortem: 475
 Libera, non ultra parva quam nocte, juvenus;
 Consulite extremis angusto in tempore rebus.
 Vita brevis nulli superest, qui tempus in illa
 Quærendæ sibi mortis habet: nec gloria leti
 Inferior, juvenes, admoto occurrere fato. 480
 Omnibus incerto venturæ tempore vitæ
 Par animi laus est, & quos speraveris annos
 Perdere, & extremæ momentum abrumpere lucis;
 Lucanus. G

Arceffas dum fata manu : non cogitur ullus
 Velle mori. Fuga nulla pater: stant undique nostris 485
 Intenti cives jugulis. Decernite letum,
 Et metus omnis abest: cupias quodcunque necesse est.
 Non tamen in cæca bellorum nube cadendum est,
 Ut cum permixtis acies sua tela tenebris
 Involvunt. Conferta jacent cum corpora campo, 490
 In medium mors omnis abit, perit obruta virtus.
 Nos in conspicua fociis hostique carina
 Constituere Dei. Præbebunt æquora testes,
 Præbebunt terræ, summis dabit insula faxis.
 Spectabunt geminæ diverso e litore partes. 495
 Nescio quod nostris magnum & memorabile fatis
 Exemplum, Fortuna, paras. Quæcunque per ævum
 Exhibuit monumenta fides, servataque ferro
 Militiæ pietas, transibit nostra juvenus.
 Namque suis pro te gladiis incumbere, Cæsar, 500
 Esse parum scimus: sed non majora supersunt
 Obsessis, tanti quæ pignora demus amoris.
 Abscidit nostræ multum fors invida laudi,
 Quod non cum senibus capti natisque tenemur.
 Indomitos sciat esse viros, timeatque furentes, 505
 Et morti faciles animos: & gaudeat hostis
 Non plures hæsisse rates. Tentare parabunt
 Fœderibus, turpique volent corrumpere vita:
 O utinam, quo plus habeat mors unica famæ,
 Promittant veniam, jubeant sperare salutem: 510
 Ne nos, cum calido fodiemus viscera ferro,
 Desperasse putent. Magna virtute merendum est,
 Cæsar, ut, amissis inter tot millia paucis,

Hoc damnum, clademque voces. Dent fata recessum,
 Emittantque licet, vitare instantia nolim. 515
 Projeci vitam, comites, torusque futuræ
 Mortis agor stimulis: furor est. Agnoscere solis
 Permissum est, quos jam tangit vicinia fati,
 Victurosque Dei celant, ut vivere durent,
 Felix esse mori. Sic cunctas extulit ardor 520
 Nobilium mentes juvenum: cum fidera cœli;
 Ante ducis voces, oculis humentibus omnes
 Adspicerent, flexoque Ursæ temone paverent:
 Idem, cum fortes animos præcepta subissent,
 Optavere diem. Nec segnis mergere ponto 525
 Tunc erat astra polus: nam sol Ledæa tenebat
 Sidera, vicino cum lux altissima Cancro est:
 Nox tum Thesfalicas urgebat parva sagittas.
 Detegit orta dies stantes in rupibus Histros,
 Pugnaesque mari Graja cum classe Liburnos. 530
 Tentavere prius suspenso vincere bello
 Fœderibus, fieret captis si dulcior ipsa
 Mortis vita mora. Stabat devota juvenus,
 Damnata jam luce ferox, securaque pugna
 Promisso sibi sine manu: nullique tumultus 535
 Excussere viris mentes ad summa paratas:
 Innumerasque simul pauci terraque marique
 Sustinuere manus: tanta est fiducia mortis.
 Utque satis bello visum est fluxisse cruoris,
 Versus ab hoste furor: primus dux ipse carinæ 540
 Vultejus jugulo poscens jam fata relecto,
 Et quis, ait, juvenes, cujus sit dextra cruore
 Dignâ meo, certa que fide per vulnera nostra
 G 2

Testetur se velle mori? Nec plura locuto
 Viscera non unus jamdudum tranfigit ensis. 545
 Collaudat cunctos: sed eum, cui vulnera prima
 Debebat, grato moriens interficit ictu.
 Concurrunt alii, totumque in partibus unis
 Bellorum fecere nefas. Sic semine Cadmi
 Emicuit Dircaea cohors, ceciditque suorum 550
 Vulneribus dirum Thebanis fratribus omen.
 Phafidos & campis infomni dente creati
 Terrigenæ, missa magicis e cantibus ira,
 Cognato tantos impleverunt sanguine fulcos:
 Ipsaque, inexpertis quod primum fecerat herbis; 555
 Expavit Medea nefas. Sic mutua pacti
 Fata cadunt juvenes: minimumque in morte virorum
 Mors virtutis habet: pariter sternuntque, caduntque
 Vulnere letali: nec quenquam dextra fefellit,
 Cum feriat moriente manu. Nec vulnus adactis 560
 Debetur gladiis: percussum est pectore ferrum,
 Et jugulis pressere manum. Cum sorte cruenta
 Fratribus incurrant fratres, natuque parenti:
 Haud trepidante tamen toto cum pondere dextra
 Exegere enses. Pietas ferientibus una, 565
 Non repetisse, fuit. Jam latis viscera lapsa
 Semianimes traxere foris, multumque cruoris
 Infudere mari. Despectam cernere lucem,
 Victoresque suos vultu spectare superbo,
 Et mortem sentire juvat. Jam strage cruenta 570
 Conspicitur cumulata ratis: bustisque remittunt
 Corpora victores, ducibus mirantibus, ulli
 Esse duces tanti. Nullam majore locuta est

Ore ratem totum discurrens fama per orbem.
 Non tamen ignavæ post hæc exempla virorum 575
 Percipient gentes, quam sit non ardua virtus.
 Servitium fugisse manu. Sed regna timentur
 Ob ferrum, & sævis libertas uritur armis:
 Ignoratque datos, ne quisquam serviat, enses.
 Mors, utinam pavidos vitæ subducere nolles, 580
 Sed virtus te sola daret! Non seignior illo
 Marte fuit, qui tunc Libycis exarsit in arvis.
 Namque rates audax Lilybæo litore solvit
 Curio: nec forti velis aquilone recepto
 Inter semirutas magnæ Carthaginis arces, 585
 Et Clupeam, tenuit stationis litora notæ:
 Primaque castra locat cano procul æquore, qua se
 Bagrada lentus agit, sicca fulcator arenæ.
 Inde petit tumulos, exefasque undique rupes,
 Antæi quæ regna vocat non vana vetustas. 590
 Nominis antiqui cupientem noscere causas,
 Cognita per multos docuit rudis incola patres.
 Nondum post genitos Tellus effœta gigantes;
 Terribilem Libycis partum concepit in antris.
 Nec tam justa fuit terrarum gloria Typhon, 595
 Aut Tityos, Briareusque ferox: cœloque pepercit,
 Quod non Phlegræis Antæum sustulit arvis.
 Hoc quoque tam vastas cumulavit munere vires
 Terra sui foetus, quod, cum tetigere parentem,
 Jam defecta vigent, revocato robore, membra: 600
 Hæc illi spelunca domus: latuisse sub alta
 Rupe ferunt, epulas raptos habuisse leones.
 Ad fomnos non terga feræ præbere cubile

Adfuerunt, non silva torum: viresque resumit
 In nuda tellure jacens. Periere coloni 605
 Arvorum Libyes: pereunt, quos adpulit æquor;
 Auxilioque diu virtus non usa cadendi,
 Terræ spernit opes: invictus robore cunctis,
 Quamvis staret, erat. Tandem vulgata cruenti
 Fama mali, terras monstris æquorque levantem, 610
 Magnanimus Alciden Libycas excivit in oras.
 Ille Cleonæi projecit terga leonis,
 Antæus Libyci. Perfudit membra liquore
 Hospes, Olympiæ servato more palæstræ.
 Ille parum fidens pedibus contingere matrem,
 615
 Auxilium membris calidas infundit arenas.
 Conseruere manus, & multo brachia nexu.
 Colla diu gravibus frustra tentata lacertis,
 Immotumque caput fixa cum fronte tenentur.
 Miranturque habuisse parem. Nec viribus uti
 620
 Alcides primo voluit certamine totis;
 Exhaustique virum: quod creber anhelitus illi
 Prodidit, & fesso gelidus de corpore sudor.
 Tunc cervix lassata quati: tunc pectore pectus
 625
 Urgeri: tunc obliqua percussa labare
 Crura manu. Jam terga viri cedentia victor
 Alligat, & medium, compressis ilibus, artat:
 Inguinaque insertis pedibus distendit, & omnem
 Explicuit per membra virum. Rapit arida tellus
 630
 Sudorem: calido complentur fanguine venæ.
 Intumuere tori, totosque induruit artus,
 Herculeosque novo laxavit corpore nodos,
 Constitit Alcides stupefactus robore tanto:

Nec sic Inachiis, quamvis rudis esset, in undis.
 Defectam timuit, reparatis anguibus, hydram. 635
 Confluxere pares, telluris viribus ille,
 Ille suis. Nunquam sævæ sperare novercæ
 Plus licuit. Videt exhaustos sudoribus artus,
 Cervicemque viri siccam, cum ferret Olympum:
 640
 Utque iterum fessis injecit brachia membris,
 Non exspectatis Antæus viribus hostis,
 Sponte cadit, majorque, accepto robore, surgit.
 Quisquis inest terris, in fessos spiritus artus.
 Egeritur: tellusque viro luctante laborat.
 645
 Ut tandem auxilium tactæ prodesse parentis.
 Alcides sensit: Standum est tibi, dixit, & ultra
 Non credere solo, sternique vetabere terra:
 Hærebis pressis intra mea pectora membris:
 Huc, Antææ cades. Sic fatus, sustulit alte
 650
 Nitentem in terras juvenem. Morientis in artus.
 Non potuit nati Tellus permittere vires.
 Alcides medium tenuit: jam pectora pigro
 Stricta gelu, terrisque diu non credidit hostem.
 Hinc, ævi veteris custos, famosa vetustas,
 655
 Matatrixque sui signavit nomine terras.
 Sed majora dedit cognomina collibus istis;
 Penum qui Latius revocavit ab arcibus hostem;
 Scipio. Nam sedes Libyca tellure potito.
 Hæc fuit. En, veteris cernis vestigia valli.
 Romana hos primum tenuit victoria campos. 660
 Cirio lætatus, tanquam fortuna locorum
 Bella egat, servetque ducum sibi fata priorum;
 Felici non fausta loco tentoria ponens,

Indulſit caſtris, & collibus abſtulit omen,
 Sollicitatque ferox non æquis viribus hoſtes. 665
 Omnis Romanis quæ ceſſerat Africa ſignis;
 Tunc Vari ſub jure fuit: qui robore quanquam
 Conſiſus Latio, régis tamen undique vires
 Excivit, Libycæ gentes, extremaque mundi 670
 Signa ſuum comitata Jubam. Non fuſior ulli
 Terra fuit domino: qua ſunt longiſſima regna;
 Cardine ab occiduo vicinus Gadibus Atlas
 Terminat: a medio, confinis Syrtibus Hammon.
 At qua lata jacet, vaſti plaga fervida regni
 Diſtinet Oceanum, zonæque exuſta calentis 675
 Sufficiunt ſpatio. Populi tot caſtra ſequuntur,
 Autololes, Numidæque vagi, ſemperque paratus
 Inculto Gætulus equo: tum concolor Indo
 Marus, inops Naſamon, mixti Garamante peruſto
 Marmaridæ volucres, æquaturuſque ſagittas 680
 Medorum, tremulum cum torſit miſſile, Mazax:
 Et gens, quæ nudo reſidens Maſſyſia dorſo
 Ora levi fleſcit frenorum neſcia virga:
 Et ſolitus vacuis errare mapalibus Afer
 Venator, ferrique ſimul fiducia non eſt, 685
 Veſtibus iratos laxis operire leones.
 Nec ſolum ſtudiis civilibus arma parabat;
 Privatae ſed bella dabat Juba concitus iræ.
 Hunc quoque, quo ſuperos humanaque polluit, anno;
 Lege tribunitia ſolio depellere avorum 690
 Curio tentarat, Libyamque auferre tyranno,
 Dum regnum te, Roma, facit. Memor ille doloris
 Hoc bellum ſceptri fructum putat eſſe retenti.

Hac igitur regis trepidat jam Curio fama,
 Et quod Cæſareis nunquam devota juventus 695
 Illa nimis caſtris, nec Rheni miles in undis
 Exploratus erat, Corſini captus in arce,
 Infiduſque novis ducibus, dubiuſque priori,
 Fas utrumque putat. Sed poſtquam languida ſegni
 Cernit cuncta metu, nocturna que munia valli 700
 Deſolata fuga, trepida ſic mente profatur:
 Audendo magnus tegitur timor: arma capeſſam
 Ipſe prior: campum miles deſcendat in æquum,
 Dum meus eſt: variam ſemper dant otia mentem.
 Eripe conſilium pugna: cum dira voluntas 705
 Enſe ſubit preſo, galeæ texere pudorem,
 Quis conferre duces meminit? quis pendere cauſas?
 Qua ſtetit, inde favet: veluti fatalis arenæ
 Muneribus non ira vetus concurrere cogit 710
 Productos: odere pares. Sic fatuſ, aperis
 Inſtruxit campis acies: quem blanda futuris
 Deceptura malis belli fortuna recepit.
 Nam pepulit Varum campo, nudataque foeda
 Terga fuga, donec veterunt caſtra, cecidit.
 Triftia ſed poſtquam ſuperati prælia Vari 715
 Sunt audita Jubæ: lætuſ, quod gloria belli
 Sit rebus ſervata ſuis, rapit agmina furtim,
 Obſcuratque ſuam per juſſa ſilentia famam;
 Hoc ſolum metuens incautuſ ab hoſte videri.
 Mittitur, exigua qui prælia prima laceſſat, 720
 Eliciatque manu, Numidis a rege ſecunduſ,
 Ut ſibi commiſſi ſimulator Sabura belli:
 Ipſe cava regni vires in valle retentat.

Aspidas ut Pharias cauda follertior hostis
 Ludit, & iratas incerta provocat umbra: 723
 Obliquusque caput vanas serpentis in auras
 Effusæ tuto comprehendit guttura morsu,
 Letiferam citra faniem: tunc irrita pestis
 Exprimitur, faucesque fluunt, pereunte veneno:
 Fraudibus eventum dederat fortuna: feroxque 730
 Non exploratis occulti viribus hostis,
 Curio nocturnum castris erumpere cogit,
 Ignotisque equitem late discurrere campis.
 Ipse sub Auroræ primos excedere motus
 Signa jubet castris, multum, frustra que rogatus 735
 Ut Libycas metuat fraudes, infectaque semper
 Punica bella dolis. Leti fortuna propinqui
 Tradiderat fatis iuvenem: bellumque trahebat
 Auctorem civile suum. Super ardua ducit
 Saxa, super cautes, abrupto limite, signa. 740
 Cum procul e fummis conspecti collibus hostes:
 Fraude sua cessere parum, dum colle relicto
 Effusam patulis aciem committeret arvis.
 Ille fugam credens, simulatæ nescius artis,
 Ut victor, medios aciem dejecit in agros. 745
 Tunc primum patuere doli, Numidæque fugaces
 Undique completis clauferunt montibus agmen.
 Obstupuit dux ipse simul, perituraque turba.
 Non timidi petiere fugam, non proelia fortes:
 Quippe ubi non sonipes motus clangore tubarum 750
 Saxa quatit pulsu, rigidos vexantia frenos
 Ora terens, spargitque jubar, & subrigit aures;
 Incertoque pedum pugnat non stare tumultu.

Fessa jacet cervix. Fumant sudoribus artus:
 Oraque projecta squalent arentia lingua: 755
 Pectora rauca gemunt, quæ creber anhelitus urget:
 Et defecta gravis longe trahit ilia pulsus:
 Siccaque sanguineis durefcit spuma lupatis.
 Jamque gradum neque verberibus, stimulisque coacti;
 Nec, quamvis crebris jussi calcaribus, addunt: 760
 Vulneribus coguntur equi, nec profuit ulli
 Cornipedis rupisse moras: neque enim impetus illis
 Incurfusque fuit: tantum profertur ad hostes,
 Et spatium jaculis oblato vulnere donat.
 At vagus Afer equos ut primum emisit in agmen; 765
 Tunc campi tremuere sono: terraque soluta,
 Quantus Bistonio torquetur turbine pulvis,
 Aera nube sua texit, traxitque tenebras.
 Ut vero in pedites fatum miserabile belli
 Incubuit: nullo dubii discrimine Martis 770
 Ancipites steterunt casus, sed tempora pugnae
 Mors tenuit. Neque enim licuit procurrere contra;
 Et miscere manus. Sic undique septa juvenus
 Comminus obliquis, & rectis eminus hastis
 Obruitur: non vulneribus, nec sanguine, solum 775
 Telorum nimbo peritura, ac pondere ferri.
 Ergo acies tantæ parvum spissantur in orbem:
 Ac, si quis metuens medium correpsit in agmen;
 Vix impune suos inter convertitur enses:
 Densaturque globus, quantum pede prima relato 780
 Constrinxit gyros acies. Non arma movendi
 Jam locus est pressis: stipataque membra teruntur:
 Frangitur armatum colliso pectore pectus.

Non tam læta tulit victor spectacula Maurus ,
 Quam fortuna dabat : fluvios non ille cruoris , 785
 Membrorumque videt lapsum , & ferientia terram
 Corpora : compressum turba fletit omne cadaver.

Excitet invisas diræ Carthaginis umbras
 Inferiis fortuna novis : ferat ista cruentus
 Hannibal , & Pœni tam dira piacula manes. 790
 Romanam , Superi , Libyca tellure ruinam
 Pompejo prodesse nefas , votisque Senatus.
 Africa nos potius vincat sibi. Curio fufas
 Ut vidit campis acies , & cernere tantas
 Permisit clades compressus sanguine pulvis , 795
 Non tulit adfluctis animam producere rebus ;
 Aut sperare fugam : ceciditque in strage suorum
 Impiger ad letum , & fortis virtute coacta.

Quid nunc rostra tibi profunt turbata , forumque ;
 Unde tribunitia plebejus signifer arce 800
 Arma dabas populis ? quid prodita jura Senatus ,
 Et gener , atque socer bello concurrere iussi ?
 Ante jaces , quam dira duces Pharsalia confert ,
 Spectandumque tibi bellum civile negatum est.
 Has Urbi miseræ vestro de sanguine poenas 805
 Ferre datis : luitis jugulo sic arma , potentes.
 Felix Roma quidem , civesque habitura beatos ,
 Si libertatis superis tam cura placeret ,
 Quam vindicta placet. Libycas en nobile corpus
 Pascit aves , nullo contactus Curio busto. 810
 At tibi nos (quando non proderit ista silere ,
 A quibus omne ævi senium sua fama repellit ,)
 Digna damus , juvenis , meritæ præconia vitæ.

Haud alium tanta civem tulit indole Roma ,
 Aut cui plus leges deberent recta sequenti. 815
 Perdita nunc Urbi nocuerunt secula , postquam
 Ambitus , & luxus , & opum metuenda facultas
 Transverso mentem dubiam torrente tulerunt.
 Momentumque fuit mutatus Curio rerum ,
 Gallorum captus spoliis , & Cæsaris auro. 820
 Jus licet in jugulos nostros sibi fecerit ense ;
 Sulla potens , Mariusque ferox , & Cinna cruentus :
 Cæsareæque domus feries ; cui tanta potestas
 Concessa est ? emere omnes , hic vendidit Urbem :

M. ANNAEI LUCANI
PHARSALIÆ

LIBER QUINTUS.

ARGUMENTUM.

*Quintus in Epiro memorat decreta Senatus,
Pompejoque datum regimen summamque ducatus.
Hinc steriles curæ decepti fortibus Appi,
In latere Euboico sperantis anarchia regni.
Cæsaris in reditu, postquam domuisset Hiberum,
Milite pertæso pæne obruta culmina rerum.
Hinc prope collatis magni cum Cæsare castris,
Spem fore damnatis reparandi fœdera bellis.
Inde procellosi tentanda pericula ponti,
Jam desperantem revocatum ad litus eundi.
Magnum collatis in prælia Cæsaris armis,
Conjugii pondus Lesbi celasse latebris.*

Sic alterna duces bellorum vulnera passos
In Macetum terras, miscens aduersa secundis,
Servavit fortuna pares. Jam sparserat Hæmo

Bruma nives, gelidoque cadens Atlantis Olympo:
Instabatque dies, qui dat nova nomina fastis, 5
Quique colit primus ducentem tempora Janum.
Dum tamen emeriti remanet pars ultima juris,
Consul uterque vagos belli per munia Patres
Elicit Epirum. Peregrina ac fordida fedes
Romanos cepit procures: secretaque rerum 10
Hospes in externis audivit curia testis.
Nam quis castra vocet tot strictas jure secures,
Tot fasces? docuit populos venerabilis ordo
Non Magni partes, sed Magnum in partibus esse:
Ut primum mœstum tenere silentia cœtum, 15
Lentulus excelsa sublimis fede profatur:
Indole si dignum Latia, si sanguine prisco
Robur inest animis, non qua tellure coacti,
Quamque procul testis captæ sedeamus ab urbis
Cernite: sed vestræ faciem cognoscite turbæ: 20
Cunctaque jussuri primum hoc decernite, Patres;
Quod regnis, populisque liquet, nos esse Senatum:
Nam, vel Hyperboreæ plaustrum glaciale sub Urfæ,
Vel plaga qua torrens, claususque vaporibus axis
Nec patitur noctes, nec iniquos crescere soles, 25
Si fortuna ferat, rerum nos summa sequetur,
Imperiumque comes. Tarpeja fede perusta
Gallorum facibus, Vejosisque habitante Camillo;
Illic Roma fuit. Non unquam perdidit ordo
Mutato sua jura solo, mœrentia testa 30
Cæsar habet, vacuasque domos, legesque silentes;
Clausaque justitio tristi fora. Curia solos
Illa videt Patres, plena quos urbe fugavit.

Ordine de tanto quisquis non exulat, hic est.
 Ignaros scelerum, longaque in pace quietos 35
 Bellorum primus sparfit furor: omnia rursus
 Membra loco redeunt. En totis viribus orbis
 Hesperiam pensant superi: jacet hostis in undis
 Obrutus Illyricis: Libyes squalentibus arvis
 Curio Cæsarei cecidit pars magna Senatus. 40
 Tollite signa duces: fatorum impellite cursum:
 Spem vestram præstate Deis: fortunaque tantos
 Det vobis animos, quantos fugientibus hostem
 Causa dabat. Nostrum exacto jus clauditur anno.
 Vos, quorum finem non est sensura potestas, 45
 Consulite in medium Patres, Magnumque iubete
 Esse ducem. Læto nomen clamore Senatus
 Excipit: & Magno fatum patriæque suumque
 Imposuit. Tunc in reges, populosque merentes
 Sparfus honos, pelagique potens Phœbeia donis 50
 Exornata Rhodos, gelidique inculta juventus
 Taygeti: fama veteres laudantur Athenæ:
 Massiliæque suæ donatur libera Phocis.
 Tunc Sadalen, fortemque Cotyn, fidumque per arma
 Deiotarum, & gelidæ dominum Rhascupolin oræ 55
 Collaudant: Libyamque iubent, auctore Senatu,
 Sceptrifero parere Iubæ. Pro tristia fata!
 Et tibi, non fidæ gentis dignissime regno,
 Fortunæ, Ptolemæe, pudor, crimenque Deorum,
 Cingere Pellæo pressos diademate crines 60
 Permissum: sævum in populos, puer, accipis ensem:
 Atque utinam in populos! donata est regia Lagi;
 Accessit magni jugulus: regnumque sorori

Ereptum est, soceroque nefas. Jam turba soluto
 Arma petit coetu, quæ cum populique ducesque 65
 Casibus incertis, & cæca sorte parent,
 Solus in ancipites metuit descendere Martis
 Appius eventus: finemque expromere rerum
 Sollicitat Superos, multosque abducta per annos
 Delphica fatidici referat penetralia Phœbi. 70
 Hesperio tantum, quantum semotus Eoo
 Cardine, Parnasus gemino petit æthera colle,
 Mons Phœbo, Bromioque sacer: cui numine mixto
 Delphica Thebanæ referunt trieterica Bacchæ.
 Hoc solum, fluctu terras mergente, cacumen 75
 Eminuit, pontoque fuit discrimen, & altris.
 Tu quoque vix summam seductus ab æquore rupem
 Extuleras, unoque jugo, Parnase, latebas.
 Ultor ibi expulsæ premeret cum viscera partus
 Matris, adhuc rudibus Pæan Pythona sagittis 80
 Explicuit, cum regna Themis, tripodasque teneret.
 Ut vidit Pæan vastos telluris hiatus
 Divinam spirare fidem, ventosque loquaces
 Exhalare solum, sacris se condidit antris,
 Incubuitque adyto, vates ibi factus, Apollo. 85
 Quis latet hic Superum? quod numen ab æthere pressum
 Dignatur cæcas inclusum habitare cavernas?
 Quis terram cœli patitur Deus, omnia cursus
 Æterni secreta tenens, mundique futuri
 Consciens, ac populis sese proferre paratus; 90
 Contactumque ferens hominis, magnusque, potensque,
 Sive canit fatum, seu quod iubet ille canendo
 Fit fatum? Forfan terris inserta regendis,
 Lucanus. H

Aere libratum vacuo quæ sustinet orbem,
 Totius pars magna Jovis Cirrhæa per antra
 Exit, & ætherio trahitur connexa Tonanti. 95
 Hoc ubi virgineo conceptum est pectore numen,
 Humanam feriens animam sonat, oraque vatis
 Solvit, ceu Siculus flammis urgentibus Ætnam
 Undat apex: Campana fremens ceu saxa vaporat 100
 Conditus Inarimes æterna mole Typhœus.
 Hoc tamen expositum cunctis, nullique negatum
 Numen, ab humani solum se labe furoris
 Vindicat. Haud illic tacito miala vota susurro
 Concipiunt. Nam fixa canens, mutandaque nulli 105
 Mortales optare verat: justisque benignus
 Sæpe dedit sedem notas mutantibus urbes,
 Ut Tyriis: dedit ille minas impellere belli,
 Ut Salaminicum meminit mare: sustulit iras
 Telluris sterilis, monstrato sine: resolvit 110
 Aera tabificum. Non ullo secula dono
 Nostra carent majore Deum, quam Delphica sedes
 Quod siluit, postquam reges timere futura,
 Et Superos vetuere loqui. Nec voce negata
 Cirrhææ moerent vates, templique fruuntur 115
 Iustitio. Nam si qua Deus sub pectora venit,
 Numinis aut poena est mors immatura recepti,
 Aut pretium: quippe stimulo fluctuque furoris
 Compages humana labat, pulsusque Deorum
 Concutiunt fragiles animas. Sic tempore longo 120
 Immotos tripodas, vastæque silentia rupis
 Appius Hesperii scrutator ad ultima fati
 Sollicitat, Jussus sedes laxare verendas

Antistes, pavidamque Deis immittere vatem,
 Castalios circum latices, nemorumque recessus 125
 Phemonoen errore vagam, curisque vacantem
 Corripuit, cogitque fores irrumpere templi.
 Limine terrifico metuens consistere Phœbas,
 Absterrere ducem noscendi ardore futura
 Cassa fraude parat. Quid spes, ait, improba veri 130
 Te, Romane, trahit? muto Parnasus hiatu
 Conticuit, pressitque Deum: seu spiritus istas
 Destituit fauces, mundique in devia versum
 Duxit iter: seu barbarica cum lampade Python
 Arsit, in immensas cineres abiere cavernas, 135
 Et Phœbi tenuere viam: seu sponte Deorum
 Cirrha filet, farique sat est arcana futuri
 Carmina longævæ, vobis commissa, Sibyllæ:
 Seu Pæan solitus templis arcere nocentes,
 Ora quibus solvat nostro non invenit ævo. 140
 Virginei patuere doli, fecitque, negatis
 Numinibus, metus ipse fidem. Tum torta priores
 Stringit vitta comas, crinesque in terga solutos
 Candida Phocaica complectitur infula lauro.
 Hærentem, dubiamque premens in templa sacerdos 145
 Impulit. Illa pavens adyti penetrabile remoti
 Fatidicum, prima templorum in parte resistit:
 Atque Deum simulans, sub pectore ficta quieto
 Verba refert, nullo confusæ murmure vocis
 Instinctam sacro mentem testata furore, 150
 Haud æque læsura ducem, cui falsa canebat,
 Quam tripodas, Phœbique fidem. Non rupta trementi
 Verba sono, nec vox antri complere capacis

Sufficiens spatium, nulloque horrore comarum
 Excussæ laurus, immotaque culmina templi, 155
 Securumque nemus, veritam se credere Phœbo
 Prodiderant. Sensit tripodas cessare, furensque
 Appius: Et nobis meritas dabis, impia, poenas,
 Et Superis, quos fingis, ait, nisi mergeris antris,
 Deque orbis trepidi tanto consulta tumultu 160
 Desinis ipsa loqui. Tandem conterrita virgo
 Confugit ad tripodas, vastisque abducta cavernis
 Hæsit, & invito concepit pectore numen,
 Quod non exhaustæ per tot jam secula rupis
 Spiritus ingessit vati: tandemque potitus 165
 Pectore Cirrhæo, non unquam plenior artus
 Phœbados irrupit Pæan: mentemque priorem
 Expulit, atque hominem toto sibi cedere iussit
 Pectore. Bacchatur demens aliena per antrum
 Colla ferens, vittasque Dei, Phœbeaque ferta 170
 Erectis discussa comis, per inania templi
 Ancipiti cervice rotat, spargitque vaganti
 Obstantes tripodas, magnoque exæstuat igne,
 Iratum te, Phœbe, ferens: nec verberare solo
 Uteris, & stimulis: flammam in viscera mergis, 175
 Accipit & frenos: nec tantum prodere vati,
 Quantum scire, licet. Venit ætas omnis in unam
 Congeriem: miserumque premunt tot secula pectus:
 Tanta patet rerum series, atque omne futurum
 Niuitur in lucem: vocemque potentia fata 180
 Luctantur: non prima dies, non ultima mundi;
 Non modus Oceani, numerus non deerat arenæ:
 Talis in Euboico vates Cumana recessu,

Indignata suum multis fervire furorem
 Gentibus, ex tanta fatorum strage superba 185
 Excerptit Romana manu. Sic plena laborat
 Phemonoe Phœbo, dum te consultor operi
 Castalia tellure Dei vix invenit, Appi,
 Inter fata diu quærens tam magna latentem:
 Spumea tunc primum rabies vesana per ora 190
 Effluit, & gemitus, & anhelo clara meatu
 Murmura: tunc mœstus vastis ululatus in antris,
 Extremæque sonant, domita jam virgine, voces:
 Effugis ingentes, tanti discriminis experts,
 Bellorum, Romane, minas: solusque quietem 195
 Euboici vasta lateris convalle tenebis.
 Cetera suppressit, faucesque obstruxit Apollo.
 Custodes tripodes fatorum, arcanaque mundi,
 Tuque potens veri, Pæan, nullumque futuri
 A Superis celate diem, suprema ruentis 200
 Imperii, cæfosque duces, & funera regum;
 Et tot in Hesperio collapsas sanguine gentes
 Cur aperire times? an nondum numina tantum
 Decrevere nefas? & adhuc dubitantibus astris
 Pompeji damnare caput, tot fata tenentur? 205
 Vindicis an gladii facinus, poenasque furorum,
 Regnaque ad ultores iterum redeuntia Brutos,
 Ut peragat fortuna, taces? tunc pectore vatis
 Impulsæ cessere fores, exclusaque templis
 Profluit: perstat rabies, nec cuncta locutæ, 210
 Quem non emisit, superest Deus. Ille feroces
 Torquet adhuc oculos, totoque vagantia cœlo
 Lumina: nunc vultu pavido, nunc torva minaci
 H 3

Stat nunquam facies : rubor igneus inficit ora,
 Liventesque genas : nec , qui solet esse timenti,
 215
 Terribilis sed pallor inest : nec fessa quiescunt
 Corda ; sed ut tumidus Boreæ post flamina pontus
 Rauca gemit ; sic multa levant suspiria vatem.
 Dumque a luce sacra , qua vidit fata , refertur
 Ad vulgare jubar , mediæ venere tenebræ.
 220
 Immisit Stygiam Pæan in viscera Lethen ,
 Quæ raperet secreta Deûm. Tum pectore verum
 Fugit , & ad Phœbi tripodas rediere futura :
 Vixque resecta cadit. Nec te vicinia leti
 225
 Territat ambiguis frustratum sortibus , Appi :
 Jure sed incerto mundi , subsidere regnum
 Chalcidos Euboicæ , vana spe rapte , parabas.
 Heu demens , nullum belli sentire fragorem ,
 Tot mundi caruisse malis , præstare Deorum ,
 230
 Excepta quis Morte , potest ! secreta tenebis
 Litoris Euboici , memorando condite busto ,
 Qua maris angustat fauces saxosa Carystos ,
 Et tumidis infesta colit qua numina Rhamnus ,
 Artatus rapido fervert qua gurgite pontus ,
 235
 Euripusque trahit , cursum mutantibus undis ,
 Chalcidicas puppes ad iniquam classibus Aulin.
 Interea domitis Cæsar remeabat Hiberis ,
 Vitrices aquilas alium laturus in orbem :
 Cum prope fatorum tantos per prospera cursus
 240
 Avertere Dei. Nullo nam Marte subactus
 Intra castrorum timuit tentoria ductor
 Perdere successus scelerum : cum pæne fideles
 Per tot bella manus satiata sanguine tandem

Destituere ducem : seu mœsto classica paulum
 Intermissa sono , claususque , & frigidus ensis ,
 245
 Expulerat belli furias : seu , præmia miles
 Dum majora petit , damnat causamque , ducemque ;
 Et scelere imbutos etiam nunc venditat enses.
 Haud magis expertus discrimine Cæsar in ullo est ,
 250
 Quam non e stabili , tremulo sed culmine cuncta
 Despiceret , stareque super tiubantia fultus.
 Tot raptis truncus manibus , gladioque relictus.
 Pæne suo , qui tot gentes in bella trahebat ,
 Scit non esse ducis strictos , sed militis , enses.
 255
 Non pavidum jam murmur erat , nec pectore testis
 Ira latens : nam quæ dubias constringere mentes
 Causa solet , dum quisque pavet , quibus ipse timori est ,
 Seque putat solum regnorum injusta gravari ,
 Haud retinet. Quippe ipsa metus exsolverat audax
 260
 Tuba suos. Quidquid multis peccatur , inultum est.
 Effudere minas : Liceat discedere , Cæsar ,
 A rabie scelerum. Quæris terraque marique
 His ferrum jugulis , animasque effunderé viles
 Quolibet hoste paras : partem tibi Gallia nostri
 265
 Eripuit : partem duris Hispania bellis :
 Pars jacet Hesperia : totoque exercitus orbe
 Te vincente perit. Terris fudisse cruorem
 Quid juvat Arctois , Rhodano Rhenoque subactis ?
 Tot mihi pro bellis bellum civile dedisti.
 270
 Cepimus expulso patriæ cum recta Senatu ,
 Quos hominum , vel quos licuit spoliare Deorum ?
 Imus in omne nefas , manibus , ferroque nocentes ,
 Paupertate pii. Finis quis quæritur armis ?

Quid satis est, si Roma parum? jam respice canos,
 Invalidasque manus, & inanes cerne lacertos. 275
 Usus abit vitæ: bellis consumsumus ævum.
 Ad mortem dimitte fenes. En improba vota:
 Non duro liceat morientia cespitate membra
 Ponere, non anima glebam fugiente ferire,
 Atque oculos morti clausuram quærere dextram; 280
 Conjugis illabi lacrimis, unigue paratum
 Scire rogum. Liceat morbis finire senectam.
 Sit præter gladios aliquod sub Cæsare fatum.
 Quid, velut ignaros ad quæ portenta paremur,
 Spe trahis? usque adeo soli civilibus armis 285
 Nescimus cuius sceleris sit maxima merces?
 Nil actum est bellis, si nondum comperit istas
 Omnia posse manus. Nec fas, nec vincula juris
 Hoc audere verant. Rheni mihi Cæsar in undis
 Dux erat, hic socius. Facinus quos inquinat, æquat. 290
 Adde, quod ingrato meritorum iudice virtus
 Nostra perit. Quidquid gerimus, fortuna vocatur.
 Nos fatum sciat esse suum. Licet omne Deorum
 Obsequium speres, irato milite, Cæsar,
 Pax erit. Hæc fatus, totis discurrere castris 295
 Cœperat, infestoque ducem deposcere vultu.
 Sic eat, o Superi, quando pietasque, fidesque
 Destituunt, moresque malos sperare relictum est;
 Finem civili faciat discordia bello.
 Quem non ille ducem potuit terrere tumultus! 300
 Fata sed in præceps solitus demittere Cæsar,
 Fortunamque suam per summa pericula gaudens
 Exercere, venit: nec, dum desæviat ira,

Exspectat: medios properat tentare furores.
 Non illis urbes, spoliandaque templa negasset; 305
 Tarpejamque Jovis sedem, matresque Senatus,
 Passurasque infanda nurus. Vult omnia certe
 A se sæva peti, vult præmia Martis amari:
 Militis indomiti tantum mens sana timetur.
 Non pudet, heu! Cæsar, soli tibi bella placere 310
 Jam manibus damnata tuis? hos ante pigebit
 Sanguinis? his ferri grave jus erit? ipse per omne
 Fasque nefasque rues? lassare, & disce sine armis
 Posse pati: liceat scelerum tibi ponere finem.
 Sæve quid insequeris? quid jam nolentibus instas? 315
 Bellum te civile fugit. Stetit aggere fultus
 Cespitis, intrepidus vultu, meruitque timeri
 Non metuens: atque hæc, ira distante, profatur:
 Qui modo in absentem vultu, dextraque furebas
 Miles, habes nudum, promtumque ad vulnera pectus. 320
 Hic, fuge, si belli finis placet, ense relicto.
 Detegit imbelles animos nil fortiter ausa
 Seditio, tantumque fugam meditata juvenus;
 Ac ducis invicti rebus lassata secundis.
 Vadite, meque meis ad bella relinquitte fatis: 325
 Invenient hæc arma manus, vobisque repulsis
 Tot reddet Fortuna viros, quot tela vacabunt.
 Anne fugam Magni tanta cum classe sequuntur
 Hesperia gentes, nobis victoria turbam
 Non dabit, impulsi tantum quæ præmia belli 330
 Auferat, & vestri rapta mercede laboris,
 Lauriferos nullo comitetur vulnere currus?
 Vos despecta, senex, exhaustaque sanguine turba

Cernetis nostros, jam plebs Romana, triumphos.
 Cæsaris an cursus vestræ sentire putatis 335
 Damnum posse fugæ? veluti si cuncta minentur
 Flumina, quos miscent pelago, subducere fontes;
 Non magis ablati unquam decresceret æquor,
 Quam nunc crescit, aquis: an vos momenta putatis
 Ulla dedisse mihi? nunquam sic cura Deorum 340
 Se premit, ut vestræ morti, vestræque saluti
 Fata vacent. Procerum motus hæc cuncta sequuntur.
 Humanum paucis vivit genus. Orbis Hiberi
 Horror, & Arctoi, nostro sub nomine miles,
 Pompejo certe fugeres duce. Fortis in armis 345
 Cæsareis Labienus erat: nunc transfuga vilis
 Cum duce prælato terras atque æquora lustrat.
 Nec melior mihi vestra fides, si bella nec hoste,
 Nec duce me, geritis. Quisquis mea signa relinquit
 Nec Pompejanis tradit sua partibus arma, 350
 Hic nunquam vult esse meus. Sunt ista profecto
 Curæ castra Deis, qui me committere tantis,
 Non nisi mutato voluerunt milite, bellis.
 Heu, quantum Fortuna humeris jam pondere fessis
 Amolitur onus! sperantes omnia dextras 355
 Exarmare datur, quibus hic non sufficit orbis.
 Jam certe mihi bella geram: discedite castris,
 Tradite nostra viris, ignavi, signa, Quirites.
 At paucos, quibus hæc rabies auctoribus arsit,
 Non Cæsar, sed poena tenet. Procumbite terræ, 360
 Infidumque caput, feriendaque tendite colla.
 Et tu, quo solo stabunt jam robore castra,
 Tiro rudis, specta poenas, & disce ferire,

Disce mori. Tremuit sæva sub voce minantis
 Vulgus iners: unumque caput, tam magna juvenus 365
 Privatum factura timet: velut ensibus ipsis
 Imperet, invito moturus milite ferrum.
 Ipse pavet, ne tela sibi dextræque negentur
 Ad scelus hoc Cæsar: vincit patientia sævi
 Spem ducis, & jugulos, non tantum præstitit enses. 370
 Nil magis, adfuetas sceleri quam perdere mentes,
 Atque perire timet. Tam diro foederis ictu
 Parta quies, pœnaque redit placata juvenus.
 Brundisium decimis juber hanc attingere castris,
 Et cunctas revocare rates, quas avius Hydrus, 375
 Antiquusque Taras, secretaque litora Leucæ,
 Quas recipit Salapina palus, & subdita Sipus
 Montibus: Ausoniam qua torquens frugifer oram,
 Dalmatico Boreæ, Calabroque obnoxius Austro,
 Appulus Adriacas exit Garganus in undas. 380
 Ipse petit trepidam tutus sine milite Romam,
 Jam doctam servire togæ: populoque precanti
 Scilicet indulgens, summum Dictator honorem
 Contigit, & lætos fecit, se Consule, fastos.
 Namque omnes voces, per quas jam tempore tanto 385
 Mentimur dominos, hæc primum reperit ætas,
 Qua sibi ne ferri jus ullum Cæsar abesset,
 Ausonias voluit gladiis miscere secures.
 Addidit & fasces aquilis, & nomen inane
 Imperii rapiens, signavit tempora digna 390
 Mœsta nota. Nam quo melius Pharsalicus annus
 Consule notus erit? fingit sollempnia campus:
 Et non admittæ dirimit suffragia plebis,

Decantatque tribus, & vana versat in urna.
 Nec cœlum servare licet: tonat augure furdo, 395
 Et lætæ jurantur aves, bubone sinistro.
 Inde perit primum quondam veneranda potestas;
 Juris inops: tantum careat ne nomine tempus,
 Menstruus in fastos distinguit secula Consul.
 Nec non Iliacæ numen quod præfider Albæ, 400
 Haud meritum Latio sollempnia sacra subacto,
 Vidit flammifera confectas nocte Latinas.
 Inde rapit cursus, & quæ piger Appulus arva
 Deseruit rastris, & inertis tradidit herbæ,
 Ocior & cœli flammis, & tigride sæta, 405
 Transcurrit: curvique tenens Minoia testæ
 Brundufii, clausas ventis brumalibus undas
 Invenit, & pavidas hiberno fidere classes.
 Turpe duci visum est rapiendi tempora belli
 In segnes exisse moras, portuque teneri, 410
 Cum pateat tutum vel non felicibus æquor.
 Expertes animos pelagi sic robore complet:
 Fortius hiberni flatus, cœlumque fretumque
 Cum cepere, tenent, quam quos incumbere certos
 Perfida nubiferi vetat inconstantia veris. 415
 Nec maris anfractus, lustrandaque litora nobis,
 Sed recti fluctus, soloque Aquilone secandi.
 Hic utinam summi curvet carchesia mali,
 Incumbatque furens, & Graja ad mœnia perfler;
 Ne Pompejani Phæacum e litore toto 420
 Languida jactatis comprehendant carbasa remis:
 Rumpite, quæ retinent felices vincula proras.
 Jamdudum nubes, & sævas perdimus undas.

Sidera prima poli, Phœbo labente sub undas,
 Exierant, & luna suas jam fecerat umbras: 425
 Cum pariter solvere rates, totosque rudentes
 Laxavere sinus: & flexo navita cornu
 Obliquat lævo pede carbasa, summaque pandens
 Suppara velorum perituras colligit auras.
 Ut primum levior propellere lintea ventus 430
 Incipit, exiguumque tument; mox reddita malo
 In mediam cecidere ratem: terraque relicta
 Non valet ipsa sequi puppes, quæ vexerat, aura.
 Æquora lenta jacent, alto torpore ligata.
 Pigrius immotis hæfere paludibus undæ. 435
 Sic stat iners Scythicas adstringens Bosporos undas,
 Cum, glacie retinente, fretum non impulit Hister,
 Immensumque gelu tegitur mare: comprimit unda,
 Deprendit quascunque, rates: nec pervia velis
 Æquora frangit eques, fluctuque latente sonantem 440
 Orbita migrantis scindit Mæotida Bessi.
 Sæva quies pelagi, mœstoque ignava profundo
 Stagna jacentis aquæ, veluti deserta rigente
 Æquora natura cessant: Pontusque, vetustas
 Oblitus servare vices, non com meat æstu, 445
 Non horrore tremit: non Solis imagine vibrat.
 Casibus innumeris fixæ patuere carinæ.
 Illinc infestæ classes, & inertia tonsis
 Æquora moturæ; gravis hinc languore profundi
 Obsessis ventura fames. Nova vota timori 450
 Sunt inventa novo, fluctus, nimialisque precari
 Ventorum vires, dum se torpentiibus unda
 Excutiat stagnis, & sit mare. Nubila nusquam;

Undarumque minæ: cœlo languente fretoque
 Naufragii spes omnis abit. Sed nocte fugata 455
 Læsum nube dies jubar extulit, imaque sensim
 Concussit pelagi, movitque Ceraunia nautis.
 Inde rapi cœpere rates, atque æquora classem
 Curva sequi, quæ jam vento fluctuque secundo
 Lapsa Palæstinas uncis confixit arenas. 460
 Prima duces vidit junctis consistere castris
 Tellus, quam volucer Genusus, quam mollior Apfus
 Circueunt ripis. Apso gestare carinas
 Causa palus, leni quam fallens egerit unda.
 At Genusum nunc sole nives, nunc imbri solutæ 465
 Præcipitant: neuter longo se gurgite lassat,
 Sed minimum terræ, vicino litore, novit.
 Hoc fortuna loco tantæ duo nomina famæ
 Composuit: miserique fuit spes irrita mundi,
 Possè duces, parva campi statione diremtos, 470
 Admotum damnare nefas: nam cernere vultus,
 Et voces audire datur; multosque per annos
 Dilectus tibi, Magne, focer, post pignora tanta,
 Sanguinis infausti sobolem, mortemque nepotis,
 Te nisi Niliaca propius non vidit arena. 475
 Cæsaris attonitam miscenda ad prælia mentem
 Ferre moras scelerum partes jussere relicta.
 Ductor erat cunctis audax Antonius armis,
 Jam tum civili meditatus Leucada bello.
 Illum sæpe minis Cæsar, precibusque morantem 480
 Evocat: O mundi tantorum causa laborum,
 Quid Superos, & fata tenes? sunt cetera cursu
 Acta meo, summam rapti per prospera belli

Te poscit Fortuna manum. Non rupta vadosis
 Syrtibus incerto Libye nos dividit æstu. 485
 Numquid inexperto tua credimus arma profundo?
 Inque novos traheris casus? ignave, venire
 Te Cæsar, non ire, jubet. Prior ipse per hostes
 Percussi medias alieni juris arenas.
 Tu mea castra times? pereuntia tempora fati 490
 Conqueror: in ventos impendo vota, fretumque.
 Ne retine dubium cupientes ire per æquor:
 Si bene nota mihi est, ad Cæsaris arma juvenus
 Naufragio venisse volet. Jam voce doloris
 Utendum est: non ex æquo divisimus orbem. 495
 Epirum Cæsarque tenet; totusque Senatus:
 Ausoniam tu solus habes. His terque, quaterque
 Vocibus exitum postquam cessare videbat,
 Dum se deesse Deis, at non sibi numina, credit:
 Sponte per incautas audet tentare tenebras, 500
 Quod jussi timuere, fretum: temeraria prono
 Expertus cessisse Deo: fluctusque verendos
 Classibus, exigua sperat superare carina.
 Solverat armorum fessas nox languida curas;
 Parva quies miseris: in quorum pectora somno 505
 Dat vires fortuna minor: jam castra silebant:
 Tertia jam vigiles commoverat hora secundos;
 Cæsar sollicito per vasta silentia gressu
 Vix famulis audenda parat: cunctisque relictis,
 Sola placet Fortuna comes. Tentoria postquam 510
 Egressus, vigilum somno cedentia membra
 Transiit, questus tacite quod fallere posset;
 Litora curva legit, primisque invenit in undis

Rupibus exesis hærentem fune carinam.
 Rectorem, dominumque ratis secura tenebat 515
 Haud procul inde domus, non ullo robore fulta,
 Sed sterili junco, cannaque intexta palustri,
 Et latus inversa nudum munita phælo.
 Hæc Cæsar bis terque manu quasi tanta tectum
 Limina commovit. Molli confurgit Amyclas, 520
 Quem dabit alga, toro. Quisnam mea naufragus, inquit,
 Tecta petit? aut quem nostræ Fortuna coegit
 Auxilium sperare casæ? Sic fatus, ab alto
 Aggere, jam tepidæ sublato fune favillæ,
 Scintillam tenuem commotos pavit in ignes, 525
 Securus belli: prædam civilibus armis
 Scit non esse casas. O vitæ tuta facultas
 Pauperis, angustique lares! o munera nondum
 Intellecta Deum! quibus hoc contingere templis,
 Aut potuit muris, nullo trepidare tumultu, 530
 Cæsarea pulsante manu? tum poste recluso,
 Dux ait: Exspecta votis majora modestis,
 Spesque tuas laxa, juvenis, si iussa secutus
 Me vehis Hesperiam, non ultra cuncta carinæ
 Debebis, manibusque inopem duxisse senectam. 535
 Ne cessa præbere Deo tua fata, volenti
 Angustos opibus subitis implere Penates:
 Sic fatur: quanquam plebejo tectus amictu;
 Indocilis privata loqui. Tum pauper Amyclas:
 Multa quidem prohibeat nocturno credere ponto. 540
 Nam sol non rutilas deduxit in æquora nubes,
 Concordeque tulit radios: Noton altera Phœbi;
 Altera pars Borean diducta luce vocabat,

Orbe quoque exhaustus medio, languensque recessit;
 Spectantes oculos infirmo lumine passus. 545
 Lunaque non gracili surrexit lucida cornu,
 Aut orbis medii pueros exesa recessus:
 Nec duxit recto tenuata cacumina cornu,
 Ventorumque nota rubuit: tum lurida pallens
 Ora tulit vultu sub nubem tristis ituro. 550
 Sed mihi nec motus nemorum, nec litoris ictus,
 Nec placet incertus, qui provocat æquora, Delphin:
 Aut siccum quod mergus amat: quodque ausa volare
 Ardea sublimis, pennæ confisa natanti:
 Quodque caput spargens undis, velut occupet imbrem, 555
 Instabili gressu metitur litora cornix.
 Sed si magnarum poscunt discrimina rerum,
 Haud dubitem præbere manus: vel litora tangam
 Iussa, vel hoc potius pelagus, flatusque negabunt.
 Hæc fatur, solvensque ratem dat carbasa ventis: 560
 Ad quorum motus non solum lapsa per altum
 Aera disperfos traxere cadentia fulcos
 Sidera: sed summis etiam quæ fixa tenentur
 Astra polis, sunt visa quati. Niger inficit horror
 Terga maris: longo per multa volumina tractu 565
 Æstuat unda minax: flatusque incerta futuri,
 Turbida testantur conceptos æquora ventos.
 Tunc rector trepidæ fatur ratis: Adspice sævum
 Quanta paret pelagus: Zephyros intendat, an Euros;
 Incertum est: puppim dubius ferit undique pontus. 570
 Nubibus, & cælo Notus est: si murmura ponti
 Consulimus, Cori verrunt mare. Gurgite tanto,
 Nec ratis Hesperias tanget, nec naufragus, oras.
 Lucanus. I

Desperare viam, & vetitos convertere cursus
Sola salus. Liceat vexata litora puppe 575
Prendere, ne longe nimium sit proxima tellus.

Fisus cuncta sibi cessura pericula Cæsar,
Sperne minas, inquit, pelagi, ventoque furenti
Trade finum. Italiam si coelo auctore recusas,
Me pete. Sola tibi causa hæc est iusta timoris, 580
Vectorem non nosse tuum; quem numina nunquam
Destituunt; de quo male tunc Fortuna meretur,
Cum post vota venit: medias perrumpe procellas,
Tutela secure mea. Cœli iste fretique,
Non puppis nostræ, labor est: hanc Cæsare pressam 585
A fluctu defendet onus. Nec longa furori
Ventorum sævo dabitur mora: proderit undis
Ista ratis. Ne flecte manum: fuge proxima velis
Litora: tum Calabro portu te crede potitum,
Cum jam non poterit puppi, nostræque saluti 590
Altera terra dari. Quid tanta strage paretur
Ignoras. Quærit pelagi cœlique tumultu
Quid præstet Fortuna mihi. Non plura locuto
Avulfit laceros percussa puppe rudentes
Turbo rapax, fragilemque supervolitantia malum 595
Vela tulit: sonuit, victis compagibus, alnus.

Inde ruunt toto concita pericula mundo.
Primus ab Oceano caput exseris Atlanteo,
Core, movens æstus: jam te tollente furebat 600
Pontus, & in scopulos totas erexerat iras.
Occurrit gelidus Boreas, pelagusque retundit:
Et dubium pendet, vento cui pareat, æquor.
Sed Scythici vicit rabies Aquilonis, & undas

Torsit, & abstrusas penitus vada fecit arenas.
Nec perfert pontum Boreas ad saxa, suumque 605
In fluctus Cori frangit mare: motaque possunt
Æquora subductis etiam concurrere ventis.
Non Euri cessasse minas, non imbribus atrum
Æolii jacuisse Notum sub carcere saxi
Crediderim: cunctos solita de parte ruentes 610
Defendisse suas violento turbine terras,
Sic pelagus mansisse loco. Nec parva procellis
Æquora rapta ferunt: Ægæas transit in undas
Tyrrenum: sonat Ionio vagus Hadria ponto.
Ah quoties frustra pulsatos æquore montes 615
Obruit illa dies! quam celsa cacumina pessum
Tellus victa dedit! non ullo litore surgunt
Tam validi fluctus, alioque ex orbe voluti
A magno venere mari, mundumque coercens
Monstriferos agit unda sinus. Sic rector Olympi 620
Cuspide fraterna lassatum in secula fulmen
Adjuvit, regnoque accessit terra secundo,
Cum mare convolvit gentes, cum litora Tethys
Noluit ulla pati, coelo contenta teneri.
Nunc quoque tanta maris moles crevisset in astra, 625
Ni Superum rector pressisset nubibus undas.
Non cœli nox illa fuit: latet obfitus aer
Infernæ squalore domus, nimbisque gravatus
Deprimitur, fluctusque in nubibus accipit imbrem.
Lux etiam metuenda perit, nec fulgura currunt 630
Clara, sed obscurum nimbofus diffilit aer.
Tunc Superum convexa tremunt, atque arduus axis
Intorruit, motaque poli compage laborat.

Extimuit Natura chaos: rupisse videntur
 Concordes elementa moras, rursusque redire 635
 Nox manes mixtura Deis. Spes una salutis,
 Quod tanta mundi nondum periere ruina.
 Quantum Leucadio placidus de vertice pontus
 Despicitur; tantum nautæ videre trementes
 Fluctibus e summis præceps mare: cumque tumentes 640
 Rursus hiant undæ, vix eminet æquore malus.
 Nubila tanguntur velis, & terra carina.
 Nam pelagus, qua parte sedet, non celat arenas
 Exhaustum in cumulos, omnisque in fluctibus unda est.
 Artis opem vicere metus: nescitque magister 645
 Quam frangat, cui cedat aquæ. Discordia ponti
 Succurrit miseris, fluctusque evertere puppim
 Non valet in fluctus: victum latus unda repellens
 Erigit, atque omni surgit ratis ardua vento.
 Non humilem Sadona vadis, non litora curvæ 650
 Thessaliæ saxosa pavent, oræque malignos
 Ambraciæ portus: scopulosa Ceraunia nautæ
 Summa timent. Credit jam digna pericula Cæsar
 Fatis esse suis. Tantusne evertere, dixit,
 Me Superis labor est: parva quem puppe sedentem 655
 Tam magno petiere mari? si gloria leti
 Est pelago donata mei, bellisque negamur;
 Intrepidus, quamcunque datis mihi numina, mortem
 Accipiam. Licet ingentes abruperit ætus
 Festinata dies fatis, fat magna peregi. 660
 Arctos domui gentes: inimica subegi
 Arma metu: vidit Magnum mihi Roma secundum.
 Iussa plebe tuli fasces per bella negatos:

Nulla meis aberit titulis Romana potestas.
 Nec sciat hoc quisquam, nisi tu, quæ sola meorum 665
 Conscia votorum es, me, quamvis plenus honorum,
 Et Dictator eam Stygias, & Consul ad umbras,
 Privatum, Fortuna, mori. Mihi funere nullo
 Est opus, o Superi: lacerum retinete cadaver
 Fluctibus in mediis: desint mihi busta, rogusque, 670
 Dum metuar semper, terraque exspecter ab omni.
 Hæc fatum decimus, dictu mirabile, fluctus
 Invalida cum puppe levat: nec rursus ab alto
 Aggere dejecit pelagi, sed pertulit unda,
 Scruposisque angusta vacant ubi litora saxi, 675
 Imposuit terræ. Pariter tot regna, tot urbes
 Fortunamque suam tacta tellure recepit.
 Sed non tam remeans Cæsar jam luce propinqua;
 Quam tacita sua castra fuga, comitesque fefellit.
 Circumfusa duci flevit, gemituque suorum, 680
 Et non ingratis incescit turba querelis.
 Quo te, dure, tulit virtus temeraria, Cæsar?
 Aut quæ nos viles animas in fata relinquens,
 Invitis spargenda dabas tua membra procellis?
 Cum tot in hac anima populorum vita, salusque 685
 Pendeat, & tantus caput hoc sibi fecerit orbis,
 Sævitia est voluisse mori. Nullusne tuorum
 Emeruit comitum, fatis non posse superstes
 Esse tuis? cum te raperet mare, corpora segnīs
 Nostra sopor tenuit. Pudet heu! tibi causa petendæ 690
 Hæc fuit Hesperia? visum est committere quenquam
 Tam sævo crudele mari? Sors ultima rerum
 In dubios casus, & prona pericula mortis

Præcipitare solet. Mundi jam summa tenentem
 Permississe mari! tantum quid numina lassas? 695
 Sufficit ad fatum belli favor iste, laborque
 Fortunæ, quod te nostris impexit arenis?
 Hinc usus placere Deum, non rector ut orbis,
 Nec dominus rerum, sed felix naufragus esses?
 Talia jactantes, discussa nocte, serenus 700
 Oppressit cum sole dies, festumque tumentes
 Composuit pelagus, ventis patientibus, undas.
 Nec non Hesperii lassatum fluctibus æquor
 Ut videre duces, purumque infurgere cœlo
 Fracturum pelagus Boream, solvere carinas, 705
 Quas ventus, ductæque pari moderamine dextræ
 Permixtas habuere diu: latumque per æquor,
 Ut terrestre, coit, consertis puppibus, agmen.
 Sed nox sæva modum venti, velique tenorem
 Eripuit nautis, excussitque ordine puppes. 710
 Strymona sic gelidum, bruma pellente, relinquunt
 Poturæ te, Nile, grues, primoque volatu
 Effrîngunt varias, casu monstrante, figuras.
 Mox ubi percussit densas Notus altior alas: 715
 Confusos temere immixtæ glomerantur in orbes,
 Et turbata perit dispersis litera pennis.
 Cum primum, redeunte die, violentior aer
 Puppibus incubuit, Phœbeo concitus ortu,
 Prætereunt frustra tentati litora Liffi, 720
 Nymphæumque tenent, nudas Aquilonibus undas
 Succedens Boreæ jam portum fecerat Auster.
 Undique collatis in robur Cæsaris armis,
 Summa videns duri Magnus discrimina Martis

Jam castris instare suis: seponere tutum
 Conjugii decrevit onus, Lesboque remotam 725
 Te procul a sævi strepitu, Cornelia, belli
 Occulere. Heu quantum mentes dominatur in æquas
 Justa Venus! dubium, trepidumque in proelia, Magne,
 Te quoque fecit amor: quod nolles stare sub ictu
 Fortunæ, quo mundus erat, Romanaque fata, 730
 Conjux sola fuit. Mentem jam verba paratam
 Destituunt, blandæque juvat ventura trahentem
 Indulgere moræ, & tempus subducere fatis.
 Noctæ sub extrema, pulso torpore quietis,
 Dum fovet amplexu gravidum Cornelia curis 735
 Pectus, & averſi petit oscula grata mariti:
 Humentes mirata genas, percussaque cæco
 Vulnere, non audet flentem deprendere Magnum.
 Ille gemens, Vita non nunc mihi dulcior, inquit,
 Cum tædet vitæ, læto sed tempore, conjux, 740
 Venit mœsta dies, & quam minimumque, parumque
 Distulimus: jam totus adest in proelia Cæsar.
 Cedendum est bellis: quorum tibi tuta latebra
 Lesbos erit, desiste preces tentare: negavi
 Jam mihi: non longos a me patiæ recessus. 745
 Præcipites aderunt casus: properante ruina,
 Summa cadunt. Satis est audisse pericula Magni.
 Meque tuus decepit amor, civilia bella
 Si spectare potes: nam me, jam Marte parato,
 Securos cepisse pudet cum conjuge somnos, 750
 Eque tuo, miserum quærent cum classica mundum,
 Surrexisse sinu. Vereor civilibus armis
 Pompejum nullo tristem committere damno.

Tutior interea populis, & tutior omni
 Rege late, positamque procul fortuna mariti 755
 Non tota te mole premat. Si numina nostras
 Impulerint acies, maneat pars optima Magni;
 Sitque mihi, si fata premunt, victorque cruentus,
 Quo fugisse velim. Vix tantum infirma dolorem 760
 Cepit, & attonito cesserunt pectore sensus.
 Tandem ut vox mœstas potuit proferre querelas:
 Nil mihi de fati thalami, Superisque relictum est,
 Magne, queri: nostros non rumpit funus amores,
 Nec diri fax summa rogi: sed sorte frequenti, 765
 Plebeiaque nimis careo dimissa marito.
 Hostis ad adventum rumpamus fœdera tædæ:
 Placemus focerum. Sic est tibi cognita, Magne,
 Nostra fides? credisne aliquid mihi tutius esse,
 Quam tibi? nonne olim casu pendemus ab uno?
 Fulminibus me, sæve, jubes, tantæque ruinæ 770
 Absentem præstare caput? secura videtur
 Sors tibi, cum facias etiam nunc vota, perisse:
 Ut nolim servire malis; sed morte parata,
 Te sequar ad manes; feriat dum mœsta remotas
 Fama procul terras, vivam tibi nempe superstes. 775
 Adde, quod aduescis fati, tantumque dolorem,
 Crudelis, me ferre doces. Ignosce fatenti,
 Possè pati, timeo. Quod si sunt vota, Deisque
 Audior, eventus rerum sciet ultima conjux.
 Sollicitam rupes jam te victore tenebunt, 780
 Et puppim, quæ fata feret tam læta, timebo.
 Nec solvent audita metus mihi prospera belli,
 Cum vacuis projecta locis a Cæsare possim

Vel fugiente capi. Notescent litora clari
 Nominis exsilio, positaque ibi conjugè Magni, 785
 Quis Mitylenæas poterit nescire latebras?
 Hoc precor extremum, si nil tibi victa relinquent
 Tutius arma fuga, cum te commiseris undis,
 Quolibet infaustam potius desleste carinam:
 Litoribus quærere meis. Sic fata, relictis 790
 Exsiluit stratis amens, tormentaque nulla
 Vult differre mora. Non mœsti pectora Magni
 Sustinet amplexu dulci, non colla tenere:
 Extremusque perit tam longi fructus amoris:
 Præcipitantque suos luctus: [neuterque recedens 795
 Sustinuit dixisse, vale,] vitamque per omnem
 Nulla fuit tam mœsta dies. Nam cetera damna
 Durata jam mente malis, firmaque tulerunt.
 Labitur infelix, manibusque excepta suorum
 Fertur ad æquoreas, ac se prosternit, arenas, 800
 Litoraque ipsa tenet, tandemque illata carinæ est.
 Non sic infelix patriam, portusque reliquit
 Hesperios, sævi premerent cum Cæsaris arma.
 Fida comes Magni vadit duce sola relicto,
 Pompejumque fugit. Quæ nox sibi proxima venit, 805
 Infomnis. Viduo tum primum frigida lecto,
 Atque insueta quies uni, nudumque marito
 Non hærente latus. Somno quam sæpe gravata
 Deceptis vacuum manibus complexa cubile est,
 Atque oblita fugæ quæsit nocte maritum! 810
 Nam, quamvis flamma tacitas urente medullas,

Non iuvat in toto corpus jactare cubili:
 Servatur pars illa tori. Caruisse timebat
 Pompejo: sed non Superi tam læta parabant:
 Instabat, miseræ Magnum quæ redderet, hora.

M. ANNAEI LUCANI
 PHARSALIÆ
 LIBER SEXTUS.

ARGUMENTUM.

*Sextus conjunctis hostes prope sistere castris
 Edocet, & longis septos a Cæsare claustris.
 Hinc lue, sive fame confectos narrat utrosque,
 Prælia miscendi pertæfos immemoresque.
 Hinc Pompejanos septis erumpere nisos,
 Unius virtute viri in sua terga recisos.
 Cæsar in angusto fortunam passus amaram,
 Transit in Emathiam satis ad bella paratam.
 Illo Pompejus agitatus turbine mentis,
 Castra sibi statuit magicæ prope mœnia gentis,
 Quarum responsis inhians secordia Sexii
 Infera monstra videns valuit nil prendere certi.*

POSTQUAM castra duces pugnae jam mente propinqui,
 Imposuerunt jugis, admotaque comminus arma,
 Parque suum videre Dei, capere omnia Cæsar

Mœnia Grajorum spernit, Martemque secundum
 Jam nisi de genero fati debere recusat. 5
 Funestam mundo votis petit omnibus horam,
 In casum quæ cuncta ferat. Placet alea fati
 Alterutrum mensura caput. Ter collibus omnes
 Explicuit turmas, & signa minantia pugnam,
 Testatus nunquam Latiae se deesse ruinæ. 10
 Ut videt ad nullos exciri posse tumultus
 In pugnam generum, sed clauso fidere vallo,
 Signa movet, testusque via dumosa per arva
 Dyrrachii præceps rapiendas tendit ad arces. 15
 Hoc iter æquoreo præcepit limite Magnus,
 Quemque vocat collem Taulantius incola Petram,
 Insedit castris. Ephyreaque mœnia ferver,
 Defendens turam vel folis turribus urbem.
 Non opus hanc veterum, nec moles structa tuetur,
 Humanusque labor, facilis, licet ardua tollat, 20
 Cedere vel bellis, vel cuncta moventibus annis.
 Sed munimen habet nullo quassabile ferro,
 Naturam, sedemque loci. Nam clausa profundo
 Undique præcipiti, scopulisque vomentibus æquor,
 Exiguo debet, quod non est insula, colli. 25
 Terribiles ratibus sustentant mœnia cautes,
 Ioniumque furens, rapido cum tollitur Austro,
 Tempa, domosque quatit, spumatque in culmina pontus.
 Hinc avidam belli rapuit spes improba mentem
 Cæsar, ut vastis diffusum collibus hostem 30
 Cingeret ignarum, ducto procul aggere valli.
 Metitur terras oculis: nec cespitem tantum
 Contentus fragili subitos attollere muros,

Ingentes cautes, avulsaque saxa metallis,
 Grajorumque domos, direptaque mœnia transfert. 35
 Exstruitur, quod non aries impellere sævus,
 Quod non ulla queat violenti machina belli.
 Franguntur montes, planumque per ardua Cæsar
 Ducit opus: pandit fossas, turritaque summis
 Disponit castella jugis, magnoque recessu 40
 Amplexus fines, saltus, nemorosaque tesqua,
 Et silvas, vastasque feras indagine claudit.
 Non desunt campi, non desunt pabula Magno,
 Castraque Cæsareo circumdatus aggere mutat.
 Flumina tot cursus illic exorta fatigant, 45
 Illic merfa suos: operumque ut summa revifat,
 Deffessus Cæsar mediis intermanet agris.
 Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
 Adscribatque Deis: fragili circumdata testa
 Mœnia mirentur refugi Babylonia Partii. 50
 En quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,
 Assyriis quantum populis telluris Eoæ
 Sufficit in regnum, subitum, bellicque tumultu
 Raptum claudit opus. Tanti periere labores.
 Tot potuere manus aut jungere Seston Abydo, 55
 Ingestoque solo Phryxum elidere pontum:
 Aut Pelopis latis Ephyren abrumpere regnis,
 Et ratibus longæ flexus donare Maleæ:
 Aut aliquem mundi, quamvis natura negasset,
 In melius mutare locum. Coit area belli: 60
 Hic alitur sanguis terras fluxurus in omnes,
 Hic & Thessalicae clades, Libycæque tenentur.
 Æstuat angusta rabies civilis arena.

Prima quidem surgens operum structura fefellit
 Pompejum : veluti mediæ qui tutus in arvis 65
 Sicaniæ ravidum nescit latrare Pelorum :
 Aut vaga cum Tethys , Rutupinaque litora fervent ,
 Unda Caledonios fallit turbata Britannos .
 Ut primum vasto septas videt aggere terras :
 Ipse quoque a tuta deducens agmina Petra 70
 Diversis spargit tumalis , ut Cæsaris arma
 Laxet , & effuso claudentem milite tendat .
 Ac tantum septi vallo sibi vindicat agri ,
 Parva , Mycenææ quantum sacra Dianæ ,
 Distat ab excelsa nemoralis Aricia Roma : 75
 Quoque modo Romæ prælapsus mœnia Tybris
 In mare descendit , si nusquam torqueat amnem .
 Classica nulla sonant , iniquaque tela vagantur :
 Et fit sæpe nefas , jaculum tentante lacerto .
 Major cura ducem miscendis abstrahit armis 80
 Pompejum , exhaustæ præbenda ad pabula terræ ,
 Quæ currens obrivit eques , gradibusque citatis
 Ungula frondentem discussit cornea campum .
 Belliger attonsis sonipes diffusus in arvis ,
 Advectos cum plena ferant præsepia culmos , 85
 Ore novas poscens moribundus labitur herbas ,
 Et tremulo medios abrumpit poplite gyros .
 Corpora dum solvit tabes , & digerit artus ,
 Traxit iners coelum fluidæ contagia pestis
 Obscuram in nubem . Tali spiramine Nefis 90
 Emittit Stygium nebulosis aera faxis ,
 Antraque letiferi rabiem Typhonis anhelant :
 Inde labant populi , cœloque paratior unda

Omne pati virus , duravit viscera cœno .
 Jam riget atra cutis , distentaque lumina rumpit : 95
 Igneaque in vultus , & sacro fervida morbo
 Pestis abit , fessumque caput se ferre recusat .
 Jam magis atque magis præceps agit omnia fatum :
 Nec medii dirimunt morbi vitamque necemque :
 Sed languor cum morte venit , turbaque cadentum 100
 Aucta lues , dum mixta jacent incondita vivis
 Corpora : nam miseros ultra tentoria cives
 Spargere , funus erat . Tamen hos minuere labores
 A tergo pelagus , pulsusque Aquilonibus aer ,
 Litoraque , & plenæ peregrina messe carinæ . 105
 At liber terræ spatiosis collibus hostis
 Aere non pigro , nec inertibus angitur undis :
 Sed patitur sævam , veluti circumdatus arta
 Obsidione , famem . Nondum surgentibus altam
 In segetem culmis , cernit miserabile vulgus 110
 In pecudum cecidisse cibos , & carpere dumos ,
 Et morfu spoliare nemus , letumque minantes
 Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas :
 Quæ mollire queunt flamma , quæ frangere morfu ,
 Quæque per abrasas utero demittere fauces , 115
 Plurimaque , humanis ante hoc incognita mensis ,
 Diripiens miles , saturum tamen obsidet hostem .
 Ut primum libuit ruptis evadere claustris
 Pompejo , cunctasque sibi permittere terras :
 Non obscura petit latebrosæ tempora noctis , 120
 Et raptum furto soceri cessantibus armis
 Dedignatur iter : laxis exire ruinis
 Quærit , & impulsu turres confringere valli ,

Perque omnes gladios, & qua via cæde paranda est.
 Opportuna tamen valli pars visa propinqui, 125
 Qua Minuti castella vacant, & confraga densis
 Arboribus dumeta tegunt. Huc pulvere nullo
 Proditus agmen agit, subitusque ad moenia venit.
 Tot simul e campis Latiae fulsere volucres:
 Tot cecinere tubæ. Ne quid victoria ferro 130
 Deberet, pavor attonitos confecerat hostes.
 Quod solum valuit virtus, jacuere peremti,
 Debuerant quo stare loco: qui vulnera ferrent
 Jam deerant, & nimbus, agens tot tela, peribat.
 Tum piceos volvunt immissæ lampades ignes: 135
 Tum quassæ nutant turres, lapsumque minantur.
 Roboris impacti crebros gemit agger ad ictus.
 Jam Pompejanæ celsi super ardua valli
 Exierant Aquilæ: jam mundi jura patebant.
 Quem non mille simul turmis, nec Cæsare toto 140
 Auferret Fortuna locum, victoribus unus
 Eripuit, vetuitque capi: seque arma tenente,
 Ac nondum strato, Magnum vicisse negavit.
 Scæva viro nomen: castrorum in plebe merebat
 Ante feras Rhodani gentes: ibi sanguine multo 145
 Promotus Latiam longo gerit ordine vitem.
 Pronus ad omne nefas, & qui nesciret, in armis
 Quam magnum virtus crimen civilibus esset.
 Hic ubi quærentes socios jam Marte relicto
 Tuta fugæ cernit, Quo vos pavor, inquit, abegit 150
 Impius; & cunctis ignotus Cæsaris armis?
 [O famuli turpes, servum pecus, absque cruore]
 Terga datis morti? cumulo vos deesse virorum

Non pudet, in bustis, interque cadavera quæri?
 Non ira saltem juvenes, pietate remota, 155
 Stabitis? e cunctis, per quos erumperet hostis,
 Nos sumus electi. Non parvo sanguine Magni
 Ista dies ierit. Peterem felicior umbras
 Cæsaris in vultu. Testem hunc Fortuna negavit:
 Pompejo laudante cadam. Confringite tela 160
 Pectoris incurfu, jugulisque retundite ferrum.
 Jam longinqua petit pulvis, sonitusque ruinæ,
 Securasque fragor concussit Cæsaris aures.
 Vincimus, o socii; veniet, qui vindicet arces,
 Dum morimur. Movit tantum vox illa furorem, 165
 Quantum non primo succendunt classica cantu:
 Mirantesque virum, atque avidi spectare, sequuntur
 Scituri juvenes, numero deprensa, locoque,
 An plus quam mortem virtus daret. Ille ruenti
 Aggere confisit, primumque cadavera plenis 170
 Turribus evolvit, subeuntesque obruit hostes
 Corporibus: totæque viro dant tela ruinæ,
 Roboraque, & moles, hosti seque ipse minatur.
 Nunc fude, nunc duro contraria pectora conto
 Detrudit muris, & valli summa tenentes 175
 Amputat ense manus: caput obterit, ossaque saxo,
 Ac male defensum fragili compage cerebrum
 Dissipat: alterius flamma crinesque, genasque
 Succendit: strident oculis ardentibus ignes.
 Ut primum cumulo crescente cadavera murum 180
 Admovere solo: non segnior extulit illum
 Saltus, & in medias jecit super arma catervas,
 Quam per summa rapit celerem venabula pardum.
 Lucanus. K

Tunc densos inter cuneos compressus, & omni
 Vallatus bello vincit, quem respicit, hostem. 185
 Jamque hebes, & crasso non asper sanguine, mucro
 [Percussum Scævæ frangit, non vulnerat, hostem]
 Perdidit ensis opus, frangit sine vulnere membra.
 Illum tota premit moles, illum omnia tela.
 Nulla fuit non certa manus, non lancea felix: 190
 Parque novum Fortuna videt concurrere, bellum
 Atque virum. Fortis crebris sonat ictibus umbo,
 Et galeæ fragmenta cavæ compressa perurunt.
 Tempora: nec quidquam nudis vitalibus obstat
 Jam, præter stantes in summis ossibus hastas. 195
 Quid nunc, vesani, jaculis, levibusque sagittis
 Perditis hæfuros nunquam vitalibus ictus?
 Hunc aut tortilibus vibrata phalarica nervis
 Obruat, aut vasti muralia pondera faxi:
 Hunc aries ferro, ballistaque limine portæ 200
 Promoveat: stat non fragilis pro Cæsare murus,
 Pompejumque tenet: jam pectora non tegit armis:
 Ac veritus credi clypeo, lævaque vacasse,
 Aut culpa vixisse sua, tot vulnera belli
 Solus obit, densamque ferens in pectore silvam, 205
 Jam gradibus fessis, in quem cadat, eligit hostem.
 [Par pelagi monstros. Libycæ sic bellua terræ,]
 Sic Libycus densis Elephas oppressus ab armis
 Omne repercussum squalenti missile tergo
 Frangit, & hærentes mota cute discutit hastas. 210
 Viscera tuta latent penitus, citraque cruorem
 Confixæ stant tela feræ: tot facta sagittis,
 Tot jaculis, unam non explent vulnera mortem.

Dictæa procul ecce manu Gortynis arundo
 Tenditur in Scævam, quæ voto certior omni 215
 In caput, atque oculi lævum descendit in orbem.
 Ille moras ferri, nervorum & vincula rumpit,
 Adfixam vellens oculo pendente sagittam
 Intrepidus, telumque suo cum lumine calcat.
 Pannonis haud aliter post ictum sævior ursæ, 220
 Cum jaculum parva Libys amentavit habena,
 Se rotat in vulnus: telumque irata receptum
 Impetit, & secum fugientem circuit hastam.
 Perdiderat vultus rabiem: stetit imbre cruento
 Informis facies: lætus fragor æthera pulsat 225
 Victorum: majora viris e sanguine parvo
 Gaudia non faceret conspectum in Cæsare vulnus.
 Ille tegens alta suppressum mente dolorem,
 Mitis, & a vultu penitus virtute remota,
 Parcite, ait, cives: procul hinc avertite ferrum: 230
 Collatura meæ nil sunt jam vulnera morti:
 Non eget ingestis, sed vulvis pectore telis.
 Tollite, & in Magni viventem ponite castris:
 Hoc vestro præfate duci: sit Scæva relictæ
 Cæsaris exemplum potius, quam mortis honestæ. 235
 Credidit infelix simulatis vocibus Aulus:
 Nec vidit recto gladium mucrone tenentem:
 Membraque captivi pariter laturus, & arma,
 Fulmineum mediis excepit faucibus enses.
 Incaluit virtus: atque una cæde resectus, 240
 Solvat, ait, pœnas, Scævam quicumque subactum
 Speravit: pacem gladio si quærît ab isto
 Magnus, adorato submittat Cæsare signa.

An similem vestri, segnemque ad fata putatis?
 Pompeji minor est vobis, causæque Senatus, 245
 Quam mihi mortis amor. Simul hæc effatur, & altus
 Cæsareas pulvis testatur adesse cohortes.
 Dedecus hic belli Magno, crimenque remisit,
 Ne solum totæ fugerent te, Scæva, catervæ:
 Subducto qui Marte ruis: nam sanguine fuso 250
 Vires pugna dabat. Labentem turba suorum
 Excipit, atque humeris defectum imponere gaudet.
 Ac velut inclusum perfosso in pectore numen,
 Et vivam magnæ speciem Virtutis adorant:
 Telaque confixis certant evellere membris, 255
 Exornantque Deos, ac nudum pectore Martem
 Armis, Scæva, tuis, felix hoc nomine famæ,
 Si tibi durus Hiber, aut si tibi terga dedisset
 Cantaber exiguis, aut longis Teutonus armis.
 Non tu bellorum spoliis ornare Tonantis 260
 Templâ potes, non tu lætis ululare triumphis.
 Infelix, quanta dominum virtute parasti!
 Nec magis hac Magnus castrorum parte repulsus
 Intra claustra piger dilato Marte quievit,
 Quam mare lassatur, cum se tollentibus Euris 265
 Frangentem fluctus scopulum ferit, aut latus alti
 Montis adest, seramque sibi parat unda ruinam.
 Hinc vicina petens placido castella profundo
 Incurfu gemini Martis rapit: armaque late
 Spargit, & effuso laxat tentoria campo: 270
 Mutandæque iuvat permissa licentia terræ.
 Sic pleno Padus ore tumens super aggere tutas
 Excurrit ripas, & totos concutit agros,

Succubuit si qua tellus, cumulumque furentem
 Undarum non passa, ruit: tum flumine toto 275
 Tranfit, & ignotos aperit sibi gurgite campos.
 Illos terra fugit dominos: his rura colonis
 Accedunt, donante Pado. Vix proelia Cæsar
 Senferat, elatus specula quæ prodidit ignis.
 Invenit impulsos presso jam pulvere muros, 280
 Frigidaque ut veteris deprendit signa ruinæ,
 Accendit pax ipsa loci, movitque furorem
 Pompejana quies, & victo Cæsare somnus.
 Ire vel in clades properat, dum gaudia turbet.
 Torquato ruit inde minax: qui Cæsaris arma 285
 Segnius haud vidit, quam malo nauta tremente
 Omnia Circææ subducit vela procellæ:
 Agminaque interius muro brevior receptit,
 Densius ut parva disponderet arma corona.
 Transierat primi Cæsar munimina valli, 290
 Cum super e totis emisit collibus agmen,
 Effuditque acies obseptum Magnus in hostem.
 Non sic Ætnæis habitans in vallibus horret
 Enceladum, spirante Noto, cum tota cavernas
 Egerit, & torrens in campos defluit Ætna: 295
 Cæsaris ut miles glomerato pulvere victus
 Ante aciem, cæci trepidus sub nube timoris
 Hostibus occurrit fugiens, inque ipsa pavendo
 Fata ruit. Totus mitti civilibus armis
 Usque vel in pacem potuit cruor: ipse furentes 300
 Dux tenuit gladios. Felix, ac libera regum,
 Roma, fores, jurisque tui, vicisset in illo
 Si tibi Sulla loco. Dolet heu, semperque dolebit,

Quod scelera Cæsar prodest tibi summa tuorum,
 Cum genero pugnasse pio. Pro tristia fata! 305
 Non Uticæ Libye clades, Hispania Mundæ
 Fleffet, & infando pollutus sanguine Nilus
 Nobilius Phario gestasset rege cadaver:
 Nec Juba Marmaricas nudus preffisset arenas,
 Pœnorumque umbras placasset sanguine fuso 310
 Scipio, nec sancto caruisset vita Catone.
 Ultimus esse dies potuit tibi, Roma, malorum:
 Exire e mediis potuit Pharsalia fatis.
 Deferit averso possessam numine sedem
 Cæsar, & Emathias lacero petit agmine terras. 315
 Arma secuturum soceri, quacunque fugasset,
 Tentavere sui comites devertere Magnum,
 Hortati, patrias sedes, atque hoste carentem
 Aufoniam peteret. Nunquam me Cæsaris, inquit,
 Exemplo reddam patriæ, nunquamque videbit 320
 Me, nisi dimisso redeuntem milite, Roma.
 Hesperiam potui, motu surgente, tenere,
 Si vellem patriis aciem committere templis,
 Ac medio pugnare foro. Dum bella relegem,
 Extremum Scythici transcendam frigoris orbem, 325
 Ardentesque plagas. Victor tibi, Roma, quietem
 Eripiam, qui, ne premerent te proelia, fugi?
 Ah potius, ne quid bello patiaris in isto,
 Te Cæsar putet esse suam. Sic factus, in ortus
 Phœbeos convertit iter, terræque secutus 330
 Devia, qua vastos aperit Candavia saltus,
 Contigit Emathiam, bello quam fata parabant.
 Thessaliam, qua parte diem brumalibus horis

Attollit Titan, rupes Ossæa coerces.
 Cum per summa poli Phœbum trahit altior ætas, 335
 Pelion opponit radiis nascentibus umbras.
 At medios ignes cœli, rabidique Leonis
 Solstitiale caput nemorosus submovet Othrys.
 Excipit adversos Zephyros, & Japyga Pindus,
 Et maturato præcidit vespere lucem. 340
 Nec metuens imi Borean habitator Olympi
 Lucentem totis ignorat noctibus Arcton.
 Hos inter montes media qui valle premuntur,
 Perpetuis quondam latere paludibus agri:
 Flumina dum campi retinent, nec pervia Tempe 345
 Dant aditus pelago, stagnumque implentibus undis
 Crescere cursus erat. Postquam discessit Olympo
 Herculea gravis Ossæa manu, subitæque ruinam
 Sensit aquæ Nereus: melius mansura sub undis,
 Emathias, æquorei regnum Pharsalos Achillis 350
 Eminent, & prima Rhœtici litora pinu
 Quæ tetigit Phylace, Pteleosque, & Dotion ira
 Flebile Pieridum; Trachin, pretioque nefandæ
 Lampados Herculeis fortis Melibœa pharetris:
 Atque olim Larissa potens: ubi nobile quondam 355
 Nunc super Argos arant: veteres ubi fabula Thebas
 Monstrat Echionias: ubi quondam Pentheos exsul,
 Colla, caputque ferens supremo tradidit igni,
 Quæsta, quod hoc solum nato rapuisset Agave.
 Ergo abrupta palus multos discessit in amnes. 360
 Purus in occasus, parvi sed gurgitis, Æas
 Ionio fluit inde mari: nec fortior undis
 Labitur avestæ pater Ifidis, & tuus, Cœneu,
 K 4

Pene gener crassis oblimat Echinadas undis:
 Et Meleagream maculatus sanguine Nessi 365
 Evenos Calydonæ secat. Ferit amne citato
 Maliacas Spercheos aquas: & flumine puro
 Irrigat Amphrylos famulantis pascua Phœbi.
 Quique nec humentes nebulas, nec rore madentem
 Aera, nec tenues ventos suspirat Anauros. 370
 Et quisquis pelago per se non cognitus amnis
 Peneo donavit aquas. It gurgite raptò
 Apidanos: nunquamque celer, nisi mixtus, Enipeus.
 Accipit Asopos cursus, Phœnixque, Melasque.
 Solus, in alterius nomen cum venerit undæ, 375
 Defendit Titarefus aquas, lapsusque superne
 Gurgite Penei pro ficcis utitur arvis.
 Hunc fama est Stygiis manare paludibus amnem,
 Et capitis memorem, fluvii contagia vilis
 Nolle pati, superumque sibi servare timorem. 380
 Ut primum emissis patuerunt amnibus arva,
 Pinguis Bebricio discessit vomere sulcus:
 Mox Lelegum dextra pressum descendit aratrum.
 Æolidæ, Dolopesque solum rupere coloni,
 Et Magnetes equis, Minyæ gens cognita remis: 385
 Illic semiferos Ixionidas Centauros
 Fœta Pelethroniis nubes effudit in antris.
 Aspera te Pholoes frangentem, Monyche, saxa,
 Teque sub $\Theta\tau\alpha\sigma$ torquentem vertice vultas,
 Rhoete ferox, quas vix Boreas inverteret, ornos: 390
 Hospes & Alcidaæ magni, Phole: teque per amnem
 Improbe Lernæas vector passure sagittas:
 Teque, senex Chiron, gelido qui fidere fulgens

Impetis Hæmonio majorem Scorpion arcu.
 Hac tellure feri micuerunt semina Martis. 395
 Primus ab æquorea percussis cuspide saxi
 Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen,
 Exfluit; primus chalybem, frenosque momordit,
 Spumavitque novis Lapithæ domitoris habenis.
 Prima fretum scindens Pagasæo litore pinus, 400
 Terrenum ignotas hominem projecit in undas.
 Primus Thessalicæ rector telluris Ionos
 In formam calidæ percussit pondera massæ,
 Fudit & argentum flammis, aurumque moneta
 Fregit, & immensis coxit fornacibus æra. 405
 Illic, quod populos scelerata impexit in arma,
 Divitias numerare datum est. Hinc maxima serpens
 Descendit Python, Cyrrhæaque fluxit in antra:
 Unde & Thessalicæ veniunt ad Pythia laurus.
 Impius hinc prolem superis immisit Alceus, 410
 Inferuit celsis prope se cum Pelion astris,
 Sideribusque vias incurrens abstulit Offa.
 Hac ubi damnata fati tellure locarunt
 Castra duces; cunctos belli præsaga futuri
 Mens agitat, summique gravem discriminis horam 415
 Adventare palam est. Propius jam fata moveri
 Degeneres trepidant animi, pejoraque versant;
 Ad dubios pauci, præsumto robore, casus
 Spemque metumque ferunt. Turbæ sed mixtus inertis
 Sextus erat, Magno proles indigna parente, 420
 Qui mox Scyllæis exsul grassatus in undis,
 Polluit æquoreos, Siculus pirata, triumphos.
 Qui stimulante metu fati prænoscere cursus,

Impatiensque moræ, venturisque omnibus æger,
 Non tripodas Deli, non Pythia consulit antra, 425
 Nec quæsisse libet, primis quid frugibus altrix
 Ære Jovis Dodona sonet, quis noscere fibra
 Fata queat, quis prodat aves, quis fulgura coeli
 Servet, & Assyria scrutetur sidera cura,
 Aut si quid tacitum, sed fas, erat. Ille supernis 430
 Detestanda Deis sævorum arcana Magorum
 Noverat, & tristes sacris feralibus aras,
 Umbrarum, Ditisque fidem: miseroque liquebat
 Scire parum Superos. Vanum, sævumque furorem
 Adjuvat ipse locus, vicinaque mœnia castris 435
 Hæmonidum, fœti quas nulla licentia monstri
 Transferat, quarum, quidquid non creditur, ars est.
 Thessala quin etiam tellus herbasque nocentes
 Rupibus ingenuit, sensuraque saxa canentes
 Arcanum ferale Magos. Ibi plurima surgunt 440
 Vim factura Deis. Et terris hospita Colchis
 Legit in Hæmoniis, quas non advexerat, herbas.
 Impia, tot populis, tot surdas gentibus aures
 Coelicolum, diræ convertunt carmina gentis.
 Una per ætherios exit vox illa recessus, 445
 Verbaque ad invitum perfert cogentia numen,
 Quod non cura poli, coelique volubilis unquam
 Avocat. Infandum tetigit cum sidera murmur,
 Tunc Babylon Persea licet, secretaque Memphis
 Omne vetustorum solvat penetrare Magorum: 450
 Abducit superos alienis Thessalis aris.
 Carmine Thessalidum dura in præcordia fluxit
 Non fatis adductus amor: flammisque severi

Illicitis arsero fenes. Nec noxia tantum
 Pocula proficiunt, aut cum turgentia succo 455
 Frontis amaturæ subducunt pignora foetæ.
 Mens, hausti nulla sanie polluta veneni,
 Excantata perit. Quos non concordia mixti
 Adligat ulla tori, blandæque potentia formæ,
 Traxerunt torti magica vertigine fili. 460
 Cessavere vices rerum: dilataque longa
 Hæsit nocte dies: legi non paruit æther.
 Torpuit & præceps, audito carmine, mundus:
 Axibus & rapidis impulsos Jupiter urgens
 Miratur non ire polos. Nunc omnia complent 465
 Imbribus, & calido præducunt nubila Phœbo:
 Et tonat ignaro cœlum Jove. Vocibus isdem
 Humentes late nebulas, nimbosque solutis
 Excussere comis. Ventis cessantibus, æquor
 Intumuit: rursus vetitum sentire procellas 470
 Conticuit, turbante Noto: puppimque ferentes
 In ventum tumuere sinus. De rupe pependit
 Abscissa fixus torrens: amnisque cucurrit
 Non qua pronus erat. Nilum non extulit æstas:
 Mæander direxit aquas: Rhodanumque morantem 475
 Præcipitavit Arar: submisso vertice montes
 Explicuere jugum. Nubes suspexit Olympus:
 Solibus & nullis Scythicæ, cum bruma rigeret,
 Dimaduere nives. Impulsam sidere Tethyn
 Repulit Hæmonidum, defenso litore, carmen. 480
 Terra quoque immoti concussit ponderis axem,
 Et medium vergens nisu titubavit in orbem.
 Tantæ molis onus percussum voce recessit,

Perſpectumque dedit circumlabentis Olympi.
 Omne potens animal leti, genitumque nocere, 485
 Et pavet Hæmonias, & mortibus inſtruit artes.
 Has avidæ tigres, & nobilis ira leonum
 Ore fovent blando: gelidos his explicat orbis,
 Inque pruinoſo coluber diſtenditur arvo.
 Viperei coeunt, abrupto corpore, nodi: 490
 Humanoque cadit ſerpens adflata veneno.
 Quis labor hic Superis, cantus herbaſque ſequendi,
 Spernendique timor? cujus commercia paſſi
 Obſtriſtos habuere Deos? parere neceſſe eſt,
 An juvat? ignota tantum pietate merentur? 495
 An tacitis valere minis? hoc juris in omnes
 Eſt illis ſuperos? an habent hæc carmina certum
 Imperioſa Deum, qui mundum cogere, quidquid
 Cogitur ipſe, poteſt? illis & ſidera primum
 Præcipiti deducta polo: Phœbeque ſerena 500
 Non aliter, diris verborum obſeſſa venenis,
 Palluit, & nigris, terreniſque ignibus arſit,
 Quam ſi fraterna prohiberet imagine tellus,
 Infereretque ſuas flammis coeleſtibus umbras.
 Et patitur tantos cantu depreſſa labores 505
 Donec ſuppoſitas propior deſpumat in herbas.
 Hos ſclerum ritus, hæc diræ carmina gentis
 Effera damnarat nimix pietatis Erichtho,
 Inque novos ritus pollutam duxerat artem.
 Illi namque nefas urbis ſubmittere teſto 510
 Aut laribus ferale caput: deſertaque buſta
 Incolit, & tumulos expulſis obrinet umbris,
 Grata Deis Erebi. Cœtus audire ſilentum,

Noſſe domos Stygias, arcanaque Diris operi
 Non Superi, non vita vetat. Tenet ora profanæ 515
 Fœda ſitu macies, cœloque ignota ſereno,
 Terribilis Stygio facies pallore gravatur,
 Impexis onerata comis. Si nimbus, & atræ
 Sidera ſubducunt nubes, tunc Theſſala nudis
 Egreditur buſtis, nocturnaſque fulgura captat: 520
 Semina fœcundæ ſegetis calcata peruſſit,
 Et non letiſeras ſpirando perdidit auras.
 Nec Superos orat, nec cantu ſupplice numen
 Auxiliare vocat, nec ſibras illa litantes
 Novit: funereas aris imponere flammæ 525
 Gaudet, & accenſo rapuit quæ tura ſepulcro.
 Omne nefas Superi prima jam voce precantis
 Concedunt, carmenque timent audire ſecundum.
 Viventes animas, & adhuc ſua membra regentes,
 Infodit buſto: fatiſ debentibus annos 530
 Mors invita ſubit; perverſa funera pompa
 Retulit a tumulis: fugere cadavera lectum.
 Fumantes juvenum cineres, ardentiaque oſſa
 E mediis rapit ipſa rogis, ipſamque, parentes
 Quam tenuere, ſacem: nigroque volantia fumo 535
 Feralis fragmenta tori, veſteſque fluentes
 Colligit in cineres, & olentes membra favillas.
 Aſt ubi ſervantur ſaxis, quibus intimus humor
 Ducitur, & tracta dureſcunt tabe medullæ
 Corpora; tunc omnes avide deſævît in artus, 540
 Immergitque manus oculis: gaudetque gelatos
 Effodiſſe orbis: & ficcæ pallida rodit
 Excrementa manus: laqueum, nodosque nocentes

Ore suo rumpit: pendentia corpora carpsit,
 Abrasitque cruces: percussaque viscera nimbis
 545 Vulsit, & incoctas admisso sole medullas.
 Infertum manibus chalybem, nigramque per artus
 Stillantis tibi faniem, virusque coactum
 Sustulit, &, nervo morsus retinente, pependit.
 Et quacunq; jacet nudum tellure cadaver,
 550 Ante feras, volucresque sedet: nec carpere membra
 Vult ferro, manibusque suis, morsusque luporum
 Exspectat, siccis raptura e faucibus artus.
 Nec cessant a cæde manus, si sanguine vivo
 Est opus, erumpat jugulo qui primus aperto.
 555 Nec refugit cædes, vivum si sacra cruorem,
 Extaque funereæ poscunt trepidantia mensæ:
 Vulnere sic ventris, non, qua natura vocabat,
 Extrahitur partus, calidis ponendus in aris.
 Et quoties sævis opus est, ac fortibus umbris,
 560 Ipsa facit manes: hominum mors omnis in usu est.
 Illa genæ florem primævo corpore vulsit,
 Illa comam læva morienti abscidit ephebo.
 Sæpe etiam caris, cognato in funere, dira
 Theffalis incubuit membris: atque oscula fingens,
 565 Truncavitque caput, compressaque dentibus ora
 Laxavit: siccoque hærentem gutture linguam
 Præmordens, gelidis infudit murmura labris,
 Arcanumque nefas Stygias mandavit ad umbras.
 Hanc ut fama loci Pompejo prodidit, alta
 570 Noctæ poli, Titan medium quo tempore ducit
 Sub nostra tellure diem, deserta per arva
 Carpit iter. Fidi scelerum sueique ministri

Effractus circum tumulos, ac busta vagati,
 575 Consplexere procul prærupta in caute sedentem,
 Qua juga devexus Pharsalia porrigit Hæmus.
 Illa Magis, magicisque Deis incognita verba
 Tentabat, carmenque novos fingebat in usus.
 Namque timens, alium ne Mars vagus iret in orbem,
 580 Emathis & tellus tam multa cæde careret;
 Pollutos cantu dirisque venefica succis
 Consperfos, vetuit transmittere bella Philippos,
 Tot mortes habitura suas, usuraque mundi
 Sanguine: cæforum truncare cadavera Regum
 585 Sperat, & Hesperia cineres avertere gentis,
 Ossaque nobilium, tantosque acquirere manes.
 Hic ardor, solusque labor, quid corpore Magni
 Projecto rapiat, quos Cæsaris involet artus.
 Quam prior adfatur Pompeji ignava propago.
 O decus Hæmonidum, populis quæ pandere fata,
 590 Quæque suo ventura potes devertere cursu,
 Te precor, ut certum liceat mihi noscere finem,
 Quem belli fortuna parat. Non ultima turbæ
 Pars ego Romanæ, Magni clarissima proles;
 595 Vel dominus rerum, vel tanti funeris heres.
 Mens dubiis percussa pavet, rursusque parata est
 Certos ferre metus. Hoc casibus eripe juris;
 Ne subiti, cæcique ruant: vel numina torque,
 Vel tu parce Deis, & Manibus exprime verum.
 600 Elysiæ refera sedes, ipsamque vocatam,
 Quos petat e nobis, Mortem tibi coge fateri.
 Non humilis labor est: dignum, quod quærere cures
 Vel tibi, quo tanti præponderet alea fati.

Impia lætatur vulgatæ nomine famæ
 Thessalis, & contra: Si fata minora moveres, 605
 Pronum erat, o juvenis, quos velles, inquit, in actus
 Invitos præbere Deos. Conceditur arti,
 Unam cum radiis presserunt fidera mortem,
 Inferuisse moras: &, quamvis fecerit omnis
 Stella senem, medios herbis abrumpimus annos. 610
 At simul a prima descendit origine mundi
 Causarum series, atque omnia fata laborant
 Si quidquam mutare velis, unoque sub ictu
 Stat genus humanum: tunc (Thessala turba fatemur)
 Plus Fortuna potest. Sed si prænoscere casus 615
 Contentus, facilesque aditus, multique patebunt
 Ad verum: tellus nobis, ætherque, chaosque,
 Æquoraque, & campi, Rhodopeaque saxa loquentur.
 Sed pronum, cum tanta novæ sit copia mortis,
 Emathiis unum campis attollere corpus, 620
 Ut modo defuncti, tepidique cadaveris ora
 Plena voce sonent: ne membris sole perustis,
 Auribus incertum feralis strideat umbra.
 Dixerat: & noctis geminatis arte tenebris,
 Mœstum testa caput, squalenti nube, pererrat 625
 Corpora cæforum, tumulis projecta negatis.
 Continuo fugere lupi, fugere revulsis
 Unguibus impastæ volucres, dum Thessala vatem
 Eligit, & gelidas leto scrutata medullas
 Pulmonis rigidi stantes sine vulnere fibras 630
 Invenit, & vocem defuncto in corpore quærit.
 Fata peremtorum pendent jam multa virorum,
 Quem Superis revocasse velit, Si tollere toras

Tentasset campis acies, & reddere bello:
 Cessissent leges Erebi, monstroque potenti 635
 Extractus Stygio populus pugnasset Averno.
 Electum tandem trajecto gutture corpus
 Ducit, & inserto laqueis feralibus unco,
 Per scopulos miserum trahitur, per saxa cadaver
 Victurum: montisque cavi, quem tristis Erichtho 640
 Damnarat sacris, alta sub rupe locatur.
 Haud procul a Ditis cæcis depressa cavernis
 In præceps subsedit humus: quam pallida pronis
 Urget silva comis, & nullo vertice cœlum
 Suspiciens, Phœbo non pervia taxus opacat. 645
 Marcentes intus tenebræ, pallensque sub antris
 Longa nocte situs, nunquam, nisi carmine factum,
 Lumen habet. Non Tænareis sic faucibus aer
 Sedit iners, mœstum mundi confine latentis,
 Ac nostri: quo non metuant emittere manes 650
 Tartarei reges. Nam quamvis Thessala vates
 Vim faciat fati, dubium est, quod traxerit illuc
 Adspiciat Stygias, an quod descenderit umbras.
 Discolor, & vario furialis cultus amictu
 Induitur, vultusque aperitur crine remoto, 655
 Et coma vipereis substringitur horrida fertis.
 Ut pavidos juvenis comites, ipsunque trementem
 Conspicit, exanimi defixum lumina vultu:
 Ponite, ait, trepida conceptos mente timores.
 Jam nova, jam vera reddetur vita figura: 660
 Ut quamvis pavidi possint audire loquentem.
 Si vero Stygiosque lacus, ripamque sonantem
 Ignibus ostendam, si me præsentem videri

Eumenides possunt, villosaque colla colubris
 Cerberus excutiens, & vincti terga Gigantes: 665
 Quis timor, ignavi, metuentes cernere manes?
 Pectora tunc primum ferventi sanguine supplet
 Vulneribus laxata novis: taboque medullas
 Abluit: & virus large lunare ministrat.
 Huc quidquid foetu genuit natura sinistro 670
 Miscetur. Non spuma canum, quibus unda timori est,
 Viscera non lyncis, non duræ nodus hyænx
 Defuit, & cervi, pasti serpente, medullæ:
 Non puppim retinens, Euro tendente rudentes,
 In mediis echeenis aquis, oculique draconum, 675
 Quæque sonant foeta tepefacta sub alite saxa:
 Non Arabum volucer serpens, innataque rubris
 Æquoribus custos pretiosæ vipera conchæ:
 Aut viventis adhuc Libyci membrana cerastæ,
 Aut cinis Eoa positi Phœnicis in ara. 680
 Quo postquam viles, nec habentes nomina pestes
 Contulit: infando saturatas carmine frondes,
 Et, quibus os dirum nascentibus inspuit, herbas
 Addidit, & quidquid mundo dedit ipsa veneni:
 Tunc vox, Lethæos cunctis pollentior herbis 685
 Excantare Deos, confundit murmura primum
 Diffona, & humanæ multum discordia linguæ.
 Latratus habet illa canum, gemitusque luporum.
 Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur,
 Quod strident ululantque feræ, quod fibilat anguis 690
 Exprimit, & planctus illisæ cautibus undæ,
 Silvarumque sonum, fractæque tonitrua nubis.
 Tot rerum vox una fuit, Mox cetera cantu

Explicat Hæmonio, penetratque in Tartara lingua.
 Eumenides, Stygiumque nefas, Pœnæque nocentum, 695
 Et Chaos innumeros avidum confundere mundos;
 Et Rector terræ, quem longa in secula torquet
 Mors dilata Deum: Styx, &, quos nulla meretur
 Theffalis, Elyfios, cœlum, matremque perosa
 Persephone: nostræque Hecates pars ultima, per quam 700
 Manibus & mihi sunt tacitæ commercia linguæ:
 Janitor & sedis laxæ, qui viscera sævo
 Spargis nostra cani: repetitaque fila sorores
 Fracturæ: tuque o flagrantis portitor undæ,
 Jam lassare senex, ad me redeuntibus umbris: 705
 Exaudite preces: si vos satis ore nefando,
 Pollutoque voco, si nunquam hæc carmina fibris
 Humanis jejuna cano, si pectora plena
 Sæpe dedi, & lavi calido profecta cerebro:
 Si quis, qui vestris caput, extaque lancibus infans 710
 Imposuit, victurus erat, parete precanti.
 Non in Tartareo latitantem poscimus antro,
 Adfuetamque diu tenebris, modo luce fugata
 Descendentem animam: primo pallentis hiatus
 Hæret adhuc Orci. Licet has exaudiat herbas 715
 Ad manes ventura semel. Ducis omina nato
 Pompejana canat nostri modo militis umbra,
 Si bene de vobis civilia bella merentur.
 Hæc ubi fata, caput, spumantiaque ora levavit,
 Adspicit adstantem projecti corporis umbram, 720
 Exanimes artus, invisæque claustra timentem
 Carceris antiqui. Pavet ire in pectus apertum,
 Visceraque, & ruptas letali vulnere fibras.

Ah miser, extremum cui mortis munus iniquæ
 Eripitur, non posse mori. Miratur Erichtho, 725
 Has fati licuisse moras, irataque Morti
 Verberat immotum vivo serpente cadaver:
 Perque cavas terræ, quas egit carmine, rimas
 Manibus illatrat, regnique silentia rumpit.
 Tiphone, vocisque meæ secura Megæra, 730
 Non agitis sævis Erebi per inane flagellis
 Infelicem animam? jam vos ego nomine vero
 Eliciam, Stygiosque canes in luce superna
 Destituam: per busta sequar, per funera custos.
 Expellam tumulis, abigam vos omnibus urnis. 735
 Teque Deis, ad quos alio procedere vultu
 Ficta soles, Hecate, pallenti tabida forma,
 Ostendam, faciemque Erebi mutare vetabo.
 Eloquar immenso terræ sub pondere, quæ te
 Contineant, Ennæa, dapes, quo fœdere mœstum 740
 Regem noctis ames, quæ te contagia passam
 Noluerit revocare Ceres. Tibi, pessime mundi
 Arbiter, immittam ruptis Titana cavernis,
 Et subito feriere die. Paretis? an ille
 Compellendus erit, quo nunquam terra vocato 745
 Non concussa tremit, qui Gorgona cernit apertam,
 Verberibusque suis trepidam castigat Erinny,
 Indespecta tenet vobis qui Tartara; cujus
 Vos estis Superi, Stygias qui pejerat undas?
 Protinus adstrictus caluit cruor, atraque fovit 750
 Vulnera, & in venas extremaque membra cucurrit.
 Percussæ gelido trepidant sub pectore fibræ:
 Et nova defuetis subrepens vita medullis,

Miscetur morti. Tunc omnis palpitât artus:
 Tënduntur nervi: nec se tellure cadaver 755
 Paulatim per membra levat, terraque repulsum est,
 Erectumque simul. Distento lumina rictu
 Nudantur. Nondum facies viventis in illo,
 Jam morientis erat. Remanet pallorque rigorque;
 Et stupet illatus mundo. Sed murmure nullo 760
 Ora adstricta sonant. Vox illi, linguaque tantum
 Responsura datur: Dic, inquit Theffala, magna,
 Quod jubeo, mercede mihi: nam vera locutum.
 Immunem toto mundi præstabis ævo
 Artibus Hæmoniis: tali tua membra sepulcro, 765
 Talibus exuram, Stygio cum carmine, filvis,
 Ut nullos cantata Magos exaudiat umbra.
 Sit tanti vixisse iterum: nec verba, nec herbæ
 Audebunt longæ somnum tibi rumpere Lethes,
 A me morte data. Tripodas, vatesque Deorum 770
 Sors obscura decet. Certus discedat, ab umbris
 Quisquis vera petit, duræque oracula mortis
 Fortis adit. Ne parçe, precor. Da nomina rebus,
 Da loca, da vocem, qua mecum fata loquantur.
 Addidit & carmen, quo, quidquid consulit umbram, 775
 Scire dedit. Mœstum, fletu manante, cadaver,
 Tristia non equidem Parcarum stamina, dixit,
 Adspexi, tacitæ revocatus ab aggere ripæ:
 Quod tamen e cunctis mihi noscere contigit umbris,
 Effera Romanos agitat discordia manes, 780
 Impiaque infernam ruperunt arma quietem.
 Elyfias alii sedes, ac Tartara mœsta
 Diversi liquere duces: quid fata pararent,

Hi fecere palam. Tristis felicibus umbris
 Vultus erat: vidi Decios, natumque, patremque, 785
 Lustrales bellis animas, flentemque Camillum,
 Et Curios; Sullam de te, Fortuna, querentem.
 Deplorat Libycis perituram Scipio terris
 Infaustam sobolem. Major Carthaginis hostis,
 Non servituri moeret Cato fata nepotis. 790
 Solum te, Consul, depulsis prime tyrannis;
 Brute, pias inter gaudentem vidimus umbras.
 Abruptis Catilina minax, fractisque catenis
 Exsultat, Mariique truces, nudique Cethegi.
 Vidi ego lætantes popularia nomina Drusos; 795
 Legibus immodicos, ausosque ingenia Gracchos.
 Æternis Chalybum nodis, & carcere Ditis
 Constrictæ plausere manus, camposque piorum
 Poscit turba nocens. Regni possessor inertis
 Pallentes aperit sedes, abruptaque saxa 800
 Asperat, & durum vinculis adamanta, paratque
 Pœnam victori. Refer hæc solatia tecum,
 O juvenis, placido manes, patremque, domumque
 Expectare sinu, regnique in parte serena
 Pompejis fervare locum. Nec gloria parvæ 805
 Sollicitet vitæ: veniet, quæ misceat omnes
 Hora duces. Properate mori, magnoque superbi
 Quamvis e parvis animo descendite bustis,
 Et Romanorum manes calcate Deorum.
 Quem tumulum Nili, quem Tybridis adluat unda; 810
 Quæritur, & ducibus tantum de funere pugna est.
 Tu fatum ne quære tuum; cognoscere Parcæ,
 Me reticente, dabunt: tibi certior omnia Vates

Ipse canet Siculis genitor Pompejus in arvis:
 Ille quoque incertus, quo te vocet, unde repellat; 815
 Quas jubeat vitare plagas, quæ fidera mundi.
 Europam, miseri, Libyamque, Asiamque timete.
 Distribuit tumulos vestris Fortuna triumphis.
 O miseranda domus, toto nihil orbe videbis
 Tutius Emathia. Sic postquam fata peregit; 820
 Stat vultu mœstus tacito, mortemque reposcit.
 Carminibus magicis opus est, herbisque, cadaver
 Ut cadat, & nequeunt animam sibi reddere fata,
 Consumto jam jure semel. Tum robore multo
 Exstruit illa rogum: venit defunctus ad ignes: 825
 Accensa juvenem positum strue liquit Erichtho,
 Tandem passa mori. Sextoque ad castra parentis
 It comes: & cœlo lucis ducente colorem,
 Dum ferrent tutos intra tentoria gressus,
 Jussa tenere diem densas nox præstitit umbras. 830

M. ANNAEI LUCANI
PHARSALIÆ

LIBER SEPTIMUS.

ARGUMENTUM.

*Septimus exponit fallentia somnia Magnum,
Romani theatri falso sibi dantia plausum.
Inde gemit totas deposcere bella cohortes,
In propriasque rapì fataliter agmina mortes.
Ac dum permissis celerant in prœlia frenis,
Visa super trepidos totis miracula habenis.
Dispositas acies, ignaro Casare, campis,
Hunc quoque calcatis sua mox rapere agmina castris.
Inde geri bellum miserabile luctificumque
Unde premit Romam regnum, fuga, servitiumque.
Aufugit hinc Magnus, dum sanguine cuncta natare
Cernit, & in populis Romam patribusque perire.*

SEGNIOR Oceano, quam lex æterna vocabat,
Luctificus Titan nunquam magis æthera contra
Egit equos, cursumque polo rapiente retorfit:

Defectusque pati voluit, raptæque labores
Lucis: & attraxit nubes, non pabula flammis, 5
Sed ne Theſſalico purus luceret in orbe.
At nox felicis Magno pars ultima vitæ
Sollicitos vana decepit imagine fomnos.
Nam Pompejani viſus ſibi ſede theatri
Innumeram effigiem Romanæ cernere plebis, 10
Attollique ſuum lætis ad fidera nomen
Vocibus, & plauſu cuneos certare ſonantes.
Qualis erat populi facies, clamorque fauentum,
Olim cum juvenis, primique ætate triumphî,
Poſt domitas gentes, quas torrens ambit Hiberus, 15
Et quæcunque fugax Sertorius impulit arma,
Veſpere pacato, pura venerabilis æque,
Quam currus ornante, toga, plaudente Senatu,
Sedit adhuc Romanus eques. Seu ſine bonorum
Anxia venturis ad tempora læta refugit: 20
Sive per ambages ſolitas contraria viſus
Vaticinata quies, magni tulit omnia planctus:
Seu vetito patrias ultra tibi cernere ſedes,
Sic Romam Fortuna dedit. Ne rumpite fomnos,
Caſtrorum vigiles, nullas tuba verberet aures. 25
Cræſtina dira quies, & imagine mœſta diurna
Undique funeſtas acies feret, undique bellum.
Unde pares fomnos populis, noctemque beatam?
O felix, ſi te vel ſic tua Roma videret,
Donaſſent utinam Superi, patriæque, tibi que 30
Unum, Magne, diem, quo fati certus uterque
Extremum tanti munus raperetis amoris.
Tu velut Aufonia vadis moriturus in urbe:

Illa rati semper de te sibi conscia voti
 Hoc scelus hand unquam fatis hære putavit, 35
 Sic se dilecti tumulum quoque perdere Magni:
 Te mixto fleffet luctu, juvenisque, senexque,
 Injussusque puer: lacerasset crine soluto
 Pectora femineum, ceu Bruti funere, vulgus.
 Nunc quoque tela licet paveant victoris iniqui, 40
 Nuntiet ipse licet Cæsar tua funera, flebunt:
 Sed dum tura ferunt, dum laurea ferta Tonanti.
 O miseri, quorum gemitus edere dolorem,
 Qui te non pleno pariter planxere theatro.
 Vicerat astra jubar, cum mixto murmure turba 45
 Castrorum fremuit, fatisque trahentibus orbem,
 Signa petit pugnae. Miseri pars maxima vulgi
 Non totum visura diem, tentoria circum
 Ipsa ducis queritur, magnoque accensa tumultu
 Mortis vicinæ properantes admover horas. 50
 Dira subit rabies: sua quisque, ac publica fata
 Præcipitare cupit: segnis, pavidusque vocatur,
 Ac nimium patiens foci Pompejus, & orbis
 Indulgens regno, qui tot simul undique gentes
 Juris habere sui vellet, pacemque timeret. 55
 Nec non & reges, populique queruntur Eoi
 Bella trahi, patriaque procul tellure teneri.
 Hoc placet, o Superi, cum vobis vertere cuncta
 Propositum, nostris erroribus addere crimen.
 Cladibus irruimus, nocituraque poscimus arma: 60
 Jam Pompejanis votum est Pharsalia castris.
 Cunctorum voces Romani maximus auctor
 Tullius eloquii, cujus sub jure, togaque

Pacificas sævus tremuit Catilina secures,
 Pertulit, iratus bellis, cum rostra forumque 65
 Optaret, passus tam longa silentia miles.
 Addidit invalidæ robor facundia causæ.
 Hoc pro tot meritis solum te, Magne, precatur;
 Uti se, Fortuna, velis, proceresque tuorum
 Castrorum, regesque tui cum supplice mundo 70
 Adfusi, vinci focerum patiare rogamus.
 Humani generis tam longo tempore bellum
 Cæsar erit? merito, Pompejum vincere lente;
 Gentibus, indignum est, a transcurrente subactis:
 Quo tibi fervor abit? aut quo fiducia fati? 75
 De Superis, ingrata, times? causamque Senatus
 Credere Dis dubitas? ipsæ sua signa revellent,
 Profilientque acies. Pudeat vicisse coactum.
 Si duce te jussu, si nobis bella geruntur,
 Sit juris quocunque velint concurrere campo. 80
 Quid mundi gladios a sanguine Cæsaris arces?
 Vibrant tela manus: vix signa morantia quisquam
 Exspectat: propera, ne te tua classica linquant.
 Scire Senatus aver, miles te, Magne, sequatur,
 An comes. Ingemuit rector, sensitque Deorum 85
 Esse dolos, & fata suæ contraria menti.
 Si placet hoc, inquit, cunctis, si milite Magno,
 Non duce tempus eget, nil ultra fata morabor.
 Involvat populos una Fortuna ruina,
 Sitque hominum magnæ lux ista novissima parti. 90
 Testor, Roma, tamen, Magnum, quo cuncta perirent,
 Accepisse diem. Potuit tibi vulnere nullo
 Stare labor belli: potuit sine cæde subactum,

Captivumque ducem violatâ tradere Paci.
 Quis furor, o cæci, scelerum? Civilia bella 95
 Gesturi, metuunt, ne non cum sanguine vincant.
 Abstulimus terras, exclusimus æquore toto,
 Ad præmaturas fegetum jejuna rapinas
 Agmina compulimus, votumque effecimus hosti;
 Ut mallet sterni gladiis, mortemque suorum 100
 Permittere meis. Belli pars magna peracta est
 His, quibus effectum est, ne pugnam tiro paveret:
 Si modo virtutis stimulis, iræque calore
 Signa petunt. Multos in summa pericula misit
 Venturi timor ipse mali. Fortissimus ille est, 105
 Qui promptus metuenda pati, si comminus instent,
 Et differre potest. Placet hæc tam prospera rerum
 Tradere Fortunæ? gladio permittere mundi
 Discrimen? pugnare ducem, quam vincere, malunt.
 Res mihi Romanas dederas, Fortuna, regendas: 110
 Accipe majores, & cæco in Marte tuere.
 Pompeji nec crimen erit, nec gloria bellum.
 Vincis apud Superos votis me, Cæsar, iniquis:
 Pugnetur. Quantum scelerum, quantumque malorum
 In populos lux ista feret! quot regna jacebunt! 115
 Sanguine Romano quam turbidus ibit Enipeus!
 Prima velim caput hoc funesti lancea belli,
 Si sine momento rerum, partisque ruina
 Casurum est, feriat: neque enim victoria Magno
 Lætiior. Aut populis invisum, hac clade peracta, 120
 Aut hodie, Pompejus erit miserabile nomen.
 Omne malum victi, quod fors feret ultima rerum;
 Omne nefas victoris erit. Sic fatur, & arma

Permittit populis, frenosque furentibus ira
 Laxat: & ut victus violento navita Coro, 125
 Dat regimen ventis, ignavumque arte relicta
 Puppis onus trahitur. Trepido confusa tumultu
 Castra fremunt, animique truces sua pectora pulfant
 Ictibus incertis. Multorum pallor in ore
 Mortis venturæ est, faciesque simillima leto. 130
 Advenisse diem, qui fatum rebus in ævum
 Conderet humanis, & quæri Roma quid esset,
 Illo Marte palam est. Sua quisque pericula nescit,
 Attonitus majore metu. Quis litora ponto
 Obruta, quis summis cernens in montibus æquor, 135
 Ætheraque in terras, dejecto sole, cadentem,
 Tot rerum finem, timeat sibi? non vacat ullos
 Pro se ferre metus: Urbi, Magnoque timetur.
 Nec gladiis habuere fidem, nisi cotibus asper
 Exarsit mucro. Tunc omnia lancea saxo 140
 Erigitur: tendunt nervis melioribus arcus:
 Cura fuit lectis pharetras implere sagittis.
 Auget eques stimulos, frenorumque aptat habenas.
 Si liceat Superis hominum conferre labores,
 Non aliter, Phlegra rabidos tollente Gigantas, 145
 Martius incaluit Siculis incudibus ensis:
 Et rubuit flammis iterum Nepunia cuspis,
 Spiculaque extenso Pæan Pythone recoxit,
 Pallas Gorgoneos diffudit in Ægida crines,
 Pallenæa Jovi mutavit fulmina Cyclops. 150
 Non tamen abstinuit venturos prodere casus
 Per varias Fortuna notas. Nam Theffala rura
 Cum peterent, totus venientibus obstitit æther:

Inque oculis hominum fregerunt fulmina nubes :
 Adversasque faces , immensoque igne columnas , 155
 Et trabibus mixtis avidos siphonas aquarum
 Detulit , atque oculos ingesto fulgure clausit :
 Excussit cristas galeis , capulosque solutis
 Perfudit gladiis , ereptaque pila liquavit :
 Ætherioque nocens fumavit sulfure ferrum . 160
 Nec non innumero cooperta examine signa ,
 Vixque revulsa solo ; majori pondere pressum
 Signiferi merlere caput , rorantia fletu ,
 Usque ad Theffaliam Romana , & publica signa .
 Admotus Superis discussa fugit ab ara 165
 Taurus , & Emathios præceps se jecit in agros ;
 Nullaque funestis inventa est victima sacris .
 At tu , quos scelerum Superos ? quas rite vocasti
 Eumenidas , Cæsar ? Stygii quæ numina regni ?
 Infernumque nefas ? & merfos nocte furores ? 170
 Impia tam sæve gesturus bella litasti ?
 Jam dubium , monstrisne Deum , nimione pavori
 Crediderint : multis concurrere visus Olympo
 Pindus , & abruptis mergi convallibus Hæmus ,
 Edere nocturnas belli Pharfalia voces , 175
 Ire per Offæam rapidus Bœbeida sanguis :
 Inque vicem vultus tenebris mirantur opertos ,
 Et pallere diem , galeisque incumbere noctem ,
 Defunctosque patres , & cunctas sanguinis umbras
 Ante oculos volitare suos . Sed mentibus unum 180
 Hoc solamen erat , quod voti turba nefandi
 Conficia , quæ patrum jugulos , quæ pectora fratrum
 Sperabat , gaudet monstris , mentisque tumultus

Atque omen scelerum subitos putat esse furores .
 Quid mirum , populos , quos lux extrema vocabat , 185
 Lymphato trepidasse metu , præfaga malorum
 Si data mens homini est ? Tyriis qui Gadibus hospes
 Adjacet , Armeniumque bibit Romanus Araxem ,
 Sub quocunque die , quocunque est fidere mundi ,
 Mœret , & ignorat causas , animumque dolentem 190
 Corripit , Emathiis , quid perdat nescius , arvis .
 Euganeo , si vera fides memorantibus , Augur
 Colle sedens , Aponus terris ubi fumifer exit ,
 Atque Antenorei dispergitur unda Timavi ,
 Venit summa dies , geritur res maxima , dixit : 195
 Impia concurrunt Pompeji & Cæsaris arma .
 Seu tonitrus , ac tela Jovis præfaga notavit :
 Aera seu totum discordi obsistere cœlo ,
 Perspexitque polos : seu lumen in æthere mœstum
 Solis , in obscuro pugnam pallore notavit . 200
 Dissimilem certe cunctis , quos explicat , egit
 Theffalicum natura diem : si cuncta perito
 Augure mens hominum cœli nova signa notasset ,
 Spectari toto potuit Pharfalia mundo .
 Quosdam hominum , quorum Fortuna per orbem 205
 Signa dedit , quorum satis cœlum omne vacavit !
 Hæc & apud seras gentes , populosque nepotum ,
 Sive sua tantum venient in secula fama ,
 Sive aliquid magnis nostri quoque cura laboris
 Nominibus prodesse potest : cum bella legentur , 210
 Spesque metusque simul , perituraque vota movebunt :
 Attonitique omnes veluti venientia fata ,
 Non transmissa legent , & adhuc tibi , Magne , favebunt .

Miles ut adverfo Phœbi radiatus ab ictu
 Descendens totos perfudit lumine colles, 215
 Non temere immiffus campis: stetit ordine certo
 Infelix acies. Cornus tibi cura finiftri,
 Lentule, cum prima, quæ tum fuit optima bello,
 Et quarta legione, datur: tibi numine pugnax
 Adverfo, Domiti, dextri frons tradita Martis. 220
 At medii robur belli fortiffima densant
 Agmina, quæ Cilicum terris deducta tenebat
 Scipio, miles in hoc, Libyco dux primus in orbe.
 At juxta fluvios, & stagna undantis Enipei,
 Cappadocum montana cohors, & largus habenæ 225
 Ponticus ibat eques. Sicci fed plurima campi
 Terrarchæ, regesque tenent, magnique tyranni,
 Atque omnis Latio quæ fervit purpura ferro.
 Illuc, & Libye Numidas, & Creta Cydonas
 Miffit: Itureis curfus fuit inde fagittis: 230
 Inde truces Galli folitum prodiftis in hoftem:
 Illic pugnaces commovit Iberia cetras.
 Eripe victori gentes, & fanguine mundi
 Fufo, Magne, femel, totos confume triumphos.
 Illo forte die Cæfar, ftatione relicta, 235
 Ad fegetum raptus moturus figna, repente
 Confpicit in planos hoftem descendere campos,
 Oblatumque videt votis fibi mille petitum
 Tempus, in extremos quo mitteret omnia cafus.
 Æger quippe moræ, flagransque cupidine regni, 240
 Coeperat exiguo tractu civilia bella
 Ut lentum damnare nefas. Discrimina poftquam
 Adventare ducum, fupremaque prælia vidit,

Cafuram & fati fenfit nutare ruinam,
 Illa quoque in ferrum rabies promiffiffima, paulum 245
 Languit, & cafus audax fpondere fecundos
 Mens stetit in dubio, quam nec fua fata timere,
 Nec Magni fperare finunt: formidine mersa,
 Profilit: hortando melior fiducia vulgo.
 O domitor mundi, rerum fortuna mearum, 250
 Miles, adeft toties optatæ copia pugnæ.
 Nil opus eft votis: jam fatum arceffite ferro.
 In manibus veftris, quantus fit Cæfar, habetis.
 Hæc eft illa dies, mihi quam Rubiconis ad undas
 Promiffiam memini, cujus fpe movimus arma, 255
 In quam diftulimus vetitos remeare triumphos.
 [Hæc eadem eft, hodie quæ pignora, quæque penates
 Reddat, & emerito faciat vos Marte colonos.]
 Hæc, fato quæ teftes probet, quis juftius arma
 Sumferit, hæc acies victum factura nocentem eft. 260
 Si pro me patriam ferro flammisque petiftis,
 Nunc pugnate truces, gladiosque exfolvite culpa.
 Nulla manus, belli mutato judice, pura eft.
 Non mihi res agitur, fed vos, ut libera fitis
 Turba, precor, gentes ut jus habeatis in omnes. 265
 Ipfe ego, privatæ cupidus me reddere vitæ,
 Plebejaque toga modicum componere civem:
 Omnia dum vobis liceant, nil effe recufo.
 Invidia regnate mea. Nec fanguine multo
 Spem mundi petitis: Grajis delecta juvenus 270
 Gymnafis aderit, ftudioque ignava palæftæ,
 Et vix arma ferens, ac mixtæ diffona turbæ
 Barbaries; non illa tubas, non agmine moto

Clamorem latura suum. Civilia paucae
 Bella manus facient: pugnae pars magna levabit 275
 His orbem populis, Romanumque obteret hostem.
 Ite per ignavas gentes, famosaque regna,
 Et primo ferri motu profernite mundum:
 Sitque palam, quas tot duxit Pompejus in urbem
 Curribus, unius gentes non esse triumphi. 280
 Armeniosne movet; Romana potentia cujus
 Sit ducis? aut emtum minimo vult sanguine quisquam
 Barbarus Hesperiiis Magnum praepone rebus?
 Romanos odere omnes, dominosque gravantur,
 Quos novere magis. Sed me Fortuna meorum 285
 Commisit manibus, quarum me Gallia testem
 Tot fecit bellis. Cujus non militis enfem
 Agnoscam? coelumque tremens cum lancea transit,
 Dicere non fallar, quo fit vibrata lacerto.
 Quod si signa ducem nunquam fallentia vestrum 290
 Conspicio, faciesque truces, oculosque minaces:
 Vicistis. Videor fluvios spectare cruoris,
 Calcatosque simul Reges, sparsumque Senatus
 Corpus, & immensa populos in caede natantes.
 Sed mea fata moror, qui vos in tela ruentes 295
 Vocibus his teneo. Veniam date bella trahenti:
 Spe trepido: haud unquam vidi tam magna duros;
 Tam prope me Superos: camporum limite parvo
 Absumus a votis. Ego sum, cui Marte peracto,
 Quae populi, Regesque tenent, donare licebit. 300
 Quone poli motu, quo caeli fidere verso,
 Thesalicæ tantum, Superi, permittitis orae?
 Aut merces hodie bellorum, aut poena paratur.

Cæsareas spectate cruces, spectate catenas,
 Et caput hoc positum rostris, effusaque membra, 305
 Septorumque nefas, & clausi prælia Campi.
 Cum duce Sullano gerimus civilia bella.
 Vestri causa movet. Nam me secura manebit
 Sors quæsitâ manu: fodientem viscera cernet
 Me mea, qui nondum victo respexerit hoste. 310
 Dii, quorum curas abduxit ab æthere tellus,
 Romanusque labor, vincat, quicumque necesse
 Non putat in victos sævum destringere ferrum,
 Quique suos cives, quod signa adversa tulerunt;
 Non credit fecisse nefas. Pompejus in arto 315
 Agmina vestra loco, vetita virtute moveri,
 Cum tenuit, quanto satiavit sanguine ferrum!
 Vos tamen hoc oro, juvenes, ne cedere quisquam
 Hosti terga velit: civis, qui fugerit, esto.
 Sed dum tela micant, non vos pietatis imago 320
 Ulla, nec adversa conspecti fronte parentes
 Commoveant: vultus gladio turbate verendos.
 Sive quis infesto cognata in pectora ferro
 Ibit, seu nullum violabit vulnere pignus,
 Ignoti jugulum, tanquam scelus, imputet hostis: 325
 Sternite jam vallum, fossasque implete ruina,
 Exeat ut plenis acies non sparsa manipulis.
 Parcite ne castris: vallo tendetis in illo,
 Unde acies peritura venit. Vix cuncta locuto
 Cæsare, quemque suum munus trahit, armaque raptim 330
 Sumta, virisque Ceres. Capiunt præfagia belli,
 Calcatisque ruunt castris: stant ordine nullo,
 Arte ducis nulla: permittunt omnia fati.

Si totidem Magni loceros, totidemque petentes
 Urbis regna suæ, funesto in Marte locasset,
 Non tam præcipiti ruerent in prælia cursu. 335
 Vidit ut hostiles in rectum exire catervas
 Pompejus, nullasque moras permittere bello,
 Sed Superis placuisse diem: stat corde gelato
 Attonitus: tantoque duci sic arma timere 340
 Omen erat. Premit inde metus, totumque per agmen
 Sublimi pervectus equo: Quem flagitat, inquit,
 Vestra diem virtus, finis civilibus armis,
 Quem quæstis, adest. Totas effundite vires;
 Extremum ferri superest opus, unaque gentes 345
 Hora trahit. Quisquis patriam, carosque penates,
 Qui sobolem, ac thalamos, defertaque pignora quærit,
 Ense petat: medio posuit Deus omnia campo.
 Causa jubet melior Superos sperare secundos:
 Ipsi tela regent per viscera Cæsaribus, ipsi 350
 Romanas sancire volent hoc sanguine leges.
 Si focero dare regna meo, mundumque pararent,
 Præcipitare meam fatis potuere senectam.
 Non iratorum populis urbique Deorum est
 Pompejum servare ducem. Quæ vincere possent 355
 Omnia contulimus. Subiere pericula clari
 Sponte viri, sacraque antiquus imagine miles.
 Si Curios his fata darent, reducestque Camillos
 Temporibus, Deciosque caput fatale voventes,
 Hinc starent. Primo gentes oriente coactæ, 360
 Innumeræque urbes, quantas in prælia nunquam
 Excivere manus. Toto simul utimur orbe.
 Quidquid signiferi compressum limite cœli

Sub Noton, & Borean hominum fumus, arma movemus.
 Noane superfusus collectum cornibus hostem. 365
 In medium dabimus? paucas victoria dextras.
 Exigit: at plures tantum clamore catervæ
 Bella gerent. Cæsar nostris non sufficit armis.
 Credite pendentibus e fumis moenibus urbis
 Crinibus effusis hortari in prælia matres. 370
 Credite grandævum, vetitumque ætate Senatam.
 Arma sequi, sacros pedibus prosternere canos:
 Atque ipsam domini mententem occurrere Romam.
 Credite, qui nunc est populus, populamque futurum.
 Permixtas adferre preces. Hæc libera nasci, 375
 Hæc vult turba mori. Si quis post pignora tanta
 Pompejo locus est, cum prole, & conjuge supplex,
 Imperii salva si majestate liceret,
 Volverer ante pedes. Magnus, nisi vincitis, exsul,
 Ludibrium foci, vester pudor, ultima fata 380
 Deprecor, ac turpes extremi cardinis annos,
 Ne discam servire senex. Tam moesta locuti
 Voce ducis flagrant animi, Romanaque virtus.
 Erigitur, placuitque mori, si vera timeret.
 Ergo utrinque pari procurrunt agmina motu. 385
 Irarum: metus hos regni, spes excitat illos.
 Hæc facient dextræ, quidquid non expleat ætas.
 Ulla, nec humanum reparat genus omnibus annis,
 Ut vacet a ferro. Gentes Mars iste futuras
 Obruet, & populos ævi venientis in orbem 390
 Erepto natale feret. Tunc omne Latinum
 Fabula nomen erit: Gabios, Vejosque, Coramque
 Pulvere vix testæ poterunt monstrare ruinæ.
 M. 2.

Albanosque lares, Laurentinosque penates
 Rus vacuum, quod non habiter, nisi nocte coacta, 395
 Invitus, questusque Numam iussisse, Senatus.
 Non ætas hæc carpfit edax, monumentaque rerum
 Patria destituit: crimen civile videmus,
 Tot vacuas urbes. Generis quo turba redacta est
 Humani? toto populi qui nascimur orbe, 400
 Nec muros implere viris, nec possumus agros.
 Urbs nos una capit: victo flosore coluntur
 Hesperiae segetes: stat rectis puris avitis
 In nullos rurura domus, nulloque frequentem
 Cive suo Romam, sed mundi face repletam: 405
 Cladis eo dedimus, ne tanto in corpore bellum
 Jam possit civile geri: Pharsalia tanti
 Causa mali: cedant feralia nomina Cannæ,
 Et damnata diu Romanis Allia fastis.
 Tempora signavit leviorum Roma malorum: 410
 Hunc voluit nescire diem. Pro tristia fata!
 Aera pestiferum tractu, morbosque fluentes,
 Insanamque famem, permissasque ignibus urbes,
 Mœniæque in præceps laturos plena tremores
 Hi possent explere viri, quos undique traxit 415
 In miseram Fortuna necem, dum munera longi
 Explicat eripiens ævi, populosque, ducesque,
 Constituit campis: per quos tibi, Roma, ruenti
 Ostendat, quam magna cadas. Quo latius orbem
 Possedit, citius per prospera fata cucurrit. 420
 Omne tibi bellum gentes dedit omnibus annis:
 Te geminum Titan procedere vidit in axem.
 Haud multum terræ spatium restabat Eoæ,

Ut tibi nox, tibi tota dies, tibi cureret æther,
 Omniaque errantes stellæ Romana viderent. 425
 Sed retro tua fata tulit par omnibus annis.
 Emathiae funesta dies. Hac luce cruenta
 Effectum, ut Latios non horreat India fasces,
 Nec vetitos errare Daas in mœnia ducat:
 Sarmaticumque premat succinctus Consul aratrum: 430
 Quod semper sævas debet tibi Parthia pœnas,
 Quod fugiens civile nefas, redituraque nunquam
 Libertas, ultra Tigrim, Rhenumque recessit,
 Ac, toties nobis jugulo quæsitæ, negatur,
 Germanum, Scythicumque bonum: nec respicit ultra 435
 Ausoniam: vellem, populis incognita nostris,
 Vulturis ut primum lævo fundata volatu
 Romulus infami complevit mœnia luco,
 Usque ad Thessalicas servisses Roma ruinas.
 De Brutis, Fortuna, queror. Quid tempora legum 440
 Egimus, aut annos a Consule nomen habentes?
 Felices Arabes, Medique, Eoæque tellus,
 Quam sub perpetuis tenuerunt fata Tyrannis.
 Ex populis, qui regna ferunt, fors ultima nostra est,
 Quos servire pudet. Sunt nobis nulla profecto 445
 Numina: cum cæco rapiantur secula casu,
 Mentimur regnare Jovem. Spectabit ab alto
 Æthere Thessalicas, teneat cum fulmina, cædes?
 Scilicet ipse petet Pholoen? petet ignibus Æten,
 Immeritæque nemus Rhodopes, pinnisque Mimantis? 450
 Cassius hoc potius feriet caput? astra Thyestæ
 Intulit, & subitis damnavit noctibus Argos:
 Tot similes fratrum gladios, patrumque gerenti

Theſſaliæ dabit ille diem? mortalia nulli
 Sunt curata Deo. Cladis tamen hujus habemus 455
 Vindiſtam, quantam terris dare numina fas eſt.
 Bella pares Superis facient civilia Divos:
 Fulminibus manes, radiisq̄ue ornabit, & aſtris;
 Inque Deum templis jurabit Roma per umbras.
 Ut rapido curſu fati ſuprema morantem 465
 Conſumere locum: parva tellure direm̄ti,
 Inde manus ſpectant, vultuſque agnoſcere quærunt;
 Quo ſua pila cadant, aut quo ſibi fata minentur.
 Facturi quæ monſtra forent, videre parentes
 Frontibus adverſis, fraternaque comminus arma, 469
 Nec libuit mutare locum: tamen omnia torpor
 Pectora conſtrinxit: gelidusque in viscera ſanguis
 Percuſſa pietate coit: totæque cohortes
 Pila parata diu tenſis tenuere lacertis.
 Di tibi non mortem, quæ cunctis pœna paratur; 470
 Sed ſenſum poſt fata tuæ dent, Craſtine, morti,
 Cujus torta manu commiſit lancea bellum,
 Primaque Theſſaliæ Romano ſanguine tinxit.
 O præceps rabies, cum Cæſar tela teneret,
 Inventa eſt prior ulla manus! tunc ſtridulus aer 475
 Elifus lituis, conceptaque claſſica cornu:
 Tunc auſæ dare ſigna tubæ: tunc æthera tendit,
 Extremique fragor convexa irrupit Olympi:
 Unde procul nubes, quo nulla tonitrua durant.
 Excepit reſonis clamorem vallibus Hæmus, 480
 Peliacisq̄ue dedit rurfus geminare cavernis:
 Pindus agit fremitus, Pangæaque ſaxa reſultant;
 Etææque gemunt rupes: vocesque furoris

Expavere ſui tota tellure relatas.
 Spargitur innumerum diverſis miſſile votis. 485
 Vulnere pars optat, pars terræ figere tela,
 Ac puras ſervare manus. Rapit omnia caſus;
 Atque incerta facit, quos vult, Fortuna nocentes.
 Sed quota pars cladis jaculis, ferroque volanti
 Exaſta eſt? odiis ſolus civilibus enſis 490
 Sufficit, & dextras Romana in viscera ducit.
 Pompeji denſis acies ſtipata catervis,
 Junxerat in ſeriem nexis umbonibus arma,
 Vixque habitura locum dextras, ac tela movendi,
 Conſtiterat, gladiosque ſuos compreſſa timebat. 495
 Præcipiti curſu veſanum Cæſaris agmen
 In denſos agitur cuneos: perque arma, per hoſtem
 Quær̄it iter, qua torta graves lorica catenas
 Opponit, tutoque latet ſub tegmine pectus.
 Hac quoque perventum eſt ad viscera: totque per arma 500
 Extremum eſt, quod quiſque ferit. Civilia bella
 Una acies patitur, gerit altera: frigidus inde
 Stat gladius; calet inde nocens a ſanguine ferrum.
 Nec Fortuna diu rerum tot pondera vergens,
 Abſtulit ingentes fato torrente ruinas. 505
 Ut primum toto diduxit cornua campo
 Pompejanus eques, bellique per ultima fudit:
 Sparſa per extremos levis armatura maniplos
 Inſequitur, ſævasque manus immittit in hoſtem.
 Illic quæque ſuo miſcet gens proelia telo: 510
 Romanus cunctis petitur cruor: inde ſagittæ,
 Inde faces, & ſaxa volant, ſpatioque ſolutæ
 Aeris, & calido liquefactæ pondere glandes.

Tunc & Ituræi, Medique, Arabesque soluti,
 Arcu turba minax, nusquam rexere sagittas: 515
 Sed petitur solus, qui campis imminet, aer.
 Inde cadunt mortes: sceleris sed crimine nullo
 Externum maculant chalybem; stetit omne coactum
 Circa pila nefas: ferro subtexitur æther,
 Noxque super campos telis conferta pependit. 520
 Cum Cæsar metuens, ne frons sibi prima labaret
 Incurfu, teæet obliquas post signa cohortes:
 Inque latus belli, qua se vagus hostis agebat,
 Immittit subitum, non motis cornibus, agmen.
 Immemores pugnae, nulloque pudore tenendi, 525
 Præcipites fecere palam, civilia bella
 Non bene barbaricis unquam commissa catervis.
 Ut primum sonipes transfixus pectora ferro,
 In caput effusi calcavit membra regentis:
 Omnis eques cessit campis, glomerataque pubes 530
 In sua conversis præceps ruit agmina frenis.
 Perdidit inde modum cædes, ac nulla secuta est
 Pugna: sed hinc jugulis, hinc ferro, bella geruntur.
 Nec valet hæc acies tantum prosternere, quantum
 Inde perire potest. Utinam, Pharsalia, campis 535
 Sufficiat cruor iste tuis, quem barbara fundunt
 Pectora, non alio mutentur sanguine fontes.
 Hic numerus totos tibi vestiar ossibus agros:
 Aut si Romano compleri sanguine mavis,
 Istis parce, precor: vivant Galatæque, Syrique, 540
 Cappadoces, Gallique, extremique orbis Hiberi,
 Armenii, Cilices: nam post civilia bella
 Hic populus Romanus erit. Semel ortus in omnes

It timor, & fatis datus est pro Cæsare cursus.
 Ventum erat ad robur Magni, mediasque catervas; 545
 Quod totos errore vago perfuderat agros,
 Constitit hic bellum, fortunaque Cæsaris hæsit.
 Non illic regum auxiliis collecta Juventus
 Bella gerit, ferrumque manus movere rogata:
 Ille locus fratres habuit, locus ille parentes. 550
 Hic furor, hic rabies, hic sunt tua crimina, Cæsar.
 Hanc fuge, mens, partem belli, tenebrisque relinque,
 Nullaque tantorum discat me vate malorum,
 Quam multum bellis liceat civilibus, ætas.
 Ah potius pereant lacrimæ, pereantque querelæ. 555
 Quidquid in hac acie gessisti, Roma, tacebo.
 Hic Cæsar, rabies populi, stimulusque furorum,
 Ne qua parte sui pereat scelus, agmina circum
 It vagus, atque animis ignes flagrantibus addit.
 Conspicit & gladios, qui toti sanguine manent, 560
 Qui niteant primo tantum mucrone cruenti,
 Quæ pressio tremat ense manus, quis languida tela,
 Quis contenta ferat, quis præstet bella jubenti,
 Quem pugnare juvet, quis vultum cive perempto
 Mutet: obit latis projecta cadavera campis. 565
 Vulnere multorum, totum fusura cruorem,
 Opposita premit ipse manu. Quacunque vagatur,
 Sanguineum quatiens veluti Bellona flagellum,
 Bistonas aut Mavors agitans, si verbere lævo
 Palladia stimulet turbatos ægide currus, 570
 Nox ingens scelerum, & cædes oriuntur, & instar
 Immensæ vocis gemitus, & pondere lapsi
 Pectoris arma sonant, contractique ensibus enses.

Ipse manu subicit gladios, ac tela ministrat,
 Adversosque jubet ferro confundere vultus. 575
 Promovet ipse acies: impellit terga suorum:
 Verbere conversæ cessantes excitat hastæ.
 In plebem vetat ire manus, monstratque Senatum.
 Scit cruor imperii qui sit, quæ viscera rerum:
 Unde petat Roman, libertas ultima mundi 580
 Quo steterit ferienda loco: Permixta secundo
 Ordine nobilitas, venerandaque corpora ferro
 Urgentur: cædunt Lepidos, cæduntque Metellos;
 Corvinosque simul, Torquataque nomina, regum
 Sæpe duces, summosque hominum te, Magne, remoto. 585
 Illic plebeja contestus casside vultus,
 Ignotusque hosti, quid ferrum, Brute, tenebas?
 O decus imperii, spes o suprema Senatus,
 Extremum tanti generis per secula nomen!
 Ne rue per medios nimium temerarius hostes, 590
 Nec tibi fatales admoveris ante Philippos,
 Thessalia periture tua. Nil proficis istic
 Cæsaris intentus jugulo: nondum attingit arcem,
 Juris & humani culmen, quo cuncta premuntur,
 Egressus, meruit fati tam nobile letum: 595
 Vivat, &, ut Bruti procumbat victima, regnet.
 Hic patriæ perit omne decus: jacet aggere magno
 Patricium campis, commixta plebe, cadaver.
 Mors tamen eminuit clarorum in strage virorum
 Pugnacis Domiti; quem clades fatâ per omnes 600
 Ducebant. Nusquam Magni fortuna sine illo
 Succubuit: victus toties a Cæsare, salva
 Libertate perit: tunc mille in vulnera lætus.

Labitur, ac venia gaudet caruisse secunda.
 Viderat in crasso versantem sanguine membra 605
 Cæsar, & increpitans: Jam Magni deseris arma,
 Successor Domiti: sine te jam bella geruntur.
 Dixerat: ast illi suffecit pectora pulsans
 Spiritus in vocem, morientiaque ora resolvit:
 Non te funesta scelerum mercede potitum, 610
 Sed dubium fati, Cæsar, generoque minorem
 Adspiciens, Stygias, Magno duce, liber ad umbras
 Et securus eo: te sævo Marte subactum,
 Pompejoque graves pœnas, nobisque daturum,
 Cum morior, sperare licet. Non plura locutum 615
 Vita fugit, densæque oculos pressere tenebræ.
 Impendisse pudet lacrimas in funere mundi
 Mortibus innumeris, ac singula fata sequentem
 Quærere, leuiferum per cujus viscera vulnus
 Exierit? quis fusa solo vitalia calcet; 620
 Ore quis adverso, demisso faucibus ense,
 Exspuerit moriens animam; quis corruat ictu;
 Quis steterit, dum membra cadunt: qui pectore tela
 Transmittant, aut quos campis adfixerit hasta:
 Quis cruor emissus perruperit aera venis, 625
 Inque hostis cadat arma sui: quis pectora fratris
 Cædat, &, ut notum possit spoliare cadaver,
 Abscisum longe mittat caput: ora parentis
 Quis laceret, nimiaque probet spectantibus ira
 Quem jugulat, non esse patrem. Mors nulla querela 630
 Digna sua est, nullosque hominum lugere vacamus.
 Non istas habuit pugnae Pharsalia partes,
 Quas aliæ clades: illic per fata virorum,

Per populos hic Roma perit: quod militis illic,
 Mors hic gentis erat: sanguis ibi fluxit Achæus, 635
 Ponticus, Assyrius: cunctos hædere cruores
 Romanus, campisque vetat consistere, torrens:
 Majus in hac acie, quam quod sua secula ferrent,
 Vulnus habent populi: plus est, quam vita, salusque,
 Quod perit: in totum mundi prosternimur ævum: 640
 Vincimur his gladiis omnis, quæ serviat, ætas.
 Proxima quid soboles, aut quid mernere nepotes
 In regnum nasci? pavidi num gessimus arma?
 Teximus aut jugulos? alieni pœna timoris
 In nostra cervice sedet. Post prælia natis 645
 Si dominum Fortuna dabas, & bella dedisses.
 Jam Magnus transisse Deos, Romanaque fata
 Senferat infelix: tota vix clade coactus
 Fortunam damnare suam. Stetit aggere campi
 Eminus, unde omnes, sparsas per Thessala rura, 650
 Adspiceret clades, quæ, bello obstante, latebant.
 Tot telis sua fata peti, tot corpora fusa,
 Ac se tam multo pereuntem sanguine vidit.
 Nec, sicut mos est miseris, trahere omnia secum
 Merfa juvat, gentesque suæ miscere ruinæ: 655
 Ut Latæ post se vivat pars maxima turbæ,
 Sustinuit dignos etiam nunc credere votis
 Coelicolas, volvitque sui solatia casus:
 Parcite, ait, Superi, cunctas prosternere gentes:
 Stante potest mundo, Romaque superstite, Magnus 660
 Esse miser. Si plura juvant mea vulnera, conjux
 Est mihi, sunt nati; dedimus tot pignora fati.
 Civiline parum est bello, si meque, meosque

Obruat? exiguæ clades fumus, orbe remoto?
 Omnia quid laceras? quid perdere cuncta laboras? 665
 Jam nihil est, Fortuna, meum. Sic fatur: & arma,
 Signaque, & adflictas omni jam parte catervas
 Circuit, & revocat matura in fata ruentes,
 Seque negat tanti. Nec deerat robur in enses
 Ire duci, juguloque pati, vel pectore letum: 670
 Sed timuit strato miles ne corpore Magni
 Non fugeret, supraque ducem procumberet orbis:
 Cæsaris aut oculis voluit subducere mortem.
 Nequidquam: infelix, socero spectare volenti
 Præstandum est ubicunque caput. Sed tu quoque, conjux, 675
 Causa fugæ, vultusque tui: fatisque probatum
 Te præsentem mori. Tunc Magnum concitus aufert
 A bello sonipes, non tergo tela paventem,
 Ingentesque animos extrema in fata ferentem.
 Non gemitus, non fletus erat, salvaque verendus 680
 Majestate dolor, qualem te, Magne, decebat
 Romanis præstare malis. Non impare vultu
 Adspicis Emathiam: nec te videre superbum
 Prospera bellorum, nec fractum adversa videbunt.
 Quamque fuit læto per tres infida triumphos, 685
 Tam misero Fortuna minor. Jam pondere fati
 Deposito securus abis: nunc tempora læta
 Respexisse vacat: spes nunquam implenda recessit:
 Quid fueris, nunc scire licet. Fuge prælia dira,
 Ac testare Deos, nullum qui peritet in armis, 690
 Jam tibi, Magne, mori: ceu flebilis Africa damnis,
 Et ceu Munda nocens, Pharioque a gurgite clades,
 Sic & Thessalicæ post te pars maxima pugnæ.

Non jam Pompeji nomen popolare per orbem,
Nec studium belli: sed par, quod semper habemus; 695
Libertas, & Cæsar erunt: teque inde fugato
Ostendit moriens, sibi se pugnasse, Senatus.

Nonne juvat pulsum bellis cessisse, nec istud
Prospectare nefas, spumantes cæde catervas?
Respice turbatos incurfu sanguinis amnes, 700
Et foceri miserere tui. Quo pectore Romam
Intrabit campis factus felicior istis?

Quidquid in ignotis solus regionibus exsul,
Quidquid sub Phario positus patiery tyranno?
Credere Deis, longo fatorum crede favori, 705
Vincere pejus erat. Prohibe lamenta sonare,
Flere veta populos: lacrimas luctusque remitte.

Tam mala Pompeji, quam prospera mundus adoret:
Adspice securus vultu non supplice reges:
Adspice possessas urbes, donataque regna, 710
Ægyptum, Libyamque, & terras elige morti.

Vidit prima tuæ testis Larissa ruinæ
Nobile, nec victum satis caput: omnibus illa
Civibus effudit totas per moenia vires;

Omnia, ceu læto, promittunt munera flentes: 715
Pandunt templa, domos: socios se cladibus optant.
Scilicet immenso superest ex nomine multum,
Teque minor solo: cunctas impellere gentes
Rursus in arma potes, rursusque in fata redire.

Sed quid opus victo populis, aut urbibus, inquit? 720
Victori præstare fidem: Tu Cæsar, in alto
Cædis adhuc cumulo patriæ per viscera vadis:
At tibi jam populos donat gener. Avehit inde

Pompejum sonipes: gemitus, lacrimæque sequuntur:
Plurimaque in sævos populi convicia Divos. 725
Nunc tibi vera fides quæstiti, Magne, favoris
Contigit, ac fructus. Felix se nescit amari.

Cæsar ut Hesperio vidit satis arva natare
Sanguine, parcendum ferro, manibusque suorum
Jam ratus, ut viles animas, perituraque frustra 730
Agmina permittit vitæ. Sed castra fugatos

Ne revocent, pellatque quies nocturna pavorem;
Protinus hostili statuit succedere vallo,
Dum fortuna calet, dum conficit omnia terror,
Non veritus grave ne fessis, aut Marte subactis 735

Hoc foret imperium. Non magno hortamine miles
In prædam ducendus erat: Victoria nobis
Plena, viri, dixit, superest pro sanguine merces,
Quam monstrare meum est: neque enim donare vocabo;

Quod sibi quisque dabit. Cunctis en plena metallis 740
Castra patent: raptum Hesperis e gentibus aurum
Hic jacet: Eoasque premunt tentoria gazas.
Tot regum fortuna simul Magnique coacta
Expectat dominos: propera præcedere miles

Quos sequeris: quascunque tuas Pharsalia fecit; 745
A victis rapiuntur opes. Nec plura locutus
Impulit amentes, auri que cupidine cæcos
Ire super gladios, supraque cadavera patrum,
Et cæfos calcare duces. Quæ fossa, quis agger

Sustineat pretium belli, scelerumque petentes? 750
Scire ruunt, quanta fuerint mercede nocentes.
Invenere quidem spoliato plurima mundo
Bellorum in sumtus congestæ pondera massæ:

Sed non implevit cupientes omnia mentes
 Quidquid fodit Hiber, quidquid Tagus expulit auri, 755
 Quodque legit dives summis Arimaspus arenis.
 Ut rapiant parvo scelus hoc venisse putabunt,
 Cum sibi Tarpejas victor desponderit arces:
 Cum spe Romanæ promiserit omnia prædæ:
 Decipitur, quod castra rapit. Caput impia plebes 760
 Cespitate patricio somnos: stratumque cubile
 Regibus infandus miles premit: inque parentum,
 Inque toris fratrum posuerunt membra nocentes:
 Quos agitat vesana quies, somnique furentes
 Thessalicam miseris versant in pectore pugnam. 765
 Invigilat cunctis sævum scelus, armaque tota
 Mente agitant, capuloque manus absente moventur.
 Ingenuisse putem campos, terramque nocentes
 Inspirasse animas, infectumque aera totum
 Manibus, & Stygia superam formidine noctem. 770
 Exigit a meritis tristes victoria poenas,
 Sibilaque & flammam infert sopor: umbra perempti
 Civis adest: sua quemque premit terroris imago.
 Ille senum vultus, juvenum videt ille figuram:
 Hunc agitant totis fraterna cadavera somnis: 775
 Pectore in hoc pater est; omnes in Cæsare manes:
 Haud alios nondum Scythica purgatus in ara
 Eumenidum vidit vultus Pelopeus Orestes:
 Nec magis attonitos animi sensere tumultus,
 Cum fureret, Pentheus; aut cum defisset, Agave. 780
 Hunc omnes gladii, quos aut Pharsalia vidit,
 Aut ultrix visura dies, stringente Senatu,
 Illa nocte premunt: hunc infera monstra flagellant.

Et quantum poenæ misero mens conscia donat,
 Quod Stygia, quod manes, ingestaque Tartara somnis 785
 Pompejo vivente, videt! Tamen omnia passo,
 Postquam clara dies Pharsalica damna retexit,
 Nulla loci facies revocat feralibus arvis
 Hærentes oculos. Cernit propulsa cruore
 Flumina, & excelsos cumulis æquantia colles 790
 Corpora, fidentes in tabem spectat acervos,
 Et Magni numerat populos: epulisque paratur
 Ille locus, vultus ex quo, faciesque jacentum
 Agnoscat. Juvat Emathiam non cernere terram,
 Et lustrare oculis campos sub clade latentes. 795
 Fortunam, Superosque suos in sanguine cernit.
 Ac ne læta furens scelerum spectacula perdat,
 Invidet igne rogi miseris, cœloque nocenti
 Ingerit Emathiam. Non illum Pœnus humator
 Consulis, & Libyca succensæ lampade Cannæ 800
 Compellunt, hominum ritus ut fervet in hoste:
 Sed meminit nondum satiata cœdibus ira,
 Cives esse suos. Petimus non singula busta,
 Discretosque rogos: unum da gentibus ignem:
 Non interpositis urantur corpora flammis. 805
 Aut generi si poena juvat, nemus exstrue Pindi:
 Erige congestas Etæo robore silvas,
 Thessalicam videat Pompejus ab æquore flammam:
 Nil agis hac ira: tabesne cadavera solvat,
 An rogos, haud refert: placido natura receptat 810
 Cuncta sinu, finemque sui sibi corpora debent.
 Hos, Cæsar, populos si nunc non offerit ignis,
 Uret cum terris, uret cum gurgite ponti.

Communis mundo superest rogas, ossibus astra
 Mixturus. Quocunque tuam Fortuna vocabit, 815
 Hæ quoque eunt animæ. Non altius ibis in auras,
 Non meliore loco Stygia sub nocte jacebis.
 Libera Fortunæ mors est: capit omnia tellus
 Quæ genuit: cœlo tegitur, qui non habet urnam.
 Tu, cui dant pœnas inhumato funere gentes, 820
 Quid fugis hanc cladem? quid olentes deseris agros?
 Has trahe, Cæsar, aquas: hoc, si potes, utere cœlo.
 Sed tibi tabentes populi Pharfalica rura
 Eripiunt, camposque tenent victore fugato.
 Non solum Hæmonii funesta ad pabula belli 825
 Bistonii venere lupi, tabemque cruentæ
 Cædis odorati Pholoen liquere leones.
 Tunc ursæ latebras, obscœnæ tecta domosque
 Deseruere canes, & quidquid nare sagaci
 Aera non sanum, motumque cadavere sentit. 830
 Jamque diu volucres civilia castra secutæ
 Conveniunt. Vos, quæ Nilo mutare soletis
 Threicias hiemes, ad mollem serius Austrum
 Istis aves. Nunquam se tanto vulture cœlum
 Induit, aut plures presserunt aera pennæ. 835
 Omne nemus misit volucres, omnisque cruenta
 Alite sanguineis stillavit roribus arbor.
 Sæpe super vultus victoris, & impia signa
 Aut cruor, aut alto defluxit ab æthere tabes,
 Membraque dejecit jam lassus unguibus ales. 840
 Sic quoque non omnis populus pervenit ad ossa;

Inque feras discerptus abit: non intima curant
 Viscera; nec totas avide forbere medullas:
 Degustant artus. Latæ pars maxima turbæ
 Fastidita jacet; quam sol, nimbique, diesque 845
 Longior, Emathiis resolutam miscuit arvis.
 Thessalia infelix, quo tanto crimine, tellus
 Læstisti Superos, ut te tot mortibus unam,
 Tot scelerum fatis premerent? quod sufficit ævum;
 Immemor ut donet belli tibi damna vetustas? 850
 Quæ seges infecta furget non decolor herba?
 Quo non Romanos violabis vomere manes?
 Ante novæ venient acies, scelerique secundo
 Præstabis nondum ficos hoc sanguine campos:
 Omnia majorum vertamus busta licebit, 855
 Et stantes tumulos, & qui radice vetusta
 Effudere suas, victis compagibus, urnas:
 Plus cinerum Hæmoniaë fulcis telluris aratur;
 Pluraque ruricolis feriuntur dentibus ossa.
 Nullus ab Emathio religasset litore funem 860
 Navita, nec terram quisquam movisset arator;
 Romani bustum populi: fugerentque coloni
 Umbrarum campos, gregibus dumeta carerent:
 Nullusque auderet pecori permittere pastor
 Vellere surgentem de nostris ossibus herbam: 865
 Ac, velut impatiens hominum, vel solis iniqui
 Limite, vel glacie, nuda atque ignota jaceres;
 Si non prima nefas belli, sed sola tulisses.
 O Superi, liceat terras odisse nocentes. N 3

Quid totum premitis, quid totum absolvitis orbem? 870
 Hesperiae clades, & flebilis unda Pachyni,
 Et Mutina, & Leucas pueros fecere Philippos.

M. ANNAEI LUCANI
 PHARSALIÆ
 LIBER OCTAVUS.

ARGUMENTUM.

*Continet Octavus rate Lesbi litora naclum,
 Conjugis exanimæ resoventem pectora Magnum.
 Tum circumfusus abeuntem flere catervas,
 Bella quoque in partes deposcere Casarianas.
 Inde relictos dum consulit ille sodales,
 Quærit & in Parthos fugiendi flectere calles,
 Murmure cunctorum ceptum damnare coactus,
 Tendit in Ægyptum fatis urgentibus actus.
 Rex puer a pravis monitoribus expavescens
 Ad scelus infandum ruit illicet irrevocatus.
 Regni patronum capitis discrimine plellit,
 Victoriq; nefas, quasi munus, reddere gestit.*

JAM super Herculeas fauces, nemorosaque Tempe,
 Hæmoniae deserta petens dispendia silvæ,
 Cornipedem exhaustum cursu, stimulisque negantem

Magnus agens, incerta fugæ vestigia turbat,
 Implicitasque errore vias. Pavet ille fragorem
 Motorum ventis nemorum, comitumque suorum,
 Qui post terga redit, trepidum, laterique timentem
 Exanimat. Quamvis summo de culmine lapsus,
 Nondum vile sui pretium scit sanguinis esse,
 Seque, memor fati, tantæ mercedis habere
 Credit adhuc jugulum, quantum pro Cæsaris ipse
 Avulsa cervice daret. Deserta sequentem
 Non patitur vitis fatum celare latebris
 Clara viri facies. Multi Pharsalica castra
 Cum peterent, nondum fama prodente ruinas,
 Occursum stupere ducis, vertigine rerum
 Attoniti: cladisque suæ vix ipse fidelis
 Auctor erat. Gravis est Magno, quicumque malorum
 Testis adest. Cunctis ignorus gentibus esse
 Mallet, & obscuro, tutus transire per urbes,
 Nomine: sed poenas longi Fortuna favoris
 Exigit a misero, quæ tanto pondere famæ
 Res premit adversas, fatisque prioribus urget.
 Nunc festinatos nimium sibi sentit honores,
 Actaque lauriferæ damnat Sullana juventæ.
 Nunc & Corycias classes, & Pontica signa
 Dejectum meminisse pudet. Sic longius ævum
 Destruit ingentes animos, & vita superstes
 Imperio, nisi summa dies cum fine bonorum
 Adfuit, & celeri prævertit tristia leto,
 Dedecori est Fortuna prior. Quisquamne secundis
 Tradere se fatis audet, nisi morte parata?
 Litora contigerat, per quæ Peneius amnis

5

10

15

20

25

30

Emathia jam clade rubens exibat in æquor.
 Inde ratis trepidum, ventis, & fluctibus impar,
 Flumineis vix tuta vadis, evexit in altum:
 Cujus adhuc remis quatitur Corcyra, sinusque
 Leucadii: Cilicum dominus, terræque Liburnæ;
 Exiguam vector pavidus correpsit in alnum.
 Conscia curarum secretæ in litora Lesbi
 Fletere vela jubet, qua tum tellure latebas,
 Mœstior, in mediis quam si, Cornelia, campis
 Emathiæ stares. Tristes prælagia curas
 Exagitant: trepida quatitur formidine somnus:
 Thessaliam nox omnis habet: tenebrisque remotis
 Rupis in abruptæ scopulos extremaque currens
 Litora, prospiciens fluctus, nutantia longe
 Semper prima vides venientis vela carinæ,
 Quærere nec quidquam de fato conjugis audes.
 En ratis, ad vestros quæ tendit carbasa portus,
 Quid ferat ignoras: sed nunc tibi summa pavoris
 Nuntius armorum tristis, rumorque sinister,
 Victus adest conjux. Quid perdis tempora luctus?
 Cum possis jam flere, times. Tunc puppe propinqua
 Profuit, crimenque Deum crudele notavit,
 Deformem pallore ducem, vultusque prementem
 Canitie, atque atro squalentes pulvere vestes.
 Obvia nox miseræ coelum, lucemque tenebris
 Abstulit, atque animam clausit dolor: omnia nervis
 Membra relicta labant: riguerunt corda, diuque
 Spe mortis decepta jacet. Jam fune ligato
 Litoribus, lustrat vacuas Pompejus arenas.
 Quem postquam propius famulæ videre fideles;

35

40

45

50

55

60

Non ultra gemitus tacitos incessere fatum
 Permisere sibi, frustra que attollere terra 69
 Semianimem conantur heram: quam pectore Magnus
 Ambit, & adstrictos refovet complexibus artus.
 Coeperat in summum revocato sanguine corpus
 Pompeji sentire manus, moestamque mariti
 Possè pati faciem: prohibet succumbere fatis 70
 Magnus, & immodicos castigat voce dolores.
 Nobile cur robur Fortunæ vulnere primo,
 Femina, tantorum titulis insignis avorum,
 Frangis? Habes aditum mansuræ in secula famæ.
 Laudis in hoc sexu, non legum jura, nec arma, 75
 Unica materia est conjux miser. Erige mentem,
 Et tua cum fatis pietas decertet, & ipsum,
 Quod sum victus, ama: nunc sum tibi gloria major,
 A me quod falces, & quod pia turba Senatus,
 Tantaque discessit regum manus: incipe Magnum 80
 Sola sequi. Deformis adhuc vivente marito,
 Summus, & augeri vetitus dolor: ultima debet
 Esse fides, lugere virum. Tu nulla tulisti
 Bello damna meo. Vivit post proelia Magnus,
 Sed Fortuna perit: quod desles, illud amasti. 85
 Vocibus his correpta viri, vix ægra levavit
 Membra solo, tales gemitu rumpente querelas:
 O utinam in thalamos invisit Cæsaris issem
 Infelix conjux, & nulli læta marito!
 Bis nocui mundo: me pronuba duxit Erinnyis, 90
 Crassorumque umbræ, devotaque manibus illis
 Assyrios in castra tuli civilia casus:
 Præcipitesque dedi populos, cunctosque fugavi

A causa meliore Deos. O maxime conjux,
 O thalamis indigne meis, hoc juris habebit 95
 In tantum Fortuna caput! cur impia nupsi,
 Si miserum factura fui? nunc accipe poenas,
 Sed quas sponte luam. Quo sit tibi mollius æquor;
 Certa fides regum, totusque paratior orbis,
 Sparge mari comitem. Mallem felicibus armis 100
 Dependisse caput: nunc clades denique lustra,
 Magne, tuas. Ubicunque jaces, civilibus armis
 Nostros ulta toros, ades huc, atque exige poenas,
 Julia, crudeles, placataque pellice cæsa,
 Magno parce tuo. Sic fata, iterumque refusa 105
 Conjugis in gremium, cunctorum lumina solvit
 In lacrimas. Duri flectuntur pectora Magni,
 Siccaque Thessaliæ confudit lumina Lesbos.
 Tunc Mitylenæum pleno jam litore vulgus
 Adfatur Magnum: Si maxima gloria nobis 110
 Semper erit tanti pignus servasse mariti,
 Tu quoque devotos sacro tibi fœdere muros,
 Oramus, sociosque lares dignare vel una
 Nocte: tuum fac, Magne, locum, quem cuncta revisant
 Secula; quem veniens hospes Romanus adoret. 115
 Nulla tibi subeunda magis sunt mœnia victo.
 Omnia victoris possunt sperare favorem:
 Hæc jam crimen habent. Quid, quod jacer insula ponto;
 Cæsar eget ratibus: Procerum pars magna coibit
 Certa loci. Noto reparandum est litore fatum. 120
 Accipe templorum cultus, aurumque Deorum
 Accipe: si terris, si puppibus, ista juvenus
 Aptior est, tota, quantum valet, utere Lesbo.

[Accipe: ne Cæsar rapiat, tu victus habeto.]
 Hoc solum crimen meritæ bene detrahe terræ, 121
 Ne nostram videre fidem felixque secutus,
 Et damnasse miser. Tali pietate virorum
 Lætus, in adversis, & mundi nomine gaudens
 Esse fidem, Nullum toto mihi, dixit, in orbe
 Gratius esse solum, non parvo pignore vobis 130
 Ostendi. Tenuit nostros hac obfide Lesbos
 Adfectus: hic sacra domus, carique penates,
 Hic mihi Roma fuit. Non ulla in litora puppim
 Ante dedi fugiens, sævi cum Cæsar's iram
 Jam scirem meritam, servata conjuge, Lesbos, 135
 Non veritus tantam veniæ committere vobis
 Materiem. Sed jam fatis est fecisse nocentes:
 Fata mihi totum mea sunt agitata per orbem,
 Heu nimium felix æterno nomine Lesbos!
 Sive doces populos, Regesque admittere Magnum, 140
 Seu præstas mihi sola fidem. Nam quærere certum est
 Fas quibus in terris, ubi sit scelus. Accipe, numen,
 Si quod adhuc mecum est, votorum extrema meorum:
 Da similes Lesbo populos, qui Marte subactum
 Non intrare suos, infesto Cæsare, portus, 145
 Non exire vetent. Dixit, mœstamque carinæ
 Imposuit comitem. Cunctos mutare putares
 Tellurem, patriæque solum: sic litore toto
 Plangitur, infestæ tenduntur in æthera dextræ:
 Pompejumque minus, cujus Fortuna dolorem 150
 Moverat, ast illam, quam toto tempore belli
 Ut civem videre suam, discedere cernens,
 Ingemuit populus: quamvis, si castra mariti

Victoris peteret, siccis dimittere matres
 Non poterant oculis: tanto devinxit amore 155
 Hos pudor, hos probitas, castique modestia vultus;
 Quod submissa nimis, nulli gravis hospita turbæ,
 Stantis adhuc fati vixit quasi conjuge victo.
 Jam pelago medios Titan demissus ad ignes,
 Nec quibus abscondit, nec si quibus exferit orbem, 160
 Totus erat: vigiles Pompeji pectore curæ
 Nunc focias adeunt Romani foederis urbes,
 Et varias regum mentes, nunc invia mundi
 Arva super nimios soles, Austrumque jacentis:
 Sæpe labor mœstus curarum, odiumque futuri 165
 Projecit fessos incerti pectoris æstus,
 Rectoremque ratis de cunctis consulit astris;
 Unde notet terras; quæ sit mensura secandi
 Equoris in cœlo; Syriam quo fidere servet:
 Aut quotus in plaustris Libyam bene dirigat ignis. 170
 Doctus ad hæc fatur taciti servator Olympi:
 Signifero quæcunque fluunt labentia cœlo,
 Nunquam stante polo, miseros fallentia nautas
 Sidera non sequimur: sed qui non mergitur undis
 Axis inocciduis, gemina clarissimus Arctō, 175
 Ille regit puppes. Hic cum mihi semper in altum
 Surget, & instabit summis minor Uræ ceruchis;
 Bosporon, & Scythiæ curvantem litora pontum
 Spectamus. Quidquid descendet ab arbore summa
 Arctophylax, propiorque mari Cynosura feretur; 180
 In Syriæ portus tendet ratis. Inde Canopus
 Excipit Australi cœlo contenta vagari,
 Stella timens Borean: illa quoque perge sinistra;

Trans Pharon: in medio tanget ratis æquore Syrtim:
 Sed quo vela dari, quo nunc pede carbasa tendi 185
 Nostra jubes? Dubio contra cui pectore Magnus,
 Hoc solum toto, respondit, in æquore serva,
 Ut sit ab Emathiis semper tua longius oris
 Puppis, & Hesperiam pelago, cœloque relinquo:
 Cetera da ventis. Comitem, pignusque recepi 190
 Deposito: tunc certus eram, quæ litora vellem;
 Nunc portum Fortuna dabit. Sic fatur: at ille
 Iusto vela modo pendentia cornibus æquis
 Torfit, & in lævum puppim dedit, utque secaret,
 Quas Asiæ cautes, & quas Chios asperat, undas, 195
 Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.
 Æquora senserunt motus, aliterque secante
 Jam pelagus rostro, nec idem spectante carina,
 Mutavere sonum. Non sic moderator equorum;
 Dexteriore rota lævum cum circuit orbem, 200
 Cogit inoffensæ currus accedere metæ.
 Ostendit terras Titan, & sidera texit.
 Sparfus ab Emathia fugit quicumque procella;
 Adsequitur Magnum: primusque a litore Lesbi
 Occurrit natus, procerum mox turba fidelis. 205
 Nam neque dejecto fatis, acieque fugato
 Abstulerat Magno reges Fortuna ministros:
 Terrarum dominos, & scepra Eoa tenentes
 Exsul habet comites. Jubet ire in devia mundi
 Dejotarum, qui sparsa ducis vestigia legit. 210
 Quando, ait, Emathiis amissus cladibus orbis
 Qua Romanus erat, superest, fidissime regum,
 Eoam tentare fidem, populosque bibentes

Euphraten, & adhuc securum a Cæsare Tigrim:
 Nec pigeat magno quarentem fata, remotas 215
 Medorum penetrare domos, Scythicosque recessus;
 Et totum mutare diem, vocesque superbo
 Arfacidæ perferre meas: Si fœdera nobis
 Prisca manent, mihi per Latium jurata Tonantem;
 Per vestros adstricta Magos, implete pharetras, 220
 Armeniosque arcus Geticis intendite nervis:
 Si vos, o Parthi, peterem cum Caspia claustra,
 Et sequerer duos æterni Martis Alanos,
 Passus Achæmeniis late decurrere campis,
 In tutam trepidos nunquam Babylona coegi: 225
 Arva super Cyri, Chaldæique ultima regni,
 Qua rapidus Ganges, & qua Nysæus Hydaspes
 Accedunt pelago, Phœbi surgentis ab igne
 Jam propior, quam Persis, eram: tamen omnia vincens
 Sustinui nostris vos tantum deesse triumphis, 230
 Solusque e numero regum telluris Eoæ,
 Ex æquo me Parthus adit. Nec munere Magni
 Stant semel Arfacidæ. Quis enim post vulnera cladis
 Assyriæ, justas Latii compescuit iras?
 Tot meritis obstricta meis, nunc Parthia ruptis 235
 Excedat claustris veritam per secula ripam,
 Zeugmaque Pellæum. Pompejo vincite, Parthi;
 Vinci Roma volet. Regem parere jubenti
 Ardua non piguit, positisque insignibus aulæ
 Egreditur famulo raptos indutus amictus. 240
 In dubiis tutum est inopem simulare tyranno.
 Quanto igitur mundi dominis securius ævum
 Verus pauper agit! Dimisso in litore rege,

Ipse per Icaria scopulos, Ephesonque relinquens,
 Et placidi Colophona maris, spumantia parvæ
 Radit faxa Sami: spirat de litore Coo
 245
 Aura fluens: Gnidon inde fugit, claramque reliquit
 Sole Rhodon, magnosque finus Telmessidos undæ
 Compensat medio pelagi. Pamphylia puppi
 Occurrit tellus: nec se committere muris
 250
 Ausus adhuc ullis, te primum, parva Phaselis,
 Magnus adit. Nam te metui vetat incola rarus,
 Exhaustæque domus populis; majorque carinæ
 Quam tua turba fuit. Tendens hinc carbasa rursus,
 Jam Taurum, Tauroque videt Dipsanta cadentem.
 255
 Crederet hoc Magnus, pacem cum præstitit undis
 Et sibi consultum? Cilicum per litora tutus
 Parva puppe fugit: sequitur pars magna Senatus;
 Ad profugum collecta ducem: parvisque Syedris;
 Quo portu mittitque rates recipitque Selinus,
 260
 In Procerum cœtu tandem mœsta ora resolvit
 Vocibus his Magnus: Comites bellicque, fugæque,
 Atque instar patriæ, quamvis in litore nudo,
 In Cilicum terra, nullis circumdatus armis,
 265
 Consultem, rebusque meis exordia quæram,
 Ingentes præstate animos: non omnis in arvis
 Emathiis cecidi, nec sic mea fata premuntur,
 Ut nequeam relevare caput, cladisque receptas
 Excutare. An Libycæ Marium potuere ruinæ
 Erigere in fasces, plenis & reddere fastis,
 270
 Me pulsam leviori manu Fortuna tenebit?
 Mille meæ Grajo voluntur in æquore puppes;
 Mille duces: sparfit potius Pharsalia nostras,

Quam subvertit, opes: sed me vel sola tueri
 Fama potest rerum, toto quas gessimus orbe,
 275
 Et nomen, quod mundus amat. Vos pendite regna
 Viribus, atque fide, Libyen, Parthosque, Pharonque,
 Quænam Romanis deceat succurrere rebus.
 Ast ego curarum vobis arcana mearum
 Expromam, mentisque meæ quo pondera vergant.
 280
 Ætas Niliaci nobis suspecta tyranni est:
 Ardua quippe fides robustos exigit annos.
 Hinc anceps dubii terret follertia Mauri:
 Namque memor generis, Carthaginis impia proles,
 285
 Imminet Hesperia, multusque in pectore vano est
 Hannibal, obliquo maculat qui sanguine regnum,
 Et Numidas contingit avos: jam supplice Varo
 Intumuit, viditque loco Romana secundo.
 Quare agite, Eoum comites properemus in orbem.
 290
 Dividit Euphrates ingenti gurgite mundum,
 Caspiaque immensos seducunt claustra recessus,
 Et polus Assyrias alter noctesque diesque
 Vertit, & abruptum est nostro mare discolor unda,
 Oceanusque suus. Regnandi sola voluptas.
 295
 Celsior in campis sonipes, & fortior arcus;
 Nec puer, aut senior letales tendere nervos
 Segnis, & a nulla mors est incerta sagitta.
 Primi Pellæas arcu fregere sarissas,
 Baëtraque Medorum sedem, murisque superbam
 300
 Assyrias, Babylona, domos. Nec pila timentur
 Nostra nimis Parthis, audentque in bella venire,
 Experti Scythicas, Crasso pereunte, pharetras.
 Spicula nec solo spargunt fidentia ferro;

Lucanus.

Stridula sed multo saturantur tela veneno.
 Vulnere parva nocent, fatumque in sanguine summo est. 305
 O utinam non tanta mihi fiducia sævis
 Effet in Arfacidis? fatis nimis æmula nostris
 Fata movent Medos, multumque in gente Deorum est.
 Effundam populos alia tellure revulso,
 Excitosque suis immittam fedibus ortus. 310
 Quod si nos Eoa fides, & Barbara fallunt
 Foedera; vulgati supra commercia mundi
 Naufragium Fortuna ferat. Non regna precabor,
 Quæ feci; fat magna feram solatia mortis
 Orbe jacens alio, nil hæc in membra cruenta, 315
 Nil focerum fecisse pie. Sed cuncta revolvens
 Vitæ fata meæ, semper venerabilis illa
 Orbis parte fui: quantus Mæotida supra,
 Quantus apud Tanain toto conspectus in ortu?
 Quas magis in terras nostrum felicibus actis 320
 Nomen abit, aut unde redit majore triumpho?
 Roma, fave coeptis: quid enim tibi lætius unquam
 Præstitierint Superi, quam, si civilia Partho
 Milite bella geras, tantam consumere gentem,
 Et nostris miscere malis? Cum Cæsaris arma 325
 Concurrent Medis, aut me Fortuna necesse est
 Vindicet, aut Crassos. Sic fatus, murmure sentit
 Consilium damnasse viros: quos Lentulus omnes
 Virtutis stimulis, & nobilitate dolendi
 Præcessit, dignasque tulit modo Consule voces: 330
 Siccine Thessalicæ mentem fregere ruinæ?
 Una dies mundi damnavit fata? secundum
 Emathiam lis tanta datur? jacet omne cruenti

Vulneris auxilium? solos tibi, Magne, reliquit
 Parthorum Fortuna pedes? quid transfuga mundi 335
 Terrarum totos tractus, coelumque perosus,
 Averfosque polos, alienaque sidera quæris,
 Chaldæos culture focos & barbara sacra,
 Parthorum famulus? quid causa obtenditur armis.
 Libertatis amor? miserum quid decipis orbem, 340
 Si servire potes? te, quem Romana regentem
 Horrui auditu, quem captos ducere Reges
 Vidit ab Hyrcanis, Indoque a litore, filvis,
 Dejectum fatis, humilem fractumque videbit, 345
 Extolletque animos Latium vesanus in orbem,
 Se simul, & Romam, Pompejo supplice, mensus?
 Nil animis, fatisque tuis effabere dignum:
 Exiget ignorans Latiae commercia linguæ,
 Ut lacrimis se, Magne, roges. Patimurne pudoris
 Hoc vulnus, clades ut Parthia vindicet ante 350
 Hesperias, quam Roma suas? civilibus armis
 Elegit te nempe ducem. Quid vulnera nostra
 In Scythicos spargis populos, cladisque latentes?
 Quid Parthos transire doces? solatia tanti
 Perdit Roma mali, nullos admittere Reges, 355
 Sed civi servire suo. Juvat ire per orbem
 Ducentem sævas Romana in moenia gentes,
 Signaque ab Euphrate cum Crassis capta sequentem?
 Qui solus regum, fato celante favorem,
 Defuit Emathiae, nunc tantas ille laceffet 360
 Auditi victoris opes, aut jungere fata
 Tecum, Magne, volet? non hæc fiducia genti est.
 Omnis in Arctoïis populus quicumque pruinis
 O 2

Nascitur, indomitus bellis, & mortis amator.
 Quidquid ad Eoos tractus, mundique teporem 365
 Labitur, emollit gentes clementia cœli.
 Illic & laxas vestes, & fluxa virorum
 Velamenta vides. Parthus per Medica rura;
 Sarmaticos inter campos, effusaque plano
 Tigridis arva solo, nulli superabilis hosti est 370
 Libertate fugæ: sed non, ubi terra tumebit,
 Aspera concendet montis juga; nec per opacas
 Bella geret tenebras incerto debilis arcu,
 Nec franget nando violenti vorticis amnem,
 Nec tota in pugna perfusus sanguine membra 375
 Exiget æstivum calido sub pulvere solem.
 Non aries illis, non ulla est machina belli:
 Haud fossas implere valent: Parthoque sequenti
 Murus erit, quodcunque potest obstare sagittæ.
 Pugna levis, bellumque fugax, turmæque vagantes, 380
 Et melior cessisse loco, quam pellere, miles.
 Illita tela dolis, nec Martem comminus unquam
 Ausa pati virtus, sed longe tendere nervos,
 Et, quo ferre velint, permittere vulnera ventis.
 Ensis habet vires, & gens quæcunque virorum est, 385
 Bella gerit gladiis. Nam Medos prælia prima
 Exarmant, vacuæque jubent remeare pharetræ.
 Nulla manus illis, fiducia tota veneni est.
 Credis, Magne, viros, quos in discrimina belli
 Cum ferro misisse parum est? tentare pudendum 390
 Auxilium tanti est, toto divisus ut orbe
 A terra moriari tua? tibi barbara tellus
 Incumbat? te parva tegant, ac vilia busta;

Invidiosa tamen, Crasso quærente sepulcrum.
 Sed tua fors levior, quoniam mors ultima poena est, 395
 Nec metuenda viris. At non Cornelia letum
 Infando sub rege timet. Num barbara nobis
 Est ignota Venus, quæ ritu cæca ferarum
 Polluit innumeris leges & fœdera tædæ
 Conjugibus? thalamique patent secreta nefandj 400
 Inter mille nurus. Epulis vesana, meroque
 Regia, non ullos exceptos legibus horret
 Concubitus: tot femineis complexibus unum
 Non lassat nox tota marem. Jacuere sorores
 In regum thalamis, sacrataque pignora matres. 405
 Damnat apud gentes sceleris non sponte peracti
 Œdipodionias infelix fabula Thebas:
 Parthorum dominus quoties sic sanguine mixto
 Nascitur Arfacides? cui fas implere parentem,
 Quid rear esse nefas? proles tam clara Metelli 410
 Stabit barbarico conjux millesima lecto.
 Quanquam non ulli plus regia, Magne, vacabit
 Sævitia stimolata Vennis, titulisque virorum.
 Nam quo plura juvent Parthum portenta, fuisse
 Hanc sciet & Crassi: ceu pridem debita fatis 415
 Assyriis, trahitur cladis captiva vetustæ.
 Hæreat Eoæ vulnus miserabile fortis;
 Non solum auxilium funesto ab rege petisse,
 Sed gessisse prius bellum civile pudebit.
 Nam quod apud populos crimen focerique, tuumque 420
 Majus erit, quam quod vobis miscentibus arma,
 Crassorum vindicta perit? incurrere cuncti
 Debuerant in Bactra duces, & ne qua vacarent

Arma, vel Arctoum Dacis, Rhenique catervis
 Imperii nudare latus, dum perfida Susa 425
 In tumulos prolapsa ducum, Babylonque jaceret.
 Assyriæ paci finem, Fortuna, precamur.
 Et, si Theffalia bellum civile peractum est,
 Ad Parthos, qui vicit, eat. Gens unica mundi est,
 De qua Cæsareis possim gaudere triumphis. 430
 Non tibi, quamprimum gelidum transibis Araxen,
 Umbra senis mœsti Scythicis confixa sagittis
 Ingeret has voces? Tu, quem post funera nostra
 Ultorem cinerum nudæ speravimus umbræ,
 Ad foedus, pacemque venis? tum plurima cladis 435
 Occurrent monumenta tibi: quæ moenia trunci
 Lustrarunt cervice duces, ubi nomina tanta
 Obruit Euphrates, & nostra cadavera Tigris
 Detulit in terras, ac reddidit. Ire per ista
 Si potes, in media focerum quoque, Magne, sedentem 440
 Theffalia placare potes. Quin respicis orbem
 Romanum? si regna times projecta sub Austro,
 Infidumque Jubam, petimus Pharon, arvaque Lagi,
 Syrtibus hinc Libycis tuta est Ægyptus: at inde
 Gurgite septeno rapidus mare fummovet annis: 445
 Terra suis contenta bonis, non indiga mercis,
 Aut Jovis: in solo tanta est fiducia Nilo.
 Sceptra puer Ptolemæus habet tibi debita, Magne,
 Tutelæ commissa tuæ. Quis nominis umbram
 Horreat? innocua est ætas: ne jura, fidemque, 450
 Respectumque Deum veteris speraveris aulæ.
 Nil pudet adfuetos sceptris: mitissima fors est
 Regnorum sub rege novo. Non plura locutus

Impulit huc animos. Quantum spes ultima rerum
 Libertatis habes! victa est sententia Magni. 455
 Tunc Cilicum liquere solum, Cyproque citatas
 Immisere rates, nullas cui prætulit aras
 Undæ Diva memor Paphiæ, si numina nasci
 Credimus, aut quenquam fas est cœpisse Deorum.
 Hæc ubi deseruit Pompejus litora, totos 460
 Emensus Cypri scopulos, quibus exit in Austrum,
 Inde maris vasti transverso niitur æstu:
 Nec tenuit gratum nocturno lumine montem,
 Infimaque Ægypti pugnaci litora velo
 Vix tetigit, qua dividui pars maxima Nili 465
 In vada decurrit Pelusia septimus annis.
 Tempus erat, quo Libra pares examinat horas
 Non uno plus æqua die, noctique rependit
 Lux minor hibernæ verni solatia damni.
 Comperit ut regem Casio se monte tenere, 470
 Flecxit iter: nec Phœbus adhuc, nec carbasa languent.
 Jam rapido speculator eques per litora cursu
 Hospitis adventu pavidam compleverat aulam.
 Consilii vix tempus erat: tamen omnia monstra
 Pellææ coiere domus: quos inter Achoreus. 475
 Jam placidus senio, fractisque modestior annis,
 (Hunc genuit custos Nili crescentis in arva
 Memphis vana sacris; illo cultore Deorum
 Lustra suæ Phœbes non unus vixerat Apis;)
 Consilii vox prima fuit, meritumque, fidemque, 480
 Sacraque defuncti jactavit pignora patris.
 Sed melior suadere malis, & nosse tyrannos,
 Ausus Pompejum leto damnare Pothinus:
 O 4

Ius, & fas multos faciunt, Ptolemæe, nocentes.
 Dat pœnas laudata fides, cum sustinet, inquit, 485
 Quos Fortuna premit. Fatis accede, Deisque,
 Et cole felices, miseros fuge. Sidera terra
 Ut distant, ut flamma mari, sic utile recto.
 Sceptorum vis tota perit, si pendere iusta
 Incipit: everitque arces respectus honesti. 490
 Libertas scelerum est, quæ regna invisa tuetur,
 Sublatusque modus gladiis. Facere omnia sæve
 Non impune licet, nisi dum facis. Exeat aula,
 Qui vult esse pius. Virtus, & summa potestas 495
 Non coeunt: semper metuet, quem sæva pudebunt.
 Non impune tuos Magnus contemserit annos;
 Qui te nec victos arcere ab litore nostro
 Posse putat. Neu te sceptris privaverit hospes,
 Pignora sunt propiora tibi: Nilonque, Pharonque,
 Si regnare piget, damnatæ redde forori. 500
 Ægyptum certe Latiis tuamur ab armis.
 Quidquid non fuerit Magni, dum bella geruntur,
 Nec victoris erit. Toto jam pulsus ab orbe,
 Postquam nulla manet rerum fiducia, quærit
 Cum qua gente cadat: rapitur civilibus umbris. 505
 Nec foci tantum arma fugit: fugit ora Senatus,
 Cujus Thessalicas saturat pars magna volucres.
 Et metuit gentes, quas uno in sanguine mixtas
 Deseruit: regesque timet, quorum omnia merfit:
 Thessaliæque reus, nulla tellure receptus, 510
 Sollicitat nostrum, quem nondum perdidit, orbem.
 Justior in Magnum nobis, Ptolemæe, querelæ
 Causa data est. Quid sepositam, semperque quietam

Crimine bellorum maculas Pharon, arvaque nostra
 Victori suspecta facis? cur sola cadenti 515
 Hæc placuit tellus, in quam Pharsalica fata
 Conferres, pœnasque tuas? jam crimen habemus
 Purgandum gladio. Quod nobis sceptrum Senatus,
 Te suadente, dedit, votis tua fovimus arma.
 Hoc ferrum, quod fata jubent proferre, paravi 520
 Non tibi, sed victo. Feriam tua viscera, Magne,
 Malueram foci: rapimur, quo cuncta feruntur.
 Tene mihi dubitas an sit violare necesse,
 Cum liceat? quæ te nostri fiducia regni
 Huc agit infelix? populum non cernis inermem, 525
 Arvaque vix refugo fodientem mollia Nilo?
 Metiri sua regna decet, viresque fateri.
 Tu, Ptolemæe, potes Magni fulcire ruinam,
 Sub qua Roma jacet? bustum, cineresque movere
 Thessalicos audes, bellumque in regna vocare? 530
 Ante aciem Emathiam nullis accessimus armis:
 Pompeji nunc castra placent, quæ deserit orbis?
 Nunc victoris opes, & cognita fata laceffis?
 Adversis non deesse decet, sed læta secutos.
 Nulla fides unquam miseros elegit amicos. 535
 Adfensere omnes sceleri. Lætatur honore
 Rex puer insueto, quod jam sibi tanta jubere
 Permittunt famuli. Sceleri delectus Achilles.
 Perfida qua tellus Casis excurrit arenis,
 Et vada testantur junctas Ægyptia Syrtes, 540
 Exiguam fociis monstri, gladiisque carinam
 Instruit. O Superi, Nilusne, & barbara Memphis,
 Et Pelusiaci tam mollis turba Canopi?

Hos animos! sic fata premunt civilia mundum!
 Sic Romana jacent! ullusne in cladibus istis 545
 Est locus Ægypto? Phariusque admittitur ensis?
 Hanc certe servate fidem, civilia bella,
 Cognatas præstare manus, externaque monstra
 Pellite, si meruit tam claro nomine Magnus
 Cæsaris esse nefas. Tanti, Ptolemæe, ruinam 550
 Nominis haud metuis? cœloque tonante profanas
 Invenisse manus, impure, ac semivir, audes?
 Non domitor mundi, nec ter Capitolia curru
 Inventus, regumque potens, vindexque Senatus;
 Victorisque gener; Phario fati esse tyranno 555
 Quod poterat, Romanus erat. Quid viscera nostra
 Scrutaris gladio? nescis, puer improbe, nescis
 Quo tua sit fortuna loco: jam jure sine ullo
 Nili sceptrum tenes: cecidit civilibus armis,
 Qui tibi regna dedit. Jam vento vela negarat 560
 Magnus, & auxilio remorum infanda petebat
 Litora: quem contra non longa vecta biremi
 Appulerat scelerata manus: Magnoque patere
 Fingens regna Phari, celsæ de puppe carinæ
 In parvam jubet ire ratem, litusque malignum 565
 Inculat, bimaremque vadis frangentibus æstum,
 Qui veter externas terris advertere classes.
 Quod nisi fatorum leges, intentaque jussu
 Ordinis æterni miseræ vicinia mortis
 Damnatum leto traherent ad litora Magnum; 570
 Non ulli comitum sceleris præsentia deerant.
 Quippe fides si pura foret, si regia Magno
 Sceptrorum auctori vera pietate pateret,

Venturum tota Pharium cum classe tyrannum.
 Sed cedit fati, classemque relinquere jussus 575
 Obsequitur, letumque juvat præferre timori.
 Ibat in hostilem præceps Cornelia puppim,
 Hoc magis impatiens egresso deesse marito,
 Quod metuit clades. Remane, temeraria conjux,
 Et tu, nate, precor, longeque e litore casus 580
 Expectate meos: & in hac cervice tyranni
 Explore fidem. Dixit: sed furda vetanti
 Tendebat geminas amens Cornelia palmas:
 Quo sine me crudelis abis? iterumne relinquor
 Thessalicis submota malis? nunquam omine læto 585
 Distrahimur miseri. Poteras non flectere puppim,
 Cum fugeres alio, latebrisque relinquere Lesbi,
 Omnibus a terris si nos arcere parabas?
 An tantum in fluctus placeo comes? Hæc ubi frustra
 Effudit, prima pendet tamen anxia puppe: 590
 Attonitoque metu nec quoquam advertere visus,
 Nec Magnum spectare potest. Stetit anxia classis
 Ad ducis eventum, metuens non arma, nefasque;
 Sed ne submissis precibus Pompejus adoret
 Sceptra sua donata manu. Transire parantem 595
 Romanus Pharia miles de puppe salutat
 Septimius: qui, pro Superum pudor, arma fatelles
 Regia gestabat posito deformia pilo,
 Immanis, violentus, atrox, nullaque ferarum
 Mitior in cædes. Quis non, Fortuna, putasset 600
 Parcere te populis, quod bello hæc dextra vacasset,
 Thessaliaque procul tam noxia tela fugasset?
 Disponis gladios, ne quo non fiat in orbe,

Heu, facinus civile tibi. Victoribus ipsis
 Dedecus, & nunquam Superùm caritura pudore 605
 Fabula; Romanus Regi sic paruit ensis,
 Pellæusque puer gladio tibi colla recidit,
 Magne, tuo. Qua posteritas in secula mittet
 Septimium fama? scelus hoc quo nomine dicent;
 Qui Bruti dixere nefas? Jam venerat horæ 610
 Terminus extremæ, Phariamque ablati in alnum
 Perdiderat jam jura sui. Tum stringere ferrum
 Regia monstra parant. Ut vidit comminus enses,
 Involvit vultus: atque indignatus apertum
 Fortunæ præbere caput, tunc lumina pressit, 615
 Continuitque animam, ne quas effundere voces
 Possset, & æternam fletu corrumpere famam.
 At postquam mucrone latus funestus Achilles
 Perfodit, nullo gemitu consensit ad ictum:
 Despexitque nefas, servatque immobile corpus, 620
 Seque probat moriens, atque hæc in pectore volvit:
 Secula Romanos nunquam tacitura labores
 Attendunt, ævumque sequens speculatur ab omni
 Orbe ratem, Phariamque fidem. Nunc consule famæ.
 Fata tibi longæ fluxerunt prospera vitæ, 625
 Ignorant populi, si non in morte probaris;
 An scieris adversa pati. Ne cede pudori,
 Auctoremque dole fati. Quacunque feriris,
 Crede manum focerî. Spargant, lacerentque licebit,
 Sum tamen, o Superi, felix, nullique potestas 630
 Hoc auferre Deo. Mutantur prospera vita:
 Non fit morte miser. Videt hanc Cornelia cædem,
 Pompejusque meus. Tanto patientius, oro,

Claude dolor gemitus: natus conjuxque peremtum
 Si mirantur, amant. Talis custodia Magno 635
 Mentis erat: jus hoc animi morientis habebat.
 At non tam patiens Cornelia cernere sævum,
 Quam perferre nefas, miserandis æthera complet
 Vocibus: O conjux, ego te scelerata peremi.
 Letiferæ tibi causa moræ fuit avia Lesbos, 640
 Et prior in Nili pervenit litora Cæsar.
 Nam cui jus alii sceleris? sed quisquis in istud
 A Superis immisse caput, vel Cæsarî iræ,
 Vel tibi prospiciens, nescis crudelis, ubi ipsa
 Viscera sunt Magni: properas, atque ingeris ictus, 645
 Qua votum est victo. Pœnas non morte minores
 Pendat, & ante meum videat caput. Haud ego culpa
 Libera bellorum, quæ matrum sola per undas,
 Et per castra comes, nullis absterrita fati,
 Victum, quod reges etiam timuere, recepi. 650
 Hoc merui conjux, in tuta puppe relinqui?
 Perfide, parcebas? te fata extrema petente
 Vita digna fui? moriar, nec munere regis.
 Aut mihi præcipitem nauæe permittite saltum:
 Aut laqueum collo tortosque aptare rudentes: 655
 Aut aliquis Magno dignus comes exigat ense.
 Pompejo præstare potest, quod Cæsarî armis
 Imputet. O sævi, properantem in fata tenetis?
 Vivis adhuc, conjux, & jam Cornelia non est
 Juris, Magne, sui. Prohibent arcessere mortem: 660
 Servor victori. Sic fata, interque suorum
 Lapsa manus, rapitur, trepida fugiente carina.
 At Magni cum terga sonent & pectora ferro;

Permanfisse decus sacræ venerabile formæ,
 Iratamque Deis faciem, nihil ultima mortis
 Ex habitu vultuque viri mutasse, fatentur
 Qui lacerum videre caput. Nam sævus in ipso
 Septimius sceleris majus scelus invenit actu:
 Ac retegjit sacros, scisso velamine, vultus
 Semianimis magni, spirantiaque occupat ora,
 Collaque in obliquo ponit languentia transtro.
 Tunc nervos, venasque secat, nodosaque frangit
 Ossa diu: nondum artis erat caput ense rotare.
 At postquam trunco cervix abscissa recessit,
 Vindicat hoc Pharius dextra gestare fatelles.
 Degener, atque operæ miles Romane secundæ,
 Pompejo sacrum diro caput ense recidis,
 Ut non ipse feras? o summi fata pudoris!
 Impius ut Magnum nosset puer, illa verenda
 Regibus hirta coma, & generosa fronte decora
 Cæsaries compressa manu est: Pharioque veruto,
 Dum vivunt vultus, atque os in murmura pulsant
 Singultus animæ, dum lumina nuda rigescunt,
 Suffixum caput est, quo nunquam bella jubente
 Pax fuit: hoc leges, campumque, & rostra movebat:
 Hac facie Fortuna tibi Romana placebas.
 Nec satis infando fuit hoc vidisse tyranno:
 Vult sceleris superesse fidem. Tunc arte nefanda
 Submota est capiti tabes, raptoque cerebro
 Exficcata cutis, putrisque effluxit ab alto
 Humor, & infuso facies solidata veneno est.
 Ultima Lageæ stirpis, perituraque proles,
 Degener, incestæ sceptris cessure sorori,

665

670

675

680

685

690

Cum tibi sacrato Macedon servetur in antro,
 Et regum cineres exstructo monte quiescant,
 Cum Ptolemæorum manes, feriemque pudendam,
 Pyramides claudant, indignaque Mausolea:
 Litora Pompejum feriunt, truncusque vadosis
 Huc illuc jactatur aquis. Adeone molesta
 Totum cura fuit focero servare cadaver?
 Hac Fortuna fide Magni tam prospera fata
 Pertulit: hac illum summo de culmine rerum
 Morte petit: cladesque omnes exegit in uno
 Sæva die, quibus immunes tot præstitit annos:
 Pompejusque fuit, qui nunquam mixta videret
 Læta malis: felix nullo turbante Deorum,
 Et nullo parcente miser. Semel impulit illum
 Dilata Fortuna manu. Pulsatur arenis,
 Carpitur in scopulis, hausto per vulnera fluctu,
 Ludibrium pelagi: nullaque manente figura,
 Una nota est Magno capitis jactura revulsi.
 Ante tamen Pharias victor quam tangat arenas,
 Pompejo raptim tumulum Fortuna paravit,
 Ne jaceat nullo, vel ne meliore sepulcro.
 E latebris pavidus decurrit ad æquora Cordus.
 Quæstor ab Idalio Cinyrææ litore Cypri
 Infauftusque fugæ fuerat comes. Ille per umbras
 Ausus ferre gradum, victum pietate timorem
 Compulit, ut mediis quæsitum corpus in undis
 Duceret ad terram, traheretque ad litora Magnum.
 Lucis mœsta parum per densas Cynthia nubes
 Præbebat; cano sed discolor æquore truncus
 Conspicitur. Tenet ille ducem complexibus artis,

695

700

705

710

715

720

Eripiente mari: nunc victus pondere tanto
 Exspectat fluctus, pelagoque juvante cadaver 725
 Impellit. Postquam sicco jam litore sedit,
 Incubuit Magno, lacrimasque effudit in omne
 Vulnus, & ad Superos, obscuraque sidera fatur:
 Non pretiosa petit cumulatō ture sepulcra
 Pompejus, Fortuna, tuus: non pinguis ad astra 730
 Ut ferat e membris Eoos fumus odores,
 Ut Romana suum gestent pia colla parentem,
 Præferat ut veteres feralis pompa triumphos,
 Ut resonent tristi cantu fora, totus ut ignem
 Projectis mœrens exercitus ambiat armis. 735
 Da vilem Magno plebeji funeris arcam,
 Quæ lacerum corpus ficos effundat in ignes.
 Robora non desint misero, nec fordibus ustor.
 Sit satis, o Superi, quod non Cornelia fuso
 Crine jacet, subicique facem complexa maritum 740
 Imperat, extremo sed abest a funere busti
 Infelix conjux, neque adhuc a litore longe est.
 Sic fatus, parvos juvenis procul adspicit ignes,
 Corpus vile suis, nullo custode, cremantes.
 Inde rapit flammam, semiustaque robora membris 745
 Subducens, Quæcunque es, ait, neglecta, nec ulli
 Cara tuo, sed Pompejo felicior umbra:
 Quod jam compositum violat manus hospita bustum,
 Da veniam: si quid sensus post fata relictum est,
 Cedis & ipsa rogo, paterisque hæc damna sepulcri, 750
 Teque pudet, sparsis Pompeji manibus, uri.
 Sic fatur: plenusque fians ardente favilla
 Pervolat ad truncum; qui fluctu pæne relatus

Litore pendebat. Summas dimovit arenas,
 Et collecta procul laceræ fragmenta carinæ 755
 Exigua trepidus posuit scrobe. Nobile corpus
 Robora nulla premunt, nulla strue membra recumbunt:
 Admotus Magnum, non subditus, accipit ignis.
 Ille sedens juxta flammam, O maxime, dixit,
 Ductor, & Hesperii majestas nominis una, 760
 Si tibi jactatu pelagi, si funere nullo
 Tristior iste rogos; manes, animamque potentem
 Officiis averte meis: injuria fati
 Hoc fas esse jubet; ne ponti belua quidquam,
 Ne fera, ne volucres, ne sævi Cæsaris ira 765
 Audeat, exiguam, quantum potes, accipe flammam;
 Romana succense manu. Fortuna recursus
 Si det in Hesperiam, non hac in sede quiescent
 Tam sacri cineres: sed te Cornelia, Magne,
 Accipiet, nostraque manu transfundet in urnam. 770
 Interea parvo signemus litora saxo,
 Ut nota sit busti; si quis placare peremptum
 Forte volet, plenos & reddere mortis honores;
 Inveniat trunci cineres, & norit arenas,
 Ad quas, Magne, tuum referat caput. Hæc ubi fatus; 775
 Excitat invalidas admoto fomite flammam.
 Carpitur, & lentum Magnus destillat in ignem,
 Tabe fovens bustum. Sed jam percusserat astra
 Auroræ promissa dies: ille, ordine rupto
 Funeris, attonitus latebras in litore quærit. 780
 Quam metuis, demens, isto pro crimine poenam;
 Quo te fama loquax omnes accepit in annos?
 Condita laudabit Magni focer impius ossa.

I modo securus veniæ, fassusque sepulcrum
 Posce caput. Cogit pietas imponere finem 785
 Officio. Semiusta rapit, resolutaque nondum
 Ossa fatis, nervis, & iniustis plena medullis
 Equorea restinguit aqua, congestaque in unum
 Parva clausit humo. Tum ne levis aura relectos
 Auferret cineres, saxo compressit arenam: 790
 Nautaque ne bustum religato fune moveret,
 Inscriptis sacrum semiusto stipite nomen:
 HIC SITUS EST MAGNUS. Placet hoc, *Fortuna*, sepulcrum
 Dicere Pompeji, quo condi maluit illum,
 Quam terra caruisse focer? temeraria dextra 795
 Cur obicis Magno tumulum, manesque vagantes
 Includis? situs est, qua terra extrema refuso
 Pendet in Oceano. Romanum nomen, & omne
 Imperium Magno est tumuli modus. Obrue saxa
 Crimine plena Deum. Si tota est *Herculis* Cete, 800
 Et juga tota vacant *Bromio* Nysæia; quare
 Unus in *Ægypto* est Magni lapis? omnia Lagi
 Rura tenere potest. Si nullo cespite nomen
 Hæserit, erremus populi; cinerumque tuorum;
 Magne, metu nullas *Nili* calcemus arenas. 805
 Quod si tam sacro dignaris nomine saxum;
 Adde actus tantos, monumentaque maxima rerum:
 Adde trucidis *Lepidi* motus, *Alpinaque* bella,
 Armaque *Sertori*, revocato *Consule*, victa,
 Et currus, quos egit eques: commercia tuta 810
 Gentibus, & pavidos *Cilicas* maris: adde subactam
 Barbariam, gentesque vagas, & quidquid in *Euro*
 Regnorum, *Borea*que jacet. Dic semper ab armis

Civilem repetisse togam: ter curribus actis
 Contentum patriæ multos donasse triumphos. 815
 Quis capit hæc tumulus? surgit miserabile bustum
 Non ullis plenum titulis, non ordine tanto
 Factorum: solitumque legi super alta *Deorum*
 Culmina, & exstructos spoliis hostilibus arcus,
 Haud procul est ima *Pompeji* nomen arena, 820
 Depressum tumulo, quod non legat advena rectus,
 Quod nisi monstratum *Romanus* transeat hospes.
 Noxia civili tellus *Ægyptia* fato,
 Haud equidem immerito *Cumanæ* carmine *Vatis*
 Cautum, ne *Nili* *Pelusia* tangeret ora 825
Hesperius miles, ripasque æstate tumentes.
 Quid tibi sæva precer pro tanto crimine tellus?
 Vertat aquas *Nilus*, quo nascitur orbe, retentus,
 Et steriles egeant *hibernis* imbribus agri,
 Totaque in *Æthiopum* putres solvaris arenas. 830
 Nos in templa tuam *Romana* recepimus *Ismi*,
 Semideosque canes, & fistra jubentia luctus,
 Et quem tu plangens hominem testaris *Osirim*:
 Tu nostros, *Ægypte*, tenes in pulvere *Manes*.
 Tu quoque, cum sævo dederis jam templa tyranno, 835
 Nondum *Pompeji* cineres, o *Roma*, petisti:
 Exsul adhuc jacet umbra ducis. Si secula prima
 Victoris timere minas; nunc excipe saltem
 Ossa tui Magni, si nondum subruta fluctu
 Invisa tellure sedent. Quis busta timebit? 840
 Quis sacris dignam movisse verebitur urnam?

Imperet hoc nobis utinam scelus, & velit uti
 Nostro Roma finu: fatis o nimiumque beatus,
 Si mihi contingat manes transferre revulsos
 Aufoniam, si tale ducis violare sepulcrum. 845
 Forfitan aut fulco sterili cum poscere finem
 A Superis, aut Roma volet feralibus Austris,
 Ignibus aut nimiis, aut terræ tecta moventi:
 Consilio, jussuque Deum transibis in urbem,
 Magne, tuam, summusque feret tua busta sacerdos. 850
 Nam quis ad exustam, Cancro torrente, Syenem
 Ibit, & imbrifera ficcas sub Pliade Thebas
 Spectator Nili: quis rubri stagna profundi,
 Aut Arabum portus mercis mutator Eoæ,
 Magne, petet, quem non tumuli venerabile saxum, 855
 Et cinis in summis forsan turbatus arenis,
 Advertet? manesque tuos placare jubebit,
 Et Casio præferre Jovi? nil ista nocebunt
 Famæ busta tuæ. Templis auroque sepultus
 Vilior umbra fores: nunc est pro numine summo, 860
 Hoc tumulo Fortuna jacens. Augustius aris
 Victoris Libyco pulsatur ab æquore saxum.
 Tarpejis qui sæpe Deis sua tura negarunt,
 Inclusum Thufco venerantur cespite fulmen.
 Proderit hoc olim, quod non mansura futuris 865
 Ardua marmoreo surrexit pondere moles.
 Pulveris exigui sparget non longa vetustas
 Congeriem, bustumque cadet, mortisque peribunt
 Argumenta tuæ. Veniet felicior ætas,

Qua fit nulla fides saxum monstrantibus illud: 870
 Atque erit Ægyptus populis fortasse nepotum
 Tam mendax Magni tumulo, quam Creta Tonantis:

M. ANNAEI LUCANI
PHARSALIÆ

LIBER NONUS.

ARGUMENTUM.

*Nonus habet Sextum redeuntem a cæde parentis,
Narrat & occursum fugientis bella Catonis.
Mille carinarum fugientes classe vehuntur,
Et tamen in cuncta victorem parte verentur.
Quos Cato pertæfos sermonibus artificatis
Accipit & ducit per mille pericula mortis.
Hinc etenim Syrtes, hinc vastæ vaporibus arva,
Hinc sitis, hinc pulvis, hinc obstant dira venena.
Interea Cæsar Pompeji terga secutus
Navigat usque Pharon, ubi magnus litore motus,
Quæstique caput dextra monstrante lanistæ
Effusis lacrimis docet hoc se ferre moleste.*

AT non in Pharia manes jacere favilla,
Nec cinis exiguus tantam compefcuit umbram:
Profluit busto, seminaque membra relinquens,

Degeneremque rogum, sequitur convexa Tonantis:
Qua niger astriferis connectitur axibus aer,
Quodque patet terras inter, lunæque meatus
Semidei manes habitant, quos ignea virtus.
Innocuos vitæ, patientes ætheris imi
Fecit, & æternos animam collegit in orbes.
Non illuc auro positi, nec ture sepulti
Perveniunt. illic, postquam se lumine vero
Implevit, stellasque vagas miratus, & astra
Fixa polis, vidit quanta sub nocte jaceret.
Nostra dies, risitque sui ludibria trunci.
Hinc super Emathiaë campos, & signa cruenti
Cæsar, ac sparsas volitavit in æquore classes;
Et scelerum vindex in sancto pectore Bruti
Sedit, & invicti posuit se mente Catonis.

Ille ubi pendebant casus, dubiumque manebat,
Quem dominum mundi facerent civilia bella,
Oderat & Magnum, quamvis comes isset in arma,
Auspiciis raptus patriæ, ductuque Senatus.
At post Theffalicas clades jam pectore toto
Pompejanus erat. Patriam tutore carentem
Excepit, populi trepidantia membra refovit,
Ignavis manibus projectos reddidit enses:
Nec regnum cupiens gessit civilia bella,
Nec servire timens. Nil causa fecit in armis
Ipse sua: totæ post Magni funera partes
Libertatis erant: quas ne per litora fufas.
Colligeret rapido victoria Cæsar, actu,
Corcyraë secreta petit, ac mille carinis
Abstulit Emathiaë secum fragmenta ruinæ.

Quis ratibus tantis fugientia crederet ire
 Agmina? quis pelagus victas artasse carinas? 35
 Dorida tunc Maleân, & apertam Tænaron umbris,
 Inde Cythera petit: Boreaue urgente carinas
 Creta fugit: Dictæa legit, cedentibus undis,
 Litora. Tunc aufum classi præcludere portus
 Impulit, ac sævas meritum Phycunta rapinas 40
 Sparfit: & hinc placidis alto delabitur auris
 In litus, Palinure, tuum: (neque enim æquore tantum
 Aufonio monumenta tenes: portusque quietos
 Testatur Libye Phrygio placuisse magistro.)
 Cum procul ex alto tendentes vela carinæ 45
 Ancipites tenuere animos, sociofne malorum,
 An veherent hostes: præceps facit omne timidum
 Victor, & in nulla non creditur esse carina.
 Ast illæ puppes luctus planctusque ferebant,
 Et mala vel duri lacrimas motura Catonis. 50
 Nam postquam frustra precibus Cornelia nautas
 Privignique fugam tenuit, ne forte repulsus
 Litoribus Phariis remearet in æquora truncus,
 Ostenditque rogam non iusti flamma sepulcri:
 Ergo indigna fui, dixit, Fortuna, marito 55
 Accendisse rogam, gelidosque effusa per artus
 Incubuisse viro, laceros exurere crines,
 Membraque dispersi pelago componere Magni?
 Vulneribus cunctis largos infundere fletus?
 Ossibus & tepida vestes implere favilla? 60
 Quidquid ab extincto licuisset tollere busto,
 In templis sparsura Deum. Sine funeris ullo
 Ardet honore rogam: manus hoc Ægyptia forsan

Obtulit officium grave manibus. O bene nudi
 Crassorum cineres! Pompejo contigit ignis 65
 Invidia majore Deum. Similisne malorum
 Sors mihi semper erit? nunquam dare iusta licebit
 Conjugibus: nunquam plenas plangemus ad urnas?
 Quid porro tumulis opus est, aut ulla requiris
 Instrumenta, dolor? non toto pectore portas 70
 Impia Pompejum? non imis hæret imago
 Visceribus? quærat cineres victura superstes.
 Nunc tamen hic, longe qui fulget luce maligna,
 Ignis, adhuc aliquid, Phario de litore surgens
 Ostendit mihi, Magne, tui: jam flamma residit, 75
 Pompejumque ferens vanescit Solis ad ortus
 Fumus, & invisi tendunt mihi carbasa venti.
 Non mihi nunc tellus Pompejo si qua triumphos
 Victa dedit, non alta terens Capitolia currus
 Gravior: elapsus felix de pectore Magnus: 80
 Hunc volumus, quem Nilus habet, terræque nocenti
 Non hæere queror: crimen commendat arenas.
 [Linquere, si qua fides, Pelusia litora nolo.]
 Tu pete bellorum casus, & signa per orbem,
 Sexte, paterna move: namque hæc mandata reliquit 85
 [Pompejus, vobis in nostra condita cura.]
 Me cum fatalis leto damnaverit hora,
 Excipite, o nati, bellum civile, nec unquam,
 Dum terris aliquis nostra de stirpe manebit,
 Cæsaribus regnare vacet. Vel sceptrâ, vel urbes 90
 Libertate sua validas impellite fama
 Nominis: has vobis partes, hæc arma relinquo.
 Inveniet classes quisquis Pompejus in undas

Venerit: & noster nullis non gentibus heres
 Bella dabit; tantum indomitos, memoresque paterni 95
 Juris habete animos. Uni parere decebit,
 Si faciet partes pro libertate, Catoni.
 Exfolvi tibi, Magne, fidem, mandata peregi.
 Infidiæ valere tuæ, deceptaque vixi,
 Ne mihi commissas auferrem perfida voces. 100
 Jam nunc te per inane chaos, per Tartara, conjux,
 Si sunt ulla, sequar: quam longo tradita leto
 Incertum est: pœnas animæ vivacis ab ipsa
 Ante feram. Potuit cernens tua vulnera, Magne,
 Non fugere in mortem: planctu contusa peribit, 105
 Effluet in lacrimas; nunquam veniemus ad enses,
 Aut laqueos, aut præcipites per inania jactus.
 Turpe mori post te solo non posse dolore.
 Sic ubi fata, caput ferali obduxit amictu,
 Decrevitque pati tenebras, puppisque cavernis 110
 Delituit: sævumque arte complexa dolorem
 Perfruitur lacrimis, & amat pro conjuge luctum.
 Illam non fluctus, stridensque rudentibus Euris
 Movit, & exurgens ad summa pericula clamor:
 Votaque sollicitis faciens contraria nautis, 115
 Composita in mortem jacuit, favitque procellis.
 Prima ratem Cypros spumantibus accipit undis:
 Inde tenens pelagus, sed jam moderatior, Euris
 In Libycas egit sedes, & castra Catonis.
 Tristis, ut in multo mens est præfaga timore, 120
 Adspexit patrios comites a litore Magnus,
 Et fratrem: medias præceps tunc fertur ad undas.
 Dic ubi sit, Germane, parens: stat summa, caputque

Orbis, an occidimus? Romanaque Magnus ad umbras
 Abstulit? Hæc fatur: quem contra talia frater: 125
 O felix, quem fors alias disperfit in oras,
 Quique nefas audis: oculos, Germane, nocentes
 Spectato genitore fero. Non Cæsaris armis
 Occubuit, dignoque perit auctore ruinae.
 Rege sub impuro, Nilotica rura tenente, 130
 Hospitii fretus Superis, & munere tanto
 In proavos, cecidit donati victima regni.
 Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris:
 Nec credens Pharium tantum potuisse tyrannum,
 Litore Niliaco socerum jam stare putavi. 135
 Sed me nec sanguis, nec tantum vulnera nostri
 Adfecere senis, quantum gestata per urbes
 Ora ducis, quæ transfixo sublimia pilo
 Vidimus: hæc, fama est, oculis victoris iniqui
 Servari, scelerisque fidem quæsisse tyrannum. 140
 Nam corpus Phariæne canes, avidæque volucres
 Distulerint, an furtivus, quem vidimus, ignis
 Solverit, ignoro. Quæcunque injuria fati
 Abstulit hos artus, Superis hæc crimina dono:
 Servata de parte queror. Cum talia Magnus 145
 Audisset: non in gemitus, lacrimasque dolorem
 Effudit; iustaque furens pietate profatur:
 Præcipitate rates e sicco litore, nautæ;
 Classis in adversos erumpat remige ventos:
 Ite, duces, mecum: nunquam civilibus armis 150
 Tapta fuit merces, inhumatos conderè manes,
 Sanguine semiviri Magnum satiare tyranni.
 Non ego Pellæas arces, adytisque resectum

Corpus Alexandri pigra Mareotide mergam ?
 Non mihi Pyramidum tumulis evulsus Amasis, 155
 Atque alii reges Nilo torrente natabunt ?
 Omnia dent pœnas nudo tibi, Magne, sepulcra :
 Evolvam busto jam numen gentibus Isim,
 Et tectum lino spargam per vulgus Osirim,
 Et facer in Magni cineres maestabitur Apis, 160
 Suppositisque Deis uram caput. Has mihi pœnas
 Terra dabit : linquam vacuos cultoribus agros ;
 Nec, Nilus cui crescat, erit : solusque tenebis
 Ægyptum, genitor, populis Superisque fugatis. 165
 Dixerat, & classem sævas rapiebat in undas.
 Sed Cato laudatam juvenis compescuit iram.
 Interæa totis, audito funere Magni,
 Litoribus sonuit percussus planctibus æther :
 Exemploque carens, & nulli cognitus ævo
 Luctus erat, mortem populos deslere potentis. 170
 Sed magis, ut visa est lacrimis exhausta, solutas
 In vultus effusa comas, Cornelia puppe
 Egrediens, rursus geminato verberere plangunt.
 Ut primum in focia pervenit litora terræ,
 Collegit vestes, miserique insignia Magni, 175
 Armaque, & impressas auro, quas gesserat olim ;
 Exuvias, pictasque togas, velamina summo
 Ter conspecta Jovi, funestoque intulit igni.
 Ille fuit miseræ Magni cinis. Accipit omnis
 Exemplum pietas, & toto litore busta 180
 Surgunt, Thessalicis reddentia manibus ignem.
 Sic, ubi depastis submittere gramina campis
 Et renovare parans hibernas Apulus herbas,

Igne fovet terras, simul & Garganus, & arva
 Vulturis, & calidi lucent buceta Matini. 185
 Non tamen ad Magni pervenit gratus umbram,
 Omne quod in Superos audet convicia vulgus,
 Pompejumque Deis obicit, quam pauca Catonis
 Verba, sed a pleno venientia pectore veri.
 Civis obit, inquit, multo majoribus impar 190
 Nosse modum juris, sed in hoc tamen utilis ævo,
 Cui non ulla fuit justæ reverentia : salva
 Libertate potens, & solus plebe parata
 Privatus servire sibi, rectorque Senatus,
 Sed regnantis, erat. Nil belli jure poposcit : 195
 Quæque dari voluit, voluit sibi posse negari.
 Immodicas possedit opes : sed plura retentis
 Intulit : invasit ferrum, sed ponere norat.
 Prætulit arma togæ : sed pacem armatus amavit.
 Juvit sumta ducem, juvit dimissa potestas. 200
 Casta domus, luxuque carens, corruptaque nunquam
 Fortuna domini. Clarum, & venerabile nomen
 Gentibus, & multum nostræ quod proderat urbi.
 Olim vera fides Sulla Marioque receptis
 Libertatis obit : Pompejo rebus adempto 205
 Nunc & ficta perit. Non jam regnare pudebit :
 Nec color imperii, nec frons erit ulla Senatus.
 O felix, cui summa dies fuit obvia victo,
 Et cui quærendos Pharium scelus obtulit enses :
 Fortitan in loceri potuisses vivere regno. 210
 Scire mori, fors prima viris, sed proxima cogi.
 Et mihi, si fatis aliena in jura venimus,
 Da talem, Fortuna, Jubam : non deprecor hosti

Servari, dum me servet cervice recisa.
 Vocibus his major, quam si Romana sonarent
 215
 Rostra ducis laudes, generosam venit ad umbram
 Mortis honos. Fremit interea discordia vulgi:
 Castrorum bellique piget post funera Magni:
 Cum Tarchondimotus linqnendi signa Catonis
 220
 Sustulit; hunc rapta fugientem classe secutus
 Litus in extremum, tali Cato voce notavit:
 O nunquam pacate Cilix! iterumne rapinas
 Vadis in æquoreas? Magnum Fortuna removit:
 Jam pelago pirata redis. Tunc respicit omnes
 In coetu motuque viros: quorum unus aperta
 225
 Mente fugæ, tali compellat voce regentem:
 Nos, Cato, da veniam, Pompeji duxit in arma,
 Non belli civilis amor, partesque favore
 Fecimus. Ille jacet, paci quem prætulit orbis,
 Causaque nostra perit: patrios permitte penates;
 230
 Desertamque domum, dulcesque revifere natos.
 Nam quis erit finis, si nec Pharsalia, pugnae,
 Nec Pompejus erit? perierunt tempora vitæ,
 Mors eat in tutum: justas sibi nostra senectus
 Prospiciat flammæ. Bellum civile sepulcra
 235
 Vix ducibus præstare potest. Non barbara victos
 Regna manent: non Armenium mihi sæva minatur,
 Aut Scythicum Fortuna jugum: sub jura togati
 Civis eo. Quisquis Magno vivente secundus,
 240
 Hic mihi primus erit: sacris præstabitur umbris
 Summus honor: dominum, quem clades cogit, habebo:
 Nullum, Magne, ducem, te solum in bella secutus,
 Post te, fata sequar: neque enim sperare secunda

Fas mihi, nec liceat. Fortuna cuncta tenentur
 Cæsaris: Emathium sparlit victoria ferrum.
 245
 Clausa fides miseris, & toto solus in orbe est;
 Qui velit ac possit victis præstare salutem.
 Pompejo, scelus est bellum civile, peremto,
 Quo, fuerat, vivente, fides. Si publica jura,
 Si semper patriam sequeris, Cato, signa petamus;
 250
 Romanus quæ Consul habet. Sic ille profatus
 Influit puppi, juvenum comitante tumultu.
 Actum Romanis fuerat de rebus, & omnis
 Indiga servitii fervebat litore plebes.
 Erupere ducis sacro de pectore voces:
 255
 Ergo pari voto gessisti bella, juvenus,
 Tu quoque pro dominis, & Pompejana fuisti,
 Non Romana manus? quod non in regna laboras,
 Quod tibi, non ducibus, vivis morerisque; quod orbem
 Adquiris nulli, quod jam tibi vincere tutum est,
 260
 Bella fugis, quærisque jugum cervice vacante,
 Et nescis sine rege pati. Nunc causa pericli
 Digna viris. Potuit vestro Pompejus abuti
 Sanguine: nunc patriæ jugulos ensesque negatis,
 Cum prope libertas. Unum Fortuna reliquit
 265
 Jam tribus e dominis. Pudeat: plus regia Nili
 Contulit in leges, & Parthi militis arcus.
 Ite, o degeneres, Ptolemæi munus, & arma
 Spernite. Quis vestras ulla putet esse nocentes
 Cæde manus? credet faciles sibi terga dedisse,
 270
 Credet ab Emathiis primos fugisse Philippis.
 Vadite securi: meruistis judice vitam
 Cæsare, non armis, non obsidione subacti.

O famuli turpes, domini post fata prioris
 Itis ad heredem. Cur non majora mereri,
 275 Quam vitam, veniamque libet? rapiatur in undas
 Infelix Magni conjux, prolesque Metelli:
 Ducite Pompejos: Ptolemæi vincite munus.
 Nostra quoque invito quisquis feret ora tyranno;
 280 Non parva mercede dabit. Sciat ista juvenus
 Cervicis pretio bene se mea signa secutam.
 Quin agite, & magna meritum cum cæde parate:
 Ignavum scelus est tantum fuga. Dixit, & omnes
 Haud aliter medio revocavit ab æquore puppes,
 285 Quam simul effœtas linquunt examina ceras,
 Atque oblita favi non miscent nexibus alas,
 Sed sibi quæque volat, nec jam degustat amarum
 Desidiosa thymum: Phrygii sonus increpet æris,
 Attonitæ posuere fugam, studiumque laboris
 290 Floriferi repetunt, & sparsi mellis amorem:
 Gaudet in Hyblæo securus gramine pastor
 Divitias servasse casæ: sic voce Catonis
 Inculcata viris justæ patientia Martis.

Jamque actu belli non doctas ferre quietem
 Constituit mentes, serieque agitare laborum,
 295 Primum litoreis miles lassatur arenis.
 Proximus in muros & mœnia Cyrenarum
 Est labor: exclusus nulla se vindicat ira:
 Pœnaque de victis sola est, vicisse, Catoni.
 Inde peti placuit Libyci contermina Mauris
 300 Regna Jubbæ, sed iter mediis natura vetabat
 Syrtibus: has audax sperat sibi cedere virtus.
 Syrtes, vel primam mundo natura figuram

Cum daret, in dubio pelagi terræque reliquit.
 (Nam neque subsedit penitus, quo stagna profundi
 305 Acciperet, nec se defendit ab æquore tellus:
 Ambigua sed lege loci jacet invia sedes:
 Æquora fracta vadis, abruptaque terra profundo,
 Et post multa sonant projecti litora fluctus.
 Sic male deseruit, nullosque exegit in usus
 310 Hanc partem natura sui.) Vel plenior alto
 Olim Syrtis erat pelago, penitusque natabat:
 Sed rapidus Titan ponto sua lumina pascens,
 Æquora subduxit zonæ vicina perustæ:
 Et nunc pontus, adhuc Phœbo siccante, repugnat.
 315 Mox ubi damnosum radios admoverit ævum,
 Tellus Syrtis erit: nam jam brevis unda superne
 Innatat, & late periturum deficit æquor.
 Ut primum remis actum mare propulit omne
 320 Classis onus, densis fremuit niger imbribus auster,
 In sua regnâ furens: tentatum classibus æquor
 Turbine defendit, longeque a Syrtibus undas
 Egit, & illato confregit litore pontum.
 Tum quarum recto deprendit carbasa malo
 325 Eripuit nautis, frustra que rudentibus ausis
 Vela negare Noto, spatium vicere carinæ,
 Atque ultra proram tumuit sinus. Omnia si quis
 Providus antennæ suffixit lintea summæ,
 Vincitur, & nudis avertitur armamentis.
 Sors melior classi, quæ fluctibus incidit altis,
 330 Et certo jactata mari. Quæcunque levatæ
 Arboribus cæsis flatum effugere prementem:
 Abstulit has ventis liber contraria volvens

Æstus, & obnixum victor detrusit in Austrum.
 Has vada destituunt, arque interrupta profundo 335
 Terra ferit puppes: dubioque obnoxia fato
 Pars sedet una ratis, pars altera pendet in undis:
 Tunc magis impactum brevibus mare, terraque sævit
 Obvia confurgens: quamvis elifus ab Austro,
 Sæpe tamen cumulos fluctus non vincit arenæ: 340
 Eminent in tergo pelagi procul omnibus arvis,
 Inviolatus aqua, ficci jam pulveris agger,
 Stant miseri nautæ, terræque hærente carina
 Litora nulla vident. Sic parrem intercipit æquor:
 Pars ratum major regimen, clavumque secuta est, 345
 Tuta fugæ, nautasque loci fortita peritos,
 Torpentem Tritonos adit illæsa paludem.
 Hanc, ut fama, Deus, quem toto litore pontus
 Audit ventosa perflantem marmora concha,
 Hanc & Pallas amat: patrio quæ vertice nata 350
 Terrarum primam Libyen (nam proxima coelo est,
 Ut probat ipse calor) tetigit: stagnique quieta
 Vultus vidit aqua, posuitque in margine plantas;
 Et se dilecta Tritonida dixit ab unda.
 Quam juxta Lethon tacitus prælabitur amnis, 355
 Infernis, ut fama, trahens obliviam venis:
 Atque infopiti quondam tutela draconis,
 Hesperidum pauper spoliatus frondibus hortus:
 Invidus, annofo famam qui derogat ævo,
 Qui vates ad vera vocat. Fuit aurea filva, 360
 Divitiisque graves, & fulvo germine rami,
 Virgineusque chorus, nitidi custodia luci,
 Et nunquam somno damnatus lumina serpens,

Robora complexus rutilo curvata metallo.
 Abstulit arboribus pretium, nemorique laborem 365
 Alcides: passusque inopes sine pondere ramos
 Retulit Argolico fulgentia poma tyranno.
 His igitur depulsa locis, ejectaque classis
 Syrtibus, haud ultra Garamantidas attingit undas:
 Sed duce Pompejo Libyæ melioris in oris 370
 Mansit. At impatiens virtus hæerere Catonis
 Audet in ignotas agmen committere gentes,
 Armorum fidens: & terra cingere Syrtim
 Hæc eadem suadebat hiems, quæ clauferat æquor.
 Et spes imber erat, nimios metuentibus ignes: 375
 Ut neque sole viam, nec duro frigore sævam,
 Inde polo Libyes, hinc bruma temperet annus:
 Atque ingressurus steriles, sic fatur, arenas:
 O quibus una salus placuit mea castra secutis 380
 Indomita cervice mori, componite mentes
 Ad magnum virtutis opus, summosque labores:
 Vadimus in campos steriles, exustaque mundi,
 Qua nimius Titan, & raræ in fontibus undæ,
 Siccaque letiferis squalent serpentibus arva,
 Durum iter ad leges, patriæque ruentis amorem. 385
 Per mediam Libyen veniant, atque invia tentent,
 Si quibus in nullo positum est evadere voto,
 Si quibus ire sat est, (neque enim mihi fallere quenquam
 Est animus, tectoque metu perducere vulgus.)
 Hi mihi sint comites, quos ipsa pericula ducent, 390
 Qui, me teste, pati vel quæ tristissima, pulchrum,
 Romanumque putant. At qui sponsore salutis
 Miles eget, capiturque animæ dulcedine, vadat

Ad dominum meliore via. Dum primus arenas
 Ingrediar, primusque gradus in pulvere ponam. 395
 Me calor ætherius feriat, mihi plena veneno
 Occurrat serpens; fatoque pericula vestra
 Prætentate meo: ficiat, quicumque bibentem
 Viderit: aut umbras nemorum quicumque petentem,
 Æstuet: aut equitem peditum præcedere turmas, 400
 Deficiat; si quo fuerit discrimine notum
 Dux, an miles eam. Serpens, fitis, ardor arenæ,
 Dulcia virtuti. Gaudet patientia duris.
 Lætius est, quoties magno sibi constat, honestum.
 Sola potest Libye turba præstare malorum; 405
 Ut deceat fugisse viros. Sic ille paventes
 Incendit virtute animos, & amore laborum;
 Irreducemque viam deserto limite carpit:
 Et sacrum parvo nomen clausura sepulcro
 Invasit Libye securi fata Caronis. 410
 Tertia pars rerum Libye, si credere famæ
 Cuncta velis: at si ventos coelumque sequaris,
 Pars erit Europæ. Neque enim plus litora Nili,
 Quam Scythicus Tanais primis ab Gadibus absunt:
 Unde Europa fugit Libyem, & litora flexu 415
 Oceano fecere locum: sed major in unam
 Orbis abit Asiam. Nam cum communiter istæ
 Effundant Zephyrum, Boreæ latus illa finistrum
 Contingens, dextrumque Noti, discedit in ortus,
 Eurum sola tenens. Libycæ quod fertile terræ est, 420
 Vergit in occasus: sed & hæc non fontibus ullis
 Solvitur: Arctæos raris Aquilonibus imbres
 Accipit, & nostris reficit sua rura serenis.

In nullas vitiatur opes; non ære, nec auro.
 Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura, 425
 Et penitus terra est. Tantum Maurusia genti
 Robora divitiæ, quarum non noverat usum:
 Sed citri contenta comis vivebat, & umbra.
 In nemus ignorum nostræ venere secures:
 Extremoque epulas mensasque petivimus orbe. 430
 At quæcunque vagam Syrtim complectitur ora
 Sub nimio projecta die, vicina perusti
 Ætheris, exurit messes, & pulvere Bacchum
 Enecat, & nulla putris radice tenetur.
 Temperies vitalis abest: & nulla sub illa 435
 Cura Jovis terra est: Natura deside torpet
 Orbis, & immotis annum non sentit arenis.
 Hoc tam segne solum raras tamen exserit herbas,
 Quas Nasamon gens dura legit, qui proxima ponto.
 Nudus rura tenet, quem mundi barbara damnis. 440
 Syrtis alit. Nam litoreis populator arenis
 Imminet, & nulla portus tangente carina,
 Novit opes. Sic cum toto commercia mundo
 Naufragiis Nasamones habent. Hac ire Catonem
 Dura jubet virtus. Illic securo juvenus 445
 Ventorum, nullasque timens tellure procellas,
 Æquoreos est passa metus. Nam litore sicco,
 Quam pelago, Syrtis violentius accipit Austrum,
 Et terræ magis ille nocet. Non montibus ortum.
 Adversis frangit Libye, scopulisque repullum. 450
 Dissipat, & liquidas e turbine solvit in auras:
 Nec ruit in silvas, annoaque robora torquens.
 Lassatur: patet omne solum, liberque meatu.

Æoliam rabiem totis exercet arenis:
 At non imbriferam contorto pulvere nubem 455
 In flexum violentus agit: pars plurima terræ
 Tollitur, & nunquam resoluta vertice pendet.
 Regna videt pauper Nasamon errantia vento,
 Discussasque domos: volitant a culmine raptæ
 Detecto Garamante casæ. Non altius ignis 460
 Rapta vehit: quantumque licet consurgere fumo,
 Et violare diem, tantum tenet aera pulvis.
 Tum quoque Romanum solito violentior agmen
 Adgreditur, nullusque potest consistere miles,
 Instabilis raptis etiam, quas calcas, arenis. 465
 Concuteret terras, orbemque a sede moveret,
 Si solida Libye compage, & pondere duro
 Clauderet exesis Austrum scopulosa cavernis:
 Sed quia mobilibus facilis turbatur arenis,
 Nusquam luctando stabilis manet: imaque tellus 470
 Stat, quia summa fugit. Galeas, & scuta virorum,
 Pilaque contorsit violento spiritus actu,
 Intentusque tulit magni per inania coeli.
 Illud in extrema forsan longeque remota
 Prodigium tellure fuit: delapsaque cœlo 475
 Arma timent gentes, hominumque erepta lacertis
 A Superis demissa putant. Sic illa profecto
 Sacrifico cecidere Numæ, quæ lecta juvenus
 Patricia cervice movet: spoliaverat Auster
 Aut Boreas populos, ancilia nostra ferentes. 480
 Sic orbem torquente Noto Romana juvenus
 Procubuit, metuensque rapi, constrinxit amictus,
 Inferuitque manus terræ: nec pondere solo,

Sed nisu jacuit, vix sic immobilis Austro,
 Qui super ingentes cumulos involvit arenæ, 485
 Atque operit tellure viros. Vix tollere miles
 Membra valet, multo congestu pulveris hærens:
 Adligat & stantes adfusæ magnus arenæ
 Agger, & immoti terra surgente tenentur:
 Saxa tulit penitus discussis proruta muris, 490
 Effuditque procul miranda forte malorum:
 Qui nullas videre domos, videre ruinas.
 Jamque iter omne latet: nec sunt discrimina terræ
 Ulla, nisi ætheriæ, medio velut æquore, flammæ.
 Sideribus novere viam: nec sidera tota 495
 Ostendit Libycæ finitor circulus oræ,
 Multaque devexo terrarum margine celat.
 Urque calor solvit, quem torserat, aera, ventus,
 Incensusque dies, manant sudoribus artus:
 Arent ora siti: conspecta est parva maligna 500
 Unda procul vena: quam vix e pulvere miles
 Corripiens, galeæ convexum infudit in orbem,
 Porrexitque duci. Squalebant pulvere fauces
 Cunctorum: minimumque tenens dux ipse liquoris.
 Invidiosus erat. Mene, inquit, degener unum 505
 Miles in hac turba vacuum virtute putasti?
 Usque adeo mollis, primisque caloribus impar
 Sum visus? quanto pœna tu dignior ista,
 Qui populo sitiente bibas! Sic concitus ira
 Excussit galeam, suffecitque omnibus unda. 510
 Ventum erat ad templum, Libycis quod gentibus unum
 Inculti Garamantes habent: stat corniger illic
 Jupiter, ut memorant, sed non aut fulmina vibrans,
 Q 4

Aut similis nostro, sed tortis cornibus Hammon,
 Non illic Libycæ posuerunt ditia gentes 515
 Tempa, nec Eois splendent donaria gemmis.
 Quamvis Æthiopum populis, Arabumque beatis
 Gentibus, atque Indis unus sit Jupiter Hammon,
 Pauper adhuc Deus est, nullis violata per ævum
 Divitiis delubra tenens: morumque priorum 520
 Numen Romano templum defendit ab auro.
 Esse locis Superos testatur silva per omnem
 Sola virens Libyen. Nam quidquid pulvere sicco
 Separat ardentem tepida Berenicida Lepti,
 Ignorat frondes: solus nemus abstulit Hammon. 525
 Silvarum fons causa loco, qui putria terræ
 Adligat, & domitas unda connectit arenas.
 Sic quoque nil obstat Phœbo, cum cardine summo
 Stat librata dies: truncum vix protegit arbor:
 Tam brevis in medium radiis compellitur umbra. 530
 Depreſsum est hunc esse locum, qua circulus alti
 Solstitii medium signorum percutit orbem.
 Non obliqua meant, nec Tauro Scorpius exit
 Rectior, aut Aries donat sua tempora Libræ,
 Aut Afræa jubet lentos descendere Pisces. 535
 Par Geminis Chiron, & idem quod Carcinus ardens
 Humidus Ægoceros: nec plus Leo tollitur Urna.
 At tibi, quæcunque es Libyco gens igne diremta,
 In Noton umbra cadit, & quæ nobis exit in Arcton,
 Te segnis Cynosura subit: tu sicca profundo 540
 Mergi plaustra putas, nullumque in vertice semper
 Sidus habes immune maris, procul axis uterque est,
 Et fuga signorum medio rapit omnia cœlo.

Stabant ante fores populi, quos miserat Eos,
 Cornigerique Jovis monitu nova fata petebant: 545
 Sed Latio cessere duci: comitesque Catonem
 Orant, exploret Libycum memorata per orbem
 Numina, de fama tam longi judicet ævi.
 Maximus hortator scrutandi voce Deorum
 Eventus Labienus erat. Sors obtulit, inquit, 550
 Et fortuna viæ, tam magni numinis ora,
 Consiliumque Dei: tanto duce possumus uti
 Per Syrtes, bellique datos cognoscere casus.
 Nam cui crediderim Superos arcana daturos,
 Dicturosque magis, quam sancto vera Catoni? 555
 Certe vita tibi semper directa supernas
 Ad leges, sequerisque Deum. Datur, ecce, loquendi
 Cum Jove libertas: inquire in fata nefandi
 Cæsaris, & patriæ venturos excute mores:
 Jure suo populis uti, legumque licebit, 560
 An bellum civile perit. Tua pectora sacra
 Voce reple: duræ saltem virtutis amator
 Quære quid est virtus, & posse exemplar honesti.
 Ille Deo plenus, tacita quem mente gerebat,
 Effudit dignas adytis e pectore voces: 565
 Quid quæri, Labiene, jubes? an liber in armis
 Occubuisse velim potius, quam regna videre?
 An sit vita nihil. Si longa, an differat ætas?
 An noceat vis nulla bono? Fortunaque perdat
 Opposita virtute minas, laudandaque velle 570
 Sit satis, & nunquam successu crescat honestum?
 Scimus, & hoc nobis non altius inferit Hammon.
 Hæremus cuncti Superis, temploque tacente

Nil facimus non sponte Dei: nec vocibus ullis
 Numen eget: dixitque semel nascentibus auctor 575
 Quidquid scire licet: sterilene elegit arenas,
 Ut caneret paucis, merfitque hoc pulvere verum?
 Estne Dei sedes, nisi terra, & pontus, & aer,
 Et coelum, & virtus? Superos quid quærimus ultra?
 Jupiter est quodcumque vides, quodcumque moveris. 580
 Sortilegis egeant dubii, semperque futuris
 Casibus ancipites: me non oracula certum,
 Sed mors certa facit: pavido, fortique cadendum est.
 Hoc fati est dixisse Jovem. Sic ille profatur,
 Servataque fide templi discedit ab aris, 585
 Non exploratum populis Hammona relinquens.
 Ipse manu sua pila gerit, præcedit anhelis
 Militis ora pedes: monstrat tolerare vapores,
 Non jubet: & nulla vehitur cervice supinus,
 Carpentove sedens. Somni parcissimus ipse est, 590
 Ultimus haustor aquæ. Cum tandem fonte reperto
 Indiga cogatur latices potare juvenus,
 Stat, dum lixa bibat. Si veris magna paratur
 Fama bonis, & si successu nuda remoto 595
 Inspicitur virtus, quidquid laudamus in ullo
 Majorum, fortuna fuit. Quis Marte secundo,
 Quis tantum meruit populorum sanguine nomen?
 Hunc ego per Syrtes, Libyæque extrema triumphum
 Ducere maluerim, quam ter Capitolia curru
 Scandere Pompeji, quam frangere colla Jugurthæ. 600
 Ecce parens verus patriæ, dignissimus aris
 Roma tuis; per quem nunquam jurare pudebit,
 Et quem, si steteris unquam cervice soluta,

Nunc olim factura Deum. Jam spissior ignis,
 Et plaga, qua nullam Superi mortalibus umbram 605
 A medio fecere die, calcatur; & unda
 Rarior: inventus mediis fons unus arenis,
 Largus aquæ: sed quem serpentum turba tenebat,
 Vix capiente loco. Stabant in margine sicca
 Aspides, in mediis stiebant Diplades undis. 610
 Ductor, ut adspexit perituros fonte relicto,
 Adloquitur: Vana specie conterritæ leti,
 Ne dubita, miles, tutos haurire liquores:
 Noxia serpentum est admixto sanguine pestis:
 Morfu virus habent, & fatum dente minantur: 615
 Pocula morte carent. Dixit, dubiumque venenum
 Haufit: & in tota Libyæ fons unus arena
 Ille fuit, de quo primus sibi posceret undas.
 Cur Libycus tantis exundet pestibus aer
 Fertilis in mortes, aut quid secreta nocenti 620
 Miscuerit natura solo, non cura, laborque
 Noster scire valet: nisi quod vulgata per orbem
 Fabula pro vera decepit secula causa.
 Finibus extremis Libyæ, ubi fervida tellus
 Accipit Oceanum, demisso sole calentem, 625
 Squalebant late Phorcynidos arva Medusæ,
 Non nemorum protecta coma, non mollia succo,
 Sed dominæ vultu conspectis aspera faxis.
 Hoc primum natura nocens in corpore sævas
 Eduxit pestes: illis e faucibus angues 630
 Stridula fuderunt vibratis fibila linguis,
 Femeinæ qui more comæ per terga soluti,
 Ipsa flagellabant gaudentis colla Medusæ.

Surgunt adversa subreſtæ fronte colubræ,
 Vipereumque fluit, depexo crine, venenum. 635
 Hoc habet infelix, cunctis impune, Meduſa,
 Quod ſpectare licet. Nam riſtus, oraque monſtri
 Quis timuit? quem, qui recto ſe lumine vidit,
 Paſſa Meduſa mori eſt? rapuit dubitantia fata,
 Prævenitque metus: anima periere retenta 640
 Membra, nec emiſſæ riguere ſub offibus umbræ.
 Eumenidum crines ſolos movere furores:
 Cerberus Orpheo lenivir ſibila cantu:
 Amphitryoniades vidit, cum vinceret, Hydram:
 Hoc monſtrum timuit genitor, numenque ſecundum 645
 Phorcys aquis, Cetoque parens, ipſæque ſorores
 Gorgones: hoc potuit cœlo pelagoque minari
 Torporem inſolitum, mundoque obducere terram.
 E cœlo volucres ſubito cum pondere lapſæ:
 In ſcopulis hæſere feræ: vicina colentes 650
 Æthiopum totæ riguerunt marmore gentes.
 Nullum animal viſus patiens, ipſique retrorſum
 Effuſi faciem vitabant Gorgonos angues.
 Illa ſub Heſperiis ſtantiſſe Titana columnis
 In cautes Atlanta dedit: cœloque timente 655
 Olim Phlegræos, ſtantes ſerpente, gigantes,
 Erexit montes, bellumque immane Deorum
 Pallados in medio confecit pectore Gorgon.
 Quo poſtquam partu Danaes, & divite nimbo 660
 Ortum Parrhaſiæ vexerunt Perſea pennæ
 Arcados, auctoris citharæ, liquidæque palæſtræ,
 Et ſubitus præpes Cyllenida ſuſtulit Harpen,
 Harpen alterius monſtri jam cæde rubentem,

[A Jove dilectæ fuſo cuſtode juvencæ:]
 Auxilium volacri Pallas tulit innuba fratri, 665
 Paſta caput monſtri: terræque in ſine Libyſſæ
 Perſea Phœbeos converti juſſit ad ortus,
 Gorgonos averſo fulcantem regna volatu:
 Et clypeum lævæ fulvo dedit ære nitentem,
 In quo ſaxificam juſſit ſpectare Meduſam, 670
 Quam ſopor æternam tracturus morte quietem
 Obruit haud totam. Vigilat pars magna comarum,
 Defenduntque caput protenti crinibus hydri:
 Pars jacet in mediis vultus, oculique tenebras.
 Ipſa regit trepidum Pallas, dextraque trementem 675
 Perſeos averſi Cyllenida dirigit Harpen,
 Lata colubriferi rumpens confinia colli.
 Quos habuit vultus lunati vulnere ferri
 Cæſa caput Gorgon! quanto ſpiraffe veneno
 Ora rear! quantumque oculos effundere moris! 680
 Nec Pallas ſpectare poteſt: vultusque gelaſſent
 Perſeos averſi, ſi non Tritonia denſos
 Sparſiſſet crines, texiſſetque ora colubris.
 Aliger in cœlum ſic rapta Gorgone fugit.
 Ille quidem penſabat iter, propiusque ſecabat 685
 Æthera, ſi medias Europæ ſcinderet urbes;
 Pallas frugiferas juſſit non lædere terras,
 Et parci populis. Quis enim non præpete tanto
 Æthera reſpiceret? Zephyro convertitur ales,
 Iſque ſuper Libyen, quæ, nullo conſita cultu, 690
 Sideribus, Phœboque vacat: premit orbita ſolis,
 Exuritque ſolum: nec terra celfior ulla
 Nox cadit in cœlum, lunæque meatibus obſtat,

Si flexus oblita vagi per recta cucurrit
 Signa, nec in Borean, aut in Noton effugit umbram. 695
 Illa tamen sterilis tellus, fœcundaque nullo
 Arva bono, virus stillantis tabe Medusæ
 Conciunt, dirosque fero de sanguine rores,
 Quos calor adjuvit, putrique incoxit arenæ.
 Hic, quæ prima caput movit de pulvere tabes, 700
 Aspida somniferam tumida cervice levavit.
 Plenior huic sanguis, & crassi gutta veneni
 Decidit: in nulla plus est serpente coactum.
 Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
 Sponte sua, Niloque tenuis metitur arenas. 705
 Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur
 Huc Libycæ mortes, & fecimus aspida mercem.
 At non stare suum miseris passura cruorem,
 Squamiferos ingens Hæmorrhœois explicat orbes:
 Natus & ambiguae coleret qui Syrtidos arva 710
 Chersydros, tractique via fumante Chelydri:
 Et semper recto lapsurus limite Cenchrus:
 Pluribus ille notis variatam pingitur alvum,
 Quam parvis tinctus maculis Thebanus Ophites:
 Concolor exultis, atque indiscretus arenis 715
 Hammodytes: spinaque vagi torquente Cerastræ:
 Et Scytale sparsis etiam nunc sola pruinis
 Exuvias positura suas: & torrida Dipfas:
 Et gravis in geminum surgens caput Amphibæna:
 Et Natrix violator aquæ, jaculique volucres, 720
 Et contentus iter cauda fulcare Pareas:
 Oraque distendens avidus spumantia Prester:
 Ossaque dissolvens cum corpore tabificus Seps.

Sibilaque effundens cunctas terrentia pestes,
 Ante venena nocens, late sibi submovet omne 725
 Vulgus, & in vacua regnat Basiliscus arena.
 Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris
 Serpitis, aurato nitidi fulgore Dracones,
 Pestiferos ardens facit Africa: ducitis altum
 Aera cum pennis, armenta que tota secuti 730
 Rumpitis ingentes amplexi verberare tauros.
 Nec tutus spatium est Elephas: datis omnia leto:
 Nec vobis opus est ad noxia fata veneno.
 Has inter pestes duro Cato milite siccum
 Emetitur iter, tot tristia fata suorum, 735
 Insolitasque videns parvo cum vulnere mortes.
 Signiferum juvenem Tyrheni sanguinis Aulum
 Torta caput retro Dipfas calcata momordit.
 Vix dolor, aut sensus dentis fuit: ipsaque leti
 Frons caret invidia: nec quidquam plaga minatur. 740
 Ecce subit virus tacitum, carpitque medullas
 Ignis edax, calidaque incendit viscera tabe.
 Ebibit humorem circum vitalia fusum
 Pestis, & in sicco linguam torrere palato
 Cœpit. Defessos iret qui sudor in artus 745
 Non fuit, atque oculos lacrimarum vena refugit.
 Non decus imperii, non mœsti jura Catonis
 Ardentem tenere virum, quin spargere signa
 Auderet, totisque furens exquireret agris,
 Quas poscebat aquas sitiens in corde venenum. 750
 Ille vel in Tanain missus, Rhodanumque, Padumque
 Arderet, Nilumque bibens per rura vagantem.
 Accessit morti Libye, fatigue minorem

Famam Dipſas habet terris adjuſta peruſtis.
 Scrutatur venas penitus ſqualentis arenæ : 755
 Nunc redit ad Syrtes, & fluctus accipit ore :
 Equoreuſque placet, ſed non & ſufficit, humor.
 Nec ſentit fatigue genus, mortemque veneni :
 Sed putat eſſe ſitim : ferroque aperire tumentes
 Suſtinuit venas, atque os implere cruore. 760
 Juſſit ſigna rapi propere Cato : diſcere nulli
 Permiſſum eſt hoc poſſe ſitim. Sed triſtior illa
 Mors erat ante oculos : miſerique in cruce Sabelli
 Seps ſtetit exiguus, quem flexo dente tenacem
 Avulſitque manu, piloque adſiſxit arenis. 765
 Parva modo ſerpens; ſed quam non ulla cruentæ
 Tantum mortis habet. Nam plagæ proxima circum
 Fugit rapta cutis, pallentiaque oſſa retexit.
 Jamque ſinu laxo nudum eſt ſine corpore vulnus.
 Membra natant ſanie : ſuræ fluxere : ſine ullo 770
 Tegmine poples erat : femorum quoque muſculus omnis
 Liquitur, & nigra deſtillant inguina tabe.
 Diſſiluit ſtringens uterum membrana, fluuntque
 Viſcera : nec, quantum toto de corpore debet,
 Effluit in terras : ſævum ſed membra venenum 775
 Decoquit, in minimum mors contrahit omnia virus.
 Vincula nervorum, & laterum textura, cavumque
 Peſtus, & abſtruſum fibris vitalibus; omne
 Quidquid homo eſt, aperit peſtis. Natura profana
 Morte patet : manant humeri, forteſque lacerti : 780
 Colla, caputque fluunt. Calido non ocus Auſtro
 Nix reſoluta cadit, nec ſolem cera ſequetur.
 Parva loquor, corpus ſanie ſtillaſſe peruſtum :

Hoc & flamma poteſt. Sed quis roguſ abſtulit oſſa?
 Hæc quoque diſcedunt, putreſque ſecuta medullas 785
 Nulla manere ſinunt rapidi veſtigia fati.
 Cyniphias inter peſtes tibi palma nocendi eſt :
 Eripiunt omnes animam, tu ſola cadaver.
 Ecce ſubit facies leto diverſa fluenti.
 Naſidium Marſi cultorem torridus agri 790
 Percuſſit Preſter. Illi rubor igneus ora
 Succendit, tenditque cutem, pereunte figura,
 Miſcens cuncta tumor toto jam corpore major :
 Humanumque egreſſa modum ſuper omnia membra
 Efflatur ſanies, late tollente veneno, 795
 Ipſe latet penitus congeſto corpore merſus :
 Nec lorica tenet diſtenti corporis auctum.
 Spumeus accenſo non ſic exundat aheno
 Undarum cumulus : nec tantos carbaſa Coro
 Curvavere ſinus. Tumidos jam non capit artus 800
 Informis globus, & confuſo pondere truncus.
 Intactum volucrum roſtris, epulaſque daturum
 Haud impune feris, non auſi tradere buſto,
 Nondum ſtante modo, creſcens fugere cadaver.
 Sed majora parant Libycæ ſpectacula peſtes. 805
 Impreſſit dentes Hæmorrhoids aſpera Tullo
 Magnanimo juveni, miratorique Cætonis.
 Utque ſolet pariter totis ſe effundere ſignis
 Corycii preſſura croci : ſic omnia membra
 Emiſere ſimul rutilum pro ſanguine virus. 810
 Sanguis erant lacrimæ : quæcunque foramina novit
 Humor, ab his largus manat cruor : ora redundant,
 Et patulæ nares : ſudor rubet : omnia plenis
 Lucanus. R

Membra fluunt venis : totum est pro vulnere corpus.

At tibi, Leve miser, fixus præcordia pressit 815

Niliaca serpente cruor : nulloque dolore

Testatus morsus subita caligine mortem

Accipis, & focias somno descendis ad umbras.

Non tam veloci corrumpunt pocula leto,

Stipite quæ diro virgas mentita Sabæas 820

Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi.

Ecce procul sævus sterilis se robore trunci

Torfit, & immisit (Jaculum vocat Africa) serpens:

Perque caput Paulli transactaque tempora fugit.

Nil ibi virus agit : rapuit cum vulnere fatum. 825

Deprensus est, quæ funda rotat, quam lenta volarent,

Quam segnis Scythicæ strideret arundinis aer.

Quid prodest miseri Basiliscus cusptide Murri

Transactus? velox currit per tela venenum, 830

Invaditque manum : quam protinus ille resecto

Ense ferit, totoque simul demittit ab armo :

Exemplarque sui spectans miserabile leti

Stat vivus, pereunte manu. Quis fata putaret

Scorpion, aut vires maturæ mortis habere?

Ille minax nodis, & recto verberare sævus, 835

Teste tulit cœlo victi decus Orionis.

Quis calcare tuas metuit, Salpuga, latebras?

Et tibi dant Stygiæ jus in sua fila sorores.

Sic nec clara dies, nec nox dabat atra quietem,

Suspecta miseris in qua tellure jacebant. 840

Nam neque congestæ struxere cubilia frondes,

Nec culmis crevere tori : sed corpora fatis

Expositi volvuntur humo, calidoque vapore

Adliciunt gelidas nocturno frigore pestes :

Ianocuosque diu rictus torpente veneno 845

Inter membra sovent : nec, quæ mensura viarum,

Quisve modus norant, cœlo duce : sæpe querentes,

Reddite, Di, clamant, miseris, quæ fugimus, arma,

Reddite Thessaliam. Patimur cur fœgnia fata

In gladios jurata manus? pro Cæsare pugnant 850

Diplades, & peragunt civilia bella Cerastæ.

Ire libet qua zona rubens, atque axis iniustus

Solis equis : juvat ætheriis adscribere causas

Quod peream, cœloque mori. Nil, Africa, de te,

Nec de te, Natura, queror : tot monstra ferentem, 855

Gentibus ablatum dederas serpentibus orbem :

Impatensque solum Cereris, cultore negato

Damnasti, atque homines voluisti deesse venenis.

In loca serpentum nos venimus : accipe poenas,

Tu quisquis Superùm commercia nostra perosus, 860

Hinc torrente plaga, dubiis hinc Syrtibus orbem

Abrumpens, medio posuisti limite mortes.

Per secreta tui bellum civile recessus

Vadit ; & arcani miles sibi conscius orbis

Claustra petit mundi. Forsan majora supersunt 865

Ingressis. Coeunt ignes stridentibus undis,

Et premitur natura poli. Sed longius ista

Nulla jacet tellus, quam fama cognita nobis

Tristia regna Iubæ. Quæremus forsitan istas

Serpentum terras : habet hoc solatia cœlum : 870

Vivit adhuc aliquid. Patriæ non arva requiro ;

Europamque, alios soles, Asiamque videntem.

Qua te parte poli, qua te tellure reliqui,

Africa? Cyrenis etiam nunc bruma rigebat.
 Exiguane via legem convertimus anni? 875
 Imus in adversos axes: evolvimur orbe:
 Terga damus ferienda Noto. Nunc forsitan ipsa est
 Sub pedibus jam Roma meis. Solatia fati
 Hæc petimus: veniant hostes, Cæsarque sequatur
 Qua fugimus. Sic dura suos patientia questus 880
 Exonerat: cogit tantos tolerare labores
 Summa ducis virtus, qui nuda fufus arena
 Excubat, atque omni Fortunam provocat hora.
 Omnibus unus adest fatis: quocunque vocatus
 Advolat, atque ingens meritum, majusque salute 885
 Contulit, in letum vires: puduitque gementem
 Illo teste mori. Quod jus habuisset in ipsum
 Ulla lues? casus alieno in pectore vincit,
 Spectatorque docet magnos nil posse dolores.
 Vix miseris serum tanto lassata periclo 890
 Auxilium Fortuna dedit. Gens unica terras
 Incolit a sævo serpentum innoxia morfu,
 Marmaridæ Pfylli: par lingua potentibus herbis:
 Ipse cruor tutus, nullumque admittere virus,
 Vel cantu cessante, potest. Natura locorum 895
 Jussit ut immunes mixti serpentibus essent.
 Profuit in mediis sedem posuisse venenis.
 Pax illis cum morte data est. Fiducia tanta est
 Sanguinis: in terram parvus cum decidit infans,
 Ne qua sit externæ Veneris mixtura timentes, 900
 Letifica dubios explorant aspide partus.
 Utque Jovis volucer, calido cum protulit ovo
 Implumes natos, solis convertit ad ortus:

Qui potuere pati radios, & lumine recto
 Sustinuere diem, coeli servantur in usus; 905
 Qui Phœbo cessere, jacent: sic pignora gentis
 Pfyllus habet, si quis tactos non horruit angues;
 Si quis donatis lufit serpentibus infans.
 Nec solum gens illa sua contenta salute,
 Excubat hospitibus, contraque nocentia monstra 910
 Pfyllus adest populis. Qui tunc Romana secutus
 Signa, simul jussit statui tentoria ductor,
 Primum quas valli spatium comprehendit arenas.
 Expurgat cantu, verbisque fugantibus angues.
 Ultima castrorum medicatus circuit ignis. 915
 Hic ebulum stridet, peregrinaque galbana sudant,
 Et tamarix non læta comis, Eoque costos,
 Et panacea potens, & Thessala centaurea:
 Peucedanonque sonat flammis, Erycinaque thapfos,
 Et larices, fumoque gravem serpentibus urunt 920
 Abrotonum, & longe nascentis cornua cervi.
 Sic nox tuta viris. At si quis peste diurna
 Fata trahit, tunc sunt magicæ miracula gentis;
 Pfyllorumque ingens & rapti pugna veneni.
 Nam primum tacta designat membra saliva, 925
 Quæ cohibet virus, retinetque in vulnere pestem.
 Plurima tum volvit spumanti carmina lingua,
 Murmure continuo, nec dat suspiria cursus
 Vulneris, aut minimum patiuntur fata tacere:
 Sæpe quidem pestis nigris inserta medullis. 930
 Excantata fugit: sed si quod tardius audit
 Virus, & elicitum, jussumque exire repugnat;
 Tunc superincumbens pallentia vulnera lambit,
 R 3

Ore venena trahens, & ficcat dentibus artus,
 Extractamque tenens gelido de corpore mortem 935
 Exspuit: & cuius morsus superaverit anguis,
 Jam promptum Pſyllis vel gustu nosse veneni.
 Hoc igitur levior tandem Romana juvenus
 Auxilio, late squalentibus errat in arvis.
 Bis positis Phœbe flammis, bis luce recepta, 940
 Vidit arenivagum surgens fugiensque Catonem.
 Jamque illis magis atque magis durefcere pulvis
 Cœpit, & in terram Libye spissata redire.
 Jamque procul nemorum raræ se tollere frondes:
 Surgere congesto non culta mapalia culmo. 945
 Quanta dedit miseris melioris gaudia terræ,
 Cum primum sævos contra videre leones!
 Proxima Leptis erat, cujus statione quieta
 Exegere hiemem, nimbis flammisque carentem.
 Cæsar ut Emathia fatiatus clade recessit, 950
 Cetera curarum projecit pondera, foli
 Intentus genero: cujus vestigia frustra
 Terris sparsa legens, fama duce tendit in undas,
 Threïciasque legit fauces, & amore notatum
 Æquor, & Heroas lacrimoso litore turres, 955
 Qua pelago nomen Nepheleias abstulit Helle.
 Non Asiam brevioris aquæ disternat usquam
 Fluctus ab Europa, quamvis Byzantion arto
 Pontus, & ostriferam dirimat Chalcedona cursu,
 Euxinumque ferens parvo ruat ore Propontis. 960
 Sigeasque petit famæ mirator arenas,
 Et Simoentis aquas, & Graio nobile busto
 Rhœtion, & multum debentes vatibus umbras.

Circuit exustæ nomen memorabile Trojæ,
 Magnaque Phœbei quærit vestigia muri. 965
 Jam silvæ steriles, & putres robore trunci
 Assaraci pressere domos, & templa Deorum
 Jam lassâ radice tenent: ac tota teguntur
 Pergama dumetis: etiam periere ruinæ.
 Adspicit Hefiones scopulos, silvasque, latentes 970
 Anchisæ thalamos; quo iudex federit antro:
 Unde puer raptus cœlo: quo vertice Nais
 Luserit Cœnone: nullum est sine nomine saxum.
 Inscius in sicco serpentem pulvere rivum
 Transferat, qui Xanthus erat: securus in alto 975
 Gramine ponebat gressus; Phryx incola manes
 Hectoreos calcare vetat. Discussa jacebant
 Saxa, nec ullius faciem servantia facti:
 Herceas, monstrator ait, non respicis aras?
 O facer, & magnus vatum labor, omnia fato 980
 Eripis, & populis donas mortalibus ævum.
 Invidia sacræ, Cæsar, ne tangere famæ:
 Nam, si quid Latiis fas est promittere Musis;
 Quantum Smyrnæi durabunt vatis honores,
 Venturi me, teque legent: Pharfalia nostra 985
 Vivet, & a nullo tenebris damnabimur ævo.
 Ut ducis implevit visus veneranda vetustas,
 Erexit subitas congestu cespitis aras,
 Votaque turicremos non irrita fudit in ignes.
 Di cinerum, Phrygiæ colitis quicumque ruinas, 990
 Æneæque mei, quos nunc Lavinia sedes
 Servat & Alba lares, & quorum lucet in aris
 Ignis adhuc Phrygius, nullique adspecta virorum

Pallas, in abstruso pignus memorabile templo,
 Gentis Iuleæ vestris clarissimus aris 999
 Dat pia tura nepos, & vos in sede priori
 Rite vocat: date felices in cetera cursus:
 Restituam populos. Grata vice moenia reddent
 Aufonidæ Phrygibus, Romanaque Pergama surgent.
 Sic fatus, repetit classes, & tota secundis 1000
 Vela dedit Coris, avidusque urgente procella
 Iliacas pensare moras, Asiamque potentem
 Prævehitur, pelagoque Rhodon spumante relinquit.
 Septima nox, Zephyro nunquam laxante rudentes,
 Ostendit Phariis Ægyptia litora flammis. 1005
 Sed prius orta dies nocturnam lampada textit,
 Quam tutas intraret aquas. Ibi plena tumultu
 Litora, & incerto turbatas murmure voces
 Accipit: ac dubiis veritus se credere regnis
 Abstinet tellure rates. Sed dira satellites 1010
 Regis dona ferens, medium proventus in æquor,
 Colla gerit Magni, Phario velamine tecta;
 Ac prius infanda commendat crimina voce:
 Terrarum domitor, Romanæ maxime gentis;
 Et, quod adhuc nescis, genero secure perempto; 1015
 Rex tibi Pellæus belli pelagique labores
 Donat, & Emathiis quod solum defuit armis,
 Exhibet: absenti bellum civile peractum est.
 Thessalicas quærens Magnus reparare ruinas,
 Ense jacet nostro: tanto te pignore, Cæsar, 1020
 Emimus: hoc tecum percussum est sanguine foedus.
 Accipe regna Phari nullo quæstia cruore:
 Accipe Nilivæ jus gurgitis: accipe quidquid

Pro Magni cervice dares; dignumque clientem
 Castris crede tuis, cui tantum fata licere 1025
 In generum voluere tuum. Nec vile putaris
 Hoc meritum, facili nobis quod cæde peractum est.
 Hospes avitus erat: depulso sceptrâ parenti
 Reddiderat. Quid plura feram? tu nomina tanto
 Invenies operi, vel famam consule mundi. 1030
 Si scelus est, plus te nobis debere fateris,
 Si scelus hoc non ipse facis. Sic fatus, opertum
 Detexit, tenuitque caput. Jam languida morte
 Effigies habitum noti mutaverat oris.
 Non primo Cæsar damnavit munera visu, 1035
 Averitque oculos: vultus, dum crederet, hæsit:
 Utque fidem vidit sceleris, tutumque putavit
 Jam bonus esse socer; lacrimas non sponte cadentes
 Effudit. Gemitusque expressit pectore læto,
 Non aliter manifesta potens abscondere mentis 1040
 Gaudia, quam lacrimis. Meritumque immane tyranni
 Destruit, & generi mavult lugere revulsum,
 Quam debere caput. Qti duro membra Senatus
 Calcarat vultu, qui sicco lumine campos
 Viderat Emathios, uni tibi, Magne, negare 1045
 Non audet gemitus. O fors durissima fati!
 Huncine tu, Cæsar, scelerato Marte petisti,
 Qui tibi flendus erat? non mixti foedera tangunt
 Te generis? nec nata jubet mœrere, neposque?
 Credis apud populos, Pompeji nomen amantes, 1050
 Hoc castris prodesse tuis? Fortasse tyranni
 Tangeris invidia, captique in viscera Magni
 Hoc alii licuisse doles, quererisque perisse

Vindictam belli, raptumque e jure superbi
 Victoris generum. Quisquis te flere coegit 1055
 Impetus, a vera longe pietate recessit.
 Scilicet hoc animo terras, atque æquora lustras,
 Necubi suppressus pereat gener. O bene rapta
 Arbitrio mors ista tuo! quam magna remisit
 Crimina Romano tristis Fortuna pudori, 1060
 Quod te non passus est misereri, perfide, Magni
 Viventis! nec non his fallere vocibus audet,
 Adquirique fidem simulati fronte doloris:
 Aufer ab adpectu nostro funesta, satellites,
 Regis dona tui: pejus de Cæsare vestrum, 1065
 Quam de Pompejo meruit scelus. Unica belli
 Præmia civilis, victis donare salutem,
 Perdidimus. Quod si Phario germana tyranno
 Non invisa foret, potuissem reddere regi,
 Quod meruit; fratricum tuum pro munere tali 1070
 Misissim, Cleopatra, caput. Secreta quid arma
 Movit, & inseruit nostro sua tela labori?
 Ergo in Theffalicis Pellæo fecimus arvis
 Jus gladio? vestris quæsit licentia regnis?
 Non tuleram Magnum mecum Romana regentem: 1075
 Te, Ptolemæe, feram? frustra civilibus armis
 Miscuimus gentes, si qua est hoc orbe potestas
 Altera, quam Cæsar: si tellus ulla duorum est.
 Vertissem Latias a vestro litore proras:
 Famæ cura vetat, ne non damnasse cruentam, 1080
 Sed videar timuisse Pharon. Nec fallere vos me
 Credite victorem: nobis quoque tale paratum
 Litoris hospitium: ne sic mea colla gerantur,

Theffaliæ fortuna facit. Majore profecto,
 Quam metui poterat, discrimine gessimus arma: 1085
 Exsilium, generique minas, Romamque timebam:
 Poena fugæ Ptolemæus erat. Sed parcimus annis,
 Donamusque nefas. Sciat hac pro cæde tyrannus
 Nil venia plus posse dari. Vos condite busto
 Tanti colla ducis: sed non, ut crimina tantum 1090
 Vestra tegat tellus, justo date tura sepulcro,
 Et placate caput, cineresque in litore fufos
 Colligite, atque unam sparsis date manibus urnam.
 Sentiat adventum foci, vocesque querentis
 Audiat umbra piæ. Dum nobis omnia præfert, 1095
 Dum vitam Phario mavult debere clienti,
 Læta dies rapta est populis: concordia mundo
 Nostra perit: caruere Deis mea vota secundis,
 Ut te complexus, positis felicibus armis,
 Adfectus a te veteres, vitamque rogarem, 1100
 Magne, tuam: dignaque satis mercede laborum
 Contentus par esse tibi. Tunc pace fideli
 Fecissem, ut victus posses ignoscere Divis,
 Fecisses, ut Roma mihi. Nec talia fatus
 Invenit fletus comitem, nec turba querenti 1105
 Credidit: abscondunt gemitus, & pectora læta
 Fronte tegunt, hilaresque nefas spectare cruentum
 (O bona libertas) cum Cæsar lugeat, audent.

M. ANNAEI LUCANI
PHARSALIÆ
LIBER DECIMUS.

ARGUMENTUM.

*Enarrat decimus quod Cæsar mœnibus urbis
Exceptus sævoque agitatæ murmure turbis
Senserit, haud sibi jam Magni conducere mortem,
Sed sibi, ni caveat, parilem succedere sortem.
Inde simulates Cleopatæ cum Ptolemæo
Pacat, & hinc luxu discumbit immoderato.
Inde sacerdotem fretum ratione senili
Orat, ut exponat fluvii primordia Nili.
Tum sibi, ceu genero, mortem consciscere nisum
Cum sceleris socio multat cervice Pothinum.
Hinc imperfecta moriens ratione poeta
Deserit in medio fuerant quæ substituenda.*

UT primum terras Pompeji colla secutus
Attigit, & diras calcavit Cæsar arenas:
Pugnavit Fortunâ ducis, fatumque nocentis

Ægypti, regnum Lagi Romana sub arma
Iret; an etiperet mundo Memphiticus ensis 5
Victoris, victique caput. Tua profuit umbra,
Magne, tui focerum rapuere a sanguine manes.
[Ne populus post te Nilum Romanus haberet]
Inde Parætoniam fertur securus in urbem
Pignore tam sævi sceleris, sua signa secutus. 10
Sed fremitu vulgi fasces & jura querentis
Inferri Romana suis, discordia sensit
Pectora, & ancipites animos, Magnumque perisse
Non sibi. Tum vultu semper celante pavores,
Intrepidus Superûm fedes, & templa vetusti 15
Numinis, antiquas Macetûm testantia vires,
Circuit: & nulla captus dulcedine rerum,
Non auro, cultuque Deûm, non moenibus urbis,
Effossum tumulis cupide descendit in antrum.
Illic Pellæi proles vesana Philippi 20
Felix prædo jacet, terrarum vindice fato
Raptus: sacratis totum spargenda per orbem
Membra viri posuere adytis: Fortuna pepercit
Manibus, & regni duravit ad ultima fatum.
Nam sibi Libertas unquam si redderet orbem, 25
Ludibrio servatus erat, non utile mundo
Editus exemplum, terras tot posse sub uno
Esse viro. Macetûm fines, letebrafque suorum
Deseruit, victasque patri despexit Athenas:
Perque Asiæ populos fatis urgentibus actus 30
Humana cum strage ruit, gladiumque per omnes
Exegit gentes: ignotos miscuit amnes,
Persarum Euphraten, Indorum sanguine Gângen:

Terrarum fatale malum, fulmenque, quod omnes
 Percuteret pariter populos, & fidus iniquum 35
 Gentibus. Oceano classes inferre parabat
 Exteriore mari. Non illi flamma, nec undæ,
 Nec sterilis Libye, nec Syrticus obstitit Hammon.
 Iffet in occasum, mundi devexa secutus,
 Ambissetque polos, Nilumque a fonte bibisset: 40
 Occurrit suprema dies, naturaque solum
 Hunc potuit finem vesano ponere regi:
 Qui secum invidia, qua totum ceperat orbem,
 Abstulit imperium, nulloque herede relicto
 Totius fati, lacerandas præbuit urbes. 45
 Sed cecidit Babylone sua, Parthoque verendus.
 Pro pudor! Eoi propius timere sarissas,
 Quam nunc pila timent populi; licet usque sub Arcto
 Regnemus, Zephyrique domos, terrasque premamus
 Flagrantis post terga Noti: cedemus in ortus 50
 Arfacidum domino. Non felix Parthia Crassus,
 Exiguæ secura fuit provincia Pellæ.
 Jam Pelusiaco veniens a gurgite Nili
 Rex puer, imbellis populi sedaverat iras,
 Obside quo pacis Pellæa tutus in aula 55
 Cæsar erat: cum se parva Cleopatra biremi,
 Corrupto custode Phari laxare catenas,
 Intulit Emathiis, ignaro Cæsare, tectis;
 Dedecus Ægypti, Latio feralis Erinnyis,
 Romano non casta malo. Quantum impulit Argos, 60
 Iliacæque domos facie Spartana nocenti,
 Hesperios auxit tantum Cleopatra furores.
 Terruit illa suo, si fas, Capitolia sistro,

Et Romana petit imbelli signa Canopo,
 Cæsare captivo Pharios ductura triumphos: 65
 Leucadioque fuit dubius sub gurgite casus,
 An mundum ne nostra quidem matrona teneret.
 Hoc animi nox illa dedit, quæ prima cubili
 Miscuit incestam ducibus Ptolemaida nostris,
 Quis tibi vesani veniam non donet amoris, 70
 Antoni? durum cum Cæsaris hauserit ignes
 Pectus, & in media rabie, medioque furore,
 Et Pompejanis habitata manibus aula,
 Sanguine Thessalicæ cladis perfusus adulter
 Admisit Venerem curis, & miscuit armis 75
 Illicitosque toros, & non ex conjugè partus?
 Pro pudor! oblitus Magni, tibi Julia fratres
 Obscœna de matre dedit: partesque fugatas
 Passus in extremis Libyæ coalescere regnis,
 Tempora Niliaco turpis dependit amori, 80
 Dum donare Pharon, dum non sibi vincere mavult.
 Quem formæ confisa suæ Cleopatra sine ullis
 Tristis adit lacrimis, simulatum comta dolorem,
 Qua decuit, veluti laceros dispersa capillos,
 Et sic orsa loqui: Si qua est, o maxime Cæsar, 85
 Nobilitas, Pharii proles clarissima Lagi,
 Exsul, in æternum sceptris depulsa paternis,
 Si tua restituat veteri me dextera fato,
 Complector regina pedes. Tu gentibus æquum
 Sidus ades nostris. Non urbes prima tenebo 90
 Femina Niliacas: nullo discrimine sexus
 Reginam scit ferre Pharos. Lege summa perempti
 Verba patris, qui jura mihi communia regni,

Et thalami cum fratre dedit. Puer ipse sororem,
 Sit modo liber, amat: sed habet sub jure Pothini 95
 Adfectus, ensesque suos. Nil ipsa paterni
 Juris habere peto: culpa, tantoque pudore
 Solve domum: remove funesta satellitis arma,
 Et regem regnare jube. Quantosne tumores
 Mente gerit famulus, Magni cervice revulsa! 100
 Jam tibi (sed procul hoc avertant fata) minatur.
 Sat fuit indignum, Cæsar, mundoque tibi que,
 Pompejum facinus meritumque fuisse Pothini.
 Nequidquam duras tentasset Cæsaris aures:
 Vultus adest precibus, faciesque incesta perorat. 105
 Exigit infandam, corrupto iudice, noctem.
 Pax ubi parta duci, donisque ingentibus emta est;
 Excepere epulæ tantarum gaudia rerum:
 Explicuitque suos magno Cleopatra tumultu
 Nondum translato Romana in secula luxus. 110
 Ipse locus templi, quod vix corruptior ætas
 Exstruat, instar erat: laqueataque tecta ferebant
 Divitias, crassumque trabes absconderat aurum.
 Nec summis crustata domus, festisque nitebat
 Marmoribus: stabatque sibi non segnibus Achates, 115
 Purpureusque lapis, totaque effusus in aula
 Calcabatur Onyx: hebenus Mareotica vastos
 Non operit postes, sed stat pro robore vili
 Auxilium, non forma domus. Ebur atria vestit,
 Et suffixa manu foribus testudinis Indæ 120
 Terga sedent, crebro maculas distincta Zmaragdo.
 Fulget gemma toris, & Jaspide fulva supellex:
 Strata micant: Tyrio quorum pars maxima fuco

Cocta diu, virus non uno duxit aheno;
 Pars auro plumata nitet; pars ignea cocco, 125
 Ut mos est Phariis miscendi licia telis.
 Tum famulæ numerus turbæ, populusque minister;
 Discolor hos sanguis, alios distinxerat ætas.
 Hæc Libycos, pars tam flavos gerit altera crines,
 Ut nullis Cæsar Rheni se dicat in arvis 130
 Tam ruitas vidisse comas. Pars sanguinis ulti
 Torta caput, refugosque gerens a fronte capillos.
 Nec non infelix ferro mollita juvenus,
 Atque exsecta virum. Stat contra fortior ætas,
 Vix ulla fuscante tamen lanugine malas. 135
 Discubere illic reges, majorque potestas
 Cæsar: & immodice formam fucata nocentem;
 Nec sceptris contenta suis, nec fratre marito,
 Plena maris rubri spoliis, colloque, comisque
 Divitias Cleopatra gerit, cultuque laborat. 140
 Candida Sidonio perlucet pectora filo,
 Quod Nilotis acus compressum pectine Serum
 Solvit, & extenso laxavit stamina velo.
 Dentibus hic niveis, festos Atlantide silva
 Imposuere orbes; quales ad Cæsar's ora 145
 Nec capto venere Iuba. Pro cæcus & amens
 Ambitione furor, civilia bella gerenti
 Divitias aperire suas, incendere mentem
 Hospitis armati. Non sit licet ille nefando
 Marte paratus opes mundi quæsisse ruina: 150
 Pone duces priscos, & nomina pauperis ævi
 Fabricios, Curiosque graves: hic ille recumbat
 Sordidus Hetruscis abductus Consul aratris,

Optabit patriæ talem duxisse triumphum.
 Infudere epulas auro, quod terra, quod aer, 155
 Quod pelagus, Nilusque dedit, quod luxus inani
 Ambitione furens toto quæsit in orbe.
 Non mandante fame, multas volucresque ferasque
 Ægypti posuere Deos: manibusque ministrat 160
 Niliacas crySTALLUS aquas: gemmæque capaces
 Excepere merum, sed non Mareotidos uvæ,
 Nobile sed paucis senium qui contulit annis
 Indomitum Meroe cogens spumare Falernum.
 Accipiunt fertas nardo florente coronas,
 Et nunquam fugiente rosa: multumque madenti 165
 Infudere comæ, quod nondum evanuit aura,
 Cinnamon, externa nec perdidit aera terra:
 Advectumque recens vicinæ messis Amomum.
 Discit opes Cæsar spoliati perdere mundi,
 Et gessisse pudet genero cum paupere bellum, 170
 Et causas Martis Phariis cum gentibus optat.
 Postquam epulis, Bacchoque modum lassata voluptas
 Imposuit, longis Cæsar producere noctem
 Inchoat adloquiis: summaque in sede jacentem
 Linigerum placidis compellat Achorea dictis: 175
 O sacris devote senex, quodque arguit ætas,
 Non neglecte Deis, Phariæ primordia gentis,
 Terrarumque situs, vulgique ediffere mores,
 Et ritus, formæque Deum: quodcunque vetustis
 Inscriptum est adytis profer, noscique volentes 180
 Prode Deos. Si Cecropium sua sacra Platonem
 Majores docuere tui: quis dignior unquam
 Hoc fuit auditu, mundique capacior hospes?

Fama quidem generi Pharias me duxit ad urbes,
 Sed tamen & vestri: media inter proelia semper 185
 Stellarum, coelique plagis, Superisque vacavi,
 Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.
 Sed cum tanta meo vivat sub pectore virtus,
 Tantus amor veri, nihil est quod noscere malim;
 Quam fluvii causas per secula tanta latentes, 190
 Ignotumque caput: spes sit mihi certa videndi
 Niliacos fontes; bellum civile relinquam.
 Finierat, contraque sacer sic orsus Achoreus:
 Fas mihi magnorum, Cæsar, secreta parentum
 Prodere, ad hoc ævi populis ignota profanis. 195
 Sit pietas aliis, miracula tanta filere:
 Ast ego coelicolis gratum reor, ire per omnes
 Hoc opus, & sacras populis notescere leges.
 Sideribus, quæ sola fugam moderantur Olympi,
 Occurruntque polo, diversa potentia prima 200
 Mundi lege data est. Sol tempora dividit anni,
 Mutat nocte diem, radiisque potentibus astra
 Ire vetat, cursusque vagos statione moratur.
 Luna suis vicibus Tethyn, terrenaque miscet.
 Frigida Saturno glacies, & zona nivalis 205
 Cessit. Habet ventos, incertaque fulmina Mavors;
 Sub Jove temperies, & nunquam turbidus aer.
 At foecunda Venus cunctarum semina rerum
 Possidet. Immensæ Cyllenius arbiter undæ est.
 Hunc ubi pars coeli tenuit, qua mixta Leonis 210
 Sidera sunt Cancro, rapidos qua Sirius ignes
 Exserit, & varii mutator circulus anni
 Ægoceron, Cancrumque tenet, cui subdita Nili

Ora latent: quæ cum dominus percussit aquarum
 Igne superjecto, tunc Nilus fonte soluto 215
 Exit, ut Oceanus lunaribus incrementis
 Jussus adest: auctusque suos non ante coartat,
 Quam nox æstivas a Sole receperit horas.
 Vana fides veterum, Nilo, quod crescat in arva,
 Æthiopum prodesse nives. Non Arctos in illis 220
 Montibus, aut Boreas. Testis tibi sole perusti
 Ipse color populi, calidique vaporibus Austri.
 Adde, quod omne caput-fluvii, quodcunque soluta
 Præcipitat glacies, ingresso vere tumescit
 Prima tæbe nivis: Nilus neque suscitatur undas 225
 Ante Canis radios, nec ripis adligat amnem
 Ante parem nocti, Libra sub iudice, Phœbum.
 Inde etiam leges aliarum nescit aquarum:
 Nec tumet hibernus, cum longe sole remoto
 Officiis caret unda suis: dare jussus iniquo 230
 Tempefieri cœlo, mediis æstatibus exit,
 Sub torrente plaga: ne terras dissipet ignis,
 Nilus adest mundo, contraque incensa Leonis
 Ora tumet: Cancroque suam torrente Syenen,
 Imploratus adest: nec campos liberat undis, 235
 Donec in autumnum declinet Phœbus, & umbras
 Extendat Meroe. Quis causas reddere posset?
 Sic jussit Natura parens decurrere Nilum:
 Sic opus est mundo. Zephyros quoque vana vetustas
 His adscripsit aquis, quorum statura tempora flatus, 240
 Continuique dies, & in aere longa potestas:
 Vel quod ab occiduo depellunt nubila cœlo
 Trans Noton, & fluvio cogunt incumbere nimbos:

Vel quod aquas toties rumpentis litora Nili
 Adsiduo feriunt, coguntque resistere, flatu. 245
 Ille mora cursus, adversique objice ponti
 Æstuat in campos. Sunt qui spiramina terris
 Esse putent, magnosque cavæ compagis hiatus.
 Commeat hac penitus tacitis discursibus unda
 Frigore ab Arctoo medium revocata sub axem: 250
 Cum Phœbus pressit Meroen, tellusque perusta
 Illic duxit aquas, trahitur Gangesque, Padusque,
 Per tacitum mundi: tunc omnia flumina Nilus
 Uno fonte vomens non uno gurgite perfert.
 Rumor, ab Oceano, qui terras adligat omnes, 255
 Exundante procul violentum erumpere Nilum,
 Æquoreosque sales longo mitescere tractu.
 Nec non Oceano pasci Phœbumque polumque
 Credimus: hunc, calidi tetigit cum brachia Cancræ,
 Sol rapit, atque undæ plus, quam quod digerat aer, 260
 Tollitur. Hoc noctes referunt, Niloque refundunt.
 Ast ego, si tantam jus est mihi solvere litem,
 Quasdam, Cæsar, aquas post mundi fera peracti
 Secula, concussis terrarum erumpere venis,
 Non id agente Deo, quasdam compage sub ipsa 265
 Cum toto cœpisse reor, quas ille creator,
 Atque opifex rerum certo sub jure coerces.
 Quæ tibi noscendi Nilum, Romane, cupido est:
 Et Phariis, Persisque fuit, Macetumque tyrannis:
 Nullaque non ætas voluit conferre futuris 270
 Notitiam: sed vincit adhuc natura latendi.
 Summus Alexander regum, quos Memphis adorat,
 Invidit Nilo, misitque per ultima terræ

Æthiopum lectos: illos rubicunda perusti
 Zona poli tenuit; Nilum videre calentem. 275
 Venit ad occasum, mundique extrema Sefostris;
 Et Pharios currus regum cervicibus egit:
 Ante tamen vestros amnes Rhodanumque, Padumque,
 Quam Nilum de fonte bibit. Vefanus in ortus
 Cambyfes longi populos pervenit ad ævi, 280
 Defectusque epulis, & passus cæde suorum,
 Ignoto te, Nile, redit. Non fabula mendax
 Ausa loqui de fonte tuo est. Ubicunque videris,
 Quæreris: & nulli contingit gloria genti,
 Ut Nilo fit læta suo. Tua flumina prodam, 285
 Qua Deus undarum celator, Nile, tuarum
 Te mihi nosse dedit. Medio confurgis ab axe;
 Ausus in ardentem ripas attollere Cancrum:
 In Borean is rectus aquis, mediûmque Booten:
 Cursus in occasum flexu torquetur, & ortus, 290
 Nunc Arabum populis, Libycis nunc æquus arenis:
 Teque vident primi, quærunt tamen hi quoque, Seres,
 Æthiopumque feris alieno gurgite campos:
 Et te terrarum nescit cui debeat orbis.
 Arcanum natura caput non prodidit ulli, 295
 Nec licuit populis parvum te, Nile, videre;
 Amovitque finus, & gentes maluit ortus
 Mirari, quam nosse tuos. Confurgere in ipsis
 Jus tibi solstitiis, aliena crescere bruma,
 Atque hiemes adferre tuas: folique vagari 300
 Concessum per utrosque polos. Hic quæritur ortus,
 Illic finis aquæ. Late tibi gurgite rupto
 Ambitur nigris Meroe foecunda colonis,

Læta comis hebeni: quæ, quamvis arbore multa
 Frondeat, æstatem nulla sibi mitigat umbra: 305
 Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem.
 Inde plagas Phœbi, damnum non passus aquarum,
 Præveheris, sterileque diu metiris arenas,
 Nunc omnes unum vires collectus in amnem,
 Nunc vagus, & spargens facilem tibi cedere ripam. 310
 Rursus multifidas revocat piger alveus undas,
 Qua dirimunt Arabum populis Ægyptia rura
 Regni claustra Philæ. Mox te deserta secantem,
 [Qua dirimunt nostrum rubro commercia Pontum,]
 Mollis lapsus agit. Quis te tam lene fluentem. 315
 Moturum tantas violenti gurgitis iras,
 Nile, putet? sed cum lapsus abrupta viarum
 Excepere tuos, & præcipites cataractæ,
 Ac nusquam vetitis ulla obfistere cautes
 Indignaris aquis: spuma tunc astra laceffis: 320
 Cuncta fremunt undis: ac multo murmure montis
 spumeus invictis canescit fluctibus amnis.
 Finc, Abaton quam nostra vocat veneranda vetustas,
 Petra potens, primos sentit percussa tumultus,
 Et scopuli, placuit fluvii quos dicere venas, 325
 Quid manifesta novi primam dant signa tumoris.
 Hinc montes Natura vagis circumdedit undis,
 Qui libyæ te, Nile, negant: quos inter ut alta
 In cœvalle tacens jam moribus unda receptis.
 Prima tibi campos permittit, aperta que Memphis. 330
 Rura, nodumque vetat crescendi ponere ripas.
 Sic velut in tuta securi pace trahebant
 Noctis iter mediæ: sed non vesana Pothini

Mens, imbuta semel tam sacra cæde, vacabat
 A scelerum motu. Magno nihil ille perempto 335
 Jam putat esse nefas: habitant sub pectore manes,
 Ultricesque Deæ dant in nova monstra furorem.
 Dignatur viles isto quoque sanguine dextras,
 Quo Fortuna parat victos perfundere Patres;
 Pœnaque civilis belli, vindicta Senatus, 340
 Pæne data est famulo. Procul hoc avertite, Fata;
 Crimen, ut hæc Bruto cervix absente secetur.
 In scelus it Pharium Romani pœna tyranni,
 Exemplumque perit. Struit audax irrita fati,
 Nec parat occultæ cædem committere fraudi: 345
 Inviatumque ducem detecto Marte laceffit.
 Tantum animi delicta dabant, ut colla ferire
 Cæsaris, & focerum jungi tibi, Magne, juberet:
 Atque hæc dicta monet famulos perferre fideles
 Ad Pompejanæ socium sibi cædis Achillam, 350
 Quem puer imbellis cunctis præfecerat armis,
 Et dederat ferrum, nullo sibi jure retento,
 In cunctos, in seque simul. Tu mollibus, inquit;
 Nunc incumbere toris, & pingues exige somnos:
 Invasit Cleopatra domum. Nec prodita tantum est, 355
 Sed donata Pharos. Cessas accurrere solus
 Ad dominæ thalamos? nubis soror impia fratri:
 Nam Latio jam nupta duci est: interque maritos
 Discurrens Ægypton habet, Romanque meretur.
 Expugnare fenem potuit Cleopatra venenis. 360
 Crede, miser, puero: quem nox si junxerit una,
 Et semel amplexus incesto pectore passus
 Hauserit obscœnum titulo pietatis amorem,

Meque, tumque caput per singula forsitan illi
 Oscula donabit. Crucibus flammisque luemus, 365
 Si fuerit formosa soror. Nil undique restat
 Auxilii: rex hinc conjux, hinc Cæsar adalter:
 Et fumus, ut fatear, tam sæva judice fontes.
 Quem non e nobis credit Cleopatra nocentem
 A quo casta fuit? per te, quod fecimus una, 370
 Perdidimusque nefas, perque ictum sanguine Magni
 Fœdus, ades: subito bellum molire tumultu:
 Irrue: nocturnas rumpamus funere tædas,
 Crudelemque toris dominam maestemus in ipsis
 Cum quocunque viro. Nec nos deterreat ausis 375
 Hesperii Fortuna ducis. Quæ sustulit illum,
 Imposuitque orbi, communis gloria nobis:
 Nos quoque sublimes Magnus facit. Adspice litus
 Spem nostri sceleris: pollutos consule fluctus,
 Quid liceat nobis: tumulumque e pulvere parvo 380
 Adspice Pompeji, non omnia membra tegentem.
 Quem metuis, par hujus erat. Non sanguine clari:
 Quid refert? nec opes populorum, ac regna movemus.
 Ad scelus ingentis fati fumus. Attrahit illos
 In nostras Fortuna manus. En altera venit 385
 Victima nobilior. Placemus cæde secunda
 Hesperias gentes. Jugulus mihi Cæsaris haustus
 Hoc præstare potest, Pompeji cæde nocentes
 Ut populus Romanus amet. Quid nomina tanta
 Horremus, viresque ducis, quibus ille relictis 390
 Miles erit? nox hæc peraget civilia bella,
 Inferiasque dabit populis, & mittet ad umbras,
 Quod debetur adhuc mundo, caput. Ite feroces

Cæsaris in jugulum: præster Lagea juvenus
 Hoc regi, Romana tibi. Tu parce morari: 395
 Plenum epulis, madidumque mero, Venerique paratum
 Invenies: aude: Superos tot vota Catonum,
 Brutorumque tibi tribuent. Non lentus Achilles
 Suadenti parere nefas. Haud clara movendis,
 Ut mos, signa dedit castris, nec prodidit arma 400
 Ullius clangore tubæ: temere omnia sævi
 Instrumenta rapit belli. Pars maxima turbæ
 Plebis erat Latiae: sed tanta oblivio mentes
 Cepit, in externos corrupto milite mores,
 Ut duce sub famulo, jussuque satellitis irent, 405
 Quos erat indignum Phario parere tyranno.
 Nulla fides pietasque viris, qui castra sequuntur,
 Venalesque manus: ibi fas, ubi maxima merces:
 Ære merent parvo, jugulumque in Cæsaris ire
 Non sibi dant. Pro fas! ubi non civilia bella 410
 Invenit imperii fatum miserabile nostri?
 Thessaliæ subducta acies in litora Nili
 More furit patrio. Quid plus te, Magne, recepto
 Ausa foret Lagea domus? dat scilicet omnis
 Dextera, quod debet Superis: nullique vacare 415
 Fas est Romano. Latium sic scindere corpus
 Dis placitum: non in generi focerique favorem
 Discedunt populi. Civilia bella satellites
 Movit, & in partem Romanam venit Achilles.
 Et nisi fata manus a sanguine Cæsaris arcent, 420
 Hæ vincent partes. Aderat maturus uterque:
 Et districta epulis ad cunctas aula patebat
 Infidias: poteratque cruor per regia fundi

Pocula Cæsareus, mensæque incumbere cervix;
 Sed metuunt belli trepidos in nocte tumultus, 425
 Ne cædes confusa manu, permiffaque fatis
 Te, Ptolemæe, trahat. Tanta est fiducia ferri,
 Non rapuere nefas: summi contemta facultas
 Est operis: visum famulis reparabile damnum,
 Illam maectandi dimittere Cæsaris horam; 430
 Servatur poenas in aperta luce daturus.
 Donata est nox una duci, vixitque Pothini
 Munere Phoebeos Cæsar dilatus in ortus.
 Lucifer a Casia prospexit rupe, diemque
 Misit in Ægyptum, primo quoque sole calentem: 435
 Cum procul a muris acies non sparsa manipulis,
 Nec vaga conspicitur, sed justos qualis ad hostes
 Recta fronte venit. Passuri comminus arma,
 Laturique ruunt. At Cæsar mœnibus urbis
 Diffusus, foribus clausæ se protegit aulae, 440
 Degeneres passus latebras. Nec tota vacabat
 Regia compresso: minima collegerat arma
 Parte domus: tangunt animos iræque, metusque:
 Et timet incurfus, indignaturque timere.
 Sic fremit in parvis fera nobilis abdita claustris, 445
 Et frangit rapidos præmorso carcere dentes.
 Nec secus in Siculis fureret tua flamma cavernis,
 Obstrueret summam si quis tibi, Mulciber, Ætnam.
 Audax Thessalici qui nuper rupe sub Hæmi,
 Hesperia cunctos proceres, aciemque Senatus, 450
 Pompejumque ducem, causa sperare verante,
 Non timuit, fatumque sibi promisit iniquum,
 Expavit servile nefas, intraque penates

Obruitur telis ; quem non violasset Alanus ,
 Non Scythæ , non fixo qui ludit in hospite Maurus. 455
 Hic , cui Romani spatium non sufficit orbis ,
 Parvaque regna putat Tyriis cum Gadibus Indos ,
 Ceu puer imbellis , ceu captis femina muris ,
 Quærit tuta domus : spem vitæ in limine clauso.
 Ponit , & incerto lustrat vagus atria cursu : 460
 Non sine rege tamen ; quem ducit in omnia secum ,
 Sumturus poenas & grata piacula morti ;
 Missurusque tuum , si non sint tela , neque ignes ,
 In famulos , Ptolemæe , caput. Sic barbara Colchis
 Creditur ultorem metuens regnique , fugæque. 465
 Ense suo , fratrisque simul cervice parata
 Expectasse patrem. Cogunt tamen ultima rerum
 Spem pacis tentare ducem : missusque satelles
 Regius , ut sævos absentis voce tyranni
 Corriperet famulos , quo bellum auctore moverent. 470
 Sed neque jus mundi valuit , neque foedera sancta
 Gentibus : orator regis , pacisque sequester ,
 Æstimat in numero scelerum ponenda tuorum ,
 Tot monstros , Ægypte , nocens. Non Thessala tellus ,
 Vastaque regna Iubæ , non Pontus , & impia signa 475
 Pharnacis , & gelido circumfluis orbis Ibero
 Tantum ausus scelerum , non Syrtis barbara , quantum
 Deliciæ fecere tuæ. Premit undique bellum ,
 Inque domum jam tela cadunt , quassantque penates.
 Non aries uno moturus limina pulsu , 480
 Fracturusque domum ; non ulla est machina belli :
 Nec flammis mandatur opus : sed cæca iuventus
 Consilii , vastos ambit divisa penates ,

Et nusquam totis incurfat viribus agmen.
 Fata vetant , murique vicem fortuna tuetur. 485
 Nec non & ratibus tentatur regia , qua se
 Protulit in medios audaci margine fluctus
 Luxuriosa domus. Sed adest defensor ubique
 Cæsar , & hos aditu gladiis , hos ignibus arcet :
 Obsessusque gerit (tanta est constantia mentis) 490
 Expugnantis opus. Piceo jubet unguine tactas
 Lampadas immitti junctis in bella carinis.
 Nec piger ignis erat per stuppea vincula , perque
 Manantes cera tabulas : & tempore eodem
 Transtraque nautarum summique arsere ceruchi. 495
 Jam prope semiustæ merguntur in æquore classes ,
 Jamque hostes & tela natant. Nec puppibus ignis
 Incubuit solis : sed quæ vicina fuere
 Tecta mari longis rapuere vaporibus ignem :
 Et cladem fovere Noti , percussaque flamma 500
 Turbine , non alio motu per tecta cucurrit ,
 Quam solet ætherio lampas discurrere sulco ,
 Materiaque carens , atque ardens aere solo.
 Illa lues clausa paulum revocavit ab aula
 Urbis in auxilium populos. Nec tempora cladis 505
 Perdidit in somnos , sed cæca nocte carinis
 Insiluit Cæsar , semper feliciter usus
 Præcipiti cursu bellorum , & tempore raptō.
 Tunc claustrum pelagi cepit Pharon. Insula quondam
 In medio stetit illa mari , sub tempore vatis 510
 Proteos : at nunc est Pellæis proxima muris.
 Illa duci geminos bellorum præstitit usus :
 Abstulit excursus & fauces æquoris hosti ;

Cæsaris auxiliis aditus ac libera ponti
 Ostia permittit. Nec pœnas inde Pothini 515
 Distulit ulterius: sed non qua debuit ira,
 Non cruce, non flammis, rapido non dente ferarum:
 (Heu facinus! cervix gladio male cæsa pependit)
 Magni morte perit. Nec non subrepta paratis
 A famulo Ganymede dolis pervenit ad hostes 520
 Cæsaris Arsinœ: quæ castra carentia rege,
 Ut proles Lagea tenet; famulumque tyranni
 Terribilem iusto transegit Achillea ferro.
 Altera, Magne, tuis jam victima mittitur umbris.
 Nec satis hoc Fortuna putat. Procul absit, ut ista 525
 Vindictæ sit summa tuæ. Non ipse tyrannus
 Sufficit in pœnas, non omnis regia Lagi.
 Dum patrii veniant in viscera Cæsaris enses,
 Magnus inultus erit. Sed non auctore furoris
 Sublato cecidit rabies: nam rursus in arma 530
 Auspiciis Ganymedis eunt: ac multa secundo
 Prœlia Marte gerunt. Potuit discrimine summo
 Cæsaris una dies in famam & secula mitti.
 Molis in exiguæ spatio stipantibus armis,
 Dum parat in vacuas Martem transferre carinas 535
 Dux Latius, tota subiti formidine belli
 Cingitur: hinc densæ prætexunt litora classes,
 Hinc tergo insultant pedites: via nulla salutis:
 Non fuga, non virtus, vix spes quoque mortis honestæ.
 Non acie fusa, nec magnæ stragis acervo 540
 Vincendus tunc Cæsar erat, sed sanguine nullo,

Captus forte loci pendet, dubiusne timeret,
 Optaretne mori, respexit in agmine denso
 Scævam perpetuæ meritum jam nomina famæ
 Ad campos, Epidamne, tuos; ubi solus apertis 545
 Obsedit muris calcantem moenia Magnum.

INCERTI AUCTORIS
A D
CALP. PISONEM
POEMATION
LUCANO VULGO ADSCRIPTUM.

Lucanus.

T

INCERTI AUCTORIS
 A D
 CALP. P I S O N E M
 P O E M A T I O N
 LUCANO VULGO ADSCRIPTUM.

UNDE prius coepti furgat mihi carminis ordo,
 Quosve canam titulos, dubius feror. Hinc tua, Piso,
 Nobilitas, veterisque citant sublimia Calpi
 Nomina, Romanas inter fulgentia gentes:
 Hinc tua me virtus rapit, & miranda per omnes 5
 Vita modos: quæ, si deesset tibi forte creato
 Nobilitas, eadem pro nobilitate fuisset.
 Nam quid imaginibus, quid avitis fulta triumphis
 Atria, quid pleni numerofo Consule fasti,
 Profuerint, si vita labat? perit omnis in illo 10
 Nobilitas, cujus laus est in origine sola.
 Felix, qui tantis animum natalibus æquas,
 Et partem tituli, non summam ponis in illis,
 Ipse canendus eris: nam quid memorare necesse est,

Ut domus a Calpo nomen Calpurnia ducat? 45
 Claraque Pisonis tulerit cognomina prima,
 Humida callosa cum pinferet hordea dextra?
 Nec si cuncta velim, breviter decurrere possim:
 Et prius ætheriæ moles circumvaga flammæ
 Annua bis senis revocabit mensibus astra, 20
 Quam mihi prisorum titulos, operosaque bella
 Contigerit memorare: manus sed bellica patrum
 Armorumque labor, veteres docuere Quirites,
 Atque illos cecinere sui per carmina vates.
 Nos quoque pacata Pisonem laude nitentem, 25
 Exæquamus avis. Tamen etsi bella quierunt,
 Non perit virtus: licet exercere togatæ
 Munera militiæ: licet & sine sanguinis haustu
 Mitia legitimo sub iudice bella movere.
 Hinc quoque servati contingit gloria civis, 30
 Altaque victrices intexunt limina palmæ.
 Quin age majorum, juvenis facunde, tuorum,
 Scande super titulos, & avitæ laudis honores,
 Armorumque decus præcede forensibus actis.
 Sic etiam magno jam tunc Cicerone vigente 35
 Laureæ facundis cesserunt arma togatis.
 Quæque patrum claros quondam visura triumphos
 Olim turba vias impleverat agmine denso,
 Ardua nunc eadem stipat fora, cum tua moestos
 Defensura reos vocem facundia mittit: 40
 Seu trepidos ad jura decem citat hasta virorum,
 Et firmare jubet centeno iudice causas:
 Seu capitale nefas operosa diluis arte,
 Laudibus ipsa tuis resonant fora. Tu quoque, Piso,

Judicis adfectum, possessaque pectora ducis 45
 Victor, sponte sua sequitur quocunque vocasti:
 Flēt, si flere jubes: gaudet gaudere coactus:
 Et te dante capit iudex, quam non habet, iram.
 Sic auriga solet ferventia Theſſalus ora
 Mobilibus frenis in aperto flectere campo, 50
 Qui modo non solam rapido permittit habenas
 Quadrupedi, sed calce citat, modo torquet in auras.
 Flexibiles rictus, & nunc cervice rotata
 Incipit effulus in gyrum carpere cursus.
 Quis non attonitus iudex tua respicit ora? 55
 Quis regit ipse suam, nisi per tua pondera, mentem?
 Nam tu, sive libet pariter cum grandine nimbos,
 Densaque vibrata jaculari fulmina lingua,
 Seu juvat adstrictas in nodum cogere voces,
 Et dare subtili vivacia verba catenæ, 60
 Vim Laertiadæ, brevitatem vincis Atridæ.
 Dulcia seu mavis, liquidoque fluentia cursu
 Verba, nec incluso, sed aperto pingere flore,
 Inclyta Nestorei cedit tibi gratia mellis.
 Nec te, Piso, tamen populo sub iudice sola 65
 Mirantur fora; sed numerosa laude Senatus
 Excipit, & meritas reddit tibi curia voces.
 Quis digne referat, qualis tibi luce sub illa
 Gloria contigerit, qua tu, reticente Senatu,
 Cum tua bis fenos numeraret purpura falcem, 70
 Cæsareum grato cecinisti pectore numen?
 Huc etiam tota concurrat ab urbe juvenus
 Auditura virum, si quando iudice fesso
 Turbida prolatis tacuerunt jurgia rebus:

Tunc etenim levibus veluti proludit in armis, 75
 Compositisque suas exercet litibus artes.
 Quin etiam facilis Romano profluit ore
 Græcia, Cecropiæque sonat gravis æmulus undæ.
 Testis Acidalia, quæ condidit alite muros, 80
 Euboicam, referens secunda Neapolis arcem.
 Qualis io Superi, qualis nitor oris amœnis
 Vocibus? hinc solido fulgore micantia verba
 Implevere locos: hinc exornata figuris
 Advolat, excusso velox sententia torno. 85
 Magna quidem virtus erat, & si sola fuisset,
 Eloquio sanctum modo permulcere Senatum,
 Exonerare pios modo, nunc onerare nocentes:
 Sed super ista movet plenas gravitate serena
 Vultus, & insigni præstringit imagine visus. 90
 Talis inest habitus, qualem nec dicere mœstum,
 Nec fluidum, læta sed tetricitate decorum
 Possumus: ingenitæ stat nobilitatis in illo.
 Pulcher honos, & digna suis natalibus ora.
 Additur huc & iusta fides, & plena pudoris 95
 Libertas, animusque mala ferrugine purus:
 Ipsaque possesso mens est opulentior auro.
 Quis tua cultorum, juvenis facunde, tuorum
 Limina pauper adit, quem non animosa beatum
 Excipit, & subito juvat indulgentia censu? 100
 Quodque magis dono fuerit pretiosius omni,
 Diligis ex æquo: nec te Fortuna clientum,
 Natalesve movent: probitas spectatur in illis.
 Nulla superborum patiuntur dicta jocosum:
 Nullius subitos adfert injuria risus.

Unus amicitiae summos tenor ambit, & imos, 105
 Rara domus tenuem non aspernatur amicum,
 Raraque non humilem calcat fastosa clientem.
 Illic casta licet mens, & sine crimine constet
 Vita, tamen probitas cum paupertate jacebit.
 Sed lateri nullus comitem circumdare quærit, 110
 Quem dat purus amor, sed quem tulit impia merces,
 Nec quisquam vero pretium largitur amico,
 Quem regat ex æquo, vicibusque regatur ab illo:
 Sed miserum parva stipe munerat, ut pudibundos
 Exercere sales inter convivia possit. 115
 Ista procul labes, procul hæc Fortuna refugit,
 Piso, tuam, venerande, domum; tu mitis, & acri
 Asperitate carens, positoque per omnia fastu,
 Inter ut æquales unus numeraris amicos:
 Obsequiumque doces, & amorem quæris amando. 120
 Cuncta domus varia cultorum personat arte,
 Cuncta movet studium: nec enim tibi dura clientum
 Turba rudisve placet, misero quæ freta labore
 Nil nisi summoto novit præcedere vulgo:
 Sed virtus numerosa juvat. Tu pronus in omne 125
 Pectora ducis opus, seu te graviora vocarunt,
 Seu leviora juvant. Nec enim facundia semper
 Adducta cum fronte placet: nec semper in armis
 Bellica turba manet: nec tota classicus horror
 Nocte dieque gemit: nec semper Cnossus arcu 130
 Destinatur, exempto sed laxat cornua nervo.
 Et galea miles caput, & latus ense resolvit.
 Ipsa vices natura subit, variataque cursus
 Ordinatur, inversis & frondibus explicat annum.

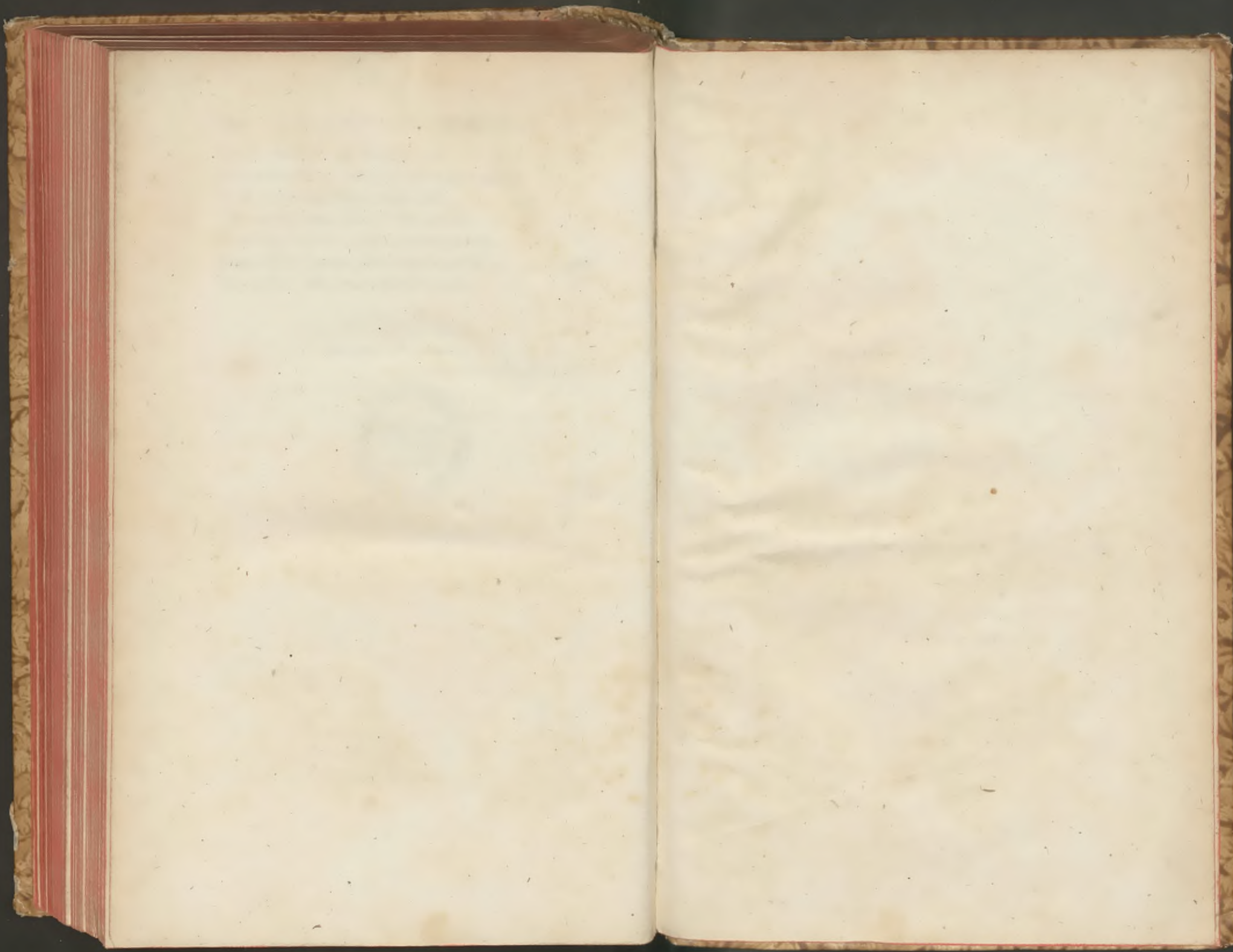
Non semper fluidis adopertus nubibus æther
 Aurea terrificis obcæcat sidera nimbis. 135
 Cessat hiems, madidos & siccat vere capillos:
 Ver fugit æstates: æstatum terga laceffit
 Pomifer autumnus, nebulis cessurus, & undis.
 Ignea quin etiam Superum pater arma recondit, 140
 Et Ganymedeæ repetens convivia mensæ,
 Pocula sumit ea, qua gessit fulmina, dextra.
 Temporibus servire decet: qui tempora certis
 Ponderibus pensavit, eum si bella vocabunt,
 Miles erit: si pax, positus toga gestiet armis. 145
 Hunc fora pacatum, bellantem castra decebunt.
 Felix illa dies, totumque canenda per orbem,
 Quæ tibi, vitales cum primum traderet auras,
 Contulit innumeras intra tua pectora dotes.
 Mira subest gravitas inter fora: mirus omiſſa 150
 Paulisper gravitate lepos. Si carmina forte
 Nectere ludenti juvat fluitantia versu,
 Aonium facilis deducit pagina carmen.
 Sive chelyn digitis, & eburno verberare pulſas,
 Dulcis Apollinea sequitur testudine cantus, 155
 Et te credibile est Phœbo didicisse magistro.
 Nec pudeat pepulisse lyram, cum pace serena
 Publica securis exsultent otia terris.
 Nec pudeat Phœbea chelys, si creditur illis
 Pulsari manibus, quibus & contenditur arcus. 160
 Ipse fidem movisse ferox narratur Achilles,
 Quamvis mille rates Priameus ureret heros,
 Et gravis obstreperet modulais buccina nervis,
 Illo dulce melos Nereus extudit heros

Pollice, terribilis quo Pelias ibat in hostem. 165
 Arma tuis etiam si forte rotare lacertis,
 Inque gradum clausis libuit consistere membris
 Et vitare simul, simul & captare petentem:
 Mobilitate pedum celeres super orbibus orbis
 Flectis, & obliquis fugientem cursibus urges, 170
 Et nunc vivaci scrutaris pectora dextra,
 Nunc latus adversum nec opino percutis ictu.
 Nec tibi mobilitas minor est, si forte volantem
 Aut geminare pilam juvat, aut revocare cadentem,
 Et non sperato fugientem reddere gestu. 175
 Hæret in hæc populus spectacula, totaque ludos
 Turba repente suos jam sudabunda relinquit.
 Te si forte juvat studiorum pondere fessum,
 Non languere tamen, lususque movere per artem,
 Callidior modo tabula variatur aperta, 180
 Calculus, & vitreo peraguntur milite bella,
 Ut niveus nigros, nunc & niger adliget albos.
 Sed tibi quis non terga dedit? quis te duce cessit
 Calculus? aut quis non periturus perdidit hostem?
 Mille modis acies tua dimicat: ille petentem 185
 Dum fugit, ipse rapit: longo venit ille recessu,
 Qui stetit in speculis: hic se committere rixæ
 Audet, & in prædam venientem decipit hostem,
 Ancipites subit ille moras, similisque ligato
 Obligat ipse duos: hic ad majora movetur,
 Ut citus & fracta prorumpat in agmina mandra
 Clausaque dejecto populetur moenia vallo. 190
 Interea sectis, quamvis acerrima surgant
 Proelia, militibus, plena tamen ipse phalange,

Aut etiam pauco spoliata milite vincis, 195
 Et tibi captiva resonat manus utraque turba.
 Sed prius emenso Titan versetur Olympo,
 Quam mea tot laudes decurrere carmina possint.
 Felix, & longa juvenis dignissime vita,
 Eximiumque tuæ gentis decus, accipe nostri 200
 Certus, & hoc veri complectere pignus amoris.
 Quod si digna tua minus est mea pagina laude,
 At voluisse sat est: animum, non carmina jacto.
 Tu modo lætus ades, forsitan meliora canemus.
 Et vires dabit ipse favor, dabit ipsa feracem 205
 Spes animum: dignare tuos aperire Penates.
 Hoc solum petimus: nec enim me divitis auri
 Imperiosa fames, & habendi sæva libido
 Impulerit, sed laudis amor: juvat, optime, tecum
 Degere, cumque tuis virtutibus omne per ævum 210
 Carminibus certare meis: sublimior ibo,
 Si famæ mihi pandis iter, si detrahis umbram.
 Abdita quid prodest generosi vena metalli,
 Si cultore caret? quid inertis condita portu,
 Si ductoris eget, ratis efficit, omnia quamvis 215
 Armamenta ferat, teretique fluentia malo
 Possit, & excusso dimittere vela rudente?
 Ipse per Ausonias Æneia carmina gentes
 Qui sonat, ingenti qui nomine pulsat Olympum,
 Mœoniumque senem Romano provocat ore, 220
 Forsitan illius nemoris latuisset in umbra,
 Quod canit, & sterili tantum cantasset avena,
 Ignotus populis, si Mæcenate cateret.
 Qui tamen haud uni patefecit limina vati,

Nec sua Virgilio permittit numina soli. 225
 Mæcenas Tragico quatientem pulpita cæstu
 Evexit Varium. Mæcenas alta Thoantis
 Eruit, & populis ostendit nomina Græjis.
 Carmina Romanis etiam resonantia chordis,
 Ausoniamque chelyu gracilis patefecit Horati. 230
 O decus, & toto merito venerabilis ævo
 Pierii tutela chori, quo præside tuti
 Non unquam vates inopi timuere senectæ.
 Quod si quis nostris precibus locus, & mea vota
 Si mentem subiere tuam, memorabilis olim 235
 Tu mihi, Mæcenas, tereti cantabere versu.
 Possumus æternæ nomen committere famæ:
 Si tamen hoc ulli de se promittere fas est,
 Et Deus ultor abest: superest animosa voluntas,
 Ipsaque nescio quid mens excellentius audet. 240
 Tu nanti protende manum: tu, Piso, latentem
 Exsere. Nos humilis domus, & sincera parentum,
 Sed tenuis Fortuna sua caligine celat.
 Possumus impositis caput exonerare tenebris,
 Et lucem spectare novam, si quid modo lætus 245
 Annuis, & nostris subscribis, candide, votis.
 Est mihi, crede, meis animus constantior annis;
 Quamvis nunc juvenile decus mihi pingere malas
 Cœperit, & nondum vicesima venerit æstas.
 Quod si tam validæ mihi robur mentis inesset, 250
 Et solidus primus impleret spiritus annos,
 Auderem voces per carmina nostra referre,
 Piso, tuas: sed fessa labat mihi pondere cervix,
 Et tremefacta cadunt succiso poplite membra.

X

2004

